

#1 NEW YORK TIMES BESTSELLER

SPLENDIDA CETATE A CELOR O MIE DE SORI

Khaled Hosseini

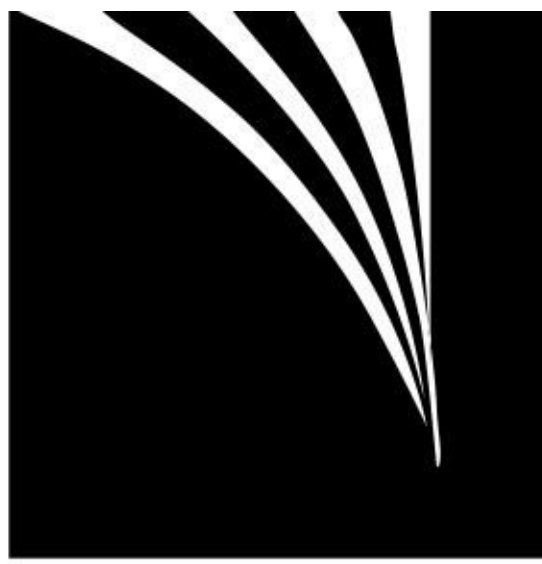
NICULESCU

Khaled Hosseini

Splendida cetate a celor o mie de sori

Traducere din limba engleză și note de
CRENGUȚA NĂPRISTOC

Editura NICULESCU
2013

NICULESCU

© 2007 by ATTS Publications, LLC
Titlul original: *A Thousand Splendid Suns*

Pentru ediția în limba română:
© Editura NICULESCU, 2013

Adresa: Bd. Regiei 6D
060204 – București, România
Comenzi: (+40)21-312.97.82
Fax: (+40)21-312.97.83
E-mail: editura@niculescu.ro
Internet: www.niculescu.ro

Coperta: Carmen Lucaci

ISBN ePub: 978-973-748-761-2
ISBN PDF: 978-973-748-614-1
ISBN Print: 978-973-748-374-4

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare

Lui Haris și Farah, noor a ochilor mei, și tuturor femeilor din Afganistan

PRIMA PARTE

Mariam avea doar cinci ani când a auzit prima oară cuvântul *harami*.

Se întâmplase într-o joi. Mai mult ca sigur, fiindcă își amintea că fusese neliniștită și agitată, așa cum era numai joia, ziua în care Jalil venea la *kolba*, să o viziteze. Ca să îi mai treacă timpul până când îl va vedea în sfârșit, făcându-i cu mâna și traversând luminișul prin iarba care îi ajungea până la genunchi, Mariam dăduse jos serviciul de ceai din porțelan chinezesc al mamei ei. Era singura amintire pe care mama lui Mariam, nana, o avea de la propria ei mamă, care murise când nana avea doi ani. Nana prețuia fiecare piesă de porțelan alb-albastru, curbura grațioasă pe care o făcea gâtul ceainicului, cintezoii și crizantemele pictate manual, dragonul de pe zaharniță, cu virtuți de talisman.

Tocmai această ultimă piesă i-a scăpat lui Mariam din mâini și a căzut pe dușumeaua *kolbei*, făcându-se țândări.

Când a văzut nana zaharnița, s-a făcut roșie ca focul, buza de sus a început să îi tremure, iar ochii, și cel leneș, și cel bun, au țintuit-o pe Mariam cu o privire goală, fără să clipească. Părea atât de furioasă, încât lui Mariam i-a fost frică că djinnul va intra din nou în trupul mamei ei. Dar, de data aceasta, djinnul nu a venit. În schimb, nana a apucat-o de încheieturile mâinilor, a smucit-o și i-a șuiertat printre dinți:

— Ești o *harami* mică și prostovană. Cu asta m-am ales după câte-am îndurat. Cu o *harami* mică și prostovană, care-mi face praf amintirile de familie.

În acel moment, Mariam nu a înțeles. Nu știa ce înseamnă acest cuvânt, *harami* – copil din flori. Nu era destul de mare ca să își dea seama de nedreptate, ca să înțeleagă că vinovați nu sunt decât creatorii copilului *harami*, și nu copilul *harami*, al cărui unic păcat este acela de a se fi născut. Totuși, din felul în care a pronunțat nana cuvântul, Mariam a ghicit că este un lucru urât și dezgustător să fii *harami*, precum o insectă, precum gândacii care colcăiau peste tot prin *kolba* și pe care nana îi vâna, tunând și fulgerând.

Mai târziu, când s-a făcut mai mare, a priceput. O durea mai ales felul în care nana îi arunca cuvântul în față, ca pe un scuipat. Atunci a înțeles ce vrea să spună nana, că un *harami* este ceva nedorit; că ea, Mariam, este o persoană nelegitimă, care nu va putea ridica niciodată vreo pretenție legitimă asupra lucrurilor pe care le au alți oameni, lucruri cum ar fi dragostea, familia, căminul și poziția socială.

Jalil nu o striga niciodată așa. Jalil îi spunea „floricica mea“. Îi plăcea să o salte la el în poală și să îi spună povești, ca atunci când i-a povestit cum Herat, orașul în care, în 1959, s-a născut Mariam, a fost odată leagănul culturii persane, locul în care își dădeau întâlnire scriitorii, pictorii și sufiștii.

— Dacă-ți întindeai piciorul mai mult, riscai să te trezești cu el în fundul unui poet, râdea el.

Jalil i-a spus povestea faimoaselor minarete înălțate de regina Gauhar Shad, ca să stea mărturie a iubirii ei pentru Herat. I-a descris verzile holde de grâne ale Heratului, livezile, podgoriile grele de struguri sănătoși și bazarurile boltite și aglomerate ale orașului.

— Există un fistic, i-a spus Jalil într-o zi, iar sub el, Mariam *jo*, a fost îngropat, cine crezi, nimeni altul decât marele poet Jami. S-a aplecat spre ea și i-a șoptit: Jami a trăit acum cinci sute de ani. Chiar așa. Te-am dus odată acolo, la fistic. Erai mică. Nu mai ții tu minte.

Așa era. Nu își mai amintea. Și deși își va trăi primii cincisprezece ani din viață la o aruncătură de băț de Herat, nu va vedea niciodată acel arbore faimos. Nu va vedea niciodată faimoasele minarete de aproape, așa cum nu va culege niciodată fructe din livezile Heratului și nici nu își va croi drum prin holdele sale de grâne. Dar ori de câte ori Jalil îi vorbea așa, Mariam îl asculta ca vrăjită. Îi admira cunoștințele bogate des-pre lume. Îi creștea inima în piept de bucurie când se gândea că are un tată care știe astfel de lucruri.

— Ce de minciuni gogonate! izbucnea nana după plecarea lui Jalil. Un bogătaș care toarnă la

gogoși. Nu-l lăsa să te vrăjească. Tăicuțul tău preaiubit n-a dat doi bani pe noi. Ne-a alungat. Ne-a gonit din casa lui mare și frumoasă, de parcă n-ar fi avut nicio treabă cu noi. Și i-a părut bine.

Mariam o asculta supusă. Nu îndrăznea niciodată să îi spună nanei cât de mult o deranjează să o audă vorbind astfel despre Jalil. Adevărul era că, în preajma lui Jalil, nu se simțea deloc ca o *harami*. Timp de o oră sau două, în fiecare joi, când venea Jalil să o vadă, tot numai zâmbete și cadouri și mângâieri, Mariam simțea că merită toată frumusețea și preaplinul pe care le avea viața de oferit. Și, din această cauză, îl iubea pe Jalil.

Chiar dacă nu îl avea numai pentru ea.

Jalil avea trei soții și nouă copii, nouă copii legitimi, pe care Mariam nu îi cunoștea. Era unul dintre cei mai bogați oameni din Herat. Era proprietarul unui cinematograf pe care Mariam nu îl văzuse niciodată, dar pe care Jalil, la insistențele ei, i-l descrisese, așa încât știa că fațada este făcută din plăci de teracotă albastră și arămie, că are loje private și un tavan de lemn casetat. Ușile batante dădeau într-un foaier pardosit cu gresie, pe pereții căruia se găseau posterele înrămate ale unor filme indiene. Marțea, i-a spus Jalil odată, copiii primesc înghețată pe gratis de la chioșcul din foaierul cinematografului.

La auzul acestor vorbe, nana a zâmbit reținut. A așteptat să plece Jalil din *kolba*, apoi a chicotit și i-a spus:

— Copiii străinilor se aleg cu înghețată. Tu cu ce te-alegi, Mariam? Cu povești despre înghețată.

Pe lângă cinematograf, Jalil mai avea pământuri în Karokh și Farah, trei prăvălii de covoare, una de țesături și un Buick Roadmaster negru, din 1956. Era unul dintre cei mai bine văzuți bărbați din Herat, prieten cu primarul și cu prefectul. Avea bucătar, șofer și trei slujnice.

Nana fusese una dintre slujnice. Asta până când începuse să i se umfle burta.

Când s-a întâmplat asta, spunea nana, oftatul indignat al familiei lui Jalil a aspirat tot aerul din Herat. Rudele lui prin alianță s-au jurat că va curge sânge. Nevestele i-au cerut s-o arunce în stradă. Chiar și tatăl nanei, un pietrar amărât din satul învecinat, Gul Daman, s-a lepădat de ea. Făcut de râsul lumii, acesta și-a luat catrafusele și s-a suit într-un autobuz care mergea în Iran, iar de atunci nu s-a mai auzit nimic de el.

— Câteodată, i-a spus nana într-o dimineață, devreme, pe când le dădea de mâncare găinilor de pe lângă *kolba*, mă gândesc cum ar fi fost dacă pe taică-meu l-ar fi ținut curelele să-și ascută cuțitul și să facă ce se cădea. Poate c-ar fi fost mai bine pentru mine. A mai aruncat o mână de boabe în coteț, s-a oprit și i-a aruncat o privire lui Mariam. Poate c-ar fi fost mai bine și pentru tine. Te-ar fi scăpat de necazul de a ști că ești ceea ce ești. Dar taică-meu a fost slab de înger. Nu l-a lăsat *dil*, inima s-o facă.

Nici pe Jalil nu l-au ținut curelele, a spus nana, să facă ceea ce s-ar fi convenit. Să le țină piept familiei, nevestelor și rudelor prin alianță și să își asume răspunderea pentru ceea ce făcuse. În schimb, în mare secret și grabă, s-a pus la cale un plan ca să îl scoată basma curată. A doua zi, a pus-o să își strângă cele câteva lucruri pe care le avea în camera de serviciu în care locuise și a alungat-o din casă.

— Știi ce le-a spus nevestelor, ca să se apere? Că m-am *băgat* în sufletul lui. Că a fost vina mea. *Didi*? Ai înțeles? Asta-nseamnă să fii femeie pe lumea asta.

Apoi a pus jos castronul cu mâncarea pentru găini. Cu un deget, i-a ridicat bărbia lui Mariam.

— Uită-te la mine, Mariam.

Mariam a ridicat privirea, în silă.

— Bagă bine la cap, fata mea: precum acul unei busole care arată nordul, degetul acuzator al bărbatului va găsi întotdeauna femeia. Întotdeauna. Să ții minte, Mariam.

În ochii lui Jalil și ai nevestelor lui, eu eram ca un cârmâz. Ca pelinul negru. Și tu la fel. Și nici măcar nu veniseși pe lume.

— Ce este pelinul negru? întrebă Mariam.

— O buruiană, i-a răspuns nana. Pe care-o smulgi și-o arunci cât colo.

Mariam era contrariată. Jalil nu o trata ca pe o buruiană. Chiar deloc. Dar i se părea mai înțelept să nu protesteze cu voce tare.

— Spre deosebire de buruieni, pe mine au trebuit să mă replanteze, înțelegi, să mă hrănească și să mă ude. Din cauza ta. Asta a fost înțelegerea pe care a făcut-o Jalil cu ai lui.

Nana susținea că ea alesese să plece din Herat.

— La ce să fi rămas? Ca să-l fi văzut cum își plimbă toată ziua nevestele lui alea *kinchini* cu mașina prin oraș?

Mai spunea că nu a vrut să se mute nici în casa goală a tatălui ei, în satul Gul Daman, cocoțat pe o râpă, la vreo doi kilometri în nordul Heratului. Zicea că a dorit să locuiască într-un loc retras, izolat, unde să nu existe vecini care să se holbeze la burta ei, să o arate cu degetul, să chicotească sau, mai rău, să o asalteze cu gesturi de bunătate fățarnică.

— Și-ascultă la mine, spunea nana, taică-tău a răsuflat ușurat când am dispărut din peisaj. I-a convenit de minune.

Muhsin, fiul cel mare al lui Jalil cu prima lui soție, Khadija, a fost cel care a venit cu ideea luminișului. Acesta se găsea în împrejurimile satului Gul Daman. Ca să ajungi la el, trebuia să urci pe o potecă desfundată și noroioasă, care se desprindea din șoseaua ce făcea legătura între Herat și Gul Daman. Drumul era mărginit pe ambele părți de iarbă până la genunchi, împetrițată cu flori de un alb sau galben ce îți luau ochii. Poteca șerpua pe costișă și ducea la un platou pe care se înălțau pâlcuri de plopi și pe care creșteau niște tufe sălbatice. De acolo, de sus, se zăreau, la stânga, vârfurile paletelor ruginite ale morii de vânt din Gul Daman, iar la dreapta, Heratul, care se întindea cât era de mare la picioarele lor. Poteca se îneca într-un râu lat, plin de păstrăvi, care izvora din munții Safid-koh și înconjură satul Gul Daman. La vreo două sute de iarzi în amonte, înspre munți, era un pâlc de sălcii plângătoare. În mijlocul lui, la umbra sălciiilor, era un luminiș.

Jalil se dusese până acolo să arunce o privire. La întoarcere, spunea nana, părea un director de închisoare care se laudă cu pereții curați și podelele strălucitoare ale pușcăriei sale.

— Și, uite-așa, taică-tău ne-a făcut șandramaua asta.

Odată, când avea cincisprezece ani, nana fusese cât pe ce să se mărite. Pretendentul era un băiat din Shindand, un tânăr vânzător de papagali. Mariam aflase toată povestea chiar din gura nanei și, deși aceasta bagateliza episodul, se vedea după luminița melancolică din ochii ei că fusese fericită. Poate că o singură dată în viața ei, în acele zile care au precedat nunta, nana a fost cu adevărat fericită. În timp ce nana își depăna povestea, Mariam, așezată în poala mamei ei, și-o imagina probându-și rochia de mireasă. Și-o imagina în șaua unui cal, zâmbind timid în spatele unui vâl verde, din același material ca rochia, cu palmele pictate cu hena roșie, cu părul pieptănat cu cărare și pudrat cu pulbere argintie, iar cosițele, împletite cu rășină. Vedea muzicienii care suflau în fluierile *shahnai* și băteau în tobele *dohol* și copiii care se hârjoneau în stradă.

Apoi, cu o săptămână înainte de nuntă, un djinn a intrat în trupul nanei. Mariam nu avea nevoie de explicații. O văzuse de prea multe ori cu propriii ei ochi: nana se prăbușea dintr-odată, se chircea și trupul îi devenea țepăn, își dădea ochii peste cap, îi tremurau brațele și picioarele, de parcă ceva din interiorul ei ar fi sugrumat-o, iar la gură făcea o spumă albă, câteodată colorată în roz de la sânge. Apoi veneau moleșeala, dezorientarea cea înfricoșătoare și bolboroseala.

Când pățania a ajuns la urechile celor din Shindand, familia vânzătorului de papagali nici nu a mai

vrut să audă de nuntă.

— Le-a intrat frica-n oase, așa s-a exprimat nana.

Rochia de mireasă a fost dosită pe undeva. După aceea, nu au mai existat alți pretendenți.

În acel luminiș au ridicat Jalil și fiii săi, Farhad și Muhsin, mica *kolba* în care Mariam își va petrece primii cincisprezece ani din viață. Era făcută din chirpici și tencuită cu lut amestecat cu paie. Avea două paturi înguste, o masă de lemn, două scaune cu spătar, o fereastră și niște polițe pe care nana își ținea oalele de pământ și preaiubitul serviciu de ceai din porțelan. Jalil a montat o sobă de fontă nouă și a făcut o stivă de lemne tăiate în spatele *kolbăi*. A instalat un *tandoor* afară, pentru coptul pâinii, și a făcut un coteț îngrădit de găini. I-a pus pe Farhad și Muhsin să sape o groapă adâncă dincolo de cercul de sălcii, la vreo sută de iarzi, și să ridice o privată.

Jalil ar fi putut angaja niște muncitori ca să construiască *kolba*, spunea nana, dar nu a făcut-o.

— Așa credea el că-și spală păcatele.

Din ceea ce povestea nana cu privire la ziua în care o născuse pe Mariam, reieșea că nimeni nu venise să o ajute. Se întâmplase într-o zi umedă și mohorâtă din primăvara lui 1959, spunea ea, a douăzeci și șasea toamnă din domnia de patruzeci de ani a regelui Zahir Shah, o domnie fără evenimente notabile, în cea mai mare parte a ei. Îi spunea că Jalil nu se deranjase să aducă un doctor sau măcar o moașă, deși știa că dji-nnul ar fi putut pune stăpânire pe ea, tulburând-o chiar în timpul nașterii. Se întinsese singură-singurică pe podeaua *kolbei*, cu un cuțit la îndemână, lac de sudoare.

— Când nu mai puteam de durere, mușcam perna și țipam până răgușeam. Și nu aveam pe nimeni să mă ștergă pe față sau să-mi dea un pahar cu apă. Și tu, Mariam *jo*, tu nu te grăbeai deloc. Din cauza ta am zăcut aproape două zile pe podeaua aia rece și tare. N-am mâncat și n-am dormit, nu făceam decât să-mping și să mă rog să ieși.

— Îmi pare rău, nana.

— Am tăiat cu mâna mea cordonul dintre noi. De-aia luasem cuțitul.

— Îmi pare rău.

În acest punct, nana îi adresa mereu un zâmbet reținut, plin de subînțelesuri – Mariam nu era niciodată sigură dacă exprima un reproș latent sau o iertare fără prea mare tragere de inimă. Tinerei Mariam nu îi dădea niciodată prin gând că este nedrept să îți ceri iertare pentru felul în care ai venit pe lume.

În jurul vârstei de zece ani, Mariam a început să se îndoiască de adevărul acestei povești referitoare la nașterea ei. Acum credea versiunea lui Jalil, care, deși fusese plecat, aranjase ca nana să fie dusă la un spital din Herat, unde un doctor avusese grijă de ea. Avusese un pat așa cum trebuie, cu așternuturi curate, într-un salon aerisit. Jalil a dat din cap cu tristețe când Mariam i-a spus de cuțit.

Mariam începuse să aibă dubii și în legătură cu suferința de două zile pe care i-ar fi provocat-o mamei ei.

— Mie mi-au spus că n-a durat nici măcar o oră, i-a spus Jalil. Ai fost o fiică bună, Mariam *jo*. Chiar și la naștere ai fost cuminte.

— El nici măcar n-a fost acolo! se dezlănțuia nana. Era la călărit, la Takht-e-Safar, cu scumpii lui prieteni.

Când îi dăduseră de știre că i s-a mai născut o fată, zicea nana, Jalil ridicase din umeri, continuând să țesale coama calului, și rămăsese încă două săptămâni la Takht-e-safar.

— Adevărul este că până la o lună nici măcar nu te-a luat în brațe. Și atunci ți-a aruncat doar o privire, zicând ceva, cum c-ai avea o față lunguiață, și mi te-a pus la loc în brațe.

Mariam nu mai credea nici această parte a poveștii. Da, recunoștea Jalil, era la călărit în Takht-e-Safar, dar când a aflat vestea, nu a ridicat din umeri. S-a aruncat în șa și s-a întors călare la Herat. A luat-o în brațe și a legănat-o, și-a trecut degetul mare peste sprâncenele ei stufoase și a îngânat un cântec de leagăn. Și deși era adevărat că avea fața lungă, Mariam nu și-l putea închipui pe Jalil făcând

vreo remarcă de acest fel.

Nana spunea că ea a fost cea care a ales numele de Mariam, fiindcă așa o chemase pe mama ei. Jalil spunea că el a ales numele fiindcă Mariam, tuberoza, este o floare minunată.

— Este floarea ta preferată? l-a întrebat Mariam.

— Una dintre ele, a spus el și a zâmbit.

Una dintre cele mai timpurii amintiri ale lui Mariam era scârțâitul roților de fier ale unei roabe care sălta pe stânci. Roaba își făcea apariția o dată pe lună, plină cu orez, făină, ceai, zahăr, ulei, săpun și pastă de dinți. Era împinsă de doi dintre frații de tată ai lui Mariam, de obicei Muhsin și Ramin, uneori Ramin și Farhad. Băieții o împingeau cu rândul, de-a lungul potecii desfundate ce șerpuia peste stânci și bolovani, pe lângă gropi și tufișuri, până la râu. Acolo, roaba trebuia golită și proviziile cărate în brațe pe celălalt mal. Apoi băieții treceau și roaba și o încărcau la loc. Urmau alte două sute de iarzi de împins, de data aceasta prin iarba deasă și înaltă și printre pâlcuri de lăstăriș. Broaștele săreau din calea lor. Frații alungau țânțarii de pe fețele asudate.

— Are servitori, spunea Mariam. Ar putea să-l trimită pe unul dintre ei.

— Așa crede el că-și spală păcatele, spunea nana.

La auzul scârțâitului roabei, Marian și nana ieșeau afară. Mariam și-o va aminti mereu pe nana așa cum arăta în ziua de aprovizionare: o femeie înaltă, ciolănoasă și desculță, care se proptea în prag, mijindu-și ochiul cel leneș și punându-și mâinile în sân, într-un fel sfidător și batjocoritor. Avea părul tuns scurt, ars de soare, neacoperit și nepieptănat. Purta o bluză lălâie cu mâneci lungi, de culoare gri, încheiată până sus. Avea buzunarele pline cu pietre cât nucile. Băieții se așezau pe malul râului și așteptau până ce ele terminau de transportat proviziile în *kolba*. Se învățaseră minte și nu se apropiau la mai mult de treizeci de iarzi, deși nana nu ochea prea bine și cele mai multe pietre aterizau la o distanță considerabilă de țintele lor. În timp ce căra sacii cu orez în casă, nana zbiera la băieți și îi făcea în toate felurile, folosind niște cuvinte pe care Mariam nu le înțelegea. Îi înjura de mamă, cu fața schimonosită de ură. Băieții nu îi răspundeau niciodată.

Lui Mariam i se făcea milă de ei. I-or durea și pe ei mâinile și picioarele de la atâta împins la roaba aia grea, se gândea ea plină de compasiune. Ar fi vrut să i se dea voie să le ofere niște apă. Dar nu spunea nimic, iar dacă îi făceau cu mâna, nu le răspundea la salut. Odată, ca să îi facă pe plac nanei, chiar a țipat la Muhsin, zicându-i că are o gură ca un fund de șopârlă – dar mai apoi au măcinat-o remușcările, rușinea și teama că o vor pârî lui Jalil. Nana, în schimb, a râs atât de tare, arătându-și dintele cel cariat din față, încât lui Mariam i-a fost frică să nu o apuce iarăși vreo criză de-a ei. După ce s-a potolit, s-a uitat la Mariam și i-a spus:

— Ești o fată bună.

După ce se golea roaba, băieții făceau cale întoarsă, hârjonindu-se. Mariam stătea și se uita după ei cum dispar în iarba înaltă, printre florile sălbatice.

— Mai caști mult ochii?

— Nu, nana.

— Să știi că râd de tine. Zău dacă te mint. I-am auzit cu urechile mele.

— Vin acum.

— Nu mă crezi?

— Gata, am venit.

— Tu știi că eu te iubesc, Mariam *jo*.

Dimineața, se trezeau în behăiturile îndepărtate ale oilor și sunetele ascuțite ale fluierelor ciobanilor din Gul Daman, care își mânau turmele la păscut, pe coas-tele cu iarbă grasă. Mariam și nana mulgeau caprele, dădeau de mâncare la găini și adunau ouăle. Făceau pâine împreună. Nana îi arăta cum se frământă coca, cum se face focul la *tandoor* și cum se bagă aluatul crescut la țest, pe vatra încinsă. O învăța să coasă și să gătească orezul și diversele garnituri: tocăniță de *shalqam* cu napi, *sabzi* de spanac, conopidă cu ghimbir.

Nana nu făcea niciun secret din faptul că nu îi plăceau musafirii – și, de fapt, oamenii în general –, cu excepția câtorva, persoane de vază. Una dintre ele era primarul din Gul Daman, *arbab*-ul satului,

Habib Khan, un bărbat cu barbă, capul mic și ditamai burdihanul, care venea cam o dată pe lună, însoțit de un servitor care căra câte o găină sau o oală de orez *kichiri* sau un coș de ouă vopsite pentru Mariam.

Apoi, mai venea o babă grasă, căreia nana îi zicea Bibi *jo*. Răposatul ei soț fusese cioplitor, prieten cu tatăl nanei. Bibi *jo* era invariabil însoțită de una dintre cele șase nurori ale ei și un nepot sau doi. Șchiopăta prin luminiș și își blestema zilele, se ținea cu mâinile de șale și se văita nevoie mare, apoi se așeza cu un oftat dureros pe scaunul pe care i-l trăgea nana. Și Bibi *jo* îi aducea, de fiecare dată, câte ceva lui Mariam, o cutie de bomboane *dishlemeh* sau o coșniță cu gutui. Nanei îi servea mai întâi niște tânguiri despre sănătatea ei șubredă, iar mai apoi, pe îndelete și cu o plăcere nedisimulată, niște bârfe din Herat și Gul Daman, în timp ce noră-sa stătea în spatele ei, ascultând-o supusă, fără să scoată o vorbă.

Dar preferatul lui Mariam – după Jalil, bineînțeles – era hoguea Faizullah, un bărbat în vârstă, dascălul de *Coran* al satului, *akhund*-ul. Venea o dată pe săptămână din Gul Daman ca să o învețe pe Mariam cele cinci rugăciuni zilnice *namaz* și să o îndrume la recităriile din *Coran*, așa cum făcuse și cu nana în copilăria ei. Hoguea Faizullah era cel care o învățase pe Mariam să citească, cel care i se aplecase plin de răbdare peste umăr în timp ce buzele ei descifrau mutește cuvintele, iar degetul arătător zăbovea sub fiecare dintre ele, până i se albea unghia, atât de tare apăsa, de parcă ar fi fost posibil să stoarcă înțelesul din simboluri. Hoguea Faizullah era cel care o ținuse de mână și îi ghidase creionul la fiecare avânt al lui *alef*, la fiecare undulare a lui *beh*, la fiecare dintre cele trei puncte ale lui *seh*.

Era un bătrânel sfrijit, gârbovit și știrb și avea o barbă albă, care îi ajungea până la buric. De obicei venea singur până la *kolba*, câteodată împreună cu fiul lui cu păr roșcat, Hamza, care era cu câțiva ani mai mare ca Mariam. Când hoguea Faizullah își făcea apariția la *kolba*, Mariam îi săruta mâna – care părea o crenguță acoperită cu un strat subțire de piele –, iar el o săruta pe frunte, după care intrau și începeau lecția. După lecție, se așezau lângă *kolba*, mâncau semințe de pin și beau ceai verde și se uitau la privighetorile care zburau din copac în copac. Uneori o mai porneau la plimbare prin frunzele ruginite, printre anini, pe malul râului, în sus, pe munte. Mergând, hoguea Faizullah număra măgelele de la mătăniile *tasbeh* și, cu voce tremurată, îi povestea vrute și nevrute lui Mariam, întâmplări din tinerețea lui, cum era cea despre șarpele cu două capete pe care îl găsisese în Iran, pe podul cu treizeci și trei de arce din Isfahan; sau cea despre pepenele verde pe care îl tăiasese în două, lângă Moscheea Albastră din Mazar, și descoperise că semințele formează cuvântul *Allah* pe una dintre jumătăți și *Akbar*, pe cealaltă.

Hoguea Faizullah i-a mărturisit lui Mariam că, uneori, nu pricepe înțelesul cuvintelor din *Coran*. Dar spunea că îi plac sunetele încântătoare pe care le fac cuvintele arabe când se rostogolesc pe limba lui. Spunea că îl liniștesc, că îi merg la suflet.

— Și pe tine or să te liniștească, Mariam *jo*, îi zicea el. Să te gândești la ele ori de câte ori o să fii la ananghie, iar ele n-or să te lase la greu. Cuvintele Domnului n-or să te înșele niciodată, fata mea.

Hoguea Faizullah știa și să îi asculte pe alții povestind. Când vorbea Mariam, era numai ochi și urechi. Dădea încet din cap și zâmbea cu recunoștință, de parcă i s-ar fi acordat cine știe ce privilegiu mult-râvnit. Lui Mariam îi era ușor să îi spună lui hoguea Faizullah lucruri pe care nu îndrăznea să i le mărturisească nanei.

Într-o zi, în timp ce se plimbau, Mariam i-a spus că și-ar dori să fie lăsată să meargă și ea la școală.
— Adică la o școală de-adevăratelea, *akhund sahib*. Să stau și eu în bancă. Ca ceilalți copii ai tatălui meu.

Hoguea Faizullah s-a oprit.

Cu o săptămână în urmă, Bibi *jo* le adusese vestea că fiicele lui Jalil, Saideh și Naheed, fuseseră înscrise la școala de fete „Mehri“ din Herat. De atunci, prin capul lui Mariam se perindaseră diverse

gânduri despre săli de clasă și profesori, imagini cu caiete de dictando, coloane de cifre și stilouri care făceau semne întunecate, greoaie. Se și vedea într-o sală de clasă, cu alte fete de vârsta ei. Ce n-ar fi dat să pună și ea rigla pe pagină și să tragă niște linii pline de importanță.

— Ți-ar plăcea? a întreat-o hogea Faizullah, uitându-se la ea cu ochii lui blajini și apoși. Își ținea mâinile la spatele gârbovit, iar umbra tulpanului îi cădea pe un petic de flori burzuluite de pintenul-cocoșului.

— Da.

— Și ai vrea să-i cer eu voie mamei tale.

Mariam a zâmbit. În afară de Jalil, s-a gândit ea, nimeni pe lume nu o înțelegea mai bine ca bătrânul ei dascăl.

— Atunci, ce-i de făcut? Domnul, în înțelepciunea Sa, ne-a dat la fiecare în parte multe slăbiciuni, iar dintre cele multe ale mele, cea mai de seamă este aceea că nu am puterea să îți refuz nimic, Mariam *jo*, a spus el, bătând-o pe obraz cu unul dintre degetele lui atinse de artrită.

Dar mai apoi, când a abordat-o pe nana, aceasta a aruncat cât colo cuțitul cu care tăia ceapa.

— La ce-ar servi?

— Draga mea, dacă fata vrea, las-o să-nvețe. Să aibă și ea școală.

— Să-nvețe? Ce să-nvețe, hogea *sahib*? l-a repezit nana. Ce e de-nvățat? Se întoarse și îi aruncă o privire feroasă lui Mariam.

Mariam ținea capul în pământ.

— La ce bun să școlești o fată ca tine? E ca și cum ai lustrui o scuițătoare. Și n-o să afli nimic folositor în școlile alea. O femeie ca tine și ca mine n-are nevoie decât de o singură, ascultă-mă bine, o singură deprindere în viața asta și aia nu se-nvață la școală. Uită-te la mine.

— N-ar trebui să vorbești așa cu ea, copilă, a intervenit hogea Faizullah.

— Uită-te la mine.

Mariam și-a ridicat privirea.

— O singură deprindere. Și-aia se numește *tahamul*. Puterea de a îndura.

— De a îndura ce, nana?

— A, nu-ți face tu griji în privința *asta*, i-a răspuns nana. O să ai parte de așa ceva, cu vârf și-ndesat.

A continuat prin a povesti cum nevestele lui Jalil i-au strigat că este urâtă, fată de pietrar amărât. Cum au obligat-o să spele rufele afară, în frig, până i-a amorțit fața și i-au luat foc buricele degetelor.

— Asta-i soarta noastră, Mariam. A femeilor ca noi. Să îndurăm. Asta-i tot ce avem. M-ai înțeles? Ca să nu mai zic c-or să râdă de tine la școală. Să fii sigură. Or să-ți strige că ești *harami*. Or să te facă în toate felurile. Și pentru ce?

Mariam a dat din cap a resemnare.

— Și să nu mai aud de școală. Doar pe tine te mai am pe lumea asta. N-am de gând să te dau pe mâna lor. Uită-te la mine. Să nu mai aud un cuvânt de școală.

— Mai gândește-te. De ce nu? Dacă fata vrea... a început hogea Faizullah.

— Iar dumneata, *akhund sahib*, cu tot respectul, ar trebui să știi că nu-i bine să-i dai apă la moară când i se năzare câte-o prostie. Dacă ții într-adevăr la ea, atunci deschide-i ochii ca să vadă că locul ei este aici, acasă, cu mama ei. N-o așteaptă nimic bun în alte părți. Numai necazuri și supărare. Cine să știe mai bine ca mine, *akhund sahib*? Cine?

Lui Mariam îi plăcea când aveau musafiri la *kolba*: *arbab*-ul satului, care nu venea niciodată cu mâna goală, Bibi *jo*, cu durerile ei de șale și nesfârșitele bârfe, și, desigur, hoga Faizullah. Dar Mariam nu își dorea să vadă pe nimeni, dar pe nimeni la fel de mult cum își dorea să îl vadă pe Jalil.

Nerăbdarea pune stăpânire pe ea încă de marți seara. Dormea prost și se perpelea la gândul că vreo încurcătură de afaceri l-ar împiedica să sosească joi, iar ea ar trebui să mai aștepte încă o săptămână până să-l vadă. Miercurea își făcea de lucru pe afară, pe lângă *kolba*, și, distrată, le dădea de mâncare găinilor din coteț. Făcea plimbări fără țintă, rupând petale de flori și alungând țânțarii care o mușcau de brațe. În sfârșit venea ziua de joi și tot ce putea face era să stea sprijinită de perete, cu ochii la râu, și să aștepte. Dacă Jalil întârzia, o frică îngrozitoare pune stăpânire pe ea, încetul cu încetul. I se înmuiau genunchii și simțea nevoia să meargă să se întindă.

Apoi o auzea pe nana strigând:

— Ia te uită, a venit taică-tău. În toată splendoarea lui.

Mariam sărea ca arsă când îl zărea pășind pe pietrele din râu, zâmbindu-i din toată inima și făcându-i entuziast cu mâna. Știa că nana o urmărește, cântărindu-i fiecare reacție, așa că făcea de fiecare dată eforturi ca să rămână în prag, să îl urmărească cum se apropie încet de ea și să nu îi alerge în întâmpinare. Se abținea, urmărindu-l răbdătoare din ochi, cum mergea prin iarba înaltă, cu haina aruncată pe umăr, în timp ce cravata roșie îi flutura în vânt.

Când intra în lumină, Jalil își arunca haina pe *tandoor* și își desfăcea brațele. Ea se îndrepta cu pași potoliți spre el, apoi o rupea în sfârșit la fugă, iar el o prindea de subsuori și o arunca în sus. Mariam chiuia.

De-acolo, din aer, îi vedea chipul întors în sus spre ea, zâmbetul larg, lăbărțat, șuvița de pe frunte, gropița din bărbie – un buzunar perfect pentru vârful degetului ei mic –, dinții lui, orbitor de albi într-un oraș de molari cariați. Îi plăceau mustața lui îngrijită și faptul că, indiferent de anotimp, se îmbrăca la costum de fiecare dată când le vizita – un costum maro închis, culoarea lui preferată, din al cărui buzunar de la piept se ițea colțul unei batiste albe – și că avea butoni la manșete și o cravată, de obicei roșie, căreia îi slăbea nodul. Mariam se vedea și pe ea, reflectată în ochii căprui ai lui Jalil: părul umflat, fața împurpurată de emoție și cerul din spatele ei.

Nana îi spunea că într-o zi nu va fi atent, că ea, Mariam, îi va aluneca printre degete, se va izbi de pământ și își va rupe ceva. Dar Mariam nu credea că Jalil o va scăpa. Credea că va ateriza întotdeauna în siguranță în mâinile curate, cu unghii îngrijite ale tatălui ei.

Stăteau afară, lângă *kolba*, la umbră, iar nana servea ceaiul. Ea și Jalil se salutau cu un zâmbet încurcat și o ușoară înclinare a capului. Jalil nu pomenea niciodată de faptul că nana arunca cu pietre după băieții lui sau că îi blestema.

Dacă atunci când Jalil nu se afla prin preajmă, nana tuna și fulgera la adresa lui, când le vizita, era supusă și serviabilă. Avea întotdeauna părul curat. Cu această ocazie, se spăla pe dinți și își pune cel mai bun *hijab* al ei. Stătea tăcută pe un scaun în fața lui, cu mâinile împreunate în poală. Nu se uita în ochii lui și nu vorbea niciodată urât. Când râdea, își ducea mâna la gură, ca să nu i se vadă dintele cariat.

Îl întreba cum îi merg afacerile. Și ce îi mai fac nevestele. Când i-a spus că a auzit de la Bibi *jo* că cea mai tânără nevestă a lui, Nargis, este însărcinată cu al treilea copil, Jalil a zâmbit politicoș și a dat din cap.

— Ehe. Cred că sunteți fericit, a spus nana. Câți aveți cu ăsta care vine? Zece, nu-i așa, *mashallah*? Zece?

Jalil i-a răspuns că da, zece.

— Unsprezece, dac-o punem la socoteală și pe Mariam, desigur.

Mai târziu, după ce Jalil a plecat acasă, Mariam și nana s-au ciondănit din cauza acestei remarci. Mariam susținea că îi întinsese o capcană.

După ceaiul cu nana, Mariam și Jalil mergeau întotdeauna la râu să pescuiască. El îi arăta cum trebuie să arunce undița și cum să aducă păstrăvul la mal. O învăța cum se curăță un păstrăv de mațe, cum se spală și cum se ia carnea de pe oase dintr-o singură mișcare. Cât așteptau să muște peștele, îi desena diverse lucruri, îi arăta cum se desenează un elefant dintr-o mișcare, fără să ridici creionul de pe hârtie. O învăța poezii. Cântau împreună:

*Păsărele pe cărare,
Ce se dau în scaldătoare.
Iaca vine și-un crăiete
Ca să bea și el cu ele,
Dar să vezi ce zarvă mare,
Se scufundă și dispăre.*

Jalil îi aducea tăieturi din ziarul care apărea în Herat, *Ittifaq-i Islam*, și i le citea. El era legătura lui Mariam cu lumea, dovada ei că există o lume largă dincolo de *kolba*, dincolo de Gul Daman și chiar de Herat, o lume cu președinți cu nume imposibil de pronunțat și trenuri și muzee și meciuri de fotbal și rachete care se învârt pe orbita Pământului și care aterizează pe Lună și în fiecare joi Jalil aducea cu el la *kolba* o bucată din acea lume.

El a fost cel care, în vara lui 1973, când Mariam avea paisprezece ani, i-a spus că regele Zahir Shah, care timp de patruzeci de ani condusese țara de la Kabul, fusese dat jos de pe tron printr-o lovitură de stat fără vărsare de sânge.

— Vărul lui, Daoud Khan, a pus-o la cale, în timp ce regele era în Italia, la tratament. Îți mai aduci aminte de Daoud Khan, nu-i așa? Ți-am povestit de el. Când te-ai născut tu, el era prim-ministru la Kabul. În fine, Afganistanul nu mai este monarhie, Mariam. Înțelegeți, acum este republică, iar Daoud Khan este președinte. Se zvonește că socialiștii din Kabul l-au ajutat să ajungă la putere. Nu că el ar fi socialist, să nu crezi, dar l-au ajutat. Oricum, așa umblă vorba prin târg.

Mariam l-a întrebat ce este acela un socialist și Jalil a început să îi explice, dar Mariam nu prea mai era atentă.

— M-ascuți?

— Da, te-ascult.

O vedea că se uită la umflătura din dreptul unuia dintre buzunarele de la haină.

— Aha. Acum înțeleg. Ia să vedem ce avem noi aici...

A pescuit o cutiuță din buzunar și i-a dat-o. Îi mai făcea mici cadouri din când în când. Odată îi dăruise o brățară lată de cuarț, altădată, o salbă cu mărgelile de lazulit. În ziua aceea, Mariam a deschis cutia și a descoperit un pandantiv în formă de frunză, de care atârnavă bănuți pe care erau gravate niște luni și niște stele.

— Probează-l, Mariam *jo*.

Ea i-a făcut pe plac.

— Cum îmi vine?

Jalil radia.

— Parc-ai fi o regină.

După plecarea lui, nana a văzut pandantivul la gâtul lui Mariam.

— Bijuterii țigănești, a spus ea. Am văzut eu cum le fac. Topesc bănuții cerșiți și fac zdrăngănele din ei. Să vedem, poate data viitoare o să fie-n stare să-ți aducă și niște aur, minunea aia de taică-tău. Aș vrea s-o văd și pe-asta.

Când venea vremea ca Jalil să plece, Mariam se posta întotdeauna în prag și îl urmărea părăsind luminișul. O cuprindea deznădejdea când se gândea la săptămâna care stătea, ca ceva imens, de

neclintit, între ea și următoarea lui vizită. De fiecare dată când îl petrecea cu privirea, își ținea răsuflarea. Își ținea răsuflarea și număra secunde în gând. Voia să creadă că Dumnezeu îi va acorda încă o zi împreună cu Jalil pentru fiecare secundă în care nu respira.

Noaptea, stătea culcată în pătuțul ei și încerca să își imagineze casa lui din Herat. Se gândea cum ar fi dacă ar locui cu el, dacă l-ar vedea în fiecare zi. Își închipuia cum i-ar întinde prosopul în timp ce el s-ar bărbieri, cum l-ar avertiza că s-a tăiat un pic. I-ar pregăti ceaiul. I-ar coase nasturii lipsă. S-ar plimba amândoi prin Herat, prin bazarul boltit în care găseai tot ce-ți poftea inima, după cum zicea Jalil. Ar merge cu mașina lui și oamenii i-ar arăta cu degetul și ar spune: „Uite-l pe Jalil Khan cu fiica lui.“ I-ar arăta faimosul copac la poalele căruia fusese îngropat un poet.

Într-o zi, curând, a decis Mariam, îi va spune aceste lucruri lui Jalil. Și după ce va auzi, după ce va vedea cât de dor îi este de el după ce pleacă, sigur o va lua cu el. O va duce la Herat, să locuiască sub același acoperiș, la fel ca ceilalți copii ai lui.

Știu ce vreau, i-a spus Mariam lui Jalil.

Era primăvara lui 1974, anul în care Mariam a împlinit cincisprezece ani. Stăteau toți trei lângă *kolba*, într-un petic de umbră făcută de sălcii, pe niște scaune pliante dispuse într-un triunghi.

— De ziua mea. Știu ce vreau.

— Ia s-auzim, a spus Jalil, zâmbindu-i încurajator.

În urmă cu două săptămâni, după ce îl bătuse la cap, îi dezvăluise că la cinematograful lui rulează un film american. Era un gen mai aparte, care se numea desene animate. Întregul film consta într-o serie de desene, îi explicase el, cu miile, care atunci când erau montate și proiectate pe ecran îți dădeau impresia că se mișcă. Jalil spunea că filmul este povestea unui păpușar bătrân, care nu are copii, se simte singur și își dorește cu disperare un fiu. Așa că cioplește o marionetă, un băiat care, în mod miraculos, prinde viață. Mariam l-a rugat să-i mai povestească, iar Jalil i-a spus că bătrânul și marioneta lui trec prin tot felul de aventuri, că există un loc numit Insula Plăcerilor și că băieții care nu sunt cumiți se transformă în măgari. La final, marioneta și tatăl lui sunt chiar înghițiți de o balenă. Mariam îi împuiase capul lui hoga Faizullah cu acest film.

— Vreau să mă duci la cinematograful tău, i-a spus Mariam acum. Vreau să văd desenele animate. Vreau să-l văd pe băiatul-marionetă.

După aceste cuvinte, Mariam a simțit că se schimbă atmosfera. Părinții ei nu-și mai găseau locul. Făceau fețe-fețe.

— Nu-i o idee bună, a spus nana. Avea vocea calmă și tonul controlat și politicos pe care îl folosea în preajma lui Jalil, dar Mariam îi simțea privirea grea, acuzatoare.

Jalil se foia pe scaun. A tușit, și-a dres glasul.

— Știi ceva, a spus el, imaginea nu-i chiar așa de bună. Și nici sunetul. Iar proiectorul ne-a cam făcut probleme în ultima vreme. Poate că mama ta are dreptate. Poate c-ar trebui să te gândești la alt cadou, Mariam *jo*.

— *Aneh*, a intervenit nana. Ai văzut? Tatăl tău este de acord cu mine.

Dar mai apoi, la râu, Mariam i-a spus:

— Vreau să mă duci la film.

— Știi cum o să facem? i-a spus Jalil. O să trimit pe cineva să te ia și să meargă cu tine. O să am grijă să ți se dea un loc bun și câte bomboane vrei.

— Ba nu. Eu vreau să merg cu *tine*.

— Mariam *jo*...

— Și vreau să-i inviți și pe frații și pe surorile mele. Vreau să-i cunosc și eu. Vreau să mergem cu toții, împreună. Asta vreau.

Jalil a oftat. Privirea îi scruta orizontul, spre munți.

Mariam își amintea ce îi spusese el, că pe ecran chipul unui om pare la fel de mare ca o casă, că atunci când are loc un accident de mașină acolo, sus, simți cum fiarele îți zdrobesc și ție oasele. Se și vedea așezată într-una dintre lojele private, lingând din înghețată, împreună cu frații și surorile ei și cu Jalil.

— Asta vreau, a repetat.

Jalil s-a uitat la ea, descurajat.

— Mâine. La miezul zilei. Ne-ntâlnim chiar aici. Rămâne așa? Pe mâine?

— Vino-ncoa, i-a spus el. S-a lăsat pe vine, a tras-o spre el și a strâns-o în brațe mult, mult timp.

La început, nana s-a învârtit de colo-colo în jurul *kolbei*, încleștându-și și descleștându-și pumnii.

— Dintre toate fetele pe care aș fi putut să le am, de ce mi-a dat Dumnezeu una așa de nerecunoscătoare ca tine? După toate câte-am îndurat pentru tine! Cum îndrăznești! Cum îndrăznești

să mă părăsești în felul ăsta, *harami* mică și afurisită ce ești!

Apoi a început să o ia peste picior.

— Cât de proastă poți să fii! Ți-nchipui că lui îi pasă de tine, c-ai fi primită cu brațele deschise-n casa lui? Crezi că te vede ca pe fata lui? Că o să te primească la el? Ascultă la mine ce-ți spun. Inima unui bărbat e un lucru mizerabil, Mariam, mizerabil. Nu este ca pânțele unei mame. N-o să sângereze, n-o să se-ntindă ca să-ți facă loc. Eu sunt singura care te iubește. Eu sunt tot ce ai tu pe lumea asta, Mariam, și după ce n-o să mai fiu eu, n-o să mai ai nimic. Nimic. *Tu* nu faci nici cât o ceapă degerată!

Apoi a încercat să o facă să se simtă vinovată.

— Dacă pleci, o să mor. O să vină djinnul și o să mă apuce una din crizele mele. O să vezi, o să-mi înghit limba și-o să mor. Nu mă părăsi, Mariam *jo*. Te rog să rămâi. O să mor dacă pleci.

Mariam nu spunea nimic.

— Tu știi că te iubesc, Mariam *jo*.

Mariam i-a zis că se duce să se plimbe. Se temea să nu spună lucruri care să o rănească: că știe că povestea cu djinnul este o minciună; că Jalil îi spusese că ceea ce are nana este o boală care are un nume și că există medicamente care o pot face bine. Ar fi putut să o întrebe de ce refuză să meargă la consultație la doctorii lui Jalil, așa cum insistă el, și de ce nu ia pastilele pe care i le-a cumpărat. Dacă și-ar fi găsit cuvintele, i-ar fi spus că nu mai suportă să fie un instrument, să fie mințită, revendicată și folosită. Că s-a săturat până peste cap de felul în care nana denaturează adevărurile din viața lor și o transformă pe ea, pe Mariam, într-una dintre multele nedreptăți pe care are să i le reproșeze lumii.

Ți-e frică, nana, ar fi putut să-i spună. Ți-e frică să nu găsesc fericirea pe care tu n-ai avut-o niciodată. Și nu vrei să fiu fericită. Nu vrei să am o viață bună. Tu ești aia cu inima mizerabilă.

La marginea luminișului era un loc de unde se vedea până departe în zare; acolo îi plăcea ei să meargă. Acolo stătea și acum, pe un petic cald de iarbă uscată. De aici se vedea Heratul, întins la picioarele ei precum piesele unui joc de copii: Grădina Femeilor în nordul orașului; bazarul Char-suq și ruinele vechii fortărețe a lui Alexandru Macedon, la sud. În depărtare se zăreau minaretele, precum degetele prăfuite ale unor uriași, și străzile pe care și le imagina forfotind de lume, căruțe și catâri. Vedea rândunicile planând și zburând în cerc în înaltul cerului. Le invidia. Ele fuseseră la Herat. Zburaseră pe deasupra moscheilor și bazarurilor orașului. Poate că se așezaseră pe coamele zidurilor de la casa lui Jalil, pe treptele de la intrarea în cinematograful lui.

Adună zece pietricele rotunde și le aranjă vertical, pe trei coloane. Era un joc pe care îl mai juca din când în când pe ascuns, departe de privirile nanei. Punea patru pietre în prima coloană, pentru copiii Khadijei, trei pentru ai lui Afsoon și alte trei în a treia coloană, pentru copiii lui Nargis. Apoi adăuga o a patra coloană. A unsprezecea piatră, singură-singurică.

A doua zi de dimineață, Mariam și-a pus o rochie de culoare crem, care îi ajungea până la genunchi, pantalonii de bumbac și un *hijab* verde, care îi acoperea părul. Se codise un pic la *hijab*, fiindcă era verde și nu se asorta cu rochia, dar nu avea ce face – cel alb era ros de molii.

Aruncă o privire spre ceasul mecanic vechi, cu cifre negre pe un fond verde crud, cadou de la hogea Faizu-llah. Era ora nouă. Se întreba pe unde o fi nana. Se gândise să iasă și să o caute, dar îi era groază de certuri, de privirile profund mâhnite. Nana ar fi acuzat-o de trădare. Ar fi luat-o peste picior din cauza ambițiilor ei nelalocul lor.

S-a așezat. Ca să-i mai treacă vremea, a tot încercat să deseneze un elefant, așa cum îi arătase Jalil, dintr-o singură mișcare. Întepenise de la atâta stat jos, dar nu voia să se întindă în pat, de teamă să nu își șifoneze rochia.

Când limbile ceasului au bătut în sfârșit ora unsprezece și jumătate, Mariam a băgat cele unsprezece pietricele în buzunar și a ieșit afară. În drum spre râu, a văzut-o pe nana, care stătea pe un scaun, la umbra unei sălcii plângătoare. Mariam nu își dădea seama dacă nana o văzuse sau nu.

Ajunsă la râu, Mariam a așteptat în locul convenit în urmă cu o zi. Pe cer alunecau câțiva nori gri, în formă de conopidă. Jalil îi spusese că norii devin gri atunci când sunt atât de denși, încât partea lor de sus absoarbe lumina soarelui, umbrind astfel partea de jos. *Asta ce vezi tu, Mariam jo, îi spusese el, partea întunecată, este burta lor.*

A trecut ceva vreme.

Mariam s-a întors la *kolba*. De data aceasta, a luat-o prin marginea de vest a luminișului, ca să nu mai fie nevoită să treacă pe lângă nana. S-a uitat să vadă cât este ceasul. Se făcuse aproape ora unu.

Este om de afaceri, se gândea Mariam. Sigur s-a întâmplat ceva.

S-a întors la râu și a mai așteptat un timp. Pe deasupra capului ei se învârteau niște mierle, care apoi plonjau în iarbă. O omidă se târa pe tulpina crudă a unui scaiete.

A așteptat până i-au amorțit picioarele. De data aceasta, nu s-a mai întors la *kolba*. Și-a suflecat pantalonii până la genunchi, a traversat râul și, întâia dată în viața ei, a început să coboare dealul, spre Herat.

Nana se înșelase și cu privire la Herat. Nu a arătat-o nimeni cu degetul. Nu a răs nimeni de ea. A străbătut bulevardele gălăgioase, aglomerate, mărginite de chiparoși, în mijlocul unui șuvoi constant de trecători, bicicliști și *gari*-uri trase de catări și nu a aruncat nimeni cu pietre în ea. Nimeni nu i-a strigat *harami*. Nimeni nu-i dădea nicio atenție. Aici era, în mod neașteptat și miraculos, o persoană ca oricare alta.

O vreme, Mariam a stat lângă un bazin oval, în centrul unui parc mare, străbătut de alei de pietriș. Și-a trecut mirată degetele peste frumoșii cai de marmură înșirați pe marginea bazinului și s-a zgâit la apă cu ochi întunecați. A spionat un grup de băieți care lansau niște bărcuțe de hârtie. Peste tot se vedeau flori, lalele, crini, petunii cu petalele scăldate de soare. Oamenii se plimbau pe alei, se așezau pe bănci și sorbeau ceai.

Nu îi venea să creadă că se află acolo. De emoție, inima îi bătea cu putere. Ar fi vrut să fie și hogea Faizullah de față, să o vadă. Să vadă cât de îndrăzneță este ea! Cât de curajoasă! Se lăsase dusă de valul noii ei vieți care o aștepta în acest oraș, o viață cu un tată, cu frați și surori, o viață în care va iubi și va fi iubită, fără rețineri sau gânduri ascunse, fără rușine.

Voioasă, a luat-o din nou la pas pe marele bulevard din apropierea parcului. A trecut pe lângă niște vânzători ambulanti bătrâni și zbârciți, așezați la umbră, sub platani, care i-au aruncat priviri impasibile din spatele piramidelor de cireșe și a munților de struguri. Niște băieți desculți alergau după mașini și autobuze, fluturând pungi cu gutui. Mariam a stat la un colț de stradă și s-a uitat la trecători, încercând să înțeleagă cum de pot fi atât de indiferenți la minunățiile din jurul lor.

După o vreme, și-a luat inima în dinți și l-a întrebat pe bătrânul proprietar al unui *gari* tras de cal dacă nu cumva știe unde locuiește Jalil, proprietarul cinematografului. Bătrânul era rotofei și purta un *chapan* viu colorat.

— Nu ești din Herat, nu-i așa? o întrebă el prietenos. Toată lumea știe unde locuiește Jalil Khan.

— Puteți să-mi arătați și mie?

— Ești singură? o întrebă el, desfăcându-și o caramelă.

— Da.

— Suie-te. Te duc până acolo.

— Nu pot să vă plătesc. Nu am niciun ban la mine.

I-a dat caramela. I-a spus că nu mai avusese nicio cursă de două ore și că oricum avea de gând să plece acasă. Casa lui Jalil era în drumul lui.

Mariam s-a urcat în *gari*. Au mers în tăcere, unul lângă altul. Pe drum a văzut prăvălii și tarabe de unde puteai să cumperi plante medicinale, portocale și pere, șaluri și țesături, chiar și șoimi. Copiii se jucau cu bilele, în cercuri desenate pe pământ. În fața ceainăriilor, pe niște platforme de scânduri așternute cu carpete, bărbații beau ceai și trăgeau din narghilele.

Bătrânul a dat colțul unei străzi largi, mărginite de conifere. A oprit *gari*-ul pe la jumătatea ei.

— Ia te uită. Se pare c-ai avut noroc, *dokhtar jo*. Aia-i mașina lui.

Mariam a sărit jos. El i-a zâmbit și a pornit mai departe.

Mariam nu atinsese niciodată un automobil. Și-a trecut degetele peste capota mașinii lui Jalil, care era neagră, strălucitoare și avea niște roți scânteietoare, în care își vedea reflectată imaginea, turtită și lățită. Scaunele erau învelite cu piele albă, iar în spatele volanului se vedeau niște panouri rotunde, cu tot felul de săgeți.

O clipă, vocea nanei i-a răsunat în cap, batjocoritoare, tăindu-i aripile. Simțea că o ia cu leșin. S-a apropiat de intrare, cu genunchii moi. S-a sprijinit cu mâinile de ziduri. Cât de înalte și de amenințătoare erau zidurile lui Jalil. Trebuia să își dea capul pe spate ca să vadă vârful chiparoșilor care se ițeau peste ele din partea cealaltă. Vârfulurile copacilor se legănau bătute de vânt, iar ea își imagina că dau din cap ca să îi ureze bun venit. Atunci și-a luat inima în dinți.

În prag și-a făcut apariția o femeie desculță, care avea un tatuaj sub buza de jos.

— Am venit să-l văd pe Jalil Khan. Sunt Mariam. Fiica lui.

Pe fața femeii se citea stupoarea, apoi acesteia i-a luat locul, dintr-o străfulgerare, o expresie de recunoaștere. Pe buze i-a încolțit un zâmbet. Părea să fi fost cuprinsă, dintr-odată, de o stare de nerăbdare și anticipare.

— Așteaptă aici, a repezit-o.

A închis ușa.

Au trecut câteva minute. Apoi poarta s-a deschis din nou și a apărut un bărbat înalt și lat în umeri. Avea ochi galeși și o expresie senină.

— Eu sunt *chauffeur*-ul lui Jalil Khan, a spus el, fără asprime în glas.

— Ce-i aia?

— Șoferul lui. Jalil Khan nu este acasă.

— I-am văzut mașina, a spus Mariam.

— Este plecat cu treburi urgente.

— Și când se-ntoarce?

— N-a zis.

Mariam i-a spus că va aștepta.

El a închis porțile. Mariam s-a așezat, cu genunchii la piept. Se înserase și i se făcuse foame. A mâncat caramela pe care i-o dăduse vizitiul de pe *gari*. După o vreme, șoferul a ieșit din nou.

— Ar trebui să pleci acasă de-acum, i-a spus el. În mai puțin de-o oră o să se-ntunece.

— Nu mi-e frică de-ntunerice.

— O să se lase și frigul. Ce zici, te duc acasă cu mașina? O să-i spun eu c-ai trecut pe-aici.

Mariam nu zicea nimic, doar se uita la el.

— Atunci să te duc la hotel. Ca să dormi bine. Pe urmă, de dimineață, o să mai vedem noi ce și cum.

— Lăsați-mă să intru în casă.

— Mi s-a dat ordin să nu te las. Uite ce-i, nimeni nu știe când se-ntoarce. Ar putea să dureze câteva zile.

Mariam și-a încrucișat mâinile la piept.

Șoferul a oftat și i-a aruncat o privire blândă, plină de reproș.

De-a lungul anilor, Mariam se va întreba adesea ce turnură ar fi luat lucrurile dacă l-ar fi lăsat pe șofer să o ducă înapoi la *kolba*. Dar nu a făcut-o. Și-a petrecut noaptea în fața casei lui Jalil. A privit cerul care se întuneca, umbrele care înghițeau fațadele caselor din vecinătate. Fata cea tatuată i-a adus un codru de pâine și un blid de orez, dar Mariam i-a spus că nu vrea nimic. Fata le-a lăsat lângă ea. Din când în când, Mariam auzea pași pe stradă, uși care se deschideau și vorbe stinse de salut. Se

aprindeau becurile și ferestrele luminau slab. Căinii lătrau. Când nu a mai putut răbda de foame, a mâncat orezul și pâinea. Apoi a ascultat greierii care țârâiau prin grădini. Deasupra, norii alunecau peste o lună palidă.

Dimineața, cineva a scuturat-o ca să se trezească. Mariam a observat că în timpul nopții fusese învelită cu o pătură.

Era șoferul.

— Gata, ajunge. Ți-ai făcut damblaua. *Bas*. Hai să mergem.

Mariam s-a ridicat în capul oaselor și s-a frecat la ochi. O dureau spatele și gâtul.

— O să-l aștept.

— Uită-te la mine, a spus el. Jalil Khan mi-a zis că trebuie să te duc înapoi. Chiar acum. Ai înțeles?

Jalil Khan a spus asta.

A deschis una dintre portierele din spate ale mașinii.

— *Bia*. Haide, a spus el cu blândețe.

— Vreau să-l văd, a spus Mariam. I se umpluseră ochii de lacrimi.

Șoferul a oftat.

— Hai acasă. Să mergem, *dokhtar jo*.

Mariam s-a ridicat în picioare și s-a îndreptat spre el. Dar a schimbat direcția în ultimul moment și a rupt-o la fugă spre casă. Șoferul a încercat să o prindă de umăr. L-a fentat și a zbughit-o pe porțile deschise.

Deși era de câteva secunde în grădina lui Jalil, ochii lui Mariam trecuseră în revistă clădirea scânteietoare de sticlă, în care se găseau diverse plante, joardele de viță-de-vie cățarate pe spalierele de lemn, heleșteul mărginit de pietre gri, pomii fructiferi și puzderia de flori frumos colorate. Privirea i-a alunecat peste toate aceste lucruri, după care a descoperit un chip, în celălalt capăt al grădinii, într-o fereastră de la etaj. Nu a durat mai mult de-o clipă, ca o străfulgerare, dar i-a fost de ajuns. Cât să vadă ochii mari și gura deschisă. Apoi a dispărut la fel de iute cum apăruse. O mână și-a făcut apariția, trăgând frenetic de un cordon. Draperiile au căzut imediat.

Două mâini au apucat-o de subsuori și au luat-o pe sus. Mariam a început să dea din picioare. Pietricelele i-au căzut din buzunare. Se zvârcolea și plângea, fiind dusă în brațe până la mașină și așezată pe pielea rece a banchetei din spate.

Șoferul a încercat să o consoleze. Dar Mariam nu îl auzea. Tot drumul s-a zbătut pe bancheta din spate și a plâns. Erau lacrimi de durere, mânie și dezamăgire. Dar erau mai ales lacrimi izvorâte dintr-un sentiment adânc, adânc de rușine, care o copleșea când se gândea cât de nesăbuită fusese să se încreadă în Jalil din toată inima, cum își făcuse sânge rău din cauza rochiei și a *hijab*-ului care nu se asortau, cum bătuse tot drumul până în oraș și cum se încăpățânase să rămână, dormind pe stradă, ca un câine vagabond. Și îi era rușine fiindcă îi întorsese spatele mamei ei, privirilor ei îndurerate și ochilor ei umflați și roșii. Nanei, care o pusese în gardă, care avusese tot timpul dreptate.

Mariam nu-și putea lua gândul de la chipul lui din fereastra de la etaj. O lăsase să doarmă pe stradă. *Pe stradă*. Plângea, culcată pe banchetă. Nu voia să se ridice în fund, ca să nu fie văzută. Își imagina că tot Heratul aflase dis-de-diminează cum se făcuse ea de râs. Ar fi vrut ca hoga Faizullah să fie lângă ea, ca să își pună capul în poala lui și el să o îmbrăbăteze.

După o vreme, drumul a devenit accidentat, iar botul mașinii a luat-o în sus. Urcau dealul, pe șoseaua care lega Heratul de Gul Daman.

Ce îi va spune nanei, se întreba Mariam. Cum îi va cere iertare? Cum ar putea să dea ochii cu ea în acest moment?

Mașina s-a oprit, iar șoferul a ajutat-o să coboare.

— Te conduc, i-a spus el.

Au ieșit de pe șosea și au luat-o în sus, pe potecă. Peste tot creșteau caprifoi și alior. Albinele

bâzâiau în jurul florilor sălbatice. Șoferul a luat-o de mână și a ajutat-o să treacă râul. Apoi i-a dat drumul și a început să vorbească despre faimosul Vânt de o Sută Douăzeci de Zile din Herat, care va începe să bată în curând, de pe la prânz până la amurg, și despre muștele de nisip care vor mușca ca apucatele. Dintr-odată s-a proptit în fața ei, încercând să îi acopere ochii, să o facă să se întoarcă cu spatele:

— Întoarce-te! Nu. Nu te uita. Întoarce-te! Uită-te-n altă parte!

Dar nu a fost destul de rapid. Mariam a văzut. O pală de vânt a ridicat crengile mlădioase ale salciei plângătoare, ca pe o perdea, iar Mariam a zărit ceea ce se găsea sub copac: scaunul cu spătar, răsturnat. Frânghia legată de o creangă înaltă. Nana, spânzurată la capătul ei.

Au îngropat-o într-un colț al cimitirului din Gul Daman. La înmormântare, Mariam a stat lângă Bibi jo, împreună cu celelalte femei, în timp ce hogea Faizullah a rostit rugăciunile, iar bărbații au coborât în pământ trupul neînsuflețit, înfășurat într-un giulgiu.

După aceea, Jalil a condus-o pe Mariam până la *kolba*, unde, de față cu sătenii care îi însoțiseră, a început să se învârtă pe lângă ea cu gesturi teatrale. I-a strâns câteva lucruri și i le-a băgat într-un geamantan. S-a așezat lângă pătuțul în care era culcată și a început să îi facă vânt. A mângâiat-o pe frunte și, copleșit de durere, a întrebat-o dacă are nevoie de ceva, de *orice* – accentuând ultimul cuvânt.

— Îl vreau pe hogea Faizullah, a spus Mariam.

— Imediat. Este afară. Mă duc să-l chem.

Abia când silueta plâpândă și gârbovită a lui hogea Faizullah și-a făcut apariția în cadrul ușii, Mariam a plâns, prima oară în ziua aceea.

— Of, Mariam jo.

S-a așezat lângă ea și i-a luat fața în mâini.

— Plângi, Mariam jo. Plângi, dacă așa simți. Nu-i nicio rușine. Dar adu-ți aminte, fetițo, ce spune *Coranul*: „Binecuvântat fie Cel ce are în mâna Sa împărăția, Cel ce asupra tuturor are putere, Cel ce a creat viața și moartea ca să dovedească care dintre voi este mai bun la faptă.”¹ *Coranul* spune adevărul, fata mea. În spatele fiecărei încercări și al fiecărei dureri prin care ne face să trecem, Dumnezeu pune și un motiv.

Dar Mariam nu a găsit consolare în cuvintele Domnului. Nu în ziua aceea. Nu atunci. În capul ei răsunau doar vorbele nanei: *O să mor dacă pleci. O să mor.* Tot ce putea să facă era să plângă și iar să plângă și să ude cu lacrimile ei mâinile pătate și zbârcite ale lui hogea Faizullah.

Pe drumul de întoarcere spre casă, Jalil a stat pe bancheta din spate a mașinii, împreună cu Mariam, cu mâna petrecută pe după umerii ei.

— Poți să stai cu mine, Mariam jo, i-a spus el. Am dat deja ordin să ți se pregătească o cameră. Este la etaj. Cred c-o să-ți placă. O să ai vedere la grădină.

Pentru prima oară, Mariam îl auzea cu urechile nanei. Acum auzea cât se poate de limpede fățarnicia din spatele declarațiilor lui, promisiunile mincinoase și vorbele găunoase. Nici măcar nu se putea uita la el.

După ce a parcat mașina în fața casei, șoferul le-a deschis portiera și a luat valiza lui Mariam. Fără să își ia mâinile de pe umerii ei, Jalil a condus-o pe aceleași porți în fața căroră, în urmă cu două zile, îl așteptase să vină, dormind pe trotuar. Aceste întâmplări din urmă cu două zile – când ea nu își dorea nimic mai mult pe lume decât să se plimbe prin această grădină împreună cu Jalil – păreau să fi avut loc într-o altă viață. Cum de i se schimbase viața atât de mult și atât de repede, se întreba Mariam. Nu și-a ridicat ochii

din pământ, privindu-și numai picioarele, care pășeau pe o alee pietruită, de culoare gri. Era conștientă de prezența unor persoane în grădină, niște siluete care sușoteau și se făceau nevăzute la trecerea lor. Simțea greutatea privirilor ațintite asupra ei, de undeva, de la ferestrele de sus.

Nici în casă nu și-a ridicat capul din pământ. Pășea acum pe un covor maro, cu motive octogonale, albastre și galbene, iar cu coada ochiului a zărit soclurile de marmură ale statuilor, partea de jos a vazelor de flori, marginile destrămate ale tapisierii vii colorate de pe pereți. Au început să urce pe scara interioară. Era largă și acoperită cu un covor asemănător cu cel de jos, bătut în cuie la baza fiecărei trepte. Ajunși în capul scării, Jalil a făcut stânga, pe un alt hol lung, pe care era așternut alt covor. S-a oprit în fața unei uși, a deschis-o și a poftit-o înăuntru.

— Surorile tale, Niloufar și Atieh, se mai joacă câteodată aici, i-a spus Jalil, dar noi o folosim mai

ales ca odaie de oaspeți. Cred c-o să te simți bine în ea. E drăguță, nu-i așa?

Patul era acoperit cu o cuvertură verde, înflorată, care se asorta cu perdelele. Acestea erau trase ca să se vadă grădina de jos. Lângă pat se găsea un scrin cu trei sertare, pe care era așezată o vază. De-a lungul pereților erau montate niște polițe cu fotografiile înrămate ale unor oameni pe care Mariam nu îi cunoștea. Pe una dintre polițe, a văzut o colecție de păpuși de lemn identice, aranjate în ordine descrescătoare.

Jalil i-a surprins privirea.

— Păpuși matrioșca. Le-am adus de la Moscova. Dacă vrei, poți să te joci cu ele, n-o să se supere nimeni.

Mariam s-a așezat pe pat.

— Vrei să-ți aduc ceva? a întrebat-o Jalil.

Mariam s-a întins. A închis ochii. După o vreme, l-a auzit închizând ușa cu grijă.

Mariam ieșea din cameră numai când avea nevoie să meargă la baie de pe hol. Fata cu tatuajul, cea care îi deschisese poarta, îi aducea mâncarea pe tavă: kebab de miel, *sabzi*, supă *aușh*. Cele mai multe feluri rămâneau neatınse. Jalil venea de câteva ori pe zi, se așeza lângă ea pe pat și o întreba cum se mai simte

— Ai putea să mănânci jos, cu noi, i-a propus el, din vârful buzelor. A răsuflat vizibil ușurat când Mariam i-a spus că ar prefera să mănânce singură și nu a mai insistat.

De la fereastra ei, Mariam urmărea impasibilă ceea ce își imaginase și tânjise să vadă de când se știa: tot acel du-te-vino zilnic din viața lui Jalil. Servitorii ieșeau și intrau grăbiți pe porțile din față. Un grădinar tunde tot timpul arbuștii și uda plantele din seră. În fața casei se opreau automobile cu capote lungi, lus-truite. Din ele coborau bărbați îmbrăcați la patru ace, cu *chapan*-uri și căciuli de astrahan, femei cu *hijab*-uri și copii cu părul frumos pieptănat. Și în timp ce îl privea pe Jalil care dădea mâna cu toți acești străini și când îl vedea cum își încrucișează palmele pe piept și le salută cu o înclinare a capului pe soțiile lor, știa că nana spusese adevărul. Locul ei nu era aici.

Dar unde este locul meu? Ce-o să se aleagă de mine?

Eu sunt tot ce ai tu pe lumea asta, Mariam, și după ce n-o să mai fiu eu, n-o să mai ai nimic. Nimic. Tu nu faci nici cât o ceapă degerată!

Precum trecea vântul prin sălciile din jurul *kolbei*, tot așa treceau și prin Mariam niște rafale de o întunecime de nespus.

În a doua zi de ședere în casa lui Jalil, o fetiță a intrat în camera ei.

— Trebuie să iau ceva, a spus ea.

Mariam s-a așezat pe pat, și-a încrucișat picioarele și și-a tras pătura în poală.

Fetița a zbughit-o în cealaltă parte a încăperii și a deschis ușa de la dulap. A scos o cutie pătrată, de culoare gri.

— Știi ce-i asta? a întrebat-o. A deschis cutia. Se numește gramofon. Gramo. Fon. Ca să pui discuri.

Înțelegi, muzică. Un gramofon.

— Tu ești Niloufar. Ai opt ani.

Fetița a zâmbit. Avea zâmbetul lui Jalil și aceeași gropiță în bărbie.

— De unde știi?

Mariam a ridicat din umeri. Nu i-a spus acestei fete că odată botezase o pietricică cu numele ei.

— Vrei s-asculți un cântec?

Mariam a ridicat din nou din umeri.

Niloufar a băgat gramofonul în priză. A scos un mic disc dintr-un săculeț aflat tot în cutie. L-a pus și a coborât acul. A început o melodie.

Am să iau o foaie de hârtie

Și am să-ți scriu cel mai frumos răvaș,

*Căci tu ești al inimii mele sultan,
Al inimii mele sultan.*

— O știi?

— Nu.

— Este dintr-un film iranian. L-am văzut la tati la cinematograf. Vrei să-ți arăt ceva?

Mariam nu a mai apucat să îi răspundă, fiindcă Niloufar își lipise deja palmele și fruntea de podea. Și-a luat avânt și și-a desprins picioarele de pământ, stând doar în mâini și în cap.

— Tu poți să faci așa? a întrebat-o, cu vocea găuită.

— Nu.

Niloufar a revenit cu picioarele pe pământ, trăgându-și bluza la loc.

— Pot să-ți arăt eu, a spus, dându-și părul de pe fața îmbujorată. Cât o să stai aici?

— Nu știu.

— Mama spune că nu ești sora mea de-adevăratelea, așa cum ai zis tu.

— N-am spus niciodată așa ceva, a mințit Mariam.

— Ea așa zice. Mie nu-mi pasă. Adică nu mă supăr dacă ai zis sau dacă ești sora mea. Nu-mi pasă.

Mariam s-a culcat.

— Sunt obosită.

— Mama zice că un djinn a făcut-o pe mama ta să se spânzure.

— Poți s-o oprești acum, a spus Mariam, întorcându-se pe-o parte. Muzica, vreau să zic.

În aceeași zi a vizitat-o și Bibi jo. A venit pe ploaie. S-a prăbușit cu toată greutatea pe un scaun de lângă pat, strâmbându-se.

— Ploaia asta, Mariam jo, este moarte curată pentru încheieturile mele. Îți spun eu, moarte curată... Sper... Ei, haide, vino-ncoa, puiule. Vino-ncoa, la Bibi jo. Nu plânge. Gata. Biata de tine. Șșt. Gata, sărăcuța de tine.

În acea seară, a luat-o foarte greu somnul. S-a tot sucit de pe-o parte pe alta, s-a uitat la cer și a ascultat pașii de dedesubt, vocile înăbușite de pereți și rafalele de ploaie care biciuiau geamurile. Când a ațipit în sfârșit, s-a trezit speriată din cauza unor țipete. Jos se auzeau niște voci ascuțite și furioase. Nu înțelegea ce își spun. Apoi cineva a trântit ușa.

A doua zi de dimineață a primit vizita lui hogea Faizullah. Când și-a văzut prietenul la ușă, cu barba lui albă și zâmbetul știrb și bun, lui Mariam i s-au umplut iar ochii de lacrimi. A sărit din pat și s-a repezit să îl întâmpine. I-a sărutat mâna, ca de fiecare dată, iar el a sărutat-o pe frunte. L-a poftit să ia loc pe scaun.

I-a arătat *Coranul* pe care îl adusese cu el și l-a des-chis.

— M-am gândit că n-ar fi rău să ne reluăm vechile obiceiuri, ce zici?

— Știi bine că nu mai am nevoie de lecții, hoga *sahib*. M-ai învățat fiecare *surrah* și *ayat* din *Coran*, acum mulți ani.

El a râs și și-a ridicat mâinile ca și cum s-ar fi predat.

— Atunci recunosc. M-ai prins. Dar îmi trebuia un pretext ca să vin să te vizitez.

— Dumneata nu ai nevoie de pretexte.

— Frumos din partea ta să spui asta, Mariam jo.

I-a dat *Coranul*. Ea l-a sărutat de trei ori – atingându-l cu fruntea între săruturi –, așa cum o învățase el, apoi i l-a dat înapoi.

— Cum te mai simți, copila mea?

— Mă tot... a început Mariam, dar a trebuit să se oprească fiindcă i se pusese un nod în gât. Mă tot gândesc la ce mi-a spus înainte să plec. Ea...

— Nu, nu, nu, a întrerupt-o hoga Faizullah, punându-i o mână pe genunchi. Mama ta, Allah s-o

ierete, a fost o femeie tare necăjită și nefericită, *Mariam jo*. Ce și-a făcut ea este un lucru îngrozitor. Față de ea, față de tine și în ochii lui Allah. El o va ierta, fiindcă este preamilosiv, dar pe Allah L-a întristat fapta ei. În ochii Lui, este un păcat să iei o viață, fie a altuia, fie a ta, fiindcă El ne spune că viața este sfântă. Vezi tu... Își mută scaunul mai aproape de *Mariam* și îi luă mâna într-ale lui. Vezi tu, eu am cunoscut-o pe mama ta înainte să te naști tu, când era copil, și pot să-ți spun că și atunci era nefericită. Mă tem că sămânța a ceea ce a făcut a încolțit acum mult timp. Ceea ce vreau eu să-ți spun este că nu a fost vina ta. Nu a fost vina ta, copilă.

— N-ar fi trebuit s-o las. Ar fi trebuit...

— Oprește-te. Gândurile astea nu-ți fac bine, *Mariam jo*. M-ai auzit, copilă? Nu-ți fac bine. Or să te distrugă. Nu a fost vina ta. Ascultă la mine. Nu a fost vina ta.

Mariam și-a suflat nasul și a dat din cap, fiindcă nu putea să îl creadă, deși își dorea cu disperare.

Peste o săptămână, într-o după-amiază, s-a auzit o bătaie în ușă și în cameră a intrat o femeie înaltă. Avea pielea albă, părul roșcat și degete lungi.

— Eu sunt *Afsoon*, a spus ea. Mama lui *Niloufar*. Ce-ar fi să te speli și să cobori?

Mariam i-a răspuns că ar prefera să rămână în camera ei.

— Nu, *na fahmidi*, n-ai înțeles. *Trebuie* să cobori. Vrem să vorbim ceva cu tine. Este important.

¹ *Coranul*, Editura Herald, București, 2006, traducere din limba arabă de George Grigore, Sura 67, versetele 1-2.

Jalil și nevestele lui stăteau în fața ei, la o masă lungă, maro închis. Între ei, în mijlocul mesei, era o vază de cristal cu gălbenele proaspete și o carafă aburită cu apă. Femeia roșcată care se prezentase ca fiind mama lui Niloufar, Afsoon, stătea în dreapta lui Jalil. Celelalte două, Khadija și Nargis, erau așezate la stânga lui. Nevestele aveau câte un văl negru diafan, dar nu pe cap, ci legat lejer la gât, aproape la nimereală. Cum nu credea în ruptul capului că vreuna dintre ele și-ar fi dorit să țină doliu după nana, Mariam și le imagina venind în ultimul moment cu ideea vălurilor sau poate că le atrăsese Jalil atenția, chiar înainte să o cheme jos.

Afsoon a turnat niște apă din carafă și a pus paharul în fața lui Mariam, pe un suport cadrilat.

— Nici n-a venit bine primăvara, că s-a și făcut cald, a spus și a început să își facă vânt cu mâna.

— Te-ai mai liniștit? a întrebat-o Nargis, care avea o bărbie micuță și părul negru, ondulat. Noi sperăm că ți-ai mai revenit. Probabil că ți-a fost foarte greu cu tot... necazul ăsta. Ce nenorocire.

Celelalte două au dat din cap, aprobator. Mariam le-a trecut în revistă sprâncenele pensate și zâmbetele subțiri, îngăduitoare pe care i le adresau. În capul ei se auzea un uruit neplăcut. Simțea că îi arde gâtul. A luat o gură de apă.

Prin fereastra largă din spatele lui Jalil se vedea un rând de peri înfloriți. Pe peretele de lângă fereastră se găsea o servanță dintr-un lemn închis la culoare. În ea erau un ceas și o fotografie înrămată cu Jalil și trei băieți, ținând un pește. Soarele se juca pe solzii peștelui. Jalil și băieții zâmbeau cu gura până la urechi.

— Ce ziceam? a început Afsoon. Eu, adică noi, te-am chemat aici fiindcă avem niște vești foarte bune pentru tine.

Mariam a ridicat capul din pământ.

A surprins un schimb rapid de ocheade între femei, peste capul lui Jalil, care se pleoștise în scaun, uitându-se în gol, spre carafa de pe masă. Cea care și-a întors privirea spre ea a fost Khadija, care părea cea mai vârstă dintre toate trei, iar Mariam a avut impresia că și această chestiune fusese discutată și rezolvată înainte să fie chemată jos.

— Ai un pretendent, i-a spus Khadija.

Mariam a simțit un gol în stomac.

— Un ce? a întrebat, simțind cum îi amorțesc buzele.

— Un *khastegar*. Un pretendent. Numele lui este Rasheed, a continuat Khadija. Este prieten cu un partener de afaceri al tatălui tău. Este paștun, originar din Kandahar, dar locuiește la Kabul, în cartierul Deh-Mazang, într-o casă cu două etaje care este a lui.

Afsoon dădea din cap aprobator.

— Dar vorbește persană², ca noi, ca tine. Așa că nu va trebui să înveți paștuna.

Mariam simțea că se sufocă. Încăperea se clătina în sus și în jos, pământul îi fugea de sub picioare.

— Este cizmar, spunea Khadija acum. Dar nu un *moochi* din ăla ordinar, pe care-l găsești la orice colț de stradă, nu, nu. El are atelierul lui și este unul dintre cei mai căutați cizmari din Kabul. Lucrează pentru diplomați, pentru familia președintelui, ce să mai, pentru oameni de vază. Așa că nu trebuie să-ți faci griji, c-o să te-ntrețină fără bătăi de cap.

Mariam s-a uitat la Jalil. Inima îi bătea nebunește.

— Este adevărat? Ce spune ea, este adevărat?

Dar Jalil nu a catadicsit să-și ridice privirea spre ea. A continuat să își muște buza de jos și să se holbeze la carafă.

— Acuma, e-adevărat că *este* un pic mai în vârstă decât tine, s-a băgat și Afsoon în discuție. Dar nu cred că are mai mult de... patruzeci de ani. Patruzeci și cinci, cel mult. Nu-i așa, Nargis?

— Cam așa. Dar am văzut fete de nouă ani date unor bărbați cu douăzeci de ani mai mari decât

pretendentul tău, Mariam. Cu toatele am văzut. Tu câți ani ai, cincisprezece? Asta-i vârsta potrivită, tocmai bună de măritiș.

La auzul acestor cuvinte, au dat toate din cap, pline de entuziasm. Lui Mariam nu i-a scăpat faptul că nu pomeniseră nimic de surorile ei vitrege, Saideh sau Naheed, amândouă de vârsta ei, amândouă eleve la școala „Mehri“ din Herat, amândouă plănuiind să se înscrie la Universitatea din Kabul. Era cât se poate de limpede că, în cazul lor, vârsta de cincisprezece ani nu era una potrivită, tocmai bună de măritiș.

— Ba mai mult, a continuat Nargis, și el a pierdut niște ființe dragi. Soția lui, așa am auzit, a murit la naștere, acum zece ani. Și pe urmă, acum trei ani, fiul lui s-a înecat într-un lac.

— Este foarte trist, într-adevăr. În ultimii ani și-a tot căutat soție, dar n-a găsit niciuna care să-i convină.

— Dar eu nu vreau, a spus Mariam. S-a uitat la Jalil. Nu vreau. Nu mă obliga. Își detesta vocea plângăcioasă, tonul implorator, dar nu se putea controla.

— Nu mai exagera, Mariam, i-a spus una dintre soții. Nu mai urmărea cine ce îi spune. Se holba în continuare la Jalil, așteptând să intervină, să îi spună că nimic din toate acestea nu era adevărat.

— Nu poți să rămâi toată viața aici.

— Nu vrei să ai și tu familia ta?

— Da. O casă, copii?

— Trebuie să mergi mai departe.

— E-adevărat că ar fi fost de preferat să te măriți cu un localnic, cu un tadjic, dar Rasheed este sănătos și s-a arătat interesat de tine. Are casă și o slujbă bună. Asta-i tot ce contează de fapt, nu-i așa? Iar Kabulul este un oraș frumos și plin de viață. S-ar putea să nu mai prinzi o asemenea ocazie.

Mariam și-a îndreptat atenția spre neveste.

— O să stau cu hoga Faizullah, a spus ea. El o să mă primească. Știu sigur c-o să mă primească.

— Nu-i o idee bună, a spus Khadija. Este bătrân și... Căuta cuvântul potrivit, iar Mariam a înțeles că ceea ce voia de fapt să spună era *Este prea aproape*. A înțeles ce au de gând să facă. *S-ar putea să nu mai prinzi o asemenea ocazie*. Și nici ele. Venirea ei pe lume fusese ca o pată pe obrazul lor, iar acum aveau ocazia să șteargă, o dată pentru totdeauna, ultima rămășiță a rușinoasei greșeli a soțului lor. Era trimisă departe fiindcă era încarnarea rușinii lor.

— Este așa de bătrân și de neputincios, a spus Khadija în cele din urmă. Și ce-o să te faci după ce-o să se ducă? O să rămâi pe capul alor lui.

Așa cum ai rămas acum pe al nostru. Mariam aproa-pe că vedea cuvintele nerostite ieșind din gura Khadijei, ca aburii respirației într-o zi geroasă.

Mariam s-a și văzut la Kabul, un oraș mare, străin și aglomerat, care, îi spusese Jalil odată, se afla la vreo șase sute cincizeci de kilometri est de Herat. *Șase sute cincizeci de kilometri*. Cea mai lungă distanță pe care o parcursese vreodată de la *kolba* fuseseră cei doi kilometri, atunci când o luase pe jos spre casa lui Jalil. A încercat să își imagineze cum ar fi să trăiască acolo, la Kabul, în celălalt capăt al acelei distanțe aproape de neînchipuit, să locuiască în casa unui străin, căruia va trebui să îi suporte toanele și să îi asculte poruncile. Va trebui să îi facă curat, să îi gătească și să îi spele rufele. Și vor fi și alte corvoade – nana îi spusese ce le fac bărbații nevestelor lor. Ceea ce o umplea de groază și de oroare era mai ales gândul la aceste relații intime, pe care și le închipuia ca pe niște perversități dureroase.

S-a întors din nou spre Jalil.

— Spune-le. Spune-le că n-o să le lași să facă asta.

— De fapt, tatăl tău i-a dat deja un răspuns lui Rasheed, a spus Afsoon. Rasheed este aici, în Herat, a bătut tot drumul de la Kabul. *Nikka* se va ține mâine dimineață, iar la prânz pleacă autobuzul spre Kabul.

— Spune-le! a țipat Mariam.

Femeile nu mai ziceau nimic. Mariam a simțit că și ele sunt cu ochii pe el. Că așteaptă. În cameră s-a lăsat tăcerea. Jalil se tot juca cu verigheta. Părea necăjit și neajutorat. Din servanță se auzea ceasul ticăind.

— Jalil *jo?* a spus până la urmă una dintre femei.

Jalil a ridicat încet capul, a întâlnit privirea lui Mariam, a șovăit un moment, apoi a coborât din nou ochii în pământ. A deschis gura, dar nu s-a auzit decât un singur geamăt îndurerat.

— Zi ceva, l-a somat Mariam.

— Fir-ar să fie, Mariam, nu-mi face una ca asta, a bolborosit el în cele din urmă, cu o voce pierită, agasat, de parcă el ar fi fost victima în toată povestea aceea.

Acestea fiind zise, Mariam a simțit cum tensiunea din încăpere se risipește.

În timp ce nevestele lui Jalil au început o nouă – și mai însuflețită – rundă de remarci liniștitoare, Mariam s-a uitat în jos la masă. Privirea urmărea forma elegantă a picioarelor mesei, curbele sinuoase ale colțurilor ei, luciul ca de oglindă al blatului maro închis. A observat că de fiecare dată când răsufla, blatul se aburea, iar ea dispărea de la masa tatălui ei.

Afsoon a escortat-o în camera de la etaj. După ce s-a închis ușa, Mariam a auzit zăngănitul unei chei care se întorcea în yală.

² Sau *farsi*, limbă indo-europeană vorbită în Sudul și Centrul Asiei.

De dimineață, Mariam a primit o rochie verde închis, cu mâneci lungi, pe care să o poarte peste pantalonii albi de bumbac. Afsoon i-a dat un *hijab* verde și o pereche de sandale asortate.

A fost dusă din nou în camera cu masa lungă, maro, numai că în mijlocul acesteia se găseau acum un bol cu migdale trase în zahăr, un *Coran*, un vâl verde și o oglindă. La masă stăteau doi bărbați pe care nu îi mai văzuse niciodată – martorii, a presupus – și un hoga.

Jalil i-a arătat un scaun. Purta un costum maro închis și o cravată galbenă. Se spălase pe cap. Când i-a tras scaunul, a încercat să îi zâmbească încurajator. De data aceasta, Khadija și Afsoon s-au așezat lângă Mariam, pe partea ei de masă.

Hogea a făcut un semn spre vâl, iar Nargis i l-a pus pe cap lui Mariam, aranjându-i-l, apoi s-a așezat și ea. Mariam își privea mâinile.

— Acum poți să-l chemi, i-a spus Jalil cuiva.

Mariam i-a simțit mirosul înainte să îl vadă. O colonie grea, dulce, nu discretă ca a lui Jalil, amestecată cu miros de tutun. Parfumul i-a invadat nările. Prin vâl, cu coada ochiului, a văzut un bărbat înalt, burtos și lat în umeri, care se cocârjase în ușă. Când i-a văzut statura, aproape că i s-a tăiat răsuflarea și a trebuit să își plece ochii. Inima îi bătea nebunește. L-a simțit că șovăie în prag. Au urmat pașii grei și mișcările lente prin încăpere. Bolul cu migdale de pe masă zăngănea în ritm cu pașii lui. S-a prăbușit pe un scaun lângă ea, cu un mormăit gutural. Respira greu.

Hogea le-a urat bun venit. A ținut să precizeze că nu va fi o *nikka* tradițională.

— Am înțeles că Rasheed *agha* are bilete la autobuzul care pleacă peste trei ore la Kabul. Așa că vom sări peste unele obiceiuri, ca să economisim timp și să terminăm mai repede.

Hogea i-a binecuvântat rapid și le-a spus câteva cuvinte despre importanța căsătoriei. L-a întrebat pe Jalil dacă se opune în vreun fel acestei uniuni, iar Jalil a dat din cap că nu. Apoi hogea l-a întrebat pe Rasheed dacă își dorește cu adevărat să se unească prin contract de căsătorie cu Mariam. Rasheed a spus că da. Vocea lui aspră, hârșăită i-a adus aminte de sunetul frunzelor uscate călcate în picioare, toamna.

— Și tu, Mariam *jan*, accepți să te căsătorești cu acest bărbat?

Mariam nu a scos un cuvânt. Cineva și-a dres glasul.

— Acceptă, a spus o voce de femeie, de la masă.

— De fapt, a zis hogea, trebuie să răspundă chiar ea. Și ar trebui să aștepte să întreb de trei ori. Fiindcă, vedeți Domniile Voastre, el este cel care o cere pe ea, nu invers.

A mai pus întrebarea de două ori. Cum Mariam nu răspundea, a mai întrebat-o o dată, de data aceasta mai tare. Mariam îl simțea pe Jalil lângă ea, cum se foiește pe scaun, simțea cum unii bat din picioare pe sub masă. Apoi au început să își dreagă din nou glasurile. S-a văzut o mână mică, albă, care a îndepărtat un fir de praf de pe masă.

— Mariam, a șoptit Jalil.

— Da, a spus ea, cu un tremur în voce.

Sub vâl a fost băgată o oglindă. În ea, Mariam și-a văzut mai întâi propriul chip, sprâncenele informe, nearcuite, părul lins, ochii verzi, triști și atât de apropiați, încât părea aproape sașie. Avea pielea aspră, ternă și plină de coșuri. I se părea că are fruntea prea lată, bărbia, prea ascuțită, buzele, prea subțiri. Imaginea de ansamblu era o față lungă, triunghiulară, cam ca de ogar. Și totuși, lucru curios, Mariam a observat că, per ansamblu, aceste trăsături șterse formau un chip nu neapărat drăguț, dar nici neplăcut la vedere.

Tot în oglindă, Mariam l-a văzut prima oară pe Rasheed: fața lui lată, pătrătoasă și rumenă; nasul coroiat; obrajii îmbujorați, care dădeau impresia de bună dispoziție mucalită; ochii apoși, injectați; dinții strâmbi, cei doi din față încălecați precum cele două pante ale unui acoperiș; fruntea incredibil

de îngustă, de nici două degete; sprâncenele stufoase; părul cărunt, aspru, ca o perie.

Privirile li s-au încrucișat fugitiv în oglindă.

Asta-i fața soțului meu, s-a gândit Mariam.

Au schimbat verighetele subțiri de aur, pe care Rasheed le scosese din buzunarul de la haină. Aveau unghiile îngălbenite, maronii, ca de măr putred, unele încovoiate ca niște gheare, altele părând gata să se desprindă de pe degete. Lui Mariam i-au tremurat mâinile când a încercat să îi bage verigheta pe deget lui Rasheed, iar el a trebuit să o ajute. Verigheta ei era cam mică, dar Rasheed nu a stat pe gânduri și i-a îndesat-o pe deget.

— Gata, a spus el.

— Ce verighetă frumoasă, a spus una dintre neveste. Ce bucurie, Mariam.

— Acum, nu mai rămâne decât să semnați contractul, a spus hoglea.

Mariam și-a scris numele – *meem, reh, ya* și din nou *meem* –, conștientă că toate privirile sunt ațintite pe mâna ei. Mariam își va mai pune numele pe un document abia peste douăzeci și șapte de ani. Și cu acea ocazie va fi un hoglea de față.

— Acum sunteți soț și soție, a spus hoglea. *Tabreek*. Felicitări.

Rasheed o aștepta în autobuzul multicolor. Mariam nu îl vedea din locul în care stătea cu Jalil, lângă bara de protecție din spate, doar fumul de la țigara lui, care ieșea pe fereastra deschisă. În jurul lor, oamenii își luau rămas-bun, cu strângeri de mână. Sărutau *Coranul*, trecându-și-l de la unul la altul. Niște băieți desculți alergau printre călători; chipurile lor rămâneau ascunse în spatele tăvilor cu gumă de mestecat și țigări.

Jalil nu mai pregeta să îi spună cât de frumos este Kabulul, cum până și împăratul mogul Babur lăsase cu limbă de moarte să fie înmormântat acolo. Mariam știa prea bine că Jalil va continua să vorbească despre parcurile, magazinele, copacii și aerul din Kabul, până ce ea se va trezi pe nesimțite urcată în autobuz, în timp ce el va merge pe lângă acesta, făcându-i vesel cu mâna și răsufând ușurat că a scăpat cu bine.

Nu mai putea înghiți una ca asta.

— Te-am venerat, să știi, a spus ea.

Jalil s-a oprit în mijlocul propoziției. Și-a încrucișat brațele la piept, apoi și le-a lăsat în jos. Un cuplu de hinduși tineri – soția legănând un băiețel, iar soțul trăgând un geamantan după el – a trecut printre ei. Jalil a părut recunoscător de întrerupere. Cei doi și-au cerut scuze, iar el le-a zâmbit politicos.

— Te așteptam în fiecare joi, cu orele. Nu mai puteam de grijă când mă gândeam că n-o să apari.

— Te-așteaptă un drum lung. Ar trebui să mănânci ceva.

A dat să plece să îi cumpere niște pâine și brânză de capră.

— Mă gândeam tot timpul la tine. Mă rugam să apuci să trăiești o sută de ani. Habar n-aveam. Habar n-aveam că ți-e rușine cu mine.

Jalil a coborât privirea și, ca un copil, a început să se joace cu vârful pantofului în țărână.

— Ți-era rușine cu mine.

— O să te vizitez, a murmurat el. O să vin la Kabul să te văd. Și-o să...

— Nu. Nu, a spus ea. Să nu vii. N-o să te primesc. Să nu vii. Nu vreau să mai aud de tine. În veci.

Niciodată.

El i-a aruncat o privire rănită.

— Pentru tine și pentru mine totul se sfârșește aici. Ia-ți la revedere.

— Nu pleca așa, a spus el, cu o voce pierită.

— Nici măcar n-ai avut bunul-simț să mă lași să-mi iau rămas-bun de la hoglea Faizullah.

S-a întors și s-a îndreptat spre partea laterală a autobuzului. Îl simțea venind în urma ei. Când a ajuns la ușile hidraulice, l-a auzit în spatele ei.

— Mariam *jo*.

A urcat și deși l-a văzut cu coada ochiului, mergând în paralel cu ea, nu i-a aruncat nicio privire pe fereastră. Mergea pe culoar spre fundul autobuzului, unde se așezase Rasheed, cu valiza ei între picioare. Nu s-a întors să se uite la el nici când Jalil și-a lipit palmele de geam, nici când a bătut în el, insistent. După ce autobuzul s-a urnit din loc, cu o smucitură, nu s-a întors să îl vadă alergând cu pași mărunți pe lângă el. Și după ce autobuzul a prins viteză, nu s-a uitat în urmă să îl vadă cum se îndepărtează, cum dispare într-un nor de extenuare și praf.

Rasheed, care ocupase locurile de la fereastră și de la mijloc, și-a pus mâna groasă pe ale ei.

— Haide, fato. Gata. Gata, a spus el, aruncând priviri furișe pe fereastră, de parcă ceva mai interesant i-ar fi atras atenția.

Când au ajuns acasă la Rasheed, a doua zi, se însera.

— Suntem în Deh-Mazang, a spus el. Erau afară, pe trotuar. Într-o mână ținea valiza ei, iar cu cealaltă descuria poarta de lemn. În partea de sud-vest a orașului. Grădina zoologică este aproape, la fel și universitatea.

Mariam a dat din cap. Învățase deja că trebuie să fie foarte atentă când vorbește el, deși înțelegea ce spune. Nu era obișnuită cu dialectul persan din Kabul, peste care se suprapunea accentul paștun, limba care se vorbea în Kandahar, orașul lui natal. El, pe de altă parte, nu părea să aibă nicio problemă să înțeleagă dialectul persan din Herat, pe care îl vorbea ea.

A aruncat o privire pe strada îngustă și desfundată. Casele erau băgate unele într-altele, unele fiind chiar lipite, și aveau niște curți mici și împrejmuite de ziduri în față, care le izolau de stradă. Cele mai multe aveau acoperișuri plate și erau făcute din cărămidă arsă sau din chirpici de aceeași culoare prăfuită ca munții care înconjurau orașul. Șanțurile care mărgineau drumul erau pline de noroi. Din loc în loc, tronau mormane de gunoi, pe care roiau muștele. Casa lui Rasheed avea două etaje. Se vedea că, odată, fusese albastră.

După ce Rasheed a deschis poarta, Mariam s-a trezit într-o curte mică, neîngrijită, cu petice de iarbă arsă. La dreapta, într-o curte laterală, a văzut o latrină, iar la stânga, un puț cu pompă manuală și un rând de răsaduri ofilite. În apropiere de puț se găsea un șopron, de peretele căruia era sprijinită o bicicletă.

— Tatăl tău mi-a spus că-ți place să pescuiești, a spus Rasheed, în timp ce traversau curtea spre casă. Mariam a observat că în spatele casei nu exista grădină. Sunt niște văi mai la nord. Râuri cu o grămadă de pește. Poate o să te duc într-o zi.

A descuiat ușa și a poftit-o înăuntru.

Casa lui Rasheed era mult mai mică decât cea a lui Jalil, dar, în comparație cu *kolba* ei și a nanei, era ditamai conacul. Parterul era compus dintr-un hol, o sufragerie și o bucătărie, în care el i-a dat în primire cratițele și tigăile, o autoclavă și un *ishtop* cu petrol lampant. În sufragerie se găsea o canapea de piele de culoarea fisticului. Fusese sfâșiată într-o parte și cusută stângaci. Pereții erau goi. Mai existau o masă, două scaune cu fundul împletit, două scaune pliante și, într-un colț, o sobă neagră din fontă.

Mariam stătea în picioare în mijlocul sufrageriei, uitându-se în jur. La *kolba*, putea să atingă tavanul cu degetele. Dacă stătea culcată în pătuțul ei, putea să spună ce oră este după cum cădeau razele de soare pe fereastră. Știa cât de mult se va deschide ușa înainte să scârțâie balamalele. Cunoștea fiecare așchie și crăpătură din cele treizeci de scânduri ale dușumelei. Acum, toate aceste lucruri familiare erau de domeniul trecutului. Nana era moartă, iar ea era aici, într-un oraș străin, ruptă de viața pe care o cunoscuse prin văi și lanțuri de munți și deșerturi întregi. Era în casa unui străin, cu diferitele ei încăperi și mirosul ei de fum de țigară, cu dulapurile ei necunoscute pline de ustensile necunoscute, cu perdelele ei grele, de un verde închis și cu tavanul la care știa că nu poate ajunge. Spațiul acela o sufoca. I se rupea sufletul de dorul nanei, al lui hogea Faizullah, al vechii ei vieți.

Atunci a început să plângă.

— Ce te-a apucat? a întrebat-o Rasheed, îmbufnat. Și-a băgat mâna în buzunarul de la pantaloni, i-a descleștat degetele și i-a îndesat o batistă în palmă. Și-a aprins o țigară și s-a sprijinit de perete. Apoi s-a uitat la Mariam, care se ștergea la ochi cu batista.

— Ai terminat?

Mariam a dat din cap că da.

— Ești sigură?

— Da.

Atunci a apucat-o de braț și a dus-o la fereastra de la sufragerie.

— Fereastra asta este orientată spre nord, a spus el, bătând în geam cu unghia încovoiată de la degetul arătător. Țla din fața noastră este muntele Asmai, vezi, iar la stânga este muntele Ali Abad. La poalele lui se găsește universitatea. În spatele nostru, la est, nu se vede de-aici, este muntele Shir Darwaza. În fiecare zi la prânz se trage cu tunul de pe el. Și-ncetează cu plânsul. Imediat. Nu glumesc.

Mariam s-a șters la ochi cu batista.

— Smiorcăiala femeilor mă calcă pe nervi, a spus el, încruntat. Îmi pare rău. N-am răbdare cu-așa ceva.

— Vreau să merg acasă, a spus Mariam.

Rasheed a oftat, iritat. Un damf de tutun a lovit-o în față.

— N-o s-o iau personal. De data asta.

A apucat-o din nou de braț și a dus-o sus.

Etajul era compus dintr-un hol strâmt și întunecos și două dormitoare. Ușa de la cel mare era întredeschisă. Prin ea, Mariam a văzut că, la fel ca restul casei, încăperea era sărac mobilată: un pat într-un colț, o pătură maro, o pernă, un dulap de haine și o măsuță de toaletă. În afară de o oglindă mică, pe pereți nu se mai găsea nimic. Rasheed a închis ușa.

— Țta-i dormitorul meu.

Apoi i-a spus că se poate instala în camera de oaspeți.

— Sper să nu te superi. M-am obișnuit să dorm singur.

Mariam nu i-a spus că i s-a luat o piatră de pe inimă, cel puțin în această privință.

Camera care urma să fie dormitorul lui Mariam era mult mai mică decât cea în care stătuse în casa lui Jalil. Avea un pat, un dulap de haine vechi, de un maro cenușiu, și o masă de toaletă mică. De la fereastră se vedea curtea și, ceva mai încolo, strada. Rasheed i-a pus valiza într-un colț.

Mariam s-a așezat pe marginea patului.

— Nici n-ai observat, a zis el. Stătea în ușă, un pic încovoiat, ca să nu dea cu capul de pragul de sus. Uită-te pe pervaz. Știi ce sunt? Le-am luat chiar înainte să plec la Herat.

De-abia atunci a observat Mariam coșul de pe pervaz. Pe marginile lui se revărsau niște tuberoze albe.

— Sunt frumoase? Țți plac?

— Da.

— Atunci poți să-mi mulțumești.

— Vă mulțumesc. Îmi pare rău. *Tashakor...*

— Tremuri. Poate te-am speriat eu. Te-am speriat? Țti-e frică de mine?

Mariam nu se uita la el, dar ghicea ceva ascuns și viclean în vorbele lui, în întrebările ca niște împunsături. A dat repede din cap că nu, dându-și seama că spune astfel prima ei minciună din căsnicia lor.

— Nu? Atunci e bine. E bine de tine. În fine, asta-i casa ta, acum. O să-ți placă. O să vezi. Țti-am zis c-avem curent electric? Mai toate zilele și în fiecare noapte.

S-a făcut că pleacă. În ușă s-a oprit, a tras un fum din țigară, tacticos, și și-a mijit ochii, învăluit într-un nor de fum. Mariam a crezut că o să zică ceva. Dar nu s-a întâmpat nimic. A închis ușa și a lăsat-o singură cu valiza și florile.

În primele zile, Mariam nu a ieșit mai deloc din cameră. Era trezită în zori, pentru rugăciune, de strigătul îndepărtat de *azan*³, după care se băga din nou în pat. Era tot în pat când îl auzea pe Rasheed în baie, spălându-se, apoi intrând în camera ei să vadă ce face înainte să plece la prăvălie. De la fereastră, îl vedea ieșind în curte, punându-și pachetul cu mâncare în coșul din spate al bicicletei, apoi traversând curtea pe bicicletă și ieșind în stradă. Îl urmărea pedalând și îi vedea silueta masivă, lată în umeri dispărând după colț, la capătul străzii.

Ziua, în cea mai mare parte a timpului, Mariam zăcea în pat, simțindu-se lăsată în voia sorții, oropsită și deznădăjduită. Uneori cobora până la bucătărie, își trecea mâinile peste blatul pătat cu grăsime, lipicios, peste perdelele înflorate de vinil care miroseau a mâncare arsă. Se uita prin sertarele care nu se închideau bine, la lingurile și cuțitele des-perecheate, la strecurătoarea și la spatulele știrbe de lemn, toate aceste așa-zise instrumente ale noii ei vieți, toate reamintindu-i de nenorocirea care o lovise și din cauza căreia se simțea deznădăjduită, înstrăinată, ca un intrus în viața altcuiva.

La *kolba*, pofta ei de mâncare era normală. Aici, rareori i se făcea foame. Uneori, își mai lua o farfurie cu orez alb rămas de cu seară și o coajă de pâine și se ducea în sufragerie, la geam. De acolo vedea acoperișurile caselor fără etaj de pe strada lor. Vedea și ce se întâmplă prin curți: pe femeile care își întindeau rufele la uscat și ușuiau copiii și puii de găină ce ciuguleau în țărână, lopețile și sapele, vacile priponite de copaci.

Se gândea cu dor la nopțile de vară în care ea și nana dormeau pe acoperișul plat al *kolbei* și se zgâiau la luna care strălucea peste Gul Daman; noaptea era așa de fierbinte, încât cămășile li se lipeau de piept ca frunzele ude de geam. Îi era dor de după-amiezele de iarnă în *kolba*, când recita împreună cu hogea Faizu-llah, de zornăitul țurțurilor care cădeau din copaci pe acoperiș, de ciorile care croncăneau afară, pe crengile înzăpezite.

Cât era ziua de lungă, Mariam bătea casa în lung și în lat, singură, din bucătărie până în sufragerie, apoi sus, în dormitor, și din nou la parter. Sfârșea în camera ei, unde se ruga sau se așeza pe pat, simțindu-se rău, sfâșiată de dorul de mamă și de casă.

Însă neliniștea lui Mariam atingea apogeul abia când începea să apună soarele. Începeau să îi clănțane dinții când se gândea că vine noaptea, momentul în care Rasheed se putea hotărî să îi facă, în sfârșit, ce le fac bărbații soțiilor lor. Stătea întinsă în pat, cu sufletul la gură, în timp ce el mânca singur la parter.

Întotdeauna se oprea în dreptul camerei ei și își băga capul pe ușă.

— Te-ai băgat deja în pat? E de-abia șapte. Dormi? Răspunde-mi. Hei.

Insista până când, din întuneric, Mariam spunea:

— Nu dorm.

Atunci se strecura înăuntru și se așeza pe prag. Din pat, de unde stătea, îi vedea trupul masiv, picioarele lungi, fuioarele de fum din jurul profilului de vultur, vârful de chihlimbar al țigării, luminând când mai aprins, când mai stins.

Îi povestea ce făcuse toată ziua. O pereche de mocasini pe comandă pentru secretarul de stat din Ministerul de Externe – care, spunea Rasheed, cumpăra încălțăminte numai de la el. Niște sandale pentru un diplomat polonez și soția lui. Îi enumera superstițiile legate de încălțări: că dacă le pui pe pat, îți intră moartea în casă; că dacă te încălți mai întâi cu pantoful stâng, te cerți cu cineva.

— În schimb, dacă a fost din greșeală și într-o vineri, nu se-ntâmplă nimic, spunea el. Și știai că poartă ghinion să-ți legi pantofii și să-i atârni în cui?

Rasheed nu credea o iotă din toate astea. După el, superstițiile erau ceva cu care își făceau de treabă femeile.

Trecea apoi la veștile pe care le auzise în lume, cum ar fi că președintele american Richard Nixon

demisionase în urma unui scandal.

Mariam, care nu auzise în viața ei de Nixon sau de scandalul care îl obligase să demisioneze, nu spunea nimic. Aștepta temătoare ca Rasheed să termine de vorbit, să își stingă țigara și să plece. Abia după ce îl auzea traversând holul și deschizând și închizând ușa, abia atunci o slăbea gheara de fier din stomac.

Apoi, într-o noapte, și-a stins țigara și, în loc să îi spună noapte bună, s-a sprijinit de tocul ușii.

— Ai de gând se despachetezi odată chestia aia? a întrebat-o, arătând cu capul spre valiză. Și-a încrucișat brațele la piept. Mi-am închipuit c-o să ai nevoie de ceva timp. Dar asta-i deja prea de tot. A trecut o săptămână și... În sfârșit, de mâine dimineață mă aștept să începi să te porți ca o soție. *Fahmidi? Ai înțeles?*

Lui Mariam au început să îi clănțane dinții.

— Aștept un răspuns.

— Da.

— Bine, a spus el. Ce credeai că-i aici? Hotel? C-o să te țin ca-n palme? Ia te uită la ea... Hei. Hei. *La illah u ilillah.* Ce ți-am zis eu de smiorcăială? Mariam, ce ți-am zis eu de smiorcăială?

A doua zi de dimineață, după ce Rasheed a plecat la muncă, Mariam și-a scos hainele din valiză și le-a așezat în dulap. A scos o găleată de apă din fântână și, cu o cârpă, a șters geamurile de la camera ei și de la sufragerie. A măturat podelele și pânzele de păianjen care atârnavă pe la colțuri. A deschis ferestrele ca să aerisească casa.

A pus vreo trei căni de linte la înmuiat, într-o oală, apoi a căutat un cuțit și a tăiat niște morcovi și vreo doi cartofi, pe care i-a aruncat peste linte. A găsit niște făină în fundul unui dulăpior, în spatele unui șir de borcănase de condimente murdare, și a frământat o bucată de cocă așa cum o învățase nana, cu podul palmei, împăturindu-i marginile și întorcând-o de pe o parte pe alta și apoi frământând-o din nou. După ce a presărat niște făină peste cocă, a înfășurat-o într-o cârpă umedă, și-a pus un *hijab* pe ea și a pornit-o spre *tandoor*-ul comunal.

Rasheed îi dăduse niște indicații – să o ia pe stradă în jos, apoi să facă la stânga și imediat la dreapta –, dar nu a fost nevoie să le urmeze, pentru că o mulțime de femei și de copii se îndrepta tot într-acolo. Copiii pe care îi vedea Mariam, alergând în urma sau în fața mamelor lor, purtau cămăși cârpice și răscârpice. Aveau pantaloni care păreau ori prea mari, ori prea mici, sandale ale căror curele jerpelite le fluturau pe la glezne și rostogoleau niște cauciucuri vechi de bicicletă cu bețele.

Mamele mergeau în grupuri de câte trei sau patru, unele în burqa, altele nu. Mariam le auzea pălăvrăgeala, vocile ascuțite, hohotele de râs. Mergea cu capul plecat, prinzând frânturi din replicile lor în care păreau că fac haz de necaz, de cele mai multe ori pe seama copiilor bolnavi sau a soților leneși și nerecunoscători.

De parcă mâncarea s-ar face singură.

Wallah o billah, n-am timp nici măcar să-mi trag sufletul!

Și-atunci mi-a zis, jur că nu vă mint, chiar mi-a zis...

Aceste conversații nesfârșite, purtate pe un ton plângăcios, dar, în mod ciudat, voios, zburau de jur-împrejurul lor, într-un cerc. Și tot așa, în jos pe stradă, după colț, la coadă la *tandoor*. Soți cartofori. Soți care își copleșeau mamele cu atenții, dar care nu cheltuiau o rupie cu ele, nevestele. Mariam se întreba cum se făcea că atât de multe femei avuseseră o soartă așa de nenorocită, să se mărite, toate, cu asemenea bărbați îngrozitori. Sau poate că era un joc de femei căsătorite, de care ea nu avea habar, un ritual zilnic, la fel ca pregătitul orezului sau frământatul pâinii? Oare se așteptau să li se alătore și ea curând?

La coadă la *tandoor*, Mariam le-a surprins ocheadele și le-a auzit șoaptele. Au început să îi transpire palmele. Și-a închipuit că știu cu toatele că ea s-a născut *harami*, o pată pe obrazul tatălui ei și al familiei aces-tuia. Că au aflat că și-a trădat mama și că s-a făcut de ocară.

Și-a șters picăturile de sudoare de deasupra buzei de sus cu un colț al *hijab*-ului și a încercat să își țină firea.

Câteva minute, totul a decurs bine.

Apoi cineva a bătut-o pe umăr. S-a întors și a dat cu ochii de o femeie durdulie, cu pielea albă, care purta un *hijab*, la fel ca ea. Avea părul negru, scurt și sârmos și un chip prietenos, aproape perfect rotund. Avea buzele mai cărnoase decât Mariam, cea de jos ușor răsfrântă, ca și cum ar fi fost trasă în jos de negul mare și negru de la marginea ei. Avea ochii mari, verzui, care îi aruncau niște priviri îmbietoare.

— Tu ești noua soție a lui Rasheed *jan*, nu-i așa? a întrebat femeia, zâmbindu-i larg. Cea din Herat. Ești așa de tânără! Mariam *jan*, nu-i așa? Pe mine mă cheamă Fariba. Locuiesc pe strada voastră, la cinci case mai jos pe stânga, este o ușă verde. El este fiul meu, Noor.

Băiatul de lângă ea avea trăsături plăcute, chipul luminos și părul sârmos, la fel ca al mamei lui. Pe lobul urechii stângi avea un neg din care ieșeau niște fire groase și negre de păr. Privirea îi era jucăușă, neastâmpărată.

— *Salaam, khala jan*.

— Noor are zece ani. Am un băiat mai mare, Ahmad.

— El are treișpe, a spus Noor.

— Merge pe paisprezece, a spus femeia, Fariba, râzând. Pe soțul meu îl cheamă Hakim. Este profesor aici, în Deh-Mazang. Ar trebui să ne vizitezi, să bem o ceașcă de...

Și atunci, ca și cum ar fi prins dintr-odată curaj, celelalte femei au dat buzna pe lângă Fariba și s-au îngărădit în cerc în jurul lui Mariam, cu o viteză îngrijorătoare.

— Deci tu ești soțioara lui Rasheed *jan*...

— Îți place la Kabul?

— Am fost și eu la Herat. Am o verișoară acolo.

— Ce vrei să ai mai întâi, băiat sau fată?

— Minaretele! Doamne, ce frumusețe! Ce splendoare de oraș!

— Mai bine băiat, Mariam *jan*, ca să ducă numele mai departe...

— *Bah!* Băieții se-nsoară și pleacă în lume. Fetele rămân pe loc și au grijă de tine la bătrânețe.

— Am auzit c-o să vii.

— Fă gemeni! Câte unul din fiecare! Așa o să fie toată lumea mulțumită.

Mariam s-a dat înapoi. Simțea că se sufocă. Îi țiuiau urechile, avea palpitații, ochii îi fugeau de la un chip la altul. A mai făcut un pas înapoi, dar nu mai avea unde să se ducă – era în mijlocul unui cerc. A zărit-o pe Fariba, care se încruntase, dându-și seama că Mariam este la ananghie.

— Lăsați-o-n pace! le striga Fariba. Dați-vă la o parte, lăsați-o-n pace! Ați speriat-o!

Mariam a strâns coca la piept și a început să își facă drum prin mulțimea din jurul ei.

— Unde te duci, *hamshira*?

Le-a împins într-o parte până s-a eliberat și, într-un final, a rupt-o la fugă. De-abia când a ajuns la intersecție și-a dat seama că o luase în altă direcție. S-a întors și a luat-o la fugă înapoi, cu capul în pământ, împiedicându-se și julindu-se rău la genunchi, apoi ridicându-se și trecând în goană pe lângă femei.

— Ce-ai pățit?

— Sângerezi, *hamshira*!

Mariam a cotit pe altă stradă, apoi pe alta. A găsit-o pe-a lor, dar nu-și mai amintea care era casa lui Rasheed. A început să alerge în sus și-n jos, cu răsuflarea tăiată, gata să izbucnească în plâns, și a încercat toate porțile, orbește. Unele erau încuiate, altele se deschideau, dezvăluindu-i curți necunoscute, câini care lătrau și pui de găină speriați. Și-l închipuia pe Rasheed ajungând acasă și descoperind că nu s-a întors, că îi sângerează genunchiul și că s-a rătăcit pe propria ei stradă. A

Început să plângă. Împingea porțile, murmurând rugăciuni panicate, cu fața scaldată în lacrimi, până ce una dintre ele s-a deschis și a văzut, cu ușurare, latrina, pompa de la fântână și șopronul. A intrat, a trântit ușa și a tras zăvorul. Apoi a îngenuncheat lângă zid și a vomitat. După ce a terminat, s-a târât un pic mai încolo și s-a așezat, cu spatele la zid și picioarele întinse în față. În viața ei nu se mai simțise atât de singură.

Când a venit acasă, în acea seară, Rasheed a adus o pungă de hârtie maro. Mariam a fost dezamăgită că nu a observat geamurile curate, podelele măturate, dispariția pânzelor de păianjen. A părut, în schimb, mulțumit că pusese masa, pe o *sofrah* curată așternută pe podeaua sufrageriei.

— Am făcut *daal*, a spus Mariam.

— Ce bine. Mi-e o foame de lup.

I-a turnat apă din *aftawa*, ca să se spele pe mâini. Cât s-a șters, i-a pus înaintea o strachină aburindă de *daal* și un platou cu orez alb, pufos. Era prima masă pe care i-o gătea și ar fi vrut să fi fost într-o stare de spirit mai bună când o pregătise. Dar se resimțise după incidentul de la *tandoor* și toată ziua își făcuse sânge rău în legătură cu consistența și culoarea *daal*-ului, de teamă ca lui să nu i se pară că pusese prea mult ghimbir sau prea puțină curcuma.

Și-a scufundat lingura în *daal*-ul auriu.

Mariam s-a codit un pic. Dacă va fi dezamăgit sau furios? Dacă va împinge farfuria cât colo, scârbit?

— Aveți grijă, a reușit ea să îngaime. Este fierbinte.

Rasheed și-a țuguat buzele și a suflat, apoi a băgat lingura în gură.

— E bun, a spus el. I-ar mai trebui niște sare, dar e-n regulă. Poate chiar mai mult decât bun.

Ușurată, a rămas să îl privească mâncând. Un val de mândrie a luat-o pe sus. Făcuse ceva bine – *Poate chiar mai mult decât bun* – și fusese surprinsă de fiorul pe care îl simțise la auzul mărunțului compliment pe care i-l făcuse. Chiar și întâmplările neplăcute de peste zi și-au mai pierdut din importanță.

— Mâine este vineri, a spus Rasheed. Ce-ai zice dacă te-aș scoate la plimbare?

— Prin Kabul?

— Nu. Prin Calcutta.

Mariam a clipit.

— Am glumit. Firește că prin Kabul. Unde altundeva? A desfăcut punga de hârtie maro. Dar mai întâi trebuie să-ți spun ceva.

A scos la iveală o burqa azurie. Când a ridicat-o, iarzii de stofă plisată i s-au revărsat pe genunchi. A făcut-o sul și s-a uitat la Mariam.

— Am clienți, Mariam, bărbați, care vin cu nevestele la mine-n prăvălie. Femeile sunt neacoperite, mi se adresează direct și se uită în ochii mei fără rușine. Sunt machiate și poartă fuste deasupra genunchilor. Uneori își mai pun picioarele în fața mea, femeile, adică, ca să le iau măsurile, iar bărbații lor stau cu mâinile-n sân și se uită. Nu mișcă un deget. Ca și cum ar fi ceva firesc ca un străin să le atingă nevestele pe picioare, pe pielea goală! Se cred oameni moderni, intelectuali. Probabil că li se trage din educație. Nu-și dau seama că-și calcă-n picioare propria lor *nang* și *namoos*, onoarea și mândria.

A dat din cap.

— Cei mai mulți dintre ei trăiesc în cartierele bogate din Kabul. O să te duc acolo. O să vezi. Dar bărbați din ăștia slabi sunt și aici, Mariam, până și-n cartierul ăsta. Chiar la noi în vecini este un profesor, Hakim îl cheamă, și o văd mereu pe nevastă-sa, pe Fariba, umblând singură pe stradă, cu capul acoperit doar de-o eșarfă. Îți spun sincer că-mi vine să intru-n pământ de rușine când văd un bărbat care și-a scăpat nevasta din mână.

A țintuit-o cu o privire aspră.

— Dar eu sunt alt soi de bărbat, Mariam. Acolo de unde vin eu, o privire nelalocul ei, un cuvânt necuviincios se lasă cu vărsare de sânge. Acolo de unde vin eu, chipul unei femei este doar treaba bărbatului ei și a nimănui altcuiva. Vreau să ții minte ce ți-am spus. Ai înțeles?

Mariam a dat din cap că da. Când i-a întins punga, a luat-o.

Plăcerea de mai devreme, provocată de complimentul la adresa mâncării pe care i-o gătise, a pierit ca fumul în vânt. I-a luat locul o senzație de intrare la apă. Voința acestui om i se părea la fel de impunătoare și de neclintit precum munții Safid-koh care vegheau peste Gul Daman.

— Atunci ne-am înțeles. Acum mai dă-mi niște *daal* din ăla.

[3](#) Chemarea zilnică la rugăciune, făcută de muezin.

Mariam nu mai purtase niciodată burqa, așa că Rasheed s-a văzut nevoit să îi dea o mână de ajutor. Toca căptușită i se părea strâmtă și grea și era ciudat să vadă lumea printr-o sită. A încercat să se obișnuiască cu ea, bătând camera în lung și în lat, dar tot călca pe tiv și se împiedica. Pierderea vederii periferice o zăpăcea, iar cutele pe care le făcea stofa i se lipeau de gură și o sufocau.

— O să te obișnuiești, a spus Rasheed. Ba, cu timpul, sunt sigur c-o s-ajungă să-ți placă.

Au luat autobuzul spre un loc căruia Rasheed îi zicea parcul Shar-e-Nau, în care copiii se dădeau în leagăn și jucau volei, aruncând mingea peste niște plase jerpelitate legate de copaci. S-au plimbat și au urmărit băieții care înălțau zmeie, Mariam mergând pe lângă Rasheed și împiedicându-se din când în când în tivul de la burqa. La prânz, Rasheed a dus-o să mănânce într-un mic local în care se servea kebab, lângă moscheea Haji Yaghoub. Podeaua era lipicioasă, iar aerul, îmbâcsit. Pereții miroseau vag a carne crudă, iar muzica – *logari*, după cum i-a spus Rasheed – era dată tare. Bucătării erau niște băieți uscățivi, care cu o mână învârteau frigăruile, iar cu cealaltă omorau musculițele. La început, lui Mariam, care nu mai fusese niciodată într-un restaurant, i s-a părut ciudat să se așeze într-o încăpere aglomerată, cu atâția străini și să își ridice burqa cât să bage dumicații de mâncare în gură. O urmă din spaima pe care o resimțise la *tandoor* a început să îi dea târcoale, dar prezența lui Rasheed o mai liniștea și după o vreme nu au mai deranjat-o atât de mult muzica și fumul, nici măcar oamenii. Iar burqa, a aflat ea cu surprindere, era și ea liniștitoare. Era ca o fereastră în sens unic. Înăuntrul ei, era un privitor, la adăpost de ochii iscoditori ai străinilor. Nu își mai făcea griji că oamenii vor afla, dintr-o singură privire, toate secretele rușinoase din trecutul ei.

Pe stradă, Rasheed i-a arătat diverse clădiri importante; asta-i Ambasada Americană, spunea el, ăla-i Ministerul de Externe. Îi arăta diverse automobile cu degetul, le spunea pe nume și unde fuseseră fabricate: Volga sovietică, Chevroletul american, Opelul nemțesc.

— Care-ți place mai mult? a întrebat-o el.

Mariam a ezitat, apoi i-a arătat o Volga și Rasheed a râs.

Kabulul era mult mai aglomerat decât Heratul, cel puțin decât acea mică parte din Herat pe care o văzuse ea. Erau mai puțini copaci și mai puține *gari*-uri trase de cai, dar mai multe mașini, clădiri mai înalte, mai multe semafoare și mai multe drumuri pavate. Și, pes-te tot, Mariam auzea dialectul specific al orașului: „dragă“ era *jan* în loc de *jo*, „soră“ devenea *hamshira* în loc de *hamshireh* și tot așa.

Rasheed i-a cumpărat o înghețată de la un vânzător ambulant. Mariam nu mai mâncase niciodată înghețată și nu avea de unde să știe ce feste îi va juca pe cerul gurii. A devorat toată cupa, glazura de fistic pisat, micii tăieței de la fund. Se minuna de textura încântătoare, de dulceața care i se topea pe limbă.

Au mers pe jos până la un loc numit Kocheh-Morgha, Strada Găinilor. Era un bazar îngust, aglomerat, într-un cartier care, i-a spus Rasheed, era unul dintre cele mai bogate din Kabul.

— Aici locuiesc diplomații străini, oamenii de afaceri bogați, membrii familiei regale, oameni din înalta societate. Nu ca mine și ca tine.

— Nu văd nicio găină, a spus Mariam.

— Asta chiar că n-o să găsești pe Strada Găinilor, a spus Rasheed, râzând.

Strada era mărginită de magazine și prăvălioare care vindeau căciuli de astrahan și *chapan*-uri multicolore. Rasheed a intrat într-unul, ca să se uite la un pumnal de argint frumos gravat, apoi în altul, ca să vadă o carabină veche, care, l-a asigurat negustorul, era o relicvă din primul război împotriva englezilor.

— Da, iar eu sunt Moshe Dayan⁴, a bodogănit Rasheed. A zâmbit pe sub mustață, iar lui Mariam i s-a părut că i se adresează numai ei. Un zâmbet intim, conjugal.

Au trecut pe lângă ateliere de covoare și artizanat, cofetării, florării și magazine care aveau la vânzare cos-tume bărbătești și rochii, iar în ele, în spatele unor perdele de mărgele, se zăreau tinere femei care coseau nasturi și călcau gulere. Rasheed se mai întâlnea cu câte un cunoscut, cei mai mulți, negustori, și se salutau, uneori în persană, alteori în paștună. Cât ei dădeau mâna și se sărutau pe obraz, Mariam rămânea la câțiva pași depărtare. Rasheed nu îi făcea semn să se apropie, nici nu o prezenta.

A rugat-o să îl aștepte în fața unui atelier de broderie.

— Îl cunosc pe proprietar, a spus el. Nu stau mult, cât să-i dau binețe.

Mariam a rămas afară, pe trotuarul aglomerat. S-a uitat la automobilele care mergeau încet pe Strada Găinilor, croindu-și drum prin mulțimea de vânzători ambulanți și pietoni, claxonând copiii și măgarii care nu se dădeau la o parte din drum. S-a uitat la fețele plictisite ale comercianților care stăteau în dughenele lor, fumând sau scuipând în scuipătoarele de alamă, ieșind din când în când din umbră ca să îmbie trecătorii cu diverse stofe și *poostin*-uri cu gulere împlănite.

Dar femeile erau cele care îi furau cel mai mult ochii lui Mariam.

Femeile din această parte a Kabulului erau diferite de cele din cartierele mai sărace – ca cel în care locuiau ea și Rasheed –, cele mai multe acoperite din cap până în picioare. Aceste femei erau... care era cuvântul pe care îl folosea Rasheed? Moderne. Da, femei afgane moderne, căsătorite cu bărbați afgani moderni, care nu se sinchiseau că soțiile lor umblă pe stradă, printre străini, machiate și cu capul descoperit. Mergeau nestingherit, unele singure, altele însoțite de câte un bărbat sau de copii cu bujori în obraji, care purtau pantofi de lac și ceasuri fine și care pedaleau pe biciclete cu ghidon înalt și spițe aurii – spre deosebire de copiii din Deh-Mazang, care aveau pe obraji urmele de mușcături ale muștelor de nisip și rostogoleau cauciucuri vechi de bicicletă cu bețele.

Femeile de aici se mândreau toate cu gențile și fustele lor înfoiate, fâțându-se de colo-colo. Mariam chiar a zărit una fumând la volanul unei mașini. Aveau unghiile lungi, date cu oă roz sau portocalie, iar buzele, roșii ca niște lalele. Purtau pantofi cu toc și mergeau repede, de parcă s-ar fi grăbit tot timpul să ajungă la vreo întâlnire sau alta. Aveau ochelari de soa-re și, după ce treceau, în urma lor rămânea o dâră de parfum. Mariam își închipuia că sunt toate absolvente de facultate și că lucrează în diverse instituții, fiecare la biroul ei, dactilografiind, fumând și dându-le telefoane importante unor oameni importanți. Femeile acestea o năuciseră. O făceau să fie conștientă de propria ei singurătate, de înfățișarea ei ștearsă, de lipsa ei de aspirații, de ignoranța ei în atâtea privințe.

Apoi Rasheed a bătut-o ușor pe umăr și i-a întins ceva.

— Uite.

Era un șal de mătase castaniu închis, cu franjuri din mărgele și marginile brodate cu fir auriu.

— Îți place?

Mariam și-a ridicat ochii din pământ. Carevasăzică, Rasheed făcuse un gest înduioșător. El a clipit și i-a evitat privirea.

Mariam s-a gândit la Jalil, la felul hotărât și jovial în care îi dăruia bijuterii, la buna dispoziție copleșitoare care nu lăsa loc de nimic altceva decât de recunoștință umilă. Nana avusese dreptate în legătură cu darurile lui Jalil. Nu căutase decât să își spele păcatele, fără prea mare tragere de inimă; gesturile lui erau prefăcute, ticăloase, făcute mai mult pentru liniștea lui sufletească, decât de dragul ei. Șalul acesta, își dădea Mariam seama, era un dar de-adevăratelea.

— Este frumos, a spus ea.

În seara aceea, Rasheed a intrat din nou în camera ei. Dar, în loc să fumeze în prag, a traversat încăperea și s-a așezat lângă ea, pe marginea patului. Arcurile au scârțâit și patul s-a lăsat în partea lui.

După un moment de ezitare, mâna lui se găsea pe gâtul ei, iar degetele lui groase îi masau încet ceafa. Degetul mare i-a alunecat în jos, mângâindu-i acum adâncitura de deasupra claviculei și

coborând apoi mai jos. Mariam a început să tremure. Mâna lui s-a furișat și mai jos, unghiile agățându-i-se în bluza ei de bumbac.

— Nu pot, a murmurat ea, uitându-se la profilul lui luminat de lună, la umerii largi și pieptul lat, la smocurile de păr cărunt care i se ițeau prin gulerul descheiat.

Mâna lui era acum pe sânul ei drept, strângând-o tare prin bluză, iar ea îi auzea respirația grea.

S-a băgat lângă ea, sub pătură. Îl simțea cum își desface cingătoarea, trecând apoi la baierile de la pantalonii ei. Mariam și-a încleștat pumnii în cearșaf. S-a rostogolit peste ea, s-a sucit și s-a răsucit, iar ea a scâncit. A închis ochii și și-a încleștat dinții.

Durerea a venit brusc și a luat-o prin surprindere. A făcut ochii mari. A tras aer în piept și și-a mușcat degetul mare. Și-a aruncat mâna liberă pe spinarea lui Rasheed, iar degetele i s-au înfipt în cămașa lui.

Rasheed și-a îngropat fața în pernă, iar Mariam s-a holbat la tavan peste umărul lui, tremurând, cu buzele strânse, simțindu-i răsuflarea sacadată și caldă pe umăr. Aerul dintre ei mirosea a tutun și ceapă și carne friptă de miel, ca cea pe care o mâncaseră mai devreme. Din când în când, își freca urechea de obrazul ei, iar ea și-a dat seama că se bărbierise, fiindcă o zgâria.

După ce a terminat, s-a dat jos de pe ea, gâfâind, și și-a pus mâna peste ochi. Pe întuneric, Mariam vedea limbile albastre ale ceasului de la mâna lui. O vreme, au stat așa culcați, pe spate, fără să se uite unul la altul.

— Nu-i nicio rușine în asta, Mariam, a spus el, poticnindu-se puțin. Asta fac oamenii căsătoriți. Asta făceau chiar și Profetul și nevestele lui. Nu-i nicio rușine.

După câteva minute, a dat pătura la o parte și a ieșit din cameră, lăsând-o cu urma capului lui pe pernă, lăsând-o să aștepte să îi treacă durerea de jos și să se uite la stelele înghețate de pe cer și la norul care acoperea fața lunii precum un voal de mireasă.

⁴ Moshe Dayan (1915-1981), general și om politic israelian. A îndeplinit funcția de șef al Marelui Stat Major al Armatei Israeliene în perioada 1953-1958.

În toamna anului 1974, de Ramadan⁵, Mariam a văzut, pentru prima oară în viața ei, cum apariția semilunii poate transforma un oraș întreg, tulburându-i ritmul și atmosfera. A observat cum peste Kabul se așterne o tăcere moleșitoare. Traficul a devenit apatic, mai potolit. Prăvăliile s-au golit. Restaurantele au stins luminile și și-au închis porțile. Nu se mai vedeau fumători pe stradă, nici cești de ceai aburind pe terase și în ceainării. La *iftar*, când soarele cobora la apus și se auzeau bubuiturile tunului de pe muntele Shir Darwaza, orașul ieșea din postul negru și la fel făcea și Mariam, cu o coajă de pâine și o curmală, simțind, pentru prima oară în cei cincisprezece ani ai ei, gustul dulce al unei experiențe împărtășite cu o întregă comunitate.

Cu excepția câtorva zile, Rasheed nu a ținut post. În puținele ocazii în care a făcut-o, a venit acasă prost dispus. Foamea îl făcea repezit, irascibil, nervos. Într-o seară, Mariam a întârziat câteva minute cu cina, iar el a început să mănânce pâine cu ridichi. Iar când Mariam i-a servit orezul, carnea de miel și *qurma* de bame, nici n-a vrut să se atingă de mâncare. Nu a scos un cuvânt și a mâncat în continuare pâine; de furie, îi zvâcneau tâmplele și o venă de pe frunte. Mesteca uitându-se în gol, iar când Mariam i-a zis ceva, s-a uitat la ea fără să o vadă și a băgat alt dumaticat de pâine în gură.

A răsuflat ușurată când a terminat.

Înainte, la *kolba*, în prima dintre cele trei zile de sărbătoare de Eid-ul-Fitr, care veneau după Ramadan, Jalil trecea întotdeauna să le vadă pe ea și pe nana. Venea îmbrăcat la costum, cu cravată, încărcat de cado-uri de Eid. Într-un an a adus un ceas de mână pentru nana și un fular de lână pentru Mariam. Stăteau toți trei de vorbă, la un ceai, apoi Jalil se scuza și pleca.

— A șters-o ca să petreacă Eid-ul cu familia lui de-adevăratelea, spunea nana, în timp ce el trecea râul și le făcea cu mâna.

Mai venea și hogea Faizullah. Îi aducea bomboane de ciocolată învelite în folie de aluminiu, câte o coșniță de ouă fierte vopsite și prăjituri în cutii de cositor. După ce pleca, Mariam se urca cu bunătațile într-o salcie. Cocoțată pe o cracă, mânca bomboanele de ciocolată de la hogea Faizullah și arunca ambalajele de aluminiu, care se împrăștia la poalele copacului ca niște muguri de argint. După ce se termina ciocolata, dădea iama în prăjituri și desena fețe-fețe cu creionul pe ouăle aduse de el. Dar, una peste alta, nu era o perioadă prea plăcută pentru ea. Îi era groază de Eid, o sărbătoare a ospitalității și a etichetei, în timpul căreia oamenii își puneau hainele de sus și mergeau în vizită la rude și prieteni. Își închipuia aerul din Herat plesnind de veselie și ochii strălucitori ai oamenilor care, exuberanți, se copleșeau cu gesturi de afecțiune și urări de bine. Atunci peste ea cădea ca un giulgiu deznădejdea, iar acest giulgiu se ridica doar după ce trecea Eid-ul.

Anul acesta, pentru prima oară, Mariam vedea cu ochii ei Eid-ul pe care și-l imaginase de atâtea ori în copilărie.

Rasheed a scos-o la plimbare. Nu mai mersese niciodată pe niște străzi atât de animate. Fără să se sinchisească de vremea rece, oamenii inundaseră străzile, bătând frenetic orașul dintr-o parte în alta, ca să își viziteze rudele. Pe strada lor, Mariam i-a văzut pe Fariba și pe fiul ei Noor, îmbrăcat la costum. Fariba, care purta o eșarfă albă, era însoțită de un bărbat plăpând, cu ochelari, ce părea cam timid. Fiul mai mare era și el cu ei – Mariam și-a amintit că atunci când se cunoscuseră, la *tandoor*, Fariba îi spusese că îl cheamă Ahmad. Avea ochii adânciți în orbite, o privire melancolică, care sugera o maturizare înainte de vreme și o expresie mai visătoare și mai gravă decât cea a fratelui său mai mic, pe chipul căruia se citea o curățenie sufletească neîntinată. Ahmad avea la gât un pandantiv strălucitor, pe care era inscripționat cuvântul *Allah*.

Fariba, văzând femeia în burqa care mergea lângă Rasheed, a recunoscut-o. I-a făcut cu mâna și a strigat:

— *Eid mubarak!*

Din burqa, Mariam a dat din cap, ca o fantomă.

— De unde o cunoști pe femeia aia, pe nevasta profesorului? a întrebat-o Rasheed.

Mariam i-a spus că nu o cunoaște.

— Să stai departe de ea. E bârfitoare și-și bagă mereu nasul unde nu-i fierbe oala. Iar bărbatu-său se crede ditamai intelectualul. Da-i un șoarece. Uită-te la el. Nu ți se pare că seamănă cu un șoarece?

Au mers la Shar-e-Nau, unde copiii se hârjoneau, îmbrăcați cu cămăși noi și veste vii colorate, bătute cu mărgele, și se lăudau cu ce primiseră de Eid. Feme-ile se învârteau de colo-colo cu tăvi pline cu dulciuri. Mariam a văzut vitrinele împodobite de sărbătoare cu felinare și a auzit muzica trâmbițată de difuzoare. În trecere, străinii îi strigau „*Eid mubarak*“.

În noaptea aceea au mers la *Chaman* și Mariam, în picioare, din spatele lui Rasheed, a urmărit cum focurile de artificii luminează cerul cu străfulgerări verzi, roz și galbene. Îi era dor de vremurile când stătea cu hoga Faizullah lângă *kolba* și urmăreau focurile de artificii din depărtare, deasupra Heratului, exploziile de culoare neașteptate care se reflectau în ochii blânzi și înnegurați de cataractă ai învățătorului ei. Dar cel mai dor îi era de nana. Ar fi vrut ca mama ei să mai fie în viață ca să vadă toate astea. Să o vadă *pe ea*, în mijlocul a toate astea. Ca să vadă în sfârșit că mulțumirea sufletească și frumusețea nu sunt lucruri de neatins. Nici măcar pentru cei de teapa lor.

De Eid au avut musafiri, acasă. Erau numai bărbați, prieteni ai lui Rasheed. Când s-a auzit o bătaie în ușă, Mariam, supusă, s-a dus sus, în camera ei, închizând ușa. A rămas acolo cât timp bărbații și-au băut ceaiul cu Rasheed, la parter, fumând și discutând. Rasheed îi spusese să nu coboare până ce nu vor fi plecat invitații.

Nu o deranja. De fapt, se simțea chiar flatată. În ochii lui Rasheed, relația lor era sfântă. Onoarea ei – *namoos* – era ceva de preț și trebuia apărată. Asta o făcea să se simtă apreciată. Iubită și importantă.

În cea de-a treia și ultima zi de Eid, Rasheed a plecat în vizită la niște prieteni. Mariam, pe care o duruse stomacul toată noaptea, a pus niște apă la fiert și și-a făcut o cană de ceai verde, în care a presărat nucșoară pisată. În sufragerie a dat cu ochii de urmările vizitei de Eid din seara trecută: cești răsturnate, coji de semințe de dovleac peste tot pe rogojini, platouri năclăite, cu resturi de mâncare. S-a apucat să facă curat, minunându-se cât de energic se manifestaseră niște bărbați care veniseră să trândăvească.

Nu avusese intenția să intre în camera lui Rasheed. Dar curățenia a purtat-o din sufragerie în sus pe scări, ajungând pe holul de la etaj și la ușa lui și trezindu-se, pentru prima oară, în dormitorul lui. S-a așezat pe marginea patului, simțindu-se ca o hoată.

S-a uitat la draperiile grele de culoare verde, la perechile de încălzări văcsuite, aliniat cu grijă de-a lungul peretelui, la ușa gri a dulapului din perete, scorjită și plină de așchii. Pe noptieră era un pachet de țigări. Și-a pus una între buze și s-a așezat în fața micii oglinzi ovale de pe perete. S-a prefăcut că suflă fum spre oglindă și că scrumează. A pus-o înapoi în pachet. Nu ar fi atins niciodată naturalețea și eleganța cu care fumau femeile din Kabul. Ea părea vulgară, ridicolă.

A deschis sertarul de sus al noptierei, simțindu-se din nou ca o hoată.

Primul lucru pe care l-a văzut a fost arma. Era neagră, cu pat de lemn și țevă scurtă. Prevăzătoare, a memorat poziția în care era înainte să o ridice. A întors-o când pe-o parte, când pe alta. Era mai grea decât se așteptase. Patul era neted, iar țeava, rece. O nelinișteea faptul că Rasheed ținea un lucru care nu avea decât o întrebuintare, aceea de a omorî oameni. Dar mai mult ca sigur că o ținea pentru apărare. Ca să o apere pe ea.

Sub armă erau mai multe reviste cu colțurile îndoite. A deschis una, la întâmplare. Ceva s-a rupt în ea. A rămas gură-cască, fără să își dea seama.

Pe toate paginile erau femei, femei frumoase, care nu purtau nici cămăși, nici pantaloni, ciorapi sau chiloți. Erau goale pușcă. Stăteau lungite în pat, printre cearșafuri mototolite, și se uitau la Mariam printre gene. În majoritatea fotografiilor, aveau picioarele depărtate, oferindu-i o vedere neîngrădită la

locul întunecat dintre ele. În unele, femeile se prosternau de parcă – Dumnezeu să o ierte pentru asemenea gând – ar fi stat în *sujda* pentru rugăciune. Aruncau priviri peste umăr, cu aceeași expresie sfidătoare și plictisită.

Mariam a pus repede revista la locul ei. Era năucită. Cine erau femeile alea? Cum de se lăsaseră fotografiate în felul acela? Simțea că i se întoarce stomacul pe dos. Așadar asta făcea el în nopțile în care nu intra la ea în cameră? Oare îl dezamăgise în această privință? Și atunci ce rost mai avea toată vorbăria lui despre onoare și decență și înfierarea clientelor care, la urma urmei, nu făceau decât să își arate picioarele ca să probeze niște încălțări? *Chipul unei femei*, îi spusese, *este doar treaba bărbatului ei și a nimănui altcuiva*. Mai mult ca sigur că femeile din paginile acelea aveau și ele bărbații lor, cel puțin unele dintre ele. Sau frați. Și atunci de ce mai insista Rasheed ca ea să se acopere, dacă lui nu i se părea că face ceva rău când se uita la părțile intime ale nevestelor sau surorilor altor bărbați?

Mariam s-a așezat pe pat, rușinată și tulburată. Și-a îngropat fața în mâini și a închis ochii. A respirat adânc, până s-a mai liniștit.

Încet-încet, a venit și explicația. El era, la urma urmei, un bărbat care trăise mulți ani singur. Avea alte nevoi decât ea. Pentru ea, chiar și după atâtea luni, împreunarea lor era încă un exercițiu de rezistență la durere. Pornirile lui, în schimb, erau pătimașe, une-ori aproape violente. O țintuia locului, îi frământa sânii, cu putere, își mișca coapsele cu furie. Era bărbat. Atâția ani fără o femeie. Putea ea să îl judece fiindcă era așa cum îl crease Dumnezeu?

Mariam știa că nu va putea să vorbească niciodată despre asta cu el. Era un subiect tabu. Dar era oare și de neiertat? Nu trebuia decât să se gândească la celălalt bărbat din viața ei. Jalil, care avea trei soții și nouă copii la acea vreme, avusese relații intime în afara căsătoriei, cu nana. Care dintre cele două era mai rea, revista lui Rasheed sau ceea ce făcuse Jalil? Și, oricum, cu ce drept putea ea, o fată de la țară, o *harami*, să îl judece?

A deschis și sertarul de jos al noptierei.

Acolo a găsit o fotografie a băiatului, Yunus. Era alb-negru. Părea să aibă patru, cinci ani. Purta o cămașă vărgată și papion. Era un băiețel frumos, cârn, cu părul castaniu și ochii negri și puțin înfundați în orbite. Părea distrat, de parcă ceva i-ar fi atras atenția chiar în momentul în care i se făcuse fotografia.

Sub ea, Mariam a găsit altă fotografie, tot alb-negru, dar ceva mai ștearsă. În ea, o femeie așezată pe un scaun, iar în spatele ei, un Rasheed mai tânăr, cu părul negru. Era o femeie frumoasă. Poate nu la fel de frumoasă ca femeile din revistă, dar frumoasă. În orice caz, mai frumoasă decât ea, decât Mariam. Avea bărbia delicată și părul negru, lung, pieptănat cu cărare pe mijloc. Pomeții ascuțiți și fruntea înaltă. Mariam s-a gândit la propriul ei chip, la buzele subțiri și la bărbia ascuțită și a simțit un fior de gelozie.

S-a uitat îndelung la acea fotografie. Era ceva oarecum tulburător în felul în care Rasheed părea să se contureze amenințător în spatele ei. Mâinile lui pe umerii ei. Zâmbetul lui subțire, fudul și chipul ei posomorât, rezervat. Corpul ei aplecat imperceptibil în față, de parcă ar fi încercat să se elibereze din mâinile lui.

A pus totul la loc în sertar.

Mai târziu, în timp ce spăla rufele, i-a părut rău că intrase pe furiș în camera lui. La ce îi servise? Ce mare lucru aflase despre el? Că avea o armă și că era un bărbat care avea anumite nevoi firești? Și nici nu ar fi trebuit să se uite atâta timp la fotografia cu el și cu soția lui. I se păruse că vede ceva mai mult decât era de fapt, adică o simplă poză surprinsă într-un moment anume de timp.

Ceea ce simțea acum față de Rasheed, în timp ce frânghiile de rufe se legănav grele în fața ei, era milă. Și el avusese o viață grea, o viață marcată de pierderi și întorsături nefericite ale soartei. Gândurile i-au zburat din nou la fiul lui, Yunus, care făcuse cândva oameni de zăpadă în această curte

și ale cărui piciorușe tropăiseră chiar pe acele trepte. Lacul i-l răpise lui Rasheed, îl înghițise, așa cum o balenă îl înghițise pe profetul din *Coran* care avea același nume ca băiatul. O durea, o durea mult când și-l imagina pe Rasheed, scos din minți și neajutorat, alergând pe malul lacului și implorându-l să îi scuipe băiatul înapoi pe uscat. Și atunci a simțit, prima oară, o apropiere sufletească de soțul ei. Și-a spus că, până la urmă, se vor înțelege bine.

[5](#) Sau ramazan, a noua lună a anului musulman; postul cel mare, cu o durată de o lună, în timpul căruia credincioșii postesc de la răsăritul până la apusul soarelui.

Pe drum, în autobuz, pe când se întorceau acasă de la doctor, lui Mariam i s-a întâmplat un lucru foarte curios. Peste tot pe unde se uita, vedea numai culori vii: pe casele cenușii de beton, pe acoperișurile de tablă ale prăvăliilor, în apa tulbure care curgea în rigole. Ca și cum i s-ar fi topit un curcubeu în ochi.

Rasheed bătea darabana cu degetele înmănușate și fredona o melodie. De fiecare dată când autobuzul se hurduca din cauza vreunei gropi, mâna lui se repezea protector la pânțele ei.

— Ce zici de Zalmai? a întrebat-o el. E un nume frumos, paștun.

— Și dacă-i fată?

— Eu cred că-i băiat. Sigur o să fie băiat.

În autobuz s-a auzit un murmur. Pasagerii arătau cu degetul și se aplecau peste scaune, ca să vadă ceva pe fereastră.

— Ia uite, a spus Rasheed, bătând cu degetul îndoit în geam. Zâmbea. Acolo. Vezi?

Pe străzi, oamenii se opreau din drumul lor. La semafoare, pe geamurile mașinilor se ițeau fețe întoarse spre moliciunea care cădea de sus. Oare ce are așa de special prima ninsoare a iernii, se întreba Mariam, de oamenii par așa de fermecați? Este oare prilejul de a vedea ceva care încă nu s-a așternut pe pământ, care încă nu a fost călcat în picioare? De a surprinde frumusețea efemeră a unui nou anotimp, a unui început imaculat, înainte să fie călcat în picioare și pângărit?

— Dacă va fi fată, a spus Rasheed, și nu va fi, dar dacă va fi, atunci poți să alegi tu ce nume vrei.

Mariam s-a trezit a doua zi din cauza zgomotului făcut de un ferăstrău și de un ciocan. Și-a aruncat un șal pe umeri și a ieșit în curtea înzăpezită. Ninsoarea puternică din timpul nopții se oprise. Acum doar câțiva fulgi rătăciți îi mai gădilau obrazii. Aerul era încremenit și mirosea a cărbuni arși. Kabulul era învăluit într-o tăcere stranie, îmbrăcat în alb, din loc în loc ridicându-se niște cărcei de fum.

L-a găsit pe Rasheed în șopron, bătând cuie într-o scândură. Când a văzut-o, și-a scos un cui pe care-l ținea în colțul gurii.

— M-am gândit să-ți fac o surpriză. Băiatul o să aibă nevoie de-un pătuț. Nu voiam să ți-l arăt până nu era gata.

Mariam ar fi vrut să nu mai facă asta, să nu își mai facă atâtea speranțe că va fi băiat. Era fericită de sarcină, dar așteptările lui o nelinișteau. Ieri, Rasheed ieșise și se întorsese acasă cu un paltonaș bărbătesc de velur, căptușit cu blană moale de miel și având mânecile brodate cu fir roșu și galben de mătase.

Rasheed a luat o scândură lungă și strâmtă. A început să o taie în două cu ferăstrăul și i-a spus că își face griji din pricina treptelor.

— Ar trebui să facem ceva în privința lor, mai încolo, după ce băiatul o să mai crească și o să înceapă să meargă.

Își făcea griji și în privința plitei. Cuțitele și furculițele trebuiau puse bine, să nu poată să ajungă la ele.

— Trebuie să fii cu ochii-n patru, nu alta. Băieții sunt neastâmpărați nevoie mare.

Pe Mariam a luat-o cu frig și s-a înfășurat mai bine în șal.

A doua zi de dimineață, Rasheed i-a spus că vrea să invite niște prieteni la cină, ca să sărbătorească. Mariam și-a petrecut toată dimineața alegând linte și înmuind orezul. A tăiat felii-felii vinetele pentru *borani* și a călit prazul și carnea tocată pentru *aushak*. A măturat, a scuturat perdelele și a aerisit casa, deși începuse să ningă din nou. A aranjat rogojinile și pernele de-a lungul pereților din sufragerie și a pus boluri cu dulciuri și alune prăjite pe masă.

Primii bărbați au sosit seara devreme, când ea era deja în camera ei. Stătea întinsă în pat, în vreme ce jos începeau să prindă glas strigătele, hohotele de râs și glumele. Fără să vrea, mâinile îi tot

alunecau spre pânțece. Când se gândea la ce creștea acolo, înăuntru, fericirea o lua pe sus, ca și cum o rafală de vânt ar fi trântit ușa de perete. I s-au umplut ochii de lacrimi.

S-a gândit la cei șase sute cincizeci de kilometri făcuți cu autobuzul, împreună cu Rasheed, din vest de la Herat, aproape de granița cu Iranul, până în est la Kabul. Au trecut pe lângă orașe mai mici sau mai mari și salbe de sătucuri care răsăreau unele după altele. Traversaseră munți și deșerturi pârjolite, regiune după regiune. Și acum iat-o aici, între munții aceștia stâncoși și arși, măritată și așezată la casa ei, așteptând împlinirea cea mai de preț: Maternitatea. Cum i se mai umplea inima de bucurie când se gândea la acest copilaș, copilașul ei, al *Ior*. Ce minunat era să știe că dragostea pentru el punea deja în umbră tot ce mai simțise ea de-a lungul timpului, să știe că jocurile cu pietre și-au pierdut însemnătatea.

Jos, cineva acorda armoniul. Apoi s-a auzit un ciocănel care acorda o *tabla*. Cineva și-a dres glasul. Au urmat chiote, bătăi de palme, strigături și cântece.

Și-a mângâiat burta, cu blândețe. *Nu-i mai mare de-un deget*, așa le spusese doctorul.

O să fiu mamă, se gândise atunci.

„O să fiu mamă“, și-a spus acum. Apoi a început să râdă în sinea ei, repetându-și cuvintele din nou și din nou, savurându-le.

Îi creștea inima în piept când se gândea la copilașul acesta. Și continua să crească, până ce nu mai rămânea niciun pic de loc pentru toată suferința, durerea, singurătatea și remușcărilor din viața ei. De aceea o adusese Dumnezeu aici, în celălalt capăt al țării. Acum știa asta. Și-a amintit un verset din *Coran*, pe care îl învățase de la hoga Faizullah: *Ale lui Dumnezeu sunt Răsăritul și Asfințitul. Oriunde v-ați întoarce, veți afla fața lui Dumnezeu...*⁶ S-a așezat pe covorașul de rugăciune și a făcut *namaz*-ul. După ce a terminat, și-a împreunat mâinile în dreptul feței și s-a rugat la Dumnezeu să îi meargă în continuare tot așa.

A fost ideea lui Rasheed să meargă la *hamam*. Ea nu fusese niciodată la o baie publică, dar el i-a spus că nu este nimic mai plăcut decât să ieși din apă și să iei acea primă gură de aer rece, să simți căldura ieșindu-ți prin piele.

În *hamam*-ul femeilor, siluetele se mișcau în jurul ei, învăluite în aburi; se mai zăreau câte un șold, rotunjimea unui umăr. Chiotele fetelor, vaietele bătrânelor și clipocitul apei de baie, al cărui ecou se spărgea în pereți în timp ce femeile se frecau pe spate și se spălau pe cap. Mariam stătea de una singură într-un colț, frecându-și călcâiele cu o piatră ponce, izolată de silue-tele care treceau pe lângă ea printr-o perdea de aburi.

Apoi a văzut sânge și a început să țipe.

Acum se auzea zgomot de pași, care lipăiau pe podeaua udă de piatră. Niște chipuri se holbau la ea prin aburi. Limbile clămpăneau.

În acea seară, la culcare, Fariba i-a povestit soțului ei că după ce auzise țipetele și se repezise să vadă ce s-a întâmplat, o găsisese pe nevasta lui Rasheed ghemuită într-un colț, cu genunchii la gură și o baltă de sânge la picioare.

— Biata fată, îi clănțăneau dinții, Hakim, așa de tare tremura.

Când a văzut-o, Mariam a întrebat-o cu voce gătuită, imploratoare: *E ceva firesc, nu-i așa? Nu-i așa? Nu-i firesc?*

Altă călătorie cu autobuzul împreună cu Rasheed. Altă ninsoare. Mai abundentă, de data aceasta. Se adunase în nămeți pe trotuare, pe acoperișuri și fâșii-fâșii pe scoarța copacilor răvășiți de vânt. Mariam se uita la negustorii care dădeau zăpada din fața prăvăliilor. Niște băieți fugăreau un câine negru. Le-au făcut veseli cu mâna pasagerilor din autobuz. Mariam a aruncat o privire spre Rasheed. Ținea ochii închiși. Nu mai fredona nimic. Și-a lăsat și ea capul pe spătar și a închis ochii. Voia să scape de șosetele ude și de puloverul de lână jilav, care îi înțepa pielea. Voia să scape din autobuzul

acela.

Acasă s-a întins pe canapea și Rasheed a învelit-o cu plapuma, dar gestul lui avea ceva mecanic, un aer de indiferență.

— Ce răspuns mai e și ăsta? a zis el din nou. Asta trebuie să-ți spună hoguea. De la doctor, când îl plătești, nu aștepti s-auzi c-așa a vrut Dumnezeu.

Mariam s-a ghemuit sub plapumă și i-a spus că ar trebui să se odihnească și el.

— Așa a vrut Dumnezeu, a repetat el, printre dinți.

A stat toată ziua închis în camera lui, fumând.

Culcată pe canapea, cu mâinile băgate între picioare, Mariam se uita la vârtejul de fulgi de zăpadă de pe cealaltă parte a geamului. Și-a amintit cum nana îi spusese odată că toți fulgii de zăpadă sunt oftaturi scoase de femeile îndurerate din cele patru colțuri ale lumii. Că toate oftaturile se ridică în văzduh, se adună sub formă de nori și apoi se sparg în bucățele care cad în tăcere peste oamenii de dedesubt.

Ca să nu se uite cum suferă femeile ca noi, spusese ea. Cum îndurăm toate câte ne cad pe umeri, în tăcere.

[6](#) *Coranul, ed.cit., Sura 2, versetul 115.*

Durerea o lua de fiecare dată prin surprindere. Se dezlănțuia ca din senin, era suficient să se gândească la pătuțul neterminat din șopron sau la paltonașul de velur din șifonierul lui Rasheed. Atunci bebelușul prindea viață, iar ea îl auzea, îi auzea plânsetele de foame, înghițiturile și gânguritul. Îl simțea adulmecând la pieptul ei. Durerea venea peste ea ca un val, o lua pe sus și o azvârlea de colo-colo. Împietrea, mutilată de pierderea unei ființe pe care nu o văzuse niciodată.

Dar mai erau și zile în care tristețea nu mai părea atât de sfâșietoare. Zile în care simplul gând de a se întoarce la treburile ei zilnice obișnuite nu mai părea să îi provoace atâta sfârșeală, când nu mai trebuia să facă niște eforturi supraomenești ca să se ridice din pat, să își facă rugăciunile, să spele și să îi facă de mâncare lui Rasheed.

Îi era groază să iasă afară. De acum era invidioasă pe femeile din vecini și pe numărul lor mare de copii. Unele aveau câte șapte sau opt și nu înțelegeau cât de norocoase sunt, cât de binecuvântate că copiii lor le crescuseră în pânțele, că trăiseră să li se zvârcolească în brațe și ca să le sugă la sân. Copii care nu pieriseră ca niște fire de sânge, odată cu lăturile și zoaiile unor străine, în scurgerea unei băi publice oarecare. Mariam nu suporta să le audă cum se plâng de fiii neastâmpărați și de fiicele trândave.

O voce din capul ei încerca să o liniștească cu niște cuvinte de consolare bine intenționate, dar nechibzuite.

O să ai alții, Inshallah. Ești tânără. Sigur or să mai fie și alte ocazii.

Dar durerea ei nu era fără țintă sau generică, ea jelea *acest* copil, care o vreme o făcuse atât de fericită.

Erau zile în care credea că bebelușul fusese o binecuvântare nemeritată, că era pedepsită pentru ceea ce îi făcuse nanei. Mai că nu-i pusese ștreangul de gât maică-sii cu mâinile ei. Fiicele nerecunoscătoare nu merită să fie mame; primise ce merita. Avea coșmaruri în care djinnul nanei se furișea în camera ei, noaptea, îi înfigea ghearele în vintre și îi fura bebelușul. În visele acestea, nana nu își mai încăpea în piele de bucurie, fiindcă se vedea răzbunată.

Și erau și zile în care Mariam era furibundă. Era vina lui Rasheed, fiindcă se apucase să sărbătorească înainte de vreme. Fiindcă crezuse orbește că va fi băiat. Fiindcă îi pusese deja un nume. Fiindcă își închipuise că voia lui este și a Domnului. Era vina lui, fiindcă o obligase să meargă la baia publică. Ceva de acolo, aburii, apa murdară, săpunul, ceva cauzase toate astea. Nu. Nu Rasheed. *Ea* era de vină. Se înfuria pe ea însăși pentru că nu dormise în poziția cea mai indicată, pentru că mâncase prea condimentat, pentru că nu mâncase destule fructe, pentru că băuse prea mult ceai.

Era vina lui Dumnezeu, care o oropsise în asemenea hal. Care nu îi dăruise ceea ce le dăruise atâtor femei. Care îi fluturase ademenitor prin fața ochilor și apoi îi smulsese lucrul despre care știa că îi va aduce cea mai mare fericire.

Dar nu ajuta la nimic să arunce vina în toate părțile, nu îi făceau bine toate acuzațiile vehemente care îi roiau în cap. Era *kofr*, o blasfemie să aibă acele gânduri. Allah nu era răuvoitor. Nu era un Dumnezeu meschin. Vorbele lui hogea Faizullah îi răsuna în minte: *Binecuvântat fie Cel ce are în mâna Sa împărăția, Cel ce asupra tuturor are putere, Cel ce a creat viața și moartea ca să dovedească care dintre voi este mai bun la faptă.*

Chinuită de remușcări, Mariam îngenunchea și se ruga să fie iertată pentru acele gânduri.

Între timp, de când cu întâmplarea de la baia publică, Rasheed nu mai era același om. O repezea și era tot timpul îmbufnat. Seara, când venea acasă, abia dacă mai scotea două vorbe. Mânca, fuma și se ducea la culcare, iar câteodată mai venea peste ea, în miez de noapte, pentru o partidă de sex scurtă și, în ultima vreme, destul de dură. Era prost dispus, făcea mofturi la mâncare, îi reproșa neorânduiala din curte sau îi atrăgea atenția dacă vreun lucrușor din casă nu era la locul lui. Din când în când,

vinerea, o mai scotea în oraș, ca înainte, dar pe stradă mergea repede și întotdeauna cu câțiva pași în fața ei, fără să îi vorbească, fără să îi pese că Mariam trebuia să alerge ca să țină pasul cu el. Nu mai izbucnea în hohote de râs, ca înainte. Nu îi mai cumpăra dulciuri sau cadouri, nu se mai oprea să îi arate cutare clădire sau loc. Întrebările ei îl scoteau din sărite.

Într-o seară, stăteau în sufragerie și ascultau la radio. Iarna era pe ducă. Vântul tăios, care îți lipea ninsoarea de față și îți umplea ochii de lacrimi, se domo-lise. Fuioarele argintii de zăpadă de pe crengile ulmilor înalți se topeau, în câteva săptămâni urmând să le ia locul o puzderie de muguri de un verde crud. Rasheed bătea absent din picior, pe ritmul de *tabla* al unui cântec de Hamahang, cu ochii mijiți și privirea pierdută în fumul de țigară.

— Ești supărat pe mine? l-a întrebat Mariam.

Rasheed nu a zis nimic. Melodia s-a terminat și au început știrile. O voce de femeie spunea că președintele Daoud Khan expediase încă un grup de consultanți sovietici înapoi la Moscova, spre nemulțumirea previzibilă a Kremlinului.

— Mi-e că te-ai supărat pe mine.

Rasheed a oftat.

— Nu mai spune.

Și-a întors privirea spre ea.

— Și de ce-aș fi supărat pe tine?

— Nu știu, dar de când cu copilașul...

— Asta-i părerea ta despre mine, după tot ce-am făcut pentru tine?

— Nu. Sigur că nu.

— Atunci nu mă mai bate la cap!

— Îmi pare rău. *Bebakhsh*, Rasheed. Îmi pare rău.

Și-a stins țigara în scrumieră și a aprins alta. A dat sonorul radioului mai tare.

— Dar să știi că m-am gândit, a spus Mariam, ridicând vocea ca să se facă auzită peste muzică.

Rasheed a oftat iar, de data aceasta mai iritat, și a dat din nou sonorul mai tare. S-a scărpinat plictisit pe frunte.

— Ce mai vrei?

— M-am tot gândit dacă n-ar trebui să facem o înmormântare ca lumea. Pentru copil, vreau să spun. Doar noi, să spunem câteva rugăciuni, nimic mai mult.

Mariam se gândea de ceva vreme la asta. Nu voia să uite de acest copilaș. Nu i se părea firesc să nu marcheze pierderea aceasta printr-un ritual.

— La ce bun? E o tâmpenie.

— Cred că m-aș simți eu mai bine.

— Atunci n-ai decât, a spus el tăios. Eu am îngropat deja un fiu. N-o să mai îngrop altul. Acuma, dacă nu te superi, aș vrea s-ascult ce zice la radio.

A dat din nou sonorul tare, și-a lăsat capul pe spătar și a închis ochii.

În aceeași săptămână, într-o dimineață însorită, Mariam a săpat o groapă în curte.

— În numele lui Allah și cu Allah și în numele trimisului lui Allah, pacea și binecuvântările lui Allah să fie asupra lui, a murmurat ea, înfigând cazmaua în pământ. A pus paltonașul de velur pe care Rasheed îl cumpăraseră pentru copil în groapă și a aruncat pământ peste el. „Tu faci ca noaptea să străpungă ziua și faci ca ziua să străpungă noaptea. Tu scoți viul din mort, precum și mortul din viu. Tu înzestrezi pe cine voiești, fără socoteală.”²

A băătorit pământul cu lopata. S-a ghemuit lângă moviliță.

Înzestreză-mă, Allah.

Înzestreză-mă.

Pe data de 17 aprilie 1978, anul în care Mariam a împlinit nouăsprezece ani, a fost descoperit cadavrul unui bărbat pe nume Mir Akbar Khyber. Peste două zile a avut loc o mare demonstrație la Kabul. Toți vecinii s-au strâns pe la colțuri, ca să vorbească despre cele întâmplate. De la fereastră, Mariam îi vedea cum gesticulează, cum umblă de colo-colo și cum discută aprins, cu aparatele de radio cu tranzistoare la urechi. O vedea pe Fariba, care se sprijinise de zidul casei ei și vorbea cu o femeie ce se mutase de curând în Deh-Mazang. Fariba zâmbea, cu mâinile pe burta umflată de sarcină. Cealaltă femeie, al cărei nume nu îl reținuse, părea mai în vârstă decât Fariba și avea un păr cu o nuanță ciudată de purpuriu. Ținea un băiețel de mână. Mariam știa că pe băiat îl cheamă Tariq, fiindcă o auzise pe femeie strigându-l pe stradă.

Mariam și Rasheed nu au ieșit să vorbească cu vecinii. Au rămas în casă și au ascultat la radio cum aproximativ zece mii de oameni au inundat străzile și mărșăluiesc prin zona guvernamentală a Kabulului. Rasheed a spus că Mir Akbar Khyber fusese un comunist de vază și că partizanii lui voiau să pună crima în cărca guvernului președintelui Daoud Khan. Vorbise fără să se uite la ea. În ultima vreme, nu îi mai arunca nicio privire și Mariam nu mai era sigură dacă ei i se adresează.

— Ce sunt comuniștii? a întrebat ea.

Rasheed a pufnit și a ridicat din sprâncene.

— Nu știi ce sunt comuniștii. Un lucru atât de simplu. Toată lumea știe. Este ceva la mintea cocoșului. Și tu habar n-ai... Ptiu! Nici nu știu de ce mă mai mir. Apoi și-a încrucișat picioarele pe masă și a mormăit că sunt persoane care cred în Karl Marx.

— Cine-i Karl Marx?

Rasheed a oftat.

La radio, o voce de femeie spunea că Taraki, liderul facțiunii Khalq a PDPA, Partidul Comunist Afgan, ieșise în stradă și că le ținea discursuri înflăcărâte demonstranților.

— De fapt, am vrut să întreb ce vor, a spus Mariam. În ce cred comuniștii ăștia?

Rasheed a chicotit și a dat din cap, dar lui Mariam i s-a părut că citește o anume nesiguranță în felul în care și-a încrucișat brațele și a dat ochii peste cap.

— Habar n-ai de nimic, nu-i așa? Ești ca un copil. Ai capul sec. Nu e nimic în el.

— Te-am întrebat fiindcă...

— *Chup ko*. Ține-ți gura.

Mariam a tăcut.

Nu îi venea ușor să suporte felul în care îi vorbea, cuvintele de ocară, bătaia de joc, insultele, faptul că trecea pe lângă ea ca pe lângă o pisică. Dar, după patru ani de căsătorie, lui Mariam îi era clar câte poate suporta o femeie atunci când îi este frică. Și lui Mariam îi *era* frică. Trăia cu frică de toanele lui; să nu îi sară țandăra; să nu transforme – așa cum făcea ori de câte ori avea ocazia – orice conversație, chiar și cea mai neînsemnată, într-un scandal care uneori culmina cu lovituri cu pumnii, palmele și picioarele; uneori încerca să o împace cu niște scuze servite la beție, alteori, nu.

În cei patru ani care trecuseră de la întâmplarea din baia publică, mai existaseră alte șase cicluri de speranțe deșarte; pentru Mariam, fiecare pierdere, fiecare speranță năruită, fiecare drum la doctor erau mai zdrobitoare decât precedentele. Cu fiecare dezamăgire, Rasheed se închidea tot mai mult în el și era tot mai ostil. Acum, nimic din ce făcea ea nu îi mai era pe plac. Făcea curățenie în casă, avea grijă să nu îi lipsească cămășile curate, îi gătea felurile de mâncare preferate. Odată chiar și-a cumpărat farduri și s-a machiat, dar ideea s-a dovedit cum nu se poate mai proastă. Când a venit acasă, Rasheed i-a aruncat o privire și s-a cutremurat de silă, iar ea s-a repezit atunci spre baie ca să se spele pe față, lacrimile de rușine amestecându-se cu săpunul, rujul și rimelul.

Acum, lui Mariam îi era groază de zgomotele care îi dădeau de veste în fiecare seară că Rasheed s-a întors acasă. Zăngănitul cheii, scârțâitul ușii, acestea erau sunetele la auzul cărora inima începea să îi bată nebunește. Stând în pat, asculta clic-clacul făcut de încălțările lui, apoi târșăitul înăbușit al picioarelor după ce se descălța. Cu urechile ciulite, îi inventaria toate mișcărilor: scaunul târșăit pe podea, scârțâitul tânguitor pe care îl scotea scaunul de răchită când se așeza pe el, clinchetul lingurii care lovea farfuria, fâlfâitul paginilor de ziar întoarse, gălgâitul apei. Și, în timp ce inima îi bătea cu putere, se întreba de ce pretext se va mai folosi el în seara aceea. Se găsea întotdeauna câte ceva, un lucru minor care să îl înfurie, fiindcă orice ar fi făcut ca să îi fie pe plac, oricât de mult s-ar fi străduit să îi îndeplinească toate mofturile și toanele, nu era îndeajuns. Nu putea să îi aducă fiul înapoi. Îl dezamăgise la modul absolut, de șapte ori îl dezamăgise, iar acum nu mai era decât o povară pentru el. Își dădea seama de asta din felul în care se uita la ea, *când* catadicsea să o facă. Era o povară pentru el.

— Ce-o să se-ntâmples? l-a întrebat ea acum.

Rasheed i-a aruncat o privire piezișă. A scos un sunet între oftat și mormăit, și-a dat picioarele jos de pe măsuță și a închis aparatul de radio. L-a luat cu el sus, închizând ușa.

Pe 27 aprilie, întrebarea lui Mariam a primit un răspuns venit sub forma unor pocnete și răcnete înfiorătoare. A coborât în fugă, desculță, până în sufragerie, și a dat de Rasheed, care era deja la fereastră, în maiou, ciufulit, cu palmele lipite de geam. Mariam s-a dus și ea la fereastră, lângă el. Deasupra capetelor lor se auzea zumzăitul avioanelor militare, care se îndreptau spre nord și spre est, scoțând niște zgomote asurzitoare. Ecurile bubuiturilor din depărtare ajungeau până la ei și niște coloane de fum se ridicau din loc în loc spre cer.

— Rasheed, ce se-ntâmplă? a întrebat ea. Ce-nseamnă toate astea?

— Dumnezeu știe, a murmurat el.

A dat drumul la radio, dar nu se auzea decât un fâșăit.

— Ce-o să ne facem?

— O s-așteptăm, a repezit-o Rasheed.

Mai târziu, în aceeași zi, Rasheed încă mai încerca să prindă un post de radio, în timp ce, în bucătărie, Mariam gătea orez cu sos de spanac. Mariam își amintea cum pe vremuri îi plăcea, ba chiar de-abia aștepta să gătească pentru Rasheed. Acum, gătitul era o corvoadă care îi sporea neliniștea. *Qurma*-urile erau întotdeauna prea sărate sau prea serbede pentru gustul lui. Orezul era dat la o parte fiindcă era prea gras sau prea uscat, pâinea era nefăcută sau arsă. Obiceiul lui Rasheed de a-i căuta nod în papură îi distrusese încrederea în sine în privința gătitului.

Când i-a dus farfuria, la radio se auzea imnul național.

— Am făcut *sabzi*, i-a spus.

— Las-o jos și ține-ți gura.

După ce s-a stins muzica, din difuzor s-a auzit o voce de bărbat. S-a prezentat ca Abdul Qader, colonel în forțele aeriene. În cursul zilei, a raportat el, insurgenții din Divizia IV Motorizată au capturat aeroportul și au ocupat principalele intersecții din oraș. Fuseseră de asemenea ocupate clădirile care adăposteau Radio Kabul și ministerele de Adminis-trație și Interne și pe cel de Externe. Orașul Kabul era acum în mâinile poporului, a spus el, mândru. MIG-urile rebelilor atacaseră Palatul Prezidențial. Tancurile pătrunseseră în obiectiv și chiar în acel moment se dădea o bătălie crâncenă. Forțele armate loiale lui Daoud erau pe punctul de a fi înfrânte, a dat asigurări Abdul Qader, pe un ton liniștitor.

După câteva zile, când comuniștii au început execuțiile sumare ale celor care avuseseră legături cu regimul lui Daoud Khan, când zvonurile despre ochi scoși și organe genitale electrocutate în închisoarea Pol-e-Charkhi au început să inunde Kabulul, Mariam avea să audă despre masacrul care avusese loc la Palatul Prezidențial. Daoud Khan *fusesse* ucis, dar nu înainte ca insurgenții să omoare vreo douăzeci de membri ai familiei lui, inclusiv femeile și nepoții. Au circulat zvonuri că și-ar fi luat

viața, că ar fi fost mitraliat în focul luptei, zvonurică ar fi fost lăsat la sfârșit, obligat să privească masacrarea familiei sale, apoi împușcat.

Rasheed a dat sonorul mai tare și s-a dat mai aproa-pe de radio.

— A luat ființă un consiliu revoluționar al forțelor armate, iar *watan*-ul nostru va fi cunoscut drept Republica Democrată Afganistan, a spus Abdul Qader. Era aristocrației, a nepotismului și a inegalității a apus, tovarăși *hamwatan*-i. Am pus capăt deceniilor de tiranie. Puterea este acum în mâinile maselor și ale poporului iubitor de libertate. O nouă eră glorioasă din istoria țării noastre este pe cale să înceapă. Un nou Afganistan s-a născut. Vă asigurăm că nu aveți niciun motiv să vă temeți, concetățeni afgani. Noul regim va respecta la literă principiile islamului și ale democrației. A sosit vremea să vă bucurați și să sărbătoriți.

Rasheed a închis radioul.

— Deci e de bine sau de rău? a întrebat Mariam.

— De rău pentru bogătași, după cum se pare, a spus Rasheed. Poate nu așa de rău pentru noi.

Gândurile lui Mariam au zburat către Jalil. S-a întrebat dacă comuniștilor le va cășuna acum pe el. Or să-l arunce în închisoare? Or să-i închidă fiii? Or să îi confiște afacerile și proprietățile?

— E cald? a întrebat-o Rasheed, cu ochii la orez.

— Tocmai l-am scos din oală.

A mormăit și i-a spus să îi dea farfuria.

În vecini, în noaptea al cărei cer era brăzdat din când în când de niște străfulgerări roșii și galbene, Fariba se lăsa epuizată pe coate. Boabe de sudoare îi picurau din păr și îi tremurau pe buza de sus. Aflată la capul ei, bătrâna moașă Wajma se uita la soțul și la copiii Faribei, care își treceau bebelușul de la unul la altul. Se minunau de părul ei bălai, de obraji rozalii, de buzele încrețite ca un boboc de trandafir, de pupilele verzi ca jadul, care se mișcau sub pleoapele umflate și întredeschise. S-au uitat unii la alții și au zâmbit când i-au auzit prima oară vocea, la început doar un scâncet ce semăna cu un miorlăit de pisică, dar care a explodat apoi într-un țipăt ascuțit, sănătos. Noor a spus că ochii ei păreau două pietre prețioase. Ahmad, care era cel mai credincios membru al familiei, i-a cântat *azan*-ul la ureche surioarei lui și i-a suflat în față de trei ori.

— Rămâne Laila? a întrebat Hakim, legănându-și fiica.

— Rămâne Laila, a spus Fariba, cu un zâmbet obosit. Frumusețea Noptii. Este perfect.

Rasheed a făcut un cocoloș de orez cu degetele. L-a băgat în gură, a mestecat o dată, a doua oară, după care s-a strâmbat și l-a scuipat pe *sofrah*.

— Ce s-a-ntâmpat? l-a întrebat Mariam, disprețuindu-se pentru umilința din voce. Simțea cum i se întetesc bătăile inimii, cum i se face pielea ca de găină.

— Ce s-a-ntâmpat? s-a smiorcăit el, imitând-o. S-a-ntâmpat c-ai făcut-o din nou.

— Dar l-am fiert cu cinci minute mai mult decât de obicei.

— Asta-i o minciună sfruntată...

— Jur...

Și-a scuturat furios boabele de orez de pe degete și a împins farfuria cât colo, vărsând sosul și orezul pe *sofrah*. Mariam l-a văzut cum iese val-vârtej din sufragerie, apoi din casă, trântind ușa.

A îngenunchat și a încercat să adune boabele de orez și să le pună înapoi pe farfurie, dar îi tremurau mâinile atât de tare, încât nu putea face nimic. Groaza era ca o gheară care i se înfipsea în gât. A încercat să tragă adânc aer în piept, de câteva ori. Și-a surprins chipul palid reflectat în geamul întunecat de la fereastra din sufragerie și a întors capul.

Apoi a auzit că se deschide ușa din față și Rasheed s-a ivit din nou în sufragerie.

— Ridică-te, a spus el. Vino-ncoa. Ridică-te.

A înșfăcat-o de mână, i-a deschis palma și i-a pus în ea o mână de pietricele.

— Bagă-le-n gură.

— Ce?

— Ba-gă-ți-le-n-gură.

— Termină, Rasheed, sunt...

Mâinile lui puternice i-au prins maxilarul ca într-o menghină. I-a băgat cu forța două degete în gură și i-a deschis-o, apoi i-a umplut-o cu pietrele tari și reci. Mariam a încercat să protesteze, dar cuvintele ieșeau molfăite, iar el continua să îi îndese pietre în gură, în timp ce buza de sus i se întindea într-un rânjel batjocoritor.

— Acuma mestecă, a spus el.

Cu gura plină de pietriș, Mariam l-a implorat să se oprească. Lacrimile îi scaldau fața.

— MESTECĂ! a urlat el. Răsuflarea lui duhnind a tutun a izbit-o în față.

Mariam a mestecat. Apoi ceva i-a trosnit în fundul gurii.

— Așa, a spus Rasheed. Îi tremurau fălcile. Acuma știi și tu ce gust are orezul tău. Acum știi și tu ce mi-ai dat în această căsnicie. Doar mâncare proastă și nimic altceva.

Apoi a plecat, iar Mariam a rămas să scuipe pietre, sânge și fragmentele de la doi molari spărți.

PARTEA A DOUA

Laila avea nouă ani. S-a ridicat din pat. De cele mai multe ori, dimineața, ardea de nerăbdare să îl vadă pe prietenul ei Tariq. Dar, în dimineața aceasta, știa că nu se va întâmpla așa.

— Cât timp o să fii plecat? îl întrebase ea după ce Tariq o anunțase că va pleca cu părinții lui în sud, în orașul Ghazni, în vizită la unchiul din partea tatălui.

— Treisprezece zile.

— *Treisprezece zile?*

— Nu-i așa mult. Ai făcut o față, Laila.

— Ba nu.

— Sper să nu te-apuce plânsul.

— Normal că n-o să m-apuce plânsul! Nu din cauza ta. Nici într-o mie de ani.

I-a tras una în fluierul piciorului, nu în cel cu proteza, ci în cel rămas întreg, iar el i-a tras una peste cap, în joacă.

Treisprezece zile. Aproape două săptămâni. Trecuseră cinci zile, și Laila învățase deja un adevăr fundamental despre timp: că, la fel ca acordeonul la care tatăl lui Tariq mai interpreta câteodată vechi cântece paștune, timpul se dilată și se contractă, în funcție de absența sau prezența lui Tariq.

La parter, părinții ei se certau. Din nou. Laila vedea scena cu ochii minții: mami, vehementă, aprigă, gesticulând aprins și îndrugând vrute și nevrute; babi, așezat undeva, pleoștit și năuc, dând docil din cap și așteptând să treacă furtuna. Laila a închis ușa și s-a schimbat. Dar tot îi auzea. O auzea. În sfârșit, o ușă trântită. Zgomot de pași. Patul lui mami scârțâind din toate încheieturile. Se părea că babi va supraviețui încă o zi.

— Laila! a strigat-o el. O s-ajung târziu la muncă!

— Un minut!

S-a încălțat și s-a așezat în fața oglinzii, ca să își pieptene în fugă buclele blonde care îi ajungeau până la umeri. Mami îi spunea mereu că moștenise culoarea părului – precum și ochii de un verde turcoaz, cu gene lungi și dese, gropițele din obraji, pomeții înalți și buza plină de jos, pe care o avea și mami – de la străbunica ei, bunica lui mami. *Era o pari, o mândrețe de fată*, spunea mami. *I se dusesse vestea în toată valea, de frumoasă ce era. Frumusețea asta a sărit peste două generații de femei din familia noastră, dar pe tine nu te-a ocolit deloc, Laila.* Valea de care vorbea mami se numea Panjshir, dintr-o regiune locuită de tadjici vorbitori de persană și situată la o sută de kilometri nord-est de Kabul. Și mami, și babi, care erau veri primari, se născuseră și copilăriseră în Panjshir; se mutaseră la Kabul în 1960, o pereche de tineri căsătoriți, plini de speranțe și vise, după ce babi fusese admis la Universitatea din Kabul.

Laila s-a repezit în jos pe scări, sperând ca mami să nu iasă din camera ei pentru o nouă rundă. L-a găsit pe babi îngenunchat lângă ușa cu plasă de țanțari.

— Tu ai văzut asta, Laila?

Ruptura din sită era acolo de săptămâni bune. Laila s-a lăsat pe vine lângă el.

— Nu. Cred c-acum a apărut.

— Asta i-am spus și eu maică-tii. Părea zguduit, împuținat, așa cum era de fiecare dată când mami își încheia socotelile cu el. Zice c-au intrat viespi.

Lailei îi era milă de el. Babi era un bărbat mărunțel, cu umeri înguști și brațe slabe, delicate, aproape ca de femeie. Seara, când intra la el în cameră, îl găsea întotdeauna cu nasul băgat într-o carte și cu ochelarii căzuți pe vârful nasului. Uneori nici nu băga de seamă că este acolo. Când o vedea, puneu semn la carte și îi zâmbea delicat, prietenos. Babi știa pe de rost majoritatea *ghazal*-urilor de Rumi și Hafez. Putea să vorbească pe larg despre lupta dintre Marea Britanie și Rusia țaristă pentru

supremație în Afganistan. Știa diferența dintre o stalactită și o stalagmită și putea să îți spună că distanța de la Pământ la Soare este cât drumul de la Kabul la Ghazni și de încă un milion și jumătate de ori pe atât. Dar dacă Laila nu putea să deschidă capacul înțepenit de la un borcan cu dulceață, trebuia să se ducă la mami, resimțind acest lucru ca pe o trădare. Pe babi, uneltele și treburile casnice îl derutau. Afla în grija lui, balamalele care scârțâiau nu erau niciodată unse. După ce îl cârpea el, prin acoperiș se infiltra în continuare apa. În dulapurile din bucătărie se lăfăia sfidător mucegaiul. Mami spunea că Ahmad fusese cel care se ocupase conștiincios și eficient de toate îndatoririle acestea, până să plece, împreună cu Noor, ca să se înroleze în jihadul împotriva sovieticilor, în 1980.

— În schimb, dacă ai o carte care trebuie citită urgent, spunea ea, atunci Hakim este omul potrivit. Poți să-ți pui baza în el.

Dar Laila trăia cu impresia că existase o vreme – înainte ca Ahmad și Noor să plece la război împotriva sovieticilor, înainte ca babi să îi lase să plece la război – când și mami îndrăgise pedanteria lui babi, că odată ca niciodată și ei i se păruseră fermecătoare fâstâceala și stângăcia lui.

— A câta zi este azi? a întrebat el acum, zâmbind sfios. A cincea? Sau a șasea?

— Nici că-mi pasă. N-am ținut socoteala, a mințit Laila, ridicând din umeri, flatată că el își amintise. Mami habar nu avea că Tariq era plecat.

— Lanterna lui o să se aprindă cât ai zice pește, a spus babi, referindu-se la semnalul de noapte bună al Lailei și al lui Tariq. Se jucau așa de atâta timp, încât devenise un ritual de culcare, ca spălatul pe dinți.

Babi și-a trecut degetul peste plasa ruptă.

— O s-o cârlesc cât de curând. Hai să mergem. A ridicat vocea și a strigat peste umăr: Noi am plecat, Fariba! O s-o duc pe Laila la școală. Să nu uiți s-o iei!

Afară, în timp ce se urca pe portbagajul bicicletei lui babi, Laila a zărit o mașină parcată pe stradă, peste drum de casa în care cizmarul, Rasheed, locuia cu nevasta lui cea retrasă. Era un Benz albastru, brăzdat de o dungă albă chiar pe mijlocul capotei, al acoperișului și al ușii de la portbagaj. Laila a văzut siluetele a doi bărbați care stăteau înăuntru, unul la volan, celălalt în spate.

— Cine-s ăia? a întrebat ea.

— Nu-i treaba noastră, i-a răspuns babi. Urcă-te, o să-ntârzii la ore.

Laila și-a amintit de altă ceartă, când mami l-a încolțit pe babi și i-a spus verde în față: *Asta-i treaba ta, nu-i așa, vere? Să stai cu mâinile-n sân. Chiar dacă îți pleacă băieții la război. Cât m-am mai rugat de tine. Dar tu ți-ai băgat nasul în cărțile alea nenorocite și ți-ai lăsat fiii să plece, de parcă ai fost niște copii fără căpătâi.*

Babi pedala, iar Laila, care se afla în spate, îi cuprinsese mijlocul cu brațele. Când au trecut pe lângă Benz-ul albastru, l-a surprins cu coada ochiului pe bărbatul care stătea pe bancheta din spate: era uscățiv, grizonat și era îmbrăcat într-un costum maro închis, din al cărui buzunar de la piept ieșea colțul alb al unei batiste. Celălalt lucru pe care a mai apucat să îl observe a fost că automobilul avea număr de înmatriculare de Herat.

Restul drumului l-au străbătut în tăcere. Când luau o curbă, babi frâna prudent și spunea:

— Ține-te bine, Laila. Încetinim. Încetinim. Gata.

În ziua aceea, la ore, Laila s-a concentrat mai greu la lecții, cu gândul la absența lui Tariq și la cearta părinților ei. Așa că, atunci când învățătoarea i-a cerut să spună care sunt capitalele României și Cubei, Laila a fost luată ca din oală.

Numele învățătoarei era Shanzai, dar elevii o porecliseră *khala* Rangmaal, tanti Bidinea – de la mișcarea pe care o prefera când își palmuia elevii, palmă și apoi dos de palmă, când încolo, când încoace, ca un zugrav cu bidineaua. *Khala* Rangmaal era o femeie tânără, cu o față ascuțită și sprâncene stufoase. În prima zi de școală, le spusese cu mândrie că este fiica unui țăran sărac din Khost. Stătea dreaptă ca un băț și își purta părul negru ca pana corbului și lucios pieptănat bine pe

spate și prins într-un coc, iar când se întorcea cu spatele, Laila îi vedea firele negre de păr de pe ceafă. *Khala* Rangmaal nu se farda și nu purta bijuterii. Nu purta vâl și le interzicea și elevelor să poarte. Spunea că femeile și bărbații sunt egali în toate privințele și că nu există niciun motiv ca femeile să se acopere, dacă bărbații nu o fac.

Spunea că Uniunea Sovietică este cea mai bună țară din lume, ea și Afganistanul. În Uniunea Sovietică, muncitorii erau tratați bine și toți oamenii erau egali. Toată lumea era fericită și prietenoasă în Uniunea Sovietică, spre deosebire de America, unde, din cauza nelegiuirilor, oamenilor le era frică să mai iasă din casă. Și în Afganistan va fi toată lumea fericită, după ce antiprogresistii și elementele retrograde vor fi învinse.

— De aceea au venit camarazii noștri sovietici aici, în 1979, ca să le dea o mână de ajutor vecinilor lor. Ca să ne ajute să învingem aceste brute, care vor ca țara noastră să fie o națiune înapoiată, primitivă. Și voi trebuie să dați o mână de ajutor, copii. Trebuie să raportați pe oricine știe ceva despre rebelii ăștia. Este de datoria voastră. Trebuie să fiți cu urechile ciulite, apoi să raportați, chiar dacă este vorba de părinții, unchii sau mătușile voastre. Fiindcă niciunul dintre ei nu vă iubește așa cum vă iubește țara voastră. Țara este pe primul loc, să nu uitați! Eu o să fiu mândră de voi, la fel și țara voastră.

În spatele catedrei, pe perete, se găseau harta Uniunii Sovietice, harta Afganistanului și fotografia președintelui comunist Najibullah, care, spunea babi, fusese șeful temutei poliții secrete afgane, KHAD. Mai erau și alte fotografii, înfățișând, cele mai multe, tineri soldați sovietici care dădeau mâna cu țărani, plantau meri, ridicau case, întotdeauna cu un zâmbet voios pe buze.

— Ce se-ntâmplă, Copila *Inqilabi*, visai cu ochii deschiși și te-am deranjat?

Aceasta era porecla Lailei, Copila Revoluției, fiindcă se născuse în noaptea loviturii de stat din aprilie 1978 – dar *khala* Rangmaal se înfură dacă vreun elev din clasa ei folosea cuvintele „lovitură de stat“. Ceea ce se întâmplase, insista ea, fusese o *inqilab*, o revoluție, răzvrătirea oamenilor muncii împotriva inegalității. „Jihad“ era alt cuvânt interzis. După ea, nici vorbă să se ducă vreun război în provincii, doar niște încăierări cu agitatorii sprijiniți de ceea ce ea numea „elementele provocatoare străine“. Și nimeni, dar absolut *nimeni* nu îndrăznea să reproducă de față cu ea zvonurile insistente conform cărora, după opt ani de lupte, sovieticii erau pe punctul de a pierde acest război. Mai ales acum, când președintele american Reagan începuse să le furnizeze mujahedinilor rachete Stinger cu care să doboare elicopterele sovietice, acum, când musulmani din toată lumea se alăturau cauzei: egipteni, pakistanezi, saudiți bogați care își lăsaseră de izbeliște averile colosale și veniseră în Afganistan ca să lupte în jihad.

— București. Havana, a îngăimat Laila.

— Și țările acestea ne sunt prietene sau nu?

— Ne sunt, *moalim sahib*. Sunt țări prietene.

Khala Rangmaal a încuviințat energic din cap.

După ore, mami, care trebuia să o aștepte, nu a apărut. Nu era prima oară. Laila a luat-o pe jos spre casă, cu două dintre colegele ei de clasă, Giti și Hasina.

Giti era o fetiță sensibilă, timidă și slăbănoagă. Avea părul prins în două codițe. Era tot timpul posomorâtă și mergea cu cărțile la piept, ca un scut. Hasina avea doisprezece ani, fiind cu trei ani mai mare decât Laila și Giti, dar repetase o dată clasa a treia și rămăsese de două ori repetentă în clasa a patra. Nu era ea prea inteligentă, dar era în schimb din cale-afară de răutăcioasă și îi mergea gura ca o moară stricată, după cum zicea Giti. Hasina era cea care născocise porecla de *khala* Rangmaal.

Astăzi, Hasina le sfătuia cum să scape de претенденții nedoriți.

— Este o metodă super simplă, garantată sută la sută. Pe cuvântul meu.

— Ce tâmpenie. Sunt prea mică ca să am претенденți! a sărit Giti.

— Nu ești prea mică.

— Știi ceva, nu a venit nimeni să-*mi* ceară mâna.

— Fiindcă ai barbă, drăguță.

Giti și-a dus repede mâna la bărbie și i-a aruncat o privire alarmată Lailei, care a zâmbit compătimitor – Giti nu știa deloc de glumă, lucru nemiîntâlnit – și i-a făcut semn din cap că nu este adevărat.

— În fine, doamnelor, vreți sau nu să știți ce-i de făcut?

— Ia zi, a îndemnat-o Laila.

— Fasolea. Cel puțin patru porții, în seara în care lighioana știrbă vine să vă ceară mâna. Dar sincronizarea, doamnelor, sincronizarea este cheia. Trebuie să țineți focurile de artificii în frâu până vine momentul să-i serviți ceaiul.

— O să țin minte, a spus Laila.

— Și el o să țină.

Laila ar fi putut să le spună că nu are nevoie de aceste sfaturi, fiindcă lui babi nici prin gând nu îi trecea să o mărite prea curând. Deși lucra la „Silo“, uriașa fabrică de pâine a Kabulului, muncind din greu în căldura dogoritoare și bâzâitul mașinariilor, și alimenta toată ziua instalațiile de măcinat și cuptoarele enorme, babi avea studii superioare. Fusese profesor, dar comuniștii îl concediaseră – se întâmplase la scurt timp de la lovitura de stat din 1978, cu aproximativ un an și jumătate înainte de invazia sovietică. Babi îi spusese foarte limpede Lailei, de la o vârstă fragedă, că cele mai importante lucruri din viața lui erau siguranța și educația ei.

Știu că ești mititică, dar vreau să aflî și să înțelegi lucrurile astea încă de pe acum, spunea el. Căsătoria poate aștepta, educația, nu. Ești o fetiță foarte, foarte inteligentă. Să nu te îndoiești niciodată de asta. Poți să fii orice vrei tu, Laila. Sunt convins că așa va fi. Și mai știu că după ce se va termina acest război, Afganistanul va avea nevoie de tine la fel de mult ca de bărbații lui, poate chiar mai mult. Fiindcă o societate cu femei needucate nu va avea sorți de izbândă, Laila. Nu va avea sorți de izbândă.

Dar Laila nu voia să știe Hasina lucrurile pe care le vorbea ea cu babi sau cât de bucuroasă era că are un tată ca el sau cât de mândră era de atenția pe care i-o acorda sau cât de hotărâtă era să își continue studiile, așa cum făcuse el. Doi ani la rând, Laila primise diploma *awal numra*, acordată anual celor mai buni elevi din fiecare clasă. Nu îi spunea nimic din toate astea Hasinei, al cărei tată era șofer de taxi, un om irascibil, care, mai mult ca sigur, peste doi sau trei ani o va obliga să se mărite. Hasina îi mărturisise Lailei, într-unul din rarele ei momente de seriozitate, că aranjaseră deja să o mărite cu un văr primar care era cu douăzeci de ani mai mare decât ea și care avea un atelier de reparații auto în Lahore. *L-am văzut de două ori. De fiecare dată, a mâncat cu gura deschisă.*

— Fasole, fetelor, a spus Hasina. Să țineți minte. Mă rog – a adăugat ea, zâmbind poznaș și împungând-o pe Laila cu cotul –, nu se pune dacă la ușă bate Făt-Frumos cu un singur picior. Atunci...

Laila i-a tras una peste cot. Venită din partea altcuiva, remarca aceasta despre Tariq i s-ar fi părut jignitoare. Dar știa că Hasina nu o zisese cu răutate. Îi lua pe ceilalți în râs, era felul ei de a fi, dar, la o adică, nici pe ea nu se cruța, dimpotrivă.

— N-ar trebui să vorbești așa despre oameni! a zis Giti.

— La ce oameni te referi?

— La cei răniți din cauza războiului, i-a răspuns Giti cât se poate de serios, fără să își dea seama că Hasina glumește.

— Mi se pare că lui hogea Giti i-a căzut cu tronc Tariq! Știam eu! Ha! Dar e luat, n-ai aflat? Nu-i așa, Laila?

— Nu mi-a căzut nimeni cu tronc! Nimeni!

S-au despărțit de Laila și, ciondănindu-se în continuare, au dat colțul pe strada lor.

Laila a străbătut ultimele trei străzi de una singură. Când a ajuns pe strada ei, a observat că Benz-ul

albas-tru era încă acolo, în fața casei lui Rasheed și Mariam. Bărbatul în vârstă stătea acum în picioare, în dreptul capotei, sprijinit într-un baston și măsurând casa din priviri.

Cineva o striga:

— Hei, Păr Bălai. Ia uită-te-ncoa.

Laila s-a întors și a văzut țeava unui pistol.

Pistolul era roșu, garda trăgaciului, verde crud. Din spatele armei s-a ivit fața rânjită a lui Khadim. Khadim avea unsprezece ani, ca Tariq. Era înapoiat, înalt și avea un prognatism madibular pronunțat. Tatăl lui era măcelar în Deh-Mazang, așa că, din când în când, Khadim, se știa, arunca cu intestine de viței în trecători. Uneori, la școală, în pauze, dacă Tariq nu era prin preajmă, Khadim o încolțea în curtea școlii și nu o mai slăbea, aruncându-i priviri poficioase și scâncind. Odată o bătuse pe umăr și îi spusese: *Ești așa de frumoasă, Păr Bălai. Vreau să mă-nsor cu tine.*

Acum flutura un pistol.

— Stai liniștită, a spus. N-o să se vadă. Nu pe părul tău.

— Să nu-ndrăznești!

— Ce-o să faci? O să-ți asmuți ologul pe mine? O, Tariq *jan*, o, vino repede și salvează-mă de *badmash*!

Laila a început să dea înapoi, dar Khadim apăsase deja pe trăgaci. Jeturile subțiri de apă calduță au nimerit-o mai întâi în păr, în rafale, apoi în palma ridicată ca să își apere fața.

Au ieșit și ceilalți băieți din ascunzătoare, chicotind.

Lailei i-a venit pe limbă o înjurătură pe care o auzise pe stradă. Nu o înțelegea ea prea bine – nu putea să își închipuie cum venea asta –, dar cuvintele ascundeau o forță colosală și le-a dat drumul.

— Maică-ta sughe cocoșei!

— Măcar nu-i țacănită ca maică-ta, i-a strigat Khadim, netulburat. Cel puțin taică-meu nu-i fătălău! Și, apropo, de ce nu-ți miroși mâinile?

Ceilalți băieți i-au ținut isonul.

— Miroase-ți mâinile! Miroase-ți mâinile!

Laila s-a conformat, deși știa deja despre ce era vorba, știuse de când îi zisese că pe părul ei nu o să se vadă. A scos un țipăt ascuțit. Văzând una ca asta, băieții au început să huiduie și mai tare.

Laila le-a întors spatele, hohotind, și a rupt-o la fugă spre casă.

A scos apă din fântână și a umplut cada din baie, după care și-a smuls hainele de pe ea. Și-a săpunit părul, frecându-și frenetic pielea capului și plângând, scârbită. S-a clătit cu un lighean și și-a săpunit din nou părul. De câteva ori i-a venit să vomite. Scâncind și tremurând, și-a frecat pielea feței și a gâtului cu un prosop înmuiat în apă cu săpun, până s-a făcut roșie ca focul.

Nimic din toate astea nu s-ar fi întâmplat dacă Tariq ar fi fost cu ea, se gândea în timp ce își punea o cămașă și pantaloni curați. Khadim nu ar fi îndrăznit. Bineînțeles, nu s-ar fi întâmplat nici dacă mami ar fi venit să o ia, așa cum fusese înțelegerea. Uneori, Laila se întreba de ce se mai deranjase mami să o facă. Oamenii, se convinsese ea, nu ar trebui lăsați să facă copii noi, dacă le-au dat deja toată dragostea lor celor vechi. Nu era drept. Au apucat-o furiile. S-a închis în camera ei și s-a trântit în pat.

După ce a trecut criza, a traversat holul până la dormitorul mamei ei și a bătut la ușă. Când era mai mică, Laila stătea cu orele în fața acestei uși. Ciocănea ușor și o striga încontinuu, în șoaptă, ca un descântec: *mami, mami, mami, mami...* Dar mami nu deschidea niciodată ușa. Nu a deschis-o nici de data aceasta. Laila a apăsat pe clanță și a intrat.

Mami mai avea și zile bune, când sărea din pat, veselă și jucăușă. Zâmbea. Făcea baie. Își punea haine curate și se dădea cu rimel. O lăsa pe Laila să o pieptene, lucru de care Laila era încântată, și își punea cercei. Mergeau împreună la cumpărături, în bazarul Mandaii. Laila o convingea să se joace de-a „Șerpii și scările“ și să radă bulgări de ciocolată neagră, unul dintre puținele lucruri pe care le aveau în comun. Momentele preferate ale Lailei erau cele în care babi sosea acasă, iar ele, de la masă, se uitau în sus la el și îi zâmbeau, cu dinții înnegriți de ciocolată. O adiere de mulțumire sufletească inunda atunci încăperea, iar Laila surprindea o fărâmə din tandrețea și din iubirea care îi uniseră

cândva pe părinții ei, pe vremea când toată lumea era acasă și casa răsună de glasuri și voioșie.

Alteori, în zilele ei bune, mami făcea prăjituri și invita vecinele la ceai. Laila lingea vasele, iar mami pune masa: ceștile, șervețelele și farfuriile pe care le țineau de sus. Apoi, Laila se așeza la locul ei de la masa din sufragerie și încerca să se bage și ea în vorbă, în timp ce femeile, gălăgioase, beau ceai și o complimentau pe mami pentru prăjituri. Deși ea nu prea avea ce să spună, îi plăcea să stea și să le asculte, fiindcă la aceste întâlniri avea parte de o tratație rară: avea ocazia să o audă pe mami vorbind drăgăstos despre babi.

— Ce profesor extraordinar era, spunea mami. Elevii îl adorau. Și nu doar pentru că nu îi bătea cu rigla, cum făceau alți profesori. Îl respectau, înțelegeți, pentru că și el îi respecta pe ei. Era minunat.

Mami povestea întotdeauna cu mare plăcere cum îl ceruse ea de bărbat.

— Eu aveam șaisprezece ani, el, nouăsprezece. Locuiam gard în gard, în Panjshir. Oho, cum îmi mai căzuse cu tronc, *hamshirelor!* Făceam ce făceam și săream zidul care separa casele noastre, ca să ne jucăm în livada lui taică-său. Hakim se temea tot timpul c-o să fim prinși și că tata o să-l stâlcească în bătaie. „Taică-tău o să-mi dea o mamă de bătaie“, spunea el mereu. Încă de pe atunci era foarte prudent și foarte serios. Atunci, într-o zi, i-am spus: „Știi ceva, vere? Uite cum stă treaba: ori vii să mă ceri de nevastă, ori mă faci să vin eu în *khastegari* la tine.“ Chiar așa am pus problema. Ar fi trebuit să vedeți ce față a făcut!

Mami bătea din palme, la fel și vecinele, iar Laila râdea.

La auzul acestor povești, Laila își dădea seama că existase o vreme când mami vorbea tot timpul așa des-pre babi, o vreme când părinții ei nu dormeau în camere separate. Își dorea să fi prins și ea acele timpuri.

Inevitabil, povestea de logodnă a lui mami declanșa tot felul de scheme de măritiș și însurătoare. După ce Afganistanul va scăpa de ocupația sovietică și băieții se vor întoarce acasă, vor trebui să își găsească mirese și uite așa femeile treceau în revistă toate fetele din vecini, hotărând care ar fi mai potrivită pentru Ahmad și Noor. Laila se simțea întotdeauna exclusă atunci când conversația cotea spre frații ei, de parcă femeile ar fi vorbit despre un film îndrăgit, pe care numai ea nu îl văzuse. Avea doar doi ani când Ahmad și Noor plecaseră din Kabul spre Panjshir, în nord, ca să li se alăture trupelor comandantului Ahmad Shah Ma-ssoud și să lupte în jihad. Nu își mai amintea aproape nimic despre ei. Un pandativ strălucitor pe care scria *Allah*, la gâtul lui Ahmad. Un neg păros, pe urechea lui Noor. Și asta era tot.

— Dar ce ziceți de Azita?

— Fiica țesătorului de covoare? a întrebat mami, bătându-se cu palma pe obraz și mimând indignarea. Are o mustață mai groasă ca Hakim!

— Ar mai fi și Anahita. Am auzit că este prima din clasa ei la învățătură, la Zarghoona.

— Voi ați văzut ce dinți are fata aia? Zici că-s pietre de mormânt. Ce să mai, are ditamai cimitirul în gură.

— Dar surorile Wahidi?

— Piticaniile alea două? Nu, nu și iar nu. Nu pentru fiii mei. Nu pentru sultanii mei. Ei merită ceva mai bun.

Sporovăiala continua, iar Laila își lăsa gândurile să zboare și, ca de obicei, acestea ajungeau la Tariq.

Mami trăsese draperiile gălbui. Când intrai în dormitorul închis, cufundat în întuneric, te izbea un amestec de mirosuri: de somn, de lenjerie nespălată, de transpirație, de șosete murdare, de parfum, de *qurma* rămasă de cu seară. Laila a așteptat să i se obișnuiască ochii cu bezna, apoi a traversat încăperea, dar se tot împiedica de hainele care zăceau peste tot pe jos.

A dat draperiile la o parte. La picioarele patului se găsea un vechi șezlong de metal. Laila s-a așezat pe el și s-a uitat la mormanul nemișcat, înfodolit în cuverturi, care era mama ei.

Pereti erau acoperiti cu fotografii care ii infatisau pe Ahmad si pe Noor. In orice parte s-ar fi uitat, o intampinau zambetele a doi straini. Iata-l pe Noor pe tricicletă. Iata-l pe Ahmad, care se ruga, pozand langa un cadran solar pe care il construisera impreuna cu babi, cand avea doisprezece ani. Si iata-i pe amandoi, pe fratii ei, stand jos, spate in spate, sub parul batran din curte.

De sub pat iese un colt al cutiei de pantofi a lui Ahmad. Din cand in cand, mami o deschidea si ii arata paginile de ziar ingalbenite si mototolite, articolele decupate si pamfletele pe care reusise sa le stranga Ahmad de la gruparile insurgente si de la fronturile de rezistenta care activau din Pakistan. Intr-o fotografie, si-a amintit Laila, era un barbat cu o haina alba, lunga, care ii dadea o acadea unui baietel ramas fara picioare. Sub fotografie era urmatoarea legenda: *Copiii sunt victimele-tinta ale campaniei sovietice de folosire a minelor antipersonal*. In articol se spunea ca sovieticilor le placea sa ascunda explozibili in jucarii viu colorate. Cand un copil lua o astfel de jucarie de pe jos, aceasta exploda, smulgandu-i degetele sau chiar toata mana. Astfel, tata nu se mai putea duce la jihad, fiind nevoit sa ramana acasa ca sa aiba grija de copil. Intr-un alt articol din cutia lui Ahmad, un tanar mujahedin povestea cum ii gazasera sovieticii satul, oamenii suferind arsuri si orbind. Spunea ca isi vazuse mama si sora alergand spre rau, tușind și scuipând sânge.

— Mami.

Mormanul s-a miscat ușor. A scos un geamăt.

— Scoală-te, mami. Este ora trei.

Alt vaiet. O mana a iesit la suprafata, ca un telescop de submarin, dar a cazut la loc. Mormanul s-a miscat mai mult de data aceasta. A urmat foșnetul cuverturilor care erau date la o parte, strat după strat. Incet-incet, mami a inceput sa se materializeze: mai intai parul năclăit, apoi fața albă, schimonosita, ochii mijiti din cauza luminii, o mana care cauta tablita patului pe băjbăite, apoi tot trupul care se ridica greoi dintre cearșafuri, cu un oftat. A vrut sa se uite la ea, dar o deranja lumina, așa ca si-a lasat capul in piept.

— Ce-ai făcut la școală? a bolborosit.

Si așa începeau. Intrebările obligatorii, răspunsurile de mântuială. Una se făcea ca întreabă, cealaltă se făcea ca răspunde. Doi parteneri apatici, executând secătuiți un dans pe care il știau pe dinafară.

— Bine.

— Ai învățat ceva?

— Ce-nvăț de obicei.

— Ai mâncat?

— Da.

— Bine.

Mami a întors din nou capul spre fereastră. S-a crispat de durere și a închis ochii. Partea dreaptă a feței era roșie, iar parul i se lipise de cap.

— Mă doare capul.

— Vrei să-ți aduc o aspirină?

Si-a masat tâmplele.

— Mai încolo. Taică-tău e-acasă?

— E de-abia trei.

— A, da. Așa e. Mi-ai mai zis. A căscat. Am visat ceva, a spus, cu voce pierită. Chiar acum, înainte să intri tu. Dar nu-mi mai amintesc ce. Ție nu ți s-a-ntâmplat niciodată?

— Ni se-ntâmplă tuturor, mami.

— Ce chestie ciudată.

— Ar trebui să știi că, în timp ce tu visai, un baiat mi-a împroșcat parul cu pipi, cu pistolul de jucărie.

— Poftim? Ce-ai zis? Cu ce te-a-mproșcat?

— Cu pipi. Cu urină.

— Ce... ce îngrozitor. Doamne. Îmi pare rău. Biata de tine. Mâine, la prima oră, o să am o discuție cu el. Sau poate cu maică-sa. Da, cred că așa ar fi mai bine.

— Dar nu ți-am spus despre cine-i vorba.

— A, da. Păi, cine este?

— Nu mai contează.

— Ești supărată.

— Trebuia să mă iei de la școală.

— Trebuia, a bombănit mami. Laila nu își dădea seama dacă era o întrebare. Apoi mami a început să își smulgă părul din cap. Pentru Laila era un mare mister cum de nu era încă cheală ca un ou după câte fire de păr își smulse de-a lungul timpului. Dar ce-i cu... Cum îl cheamă pe prietenul tău, Tariq? Da, ce-i cu el?

— E plecat de-o săptămână.

— Aha. A oftat. Te-ai spălat?

— Da.

— Atunci ești curată. Și-a întors privirea obosită spre fereastră. S-a rezolvat, ești curată.

Laila s-a ridicat în picioare.

— Trebuie să-mi fac temele.

— Am înțeles. Să tragi draperiile la loc înainte să pleci, draga mea. Se scufunda deja la loc sub cearșafuri.

Când a ajuns la fereastră, a văzut o mașină trecând pe stradă, într-un nor de praf. Era Benz-ul albastru cu număr de înmatriculare de Herat, care pleca în sfârșit. L-a urmărit cu privirea până a dispărut într-o curbă, cu soarele jucându-se pe parbriz.

— Mâine n-o să mai uit, a spus mami în spatele ei. Promit.

— Așa ai zis și ieri.

— Tu nu știi, Laila.

— Ce să știi? S-a întors cu fața la maică-sa. Ce nu știi?

Mami și-a dus alene mâna la piept, s-a bătut ușor pe el, apoi mâna i-a căzut moale la loc.

— Aici. Ce-i aici, înăuntru. Nu ai cum.

Trecuse o săptămână și tot nu primise nicio veste de la Tariq. Apoi altă săptămână a venit și a trecut.

Ca să își mai omoare timpul, Laila a reparat ușa de sită de care trebuia să se ocupe babi și i-a dat jos cărțile pline de praf, le-a șters și le-a așezat la loc, în ordine alfabetică. S-a plimbat pe Strada Găinilor împreună cu Hasina, Giti și mama lui Giti, Nila, care era croitoreasă și care lucra câteodată cu mami. În săptămâna aceea, Laila s-a convins că, dintre toate greutățile cu care s-ar putea confrunta cineva, niciuna nu este mai păcătoasă decât simplul fapt de a aștepta.

A mai trecut o săptămână.

Laila s-a trezit prinsă într-o pânză de gânduri negre.

N-o să se mai întoarcă niciodată. Părinții lui se mutaseră de tot; vizita la Ghazni fusese un șiretlic. O urzeală de oameni mari, gândită ca să îi cruțe pe ei doi de o despărțire dureroasă.

Dăduse din nou peste o mină antipersonal, cum se întâmplase în 1981, când avea cinci ani, tot cu ocazia unei călătorii făcute cu părinții în sud, la Ghazni. Pe atunci Laila de-abia împlinise trei ani. Avusese noroc că își pierduse doar un picior, că rămăsese totuși în viață.

Gândurile acestea nu îi mai dădeau pace.

Apoi, într-o noapte, a văzut o luminiță de lanternă peste drum. I s-a tăiat răsufarea, apoi a dat să țipe de bucurie. S-a repezit să-și scoată lanterna de sub pat, dar nu se mai aprindea. I-a dat câteva palme, în ciudată pe bateriile moarte. Dar nu mai conta. Se întorsese. S-a așezat pe marginea patului, buimăcită și ușurată, și s-a uitat la ochiul acela frumos și galben, care îi făcea semne, aprinzându-se și stingându-se.

A doua zi, în drum spre casa lui Tariq, Laila i-a văzut pe Khadim și pe câțiva dintre prietenii lui, aflați pe cealaltă parte a străzii. Khadim stătea pe vine, desenând ceva în țărână, cu un băț. Când a văzut-o, a aruncat bățul și a țintuit-o amenințător cu degetul. A zis ceva și ceilalți au chicotit. Laila a lăsat capul în pământ și a iuțit pasul.

— Ce-ai făcut? a exclamat ea când Tariq i-a deschis ușa. Abia atunci și-a amintit că unchiul lui este bărbier.

Tariq și-a trecut mâna peste pielea capului, proaspăt rasă, și a zâmbit, arătându-și dinții albi și ușor încălecați.

— Îți place?

— Zici că te-ai înrolat.

— Vrei să vezi cum e? Și-a plecat capul.

Țepii i-au scărpinat palma într-un mod plăcut. Tariq nu era ca ceilalți băieți, care, sub clăile de păr, aveau niște cranii țuguiate și pline de cucuie. Capul lui Tariq era perfect rotunjit și nu avea niciun cucui.

Când și-a ridicat capul, i-a văzut obrazii și fruntea arse de soare.

— De ce-ați stat atâta?

— Unchiul a fost bolnav. Hai, intră.

Au traversat holul și au intrat în sufragerie. Laila iubea casa aceea și tot ce se găsea în ea. Covorul vechi și ponosit din sufragerie, macatul peticit de pe canapea, toată harababura din viața lui Tariq: sulurile de pânză ale mamei sale, acele ei de cusut înfipite în pernițe, revistele vechi, acordeonul din colț, care aștepta să fie deschis.

— Cine e?

Era vocea mamei lui, care striga din bucătărie.

— Laila, a răspuns el.

I-a tras un scaun. Sufrageria era luminoasă și avea două ferestre care dădeau în curte. Pe pervaz se găseau niște borcane goale, păstrate de mama lui Tariq pentru vinete murate și marmeladă de

morcovi.

— Vrei să zici *aroos* a noastră, nora noastră, a proclamat tatăl lui, din prag. Era dulgher, un bărbat slab, cărunt, trecut de șaizeci de ani. Avea strungăreață și căutătura specifică oamenilor care și-au petrecut cea mai mare parte a vieții în aer liber. Și-a desfăcut brațele și Laila l-a îmbrățișat, inhalând mirosul familiar și plăcut de rumeguș. S-au sărutat de trei ori pe obraz.

— Mai zi-i tu mult așa și n-o să mai vină pe-aici, l-a apostrofat mama lui Tariq, trecând pe lângă ei. Avea o tavă cu un castron mare, un polonic și patru castroane mai mici. A pus tava pe masă. Să nu-l bagi în seamă pe moș. I-a luat fața în mâini. Ce bine-mi pare c-ai venit, fetițo. Hai, stai jos. Am adus niște compot.

Era o masă voluminoasă, făcută dintr-un lemn des-chis la culoare, negeluit – era opera tatălui lui Tariq, la fel și scaunele. Era acoperită cu o față de masă din mușama verde-gălbui, decorată cu semilune și stelute purpurii. Pereții din sufragerie erau acoperiți aproape în totalitate cu fotografiile ale lui Tariq la diferite vârș-te. În cele făcute la vârște foarte fragede, avea două picioare.

— Am înțeles că fratele dumneavoastră a fost bolnav, i-a spus Laila tatălui lui Tariq și a băgat lingurița în castronașul în care pluteau stafide, fistic și caise.

Tatăl lui Tariq și-a aprins o țigară.

— Da, dar acum este mai bine, *shokr e Khoda*, slavă Domnului.

— Atac de cord. Al doilea, a adăugat mama lui Tariq, aruncându-i o privire dojenitoare soțului.

Tatăl lui Tariq a suflat fumul și i-a făcut cu ochiul Lailei. A frapat-o din nou faptul că părinții lui Tariq păreau să îi fie mai degrabă bunici. Mama lui îl născuse după ce trecuse bine de patruzeci de ani.

— Ce mai face tatăl tău, drăguțo?

De când o știa ea, mama lui Tariq purta perucă. După atâta amar de vreme, aceasta se făcuse de un roșu spălăcit. Astăzi era trasă în jos, pe frunte, iar Laila îi vedea firele cărunte de la tâmple. Câteodată și-o cocoța sus, spre creștetul capului. Dar, în ochii ei, mama lui Tariq nu era niciodată caraghioasă. Ceea ce vedea Laila, dincolo de perucă, erau chipul senin, încrezător, ochii inteligenți, manierele elegante și naturalețea ei.

— E bine, a spus Laila. Tot la „Silo“, normal. E bine.

— Și mama ta?

— Are zile bune. Și zile proaste. La fel.

— Îmi închipui, a spus mama lui Tariq căzând pe gânduri și lăsând lingura în castron. Ce greu trebuie să fie, cât de îngrozitor trebuie să fie să nu ai copiii lângă tine.

— Mănânci cu noi? a întrebat-o Tariq.

— E musai, a intervenit mama lui. O să fac *shorwa*.

— Nu vreau să fiu *mozahem*.

— Musafir nepoftit? Am lipsit și noi câteva săptămâni și deja ai început să te formalizezi?

— Bine, rămân, a spus Laila îmbujorată, zâmbind.

— Bravo, așa-mi place.

Adevărul era că Lailei îi plăcea la nebunie să ia masa acasă la Tariq, la fel de mult pe cât îi dispăcea să mănânce acasă la ea. La Tariq, nimeni nu mânca singur; serveau întotdeauna masa împreună, în familie. Lailei îi plăceau paharele violete de plastic și sfertul de lămâie care plutea mereu în carafa cu apă. Îi plăcea că se începea întotdeauna cu un castron cu iaurt proaspăt, că se storceau portocale acre peste toate felurile, chiar și peste iaurt, și că glumeau, fără să se supere nimeni.

La masă, conversația curgea fără poticneli. Deși Tariq și părinții lui erau paștuni, când venea Laila în vizită vorbeau în persană, de dragul ei, chiar dacă Laila înțelegea ceva paștună, fiindcă învățase la școală. Babi îi spunea că există tensiuni între ei, tadjicii, care erau o minoritate, și paștuni, cel mai

mare grup etnic din Afganistan. *Tadjicii s-au simțit mereu marginalizați, îi spunea babi. Regii paștuni au domnit în această țară vreme de aproape două sute cincizeci de ani, Laila, iar tadjicii, numai nouă luni în cap, în 1929, iar conducătorul a fost un rebel căruia i se zicea Fiul Sacagiului, dezertor și tâlhar la drumul mare, care a uzurpat tronul și a sfârșit prin a fi executat.*

Și tu, îl întrebuse Laila, tu te simți marginalizat, babi?

Babi își ștersese ochelarii cu marginea cămășii. Mie mi se pare o prostie, ba chiar una foarte periculoasă, toată vorbăria asta cu eu sunt tadjic și tu ești paștun și el este hazar și ea este uzbekă. Suntem cu toții afgani și numai asta ar trebui să conteze. Dar când unul dintre gru-puri domnește de atâta timp peste celelalte... Există ceva resentimente între noi, Laila. Există dispreț. Rivalități. Asta-i adevărul. Așa a fost dintotdeauna.

Așa o fi fost, dar Laila nu simțea nimic din toate astea acasă la Tariq, unde asemenea chestiuni nici măcar nu erau aduse în discuție. Timpul petrecut cu familia lui Tariq se scurgea în mod firesc, fără eforturi și fără complicații legate de diferențele de trib și de limbă și fără dușmănia și ranchiuna care tensionau atmosfera la ea acasă.

— Vrei să jucăm cărți? a întrebat-o Tariq.

— Da, duceți-vă sus, a spus mama lui, tăind nervoasă cu mâna norul de fum care ieșea din țigara soțului ei. Eu o să pun de *shorwa*.

S-au culcat pe burtă în mijlocul camerei lui Tariq și au făcut cu rândul cărțile pentru *panjpar*. Legănându-și piciorul, Tariq i-a povestit ce făcuse cât fusese plecat. Cum plantase puiți de piersic împreună cu unchiul lui. Cum prinsese un șarpe în grădină.

În camera aceasta își făceau ei amândoi temele, aici construiau turnuri din cărți de joc și își făceau portrete caraghioase. Când ploua, se cățarau pe pervaz și beau Fanta caldă de portocale și urmăreau picăturile mari de ploaie care se scurgeau pe geam. Numărau mașinile și spuneau ghicitori.

— Gata, știu, a spus Laila, amestecând cărțile. Ce merge în jurul lumii, dar stă într-un colț?

— Stai așa. Tariq s-a ridicat și și-a răsucit proteza. S-a întins crispat pe o parte, sprijinindu-se în cot. Dă-mi și mie perna aia. A băgat-o sub picior. Așa. E mai bine.

Laila își amintea când îi arătase prima oară ciotul. Avea șase ani. Atinsese cu degetul pielea întinsă, tăbăcită de sub genunchiul stâng. Pipăise mai departe și simțise niște noduri mici sub piele, iar Tariq îi spusese că sunt pintenii osoși, care cresc de obicei după amputare. Îl întrebuse dacă nu îl doare ciotul, iar el îi răspunsese că începe să îl doară spre sfârșitul zilei, când se umflă și nu mai stă cum ar trebui în proteză, ca degetul în degetar. *Câteodată se freacă rău de tot. Mai ales când se face foarte cald. Atunci mă spuzesc și fac bășici, dar are mama niște alifii. Nu-i chiar așa de rău.*

Laila izbucnise în plâns.

De ce plângi? Își legase proteza la loc. Nu tu ai vrut să-l vezi, măi giryanok, miorlăito! Dacă știam c-o să dai apă la șoareci, nu ți-l mai arătam.

— Timbrul, a spus el.

— Poftim?

— Ghicitoarea. Răspunsul este timbrul. După-amiază ar trebui să mergem la grădina zoologică.

— O știai, nu-i așa?

— Ba nu.

— Ai trișat.

— Ești ofticoasă.

— Pe ce?

— Pe deșteptăciunea mea masculină.

— Pe deșteptăciunea ta *masculină*? Pe bune? Ia zi, cine bate mereu la șah?

— Te-am lăsat să mă bați, a râs el. Știau amândoi că nu este adevărat.

— Și cine a picat la mate? La cine vrei să te ajute cu tema la matematică, chiar dacă ești cu un an

mai mare?

— Aș fi cu doi, dacă nu m-ar plictisi matematica atât de tare.

— Să-nțeleg că și geografia te plictisește.

— Cum de ți-ai dat seama? Hai, gata, ia zi, mergem sau nu la zoo?

Laila a zâmbit.

— Mergem.

— Bine.

— Mi-a fost dor de tine.

Tariq nu zicea nimic. Apoi s-a întors spre ea, cu o expresie de dezgust, parcă neștiind cum să reacționeze, dacă să zâmbească sau să se strâmbe.

— Ce-ai pățit?

Oare de câte ori nu își spusese ea, Hasina și Giti acele șase cuvinte, se întreba Laila, și le rostiseră fără să ezite, după numai două sau trei zile în care nu se văzuseră? *Mi-a fost dor de tine, Hasina. Da, și mie mi-a fost dor de tine.* Din grimasa lui Tariq, Laila a învățat că băieții sunt altfel decât fetele în această privință. Că lor nu le place să facă paradă de prietenii lor. Că nu simt niciun impuls, nicio nevoie să vorbească astfel. Laila își închipuia că la fel se purtaseră și frații ei. Băieții, înțelegea Laila acum, se raportează la prietenie așa cum se raportează la soare: el stă sus, la locul lui, nu există nicio îndoială în această privință, dar este mai bine să te bucuri de razele lui fără să te uiți direct la el.

— Încercam să te necăjesc, i-a spus ea.

I-a aruncat o privire piezișă.

— Ți-a ieșit.

Dar parcă nu mai era așa de încruntat. Și parcă, timp de o clipă, bronzul din obraji i s-a colorat mai tare.

Laila nu avusese de gând să îi spună, ba chiar se gândise că ar fi o idee foarte proastă. Cineva ar fi pățit-o urât de tot, mai mult ca sigur, fiindcă Tariq nu ar fi trecut cu vederea una ca asta. Dar mai târziu, pe stradă, în drum spre stația de autobuz, l-a văzut din nou pe Khadim, sprijinit de un zid. Era înconjurat de prietenii lui și își băgase degetele mari în cingătoare. Când a văzut-o, a rânjit sfidător.

Și așa i-a spus toată povestea lui Tariq, pe nerăsuflăte.

— Ce-a făcut?

I-a povestit din nou.

El a arătat cu degetul spre Khadim.

— El este? Ăla? Ești sigură?

— Sunt sigură.

Tariq și-a încleștat dinții și a murmurat ceva în barbă, în paștună, dar Laila nu a înțeles.

— Stai aici, i-a zis el, de data aceasta în persană.

— Nu, Tariq...

Dar traversa deja strada.

Khadim a fost primul care l-a văzut. I-a pierit zâmbetul și s-a desprins de zid. Și-a scos degetele din cingătoare și s-a îmbătoșat, dându-și aere, amenințător.

Laila își dorea să nu fi suflat o vorbă. Dacă ceilalți se vor uni împotriva lui? Câți erau, zece, unsprezece, doisprezece? Dacă îl vor bătea rău?

Tariq s-a oprit la câțiva pași de Khadim și de gașca lui. A urmat un moment de chibzuire, așa i se părea Lailei, care spera ca Tariq să se răzgândească. Când l-a văzut că se apleacă, și-a închipuit că se va preface că i s-a desfăcut șiretul și va face cale întoarsă. Apoi l-a văzut făcând ceva cu mâinile și a înțeles.

Au înțeles și ceilalți când Tariq a pornit-o spre Khadim, sărind într-un picior, și s-a repezit la el cu proteza ridicată, ca o sabie.

Băieții s-au dat repede la o parte, lăsându-i cale liberă până la Khadim.

S-a stârnit un nor de praf, s-au împărțit pumni și picioare și s-au auzit scâncete.

De atunci, Khadim nu a mai necăjit-o niciodată.

În seara aceea, ca de obicei, Laila a pus masa doar pentru două persoane. Mami îi spunea de fiecare dată că nu îi este foame. În serile în care îi era, avea grijă să își ia o farfurie la ea în cameră, înainte să ajungă babi acasă. La ora la care Laila și babi se așezau la masă, ea ori dormea, ori zăcea trează în pat.

Când venea de la muncă, babi avea tot părul alb, de parcă i-ar fi cernut cineva făină pe el. Acum tocmai ieșise din baie, cu părul spălat și pieptănat pe spate.

— Ce-avem de mâncare?

— Niște supă *ush* rămasă de ieri.

— De-abia aștept, a spus, împăturind prosopul cu care se ștersese pe cap. Și la ce mai lucrăm în seara asta? La adunarea fracțiilor?

— Nu, la transformarea fracțiilor în numere mixte.

— Aha. Bine.

În fiecare seară, după masă, babi o ajuta pe Laila la temele date de la școală și îi mai dădea și el unele în plus. Făcea asta ca să o ajute să fie cu un pas sau doi înaintea colegilor ei de clasă și nu pentru că ar fi avut ceva împotriva materiei predate de profesori la școală – în ciuda lecțiilor de propagandă. De fapt, babi credea că singurul lucru bun pe care îl făcuseră comuniștii – sau cel puțin intenționaseră – era, culmea, în domeniul educației, al meseriei pe care nu îl mai lăsaseră să o practice, dându-l afară din învățământ. Mai precis, al accesului la educație al femeilor. Guvernul finanțase înființarea de clase pentru femei. *Acum, aproape două treimi dintre studenții de la Universitatea din Kabul sunt femei*, spunea babi, *femei care studiază dreptul, medicina, ingineria.*

Femeile au dus-o dintotdeauna greu în țara asta, Laila, dar cred că acum, sub comuniști, sunt mai libere și au mai multe drepturi ca niciodată, spunea babi, coborând mereu vocea, fiindcă știa că mami nu suportă să audă nici cel mai mic lucru de bine despre comuniști. *Ascultă bine la mine, în vremurile noastre este bine să fii femeie în Afganistan. Iar tu poți să profiți de asta, Laila. Pe de altă parte, libertatea femeilor – în acest punct, dădea mâhnit din cap – este unul dintre motivele principale pentru care cei de acolo au pus mâna pe arme.*

Prin „acolo“ nu se referea la Kabul, care fusese întotdeauna relativ liberal și progresist. Aici, la Kabul, femeile studiau la universitate, dețineau funcții în administrație și guvern, conduceau școli. Nu, babi se referea la regiunile controlate de triburi, în special la cea paștună din sud, din apropiere de Kandahar, sau din est, de lângă granița cu Pakistanul, unde femeile ieșeau rar pe stradă, iar când o făceau, erau obligate să poarte burqa și să fie însoțite de bărbați. Se referea la acele regiuni în care bărbații ce trăiau după legi tribale străvechi se răsculasera împotriva comuniștilor și a decretelor promulgate de aceștia în privința emancipării femeilor, a abolirii căsătoriilor aranjate și a creșterii vârstei minime de căsătorie pentru fete la șaisprezece ani. Pentru bărbații de acolo, nu se pomenise insultă mai mare la adresa obiceiurilor lor vechi de secole decât aceea ca guvernul – și încă unul fără frică de Dum-nezeu – să vină să le spună că fiicele lor trebuie să plece de acasă, să meargă la școală și să muncească cot la cot cu bărbații.

Doamne ferește să se-ntâmple una ca asta! îi plăcea lui babi să spună, sarcastic. Apoi ofta și încheia: *Laila, scumpa mea, singurul dușman pe care nu îl poate dovedi un afgan este el însuși.*

Babi s-a așezat la masă și a înmuiat niște pâine în castronul lui cu *ush*.

Laila se hotărâse să îi spună în timpul mesei, înainte să se apuce de fracții, ce îi făcuse Tariq lui Khadim. Dar nu a mai apucat, fiindcă, chiar în acel moment, s-a auzit o bătaie în ușă, de partea cealaltă stând un străin care le aducea niște vești.

Trebuie să vorbesc cu părinții tăi, *dokhtar jan*, a spus el când Laila i-a deschis ușa. Era un bărbat îndesat, cu fața ascuțită și arsă de soare. Avea o haină de culoarea cartofului și un *pakol* maro de lână pe cap.

— Da' cine sunteți dumneavoastră?

Apoi a simțit mâinile lui babi pe umerii ei. A dat-o la o parte, cu blândețe.

— Du-te-n camera ta, Laila. Te rog frumos.

În drum spre etaj, l-a auzit pe vizitator spunându-i lui babi că are vești din Panjshir. Acum era și mami în cameră. Își dusesese o mână la gură, iar ochii i se roteau de la babi la bărbatul cu *pakol*.

Laila s-a uitat pe furiș la ei, din capul scărilor. L-a văzut pe străin cum se așază împreună cu părinții ei. Cum se apleacă spre ei. Cum le spune câteva cuvinte stinse. Apoi babi s-a făcut alb ca varul, pironindu-și privirea în pământ, iar mami a început să plângă și să urle și să își smulgă părul din cap.

A doua zi de dimineață, de *fatiha*, un cârd de vecine a luat casa cu asalt, ca să se ocupe de pregătirile pentru masa de *khatm*, ce urma să aibă loc după înmormântare. Mami a stat toată dimineața pe canapea și a mototolit o batistă, cu fața umflată. Era vegheată de două femei care se smiorcăiau și o mângâiau cu rândul pe mână, cu atâta băgare de seamă, de ai fi zis că mami este cea mai neprețuită și fragilă păpușă din lume. Mami nu părea conștientă de prezența lor.

Laila a îngenuncheat în fața ei și a luat-o de mâini.

— Mami.

Privirea lui mami a fugit în jos. A clipit.

— O s-avem noi grijă de ea, Laila *jan*, a spus una dintre femei, plină de importanță. Laila mai fusese la înmormântări și mai cunoscuse femei ca acestea, care savurau toate chestiunile legate de moarte, bocitoare de meserie, care nu permiteau nimănui să se bage peste îndatoririle pe care și le asumaseră.

— Totu-i sub control. Haide, fetiço, du-te și găsește-ți altceva de făcut și las-o pe maică-ta să stea liniștită.

După ce a fost astfel gonită, Laila s-a simțit tare abătută. A trecut dintr-o cameră în alta. O vreme s-a învărtit prin bucătărie. Au venit Hasina, neobișnuit de sobră, și mama ei, Nila, precum și Giti împreună cu mama ei. Când a văzut-o pe Laila, Giti s-a repezit la ea, a strâns-o în brațele ei osoase și a îmbrățișat-o foarte mult și surprinzător de puternic. Când s-a desprins, avea ochii plini de lacrimi.

— Îmi pare așa de rău, Laila, a spus ea. Laila i-a mulțumit. Toate trei fetele s-au așezat afară, în curte, până când una dintre femei le-a pus la treabă, să spele paharele și să așeze farfuriile.

Și babi se învărtea de colo-colo, când prin casă, când prin curte, căutând, se pare, ceva de făcut.

— Țineți-l departe de mine. Au fost singurele vorbe rostite de mami în dimineața aceea.

A sfârșit pe un scaun pliant din hol, de unul singur, părând nefericit și smerit. Apoi una dintre femei i-a reproșat că s-a așezat în mijlocul drumului. Și-a cerut scuze și a dispărut în birou.

După-amiază, bărbații s-au strâns într-o sală din Karteh-Seh, pe care babi o închiriasse pentru *fatiha*. Femeile s-au întors acasă. Laila s-a așezat lângă mami, la intrarea în sufragerie, unde era obiceiul să stea familia decedatului. Participantele la înmormântare s-au descălțat la ușă, și-au salutat cunoștințele din încăpere, cu câte o înclinare a capului, și s-au așezat pe scaunele pliante înșirate de-a lungul pereților. Laila a văzut-o pe Wajma, moașa în vârstă care asistase la nașterea ei. A văzut-o și pe mama lui Tariq, care își legase o eșarfă neagră peste perucă și care a salutat-o cu o mișcare ușoară a capului, zâmbindu-i delicat, cu tristețe.

Dintr-un casetofon se auzea o voce de bărbat, care recita versete din *Coran*. Între două casete, femeile oftau, se foiau și își suflau nasul. Se auzeau accese de tuse înăbușite, murmure și, din când în când, câte un suspin îndurerat, teatral.

A intrat și Mariam, nevasta lui Rasheed. Purta un *hijab* negru, din care scăpaseră câteva şuvițe ce i se răsfiraseră pe frunte. S-a așezat pe un scaun de la perete, în fața Lailei.

Mami se legăna încontinuu. Laila i-a tras mâna în poala ei și i-a strâns-o într-ale ei, dar gestul acesta a lăsat-o rece.

— Vrei să-ți aduc niște apă, mami? i-a șoptit Laila la ureche. Ți-e sete?

Nu i-a răspuns. Nu făcea decât să se legene înainte și înapoi și să se uite în gol.

Din când în când, își mai lua privirea de la mami și vedea capetele plecate și privirile triste din încăpere și atunci o copleșea proporția dezastrului care îi lovise familia. Planurile năruite. Speranțele zdrobite.

Dar senzația aceasta era trecătoare. Era greu să simtă, să simtă *cu adevărat* pierderea pe care o suferise mami. Era greu să invoce durerea și să jelească moartea unor oameni pe care ea nu îi percepușe niciodată ca pe niște ființe vii. Pentru ea, Ahmad și Noor fuseseră dintotdeauna ca niște închipuiri. Ca niște personaje de basm. Ca regii din manualul de istorie.

Tariq, în schimb, era real, un om în carne și oase. Tariq, cel care o învățase înjurături în paștună, căruia îi plăceau frunzele de trifoi sărate, care se încrunta și scotea niște gemete joase când mesteca, care avea un semn din naștere mic și roz chiar sub claviculă, în partea stângă, în formă de mandolină întoarsă cu fundul în sus.

Așa că a stat lângă mami și i-a jelit supusă pe Ahmad și pe Noor, dar, în inima ei, adevăratul ei frate era viu și nevătămat.

În acea perioadă, mami a început să se plângă de indispozițiile care o vor chinui tot restul zilelor ei. Junghiuri în piept, dureri de cap și de articulații, transpirații nocturne, dureri paralizante în urechi, umflături pe care numai ea le simțea. Babi a dus-o la doctor, i-au făcut analize de sânge, urină și radiografii, dar nu i-au găsit nicio boală.

Majoritatea timpului, zăcea în pat. Se îmbrăca în negru. Își smulgea firele de păr din cap și își rodea alunița de sub buză. Când era trează, Laila o găsea împleticindu-se prin casă. Sfârșea întotdeauna în camera Lailei, de parcă, mai devreme sau mai târziu, tot intrând în dormitorul în care băieții dormiseră, dăduseră vânturi și se bătuseră odată cu perne, ar fi existat vreo posibilitate să dea nas în nas cu ei. Dar nu dădea decât de absența lor. Și de Laila. Ceea ce, credea Laila, ajunseseră să fie unul și același lucru în ochii lui mami.

Singura sarcină de la care nu se abătea în ruptul capului era să își facă cele cinci rugăciuni *namaz* zilnice. Încheia fiecare *namaz* cu capul în pământ, cu mâinile ridicate la nivelul feței, cu palmele în sus, murmurând o rugăciune ca Domnul să le aducă victoria mujahedinilor. Treptat, treburile casei au căzut pe umerii Lailei. Dacă nu s-ar fi ocupat ea de ele, casa ar fi fost sufocată de haine, încălțări, pungii desfăcute de orez, cutii de fasole și vase murdare. Îi spăla hainele lui mami și îi schimba așternuturile. O convingea să se ridice din pat ca să se spele sau să mănânce. Ea era cea care îi călca cămășile lui babi și îi împătura pantalonii. Cu timpul, a învățat să gătească.

Uneori, după ce termina cu treburile casnice, se băga în pat lângă mami. O îmbrățișa, își împlotea degetele cu ale ei și își îngropa fața în părul ei. Mami se mișca, murmură ceva și, în mod inevitabil, se apuca să îi povestească diverse întâmplări cu băieții.

Într-o zi, pe când stăteau culcate în pat, i-a spus:

— Ahmad ar fi fost un bun conducător. Avea carismă. Oameni care aveau de trei ori vârsta lui îl ascultau cu respect, Laila. Era mare lucru. Și Noor. O, dragul meu Noor. Tot timpul schița clădiri și poduri. Avea să se facă arhitect, să știi, și să schimbe fața Kabulului cu proiectele lui. Iar acum sunt amândoi *shaheed*, băieții mei, martiri amândoi.

Laila stătea cuminte și asculta, dorindu-și ca mami să observe că *ea*, Laila, nu s-a transformat în *shaheed*, că este vie, aici, în pat cu ea, că are vise și un viitor. Dar Laila știa că viitorul ei nu poate concura cu trecutul fraților săi. Cât fuseseră în viață, o eclipsaseră. Acum erau morți și nimic altceva nu mai conta. Mami devenise custodele muzeului închinat vieții lor, iar ea, Laila, era un simplu vizitator. Un vas în care să fie turnate miturile lor. Pergamentul pe care mami avea de gând să le înscrie legendele.

— Bărbatul care ne-a dat vestea ne-a povestit că atunci când i-au adus pe băieți înapoi în tabără, Ahmad Shah Massoud în persoană s-a ocupat de înmormântare. A spus o rugăciune pentru ei la mormânt. Ca să vezi cât de curajoși au fost frații tăi, Laila, dacă nimeni altul decât comandantul Massoud, Leul din Panjshir, Dumnezeu să îl binecuvânteze, s-a ocupat de înmormântarea lor.

S-a întors cu fața în sus. Laila și-a schimbat poziția, culcându-și capul la pieptul ei.

— Sunt zile, a spus mami cu voce răgușită, în care ascult cum ticăie ceasul din hol. Atunci mă gândesc la toate secunde, la toate minutele, la toate orele și zilele și săptămânile și lunile și anii care mă așteaptă. Toate fără ei. Și atunci nu mai pot răsufla, parcă mi-ar călca cineva pe inimă, Laila. Mă simt așa de neputincioasă. Așa de neputincioasă, că n-aș mai vrea decât să cad pe undeva.

— Dac-aș putea să te ajut cu ceva, a spus Laila, din toată inima. Dar a părut neconvingătoare, politicoasă, ca o mângâiere de formă, venită din partea unui străin milos.

— Ești o fiică bună, a zis mami după ce a oftat adânc. Dar eu n-am fost o mamă prea bună pentru tine.

— Nu-i adevărat.

— Ba-i adevărat. O știu prea bine și îmi pare rău, scumpa mea.

— Mami?

— Mm.

Laila s-a ridicat în fund și s-a uitat la ea. I-a văzut şuvițele de păr alb. Și a izbit-o cât de mult slăbise, ea, care toată viața fusese o femeie plinuță. Era trasă la față, gălbejită. Bluza atârna lălâie pe ea, iar între claviculă și gât se formase o adâncitură. Nu de puține ori îi alunecase verigheta de pe deget.

— Am tot vrut să te-ntreb ceva.

— Ce-i?

— Nu-i așa că n-ai...

Vorbise despre asta cu Hasina. La sugestia acesteia, goliseră flaconul cu aspirină în rigolă și ascuseseră cuțitele de bucătărie și țepușele pentru kebab sub covorul de sub canapea. Hasina dăduse peste o frânghie, în curte. Când babi nu și-a mai găsit lamele de ras, Laila s-a văzut nevoită să îi spună și lui. Babi s-a lăsat pe marginea canapelei, cu mâinile între genunchi. Laila se aștepta ca el să o asigure că va fi totul bine. Dar tot ce a primit a fost o privire tulbure.

— Nu-i așa că n-ai... Mami, mi-e frică să nu...

— M-am gândit la asta în noaptea în care am primit vestea. N-o să te mint, mi-a mai trecut prin cap și în alte dăți de atunci. Dar n-o s-o fac, poți să stai liniștită. Vreau să văd cum se împlinește visul fiilor mei. Vreau să apuc ziua în care sovieticii or să se-ntoarcă acasă cu coada-ntre picioare, iar mujahedinii or să intre victorioși în Kabul. Vreau să fiu acolo când s-o-ntâmpla, când Afganistanul o să fie liber, ca să vadă și băieții mei. Or să vadă prin ochii mei.

Nu a trecut mult și mami a adormit, lăsând-o pe Laila pradă unor emoții contradictorii: pe de o parte, era liniștită fiindcă mami nu avea de gând să își ia viața, iar pe de alta, era îndurerată pentru că nu era *ea* temeiu din spatele acestei hotărâri. *Ea* nu va ocupa niciodată în inima mamei ei locul pe care îl aveau frații săi, fiindcă inima acesteia era ca o plajă pustie, iar urmele de pași ai Lailei erau șterse neîncetat de valurile de durere care se umflau și se spărgeau și se umflau și se spărgeau.

Șoferul a tras taxiul pe dreapta ca să lase să treacă un convoi lung de jeepuri sovietice și vehicule blindate. Tariq s-a aplecat peste scaunul din față, de lângă șofer, și a început să strige: „*Pajalusta! Pajalusta!*“

Unul dintre jeepuri a claxonat, iar Tariq i-a răspuns cu un fluierat, zâmbind cu gura până la urechi și făcându-le cu mâna, vesel nevoie mare.

— Ce arme mișto! a strigat el. Ce jeepuri mișto! Ce armată grozavă! Păcat că mâncați bătaie de la niște țărani care trag cu praștia!

Convoiuil a trecut, iar ei au pornit din nou la drum.

— Mai e mult? a întrebat Laila.

— Cel mult o oră, i-a răspuns șoferul. Doar să nu mai dăm de alte convoaie sau puncte de control.

Laila, babi și Tariq plecaseră într-o călătorie de o zi. Vrusese și Hasina să vină, dar nu o lăsase tatăl ei, deși se rugase de el cu cerul și cu pământul. Excursia fusese ideea lui babi, care angajase un șofer, deși salariul pe care îl primea de la fabrică era foarte mic. Nu vruse să îi dezvăluie nimic despre destinație, îi spusese numai că era ceva prin care își aducea contribuția la educația ei.

Porniseră la drum cu noaptea în cap, la ora cinci dimineața. Laila se uita pe geam și vedea cum peisajul se modifică, trecând de la vârfuri acoperite de zăpadă la deșerturi și la canioane și la aflorimente pârjolite de soare. Au trecut pe lângă case de chirpici cu acoperișuri de stuf și terenuri arabile presărate cu snopi de grâu. Din loc în loc, pe câmpia prăfuită, se înălțau corturile negre și țuguiate ale nomazilor koochi. Și tot din loc în loc, se vedeau carcace de tancuri sovietice incendiate și elicoptere prăbușite. Așadar, se gândea ea, acesta era Afganistanul lui Ahmad și Noor. La urma urmei, aici, în provincie, se purta de fapt războiul. Nu în Kabul. În mare parte, în Kabul domnea pacea. Acolo, dacă nu s-ar fi auzit din când în când niște rafale de mitralieră, dacă nu ar fi existat soldați sovietici care să fumeze pe trotuare și jeepuri sovietice care să bată străzile în lung și în lat, războiul nu ar fi fost nimic mai mult decât un zvon.

Spre prânz, după ce au trecut de alte două puncte de control, au intrat într-o depresiune. Babi le-a arătat niște ziduri roșii și arse de soare, ce păreau foarte vechi, profilate în depărtare.

— Se numește Shahr-e-Zohak. Cetatea Roșie. Pe vremuri, a servit de fortăreață. A fost construită acum vreo nouă sute de ani ca să apere valea de invadatori. Nepotul lui Gînghis-Han a luat-o cu asalt în secolul al treisprezecelea, dar a fost omorât. Atunci, Gînghis-Han a distrus-o cu mâna lui.

— Și asta, tinerii mei prieteni, este povestea țării noastre, care a cunoscut invazie după invazie, a spus șoferul, scuturând scrumul de țigară pe fereastră. Macedonenii. Sasanizii. Arabii. Mongolii. Iar acum sovieticii. Dar noi suntem ca zidurile alea de colo, de sus. Bătuți de soartă și cam dărâmați, dar încă în picioare. Nu spun adevărul, *badar?*

— Ba da, așa este, a răspuns babi.

După o jumătate de oră, șoferul a oprit mașina.

— Haideti, a zis babi. Ieșiți afară și aruncați o privire.

Au coborât din taxi. Babi le-a arătat ceva cu mâna:

— Iată-i. Priviți-i.

Tariq a rămas cu gura căscată. Laila la fel. Și a știut atunci că și dacă ar trăi o sută de ani, tot nu ar mai vedea niciodată ceva atât de măreț.

Cei doi Buddha⁸ erau enormi, mult mai înalți decât își închipuise ea din fotografiile pe care le văzuse. Tăiați în stânca bătută de soare, se uitau în jos la ei, la fel cum – își închipuia Laila –, acum aproape două mii de ani, se uitaseră la caravanele care traversau valea pe Drumul Mătășii. De-o parte și de alta a lor, de-a lungul buzei abrupte, stânca era împânzită de o mulțime de peșteri.

— Mă simt așa de mic, a spus Tariq.

— Vrei să te cațeri? l-a întrebat babi.

— Pe statui? a întrebat Laila. Se poate?

Babi a zâmbit și le-a întins mâna.

— Haideți.

Urcarea era grea pentru Tariq, care trebuia să se țină de Laila și de babi în timp ce înaintau cu pași precauți pe niște trepte șerpuitoare, prost luminate și înguste. Au văzut peșteri întunecate și tunele care ciuruiau stânca în toate direcțiile, ca pe un fagure.

— Aveți grijă pe unde mergeți, i-a sfătuit babi. Vocea i-a răsunat puternic. Să n-o ia pământul cu voi la vale.

Din loc în loc, scările se deschideau spre cavitățile care îi adăposteau pe cei doi Buddha.

— Nu vă uitați în jos, copii. Uitați-vă numai în față.

Babi le-a povestit că Bamianul fusese odată un înfloritor centru budist, până în secolul al nouălea, când căzuse în mâinile arabilor islamiști. Călugării budiști săpaseră în stâncile de gresie și făcuseră chilii și sanctuare pentru pelerinii obosiți. Peretii și boltele peșterilor erau împodobite cu fresce.

— La un moment dat, în grottele astea locuiau vreo cinci mii de călugări, în sihăstrie.

Când au ajuns sus, Tariq de-abia își mai trăgea sufletul. Și babi gâfâia, dar îi străluceau ochii de încântare.

— Stăm chiar în creștetul lui, le-a spus el, ștergându-și fruntea cu batista. Uitați o firidă, haideți s-aruncăm o privire.

S-au îndreptat spre marginea abruptă și s-au uitat în jos.

— Doamne! a exclamat Laila.

Babi a zâmbit.

La picioarele lor, Valea Bamian se întindea cât vedeai cu ochii, peticită cu terenuri agricole fertile, cultivate cu grâu, lucernă și cartofi. Loturile erau mărginite de ploi și străbătute de pâraie și canale de irigații, pe malurile cărora niște siluete mici se ghemuiseră să își spele rufe. Babi le-a arătat plantațiile de orez și câmpurile cu orz care drapau versanții. Era toamnă, iar Laila zărea bărbații în tunici vii colorate, cocoțați pe acoperișurile caselor de chirpici, ca să își întindă recoltele la uscat. Șoseaua care trecea prin sat era și ea străjuită de ploi. De o parte și de alta a ei se găseau niște prăvălii mici și niște ceainării. Dincolo de sat, dincolo de râu și de pâraie, Laila a zărit colinele golașe, maronii, iar în spatele lor, ca peste tot în Afganistan, culmile înzăpezite ale lui Hindu Kush.

Cerul era senin, ca de cleștar.

— Ce liniște este, a remarcat Laila, trăgând aer în piept. Se vedeau niște oi mici și niște cai, dar nu li se auzeau behăitul și nechezatul.

— La asta mă gândesc de fiecare dată când îmi aduc aminte că am fost aici, sus, a zis babi. La liniște. La pace. Am vrut să le simțiți și voi. Dar am vrut și să vedeți cu ochii voștri frumusețile țării, copii, să aflați ce trecut bogat are. Cum să vă zic... Există lucruri pe care pot să vi le explic eu. Pe altele o să le învățați din cărți. Dar există lucruri care, ei bine, trebuie pur și simplu văzute și simțite.

— Ia uitați-vă! a exclamat Tariq.

Au văzut un șoim, care plana în cerc peste sat.

— Ai adus-o și pe mami aici? l-a întrebat Laila.

— A, da, de multe ori. Înainte să se nască băieții. Și după aceea. Pe vremea aia, mama ta avea spirit de aventură și era... așa de *vie*. Cred că era cea mai plină de viață și mai fericită persoană pe care am cunoscut-o. A zâmbit, aducându-și aminte. Avea un răs... Jur că de-aia m-am însurat cu ea, Laila, pentru răsul ăla. Te lua pur și simplu pe sus. N-aveai cum să-i rezști.

Laila a fost copleșită de un val de iubire. De acum înainte, și-l va aminti întotdeauna pe babi așa: evocând-o pe mami, cu coatele pe stâncă, cu mâinile la bărbie, cu părul ciufulit de vânt și cu ochii mijiți din cauza soarelui.

— Mă duc să mă uit la peșteri, a spus Tariq.

— Să fii atent, a spus babi.

— O să fiu, *kaka jan*. Vocea lui Tariq s-a întors sub formă de ecou.

Laila se uita la trei bărbați care se opriseră să vorbească jos, în depărtare, lângă o vacă priponită de un gard. În jurul lor, copacii se foiau, roșii și portocalii, stacojii.

— Și mie mi-este dor de băieți, să știi. I se umeziseră ochii și îi tremura bărbia. Poate că eu nu... Așa-i firea mamei tale, la ea, și bucuria, și tristețea sunt duse la extrem. Nu poate s-o ascundă pe niciuna. N-a putut niciodată. Eu, în schimb, cred că-s altfel. Eu tind să... Dar moartea băieților m-a dărâmat și pe mine. Și mie mi-e dor de ei. Nu trece zi să nu... Este foarte greu, Laila. Așa de greu. Și-a dus mâna la ochi. Apoi a încercat să vorbească, dar i s-a frânt glasul. Și-a făcut buzele pungă și a așteptat. A oftat adânc și s-a uitat la ea. Dar mă bucur că te am pe tine. În fiecare zi Îți mulțumesc Domnului pentru tine. În fiecare zi. Uneori, când mama ta are una dintre zilele ei mai negre, simt că tu ești tot ce mi-a mai rămas pe lume, Laila.

Laila s-a apropiat și și-a lipit capul de pieptul lui. A tresărit ușor – spre deosebire de mami, el nu era obișnuit să își manifeste afecțiunea în acest fel. A sărutat-o șters pe creștet și a îmbrățișat-o stângaci. Au rămas o vreme îmbrățișați, uitându-se la Valea Bamian.

— Oricât aș iubi acest pământ, sunt zile în care mă gândesc să plec de aici, a spus babi.

— Încotro?

— Oriunde-om vedea cu ochii, ca să uităm. La început, cred că în Pakistan. Un an, poate doi. Cât ni se-ntocmește dosarul.

— Și pe urmă?

— Și pe urmă, ce să zic, *este* o lume mare. Poate în America. Undeva, la țărmul oceanului. Mă gândeam la California.

Babi i-a spus că americanii sunt un popor generos. I-ar ajuta cu bani și cu alimente, o vreme, până s-ar pune pe picioare.

— Mi-aș găsi de lucru și, în câțiva ani, după ce-am pune destui bani deoparte, am deschide un mic restaurant afgan. Nu ceva cu pretenții, firește că nu, o să fie un local modest, cu câteva mese, niște covoare. Poate c-o să atârnăm și câteva fotografii cu Kabulul. Să vadă și americanii ce gust are mâncarea afgană. Și, la cum gătește mama ta, coada s-ar întinde până-n stradă. Iar tu, tu ai merge în continuare la școală, bineînțeles. Știi doar care-i părerea mea în privința asta. Ar fi prioritatea noastră numărul unu, să-ți asigurăm o bună educație, mai întâi să te-nscrii la liceu, apoi la facultate. Dar, în timpul liber, *dacă* vrei, ai putea să dai o mână de ajutor, să iei comenzi, să umpli carafele de apă, treburi de-astea.

Babi i-a spus că vor organiza zile de naștere, logodne și petreceri de Anul Nou, că localul va deveni un loc de întâlnire pentru afganii care, asemenea lor, au fugit din calea războiului. Iar noaptea târziu, după ce va fi plecat toată lumea și se va fi făcut curățenie, vor bea ceai printre mesele goale, toți trei, obosiți, dar recunoscători pentru norocul lor.

După ce și-a terminat povestea, babi a căzut pe gânduri. Amândoi, de fapt. Știau că mami nu va pleca nicăieri. Nu concepuse să părăsească Afganistanul nici câtă vreme Ahmad și Noor mai erau în viață. Acum, când erau *shaheed*, ar fi fost un afront și mai mare să își facă bagajele și să fugă, un act de trădare, o pângărire a sacrificiului pe care îl făcuseră fiii ei.

Cum de ți-a dat prin cap una ca asta? Laila parcă o auzea. Moartea lor nu înseamnă nimic pentru tine, vere? Singura mea alinare este să știi că pășesc pe același pământ care le-a înghițit sângele. Nu. Niciodată.

Iar babi nu ar fi plecat niciodată fără ea, Laila era sigură de asta, deși mami nu se purta deloc ca o soție cu el, așa cum nu se purta ca o mamă cu ea. De dragul lui mami, el s-ar fi scuturat de marele lui vis, așa cum își scutura hainele de făină după muncă, când ajungea acasă. Așadar, vor rămâne pe loc.

Vor sta până se va termina războiul și după aceea, indiferent ce va veni.

Laila și-a amintit cum îi strigase mami odată lui babi că s-a măritat cu un bărbat fără convingeri. Mami nu înțelegea. Nu înțelegea că dacă s-ar fi uitat în oglindă, ar fi descoperit singura convingere de neclintit a vieții lui.

Mai târziu, după un prânz compus din ouă fierte, cartofi fierți și pâine, Tariq a ațipit sub un copac, pe malul unui pârâu care clipea. Dormea cu capul pe haina împăturită cu grijă și cu mâinile încrucișate pe piept. Șoferul s-a dus în sat să cumpere migdale. Babi s-a așezat la poalele unui salcâm cu trunchiul gros, să citească un roman. Laila îl știa; i-l citise și ei odată. Era povestea unui pescar bătrân, pe nume Santiago, care prinde un pește enorm. Dar, până să ajungă el cu barca în ape mai liniștite, nu mai rămâne nimic din peștele lui trofeu, fiindcă rechinii i-l fac bucăți.

Laila s-a așezat pe buza pârâului, cu picioarele în apa rece. În aer bâzâiau țânțarii și dansa puful de la plopi. S-a auzit un zumzăit de libelulă. I se vedeau aripile în care se reflectau razele de soare, odată cu trecerea de la un fir de iarbă la altul, niște scânteieri când purpurii, când verzi, când portocalii. Pe celălalt mal, niște băieți hazari de prin partea locului adunau baligi de vacă uscate și le băgau în sacii de iută legați cu funii în spinare. S-a auzit un răget de măgar. Un generator s-a pornit cu poticneli.

Laila s-a gândit din nou la micul vis al lui babi. *Undeva, la țărmul oceanului.*

Era ceva ce nu îi mărturisise lui babi acolo sus, în creștetul lui Buddha: că ea, de fapt, se bucura că nu pot pleca. I-ar fi fost dor de Giti și de nutrița ei serioasă și de Hasina, de poznele și de râsul ei răutăcios. Dar mai ales fiindcă își amintea prea bine gândurile chinuitoare care nu îi dăduseră pace în acele patru săptămâni cât Tariq fusese plecat la Ghazni. Își amintea mult prea bine cât de încet trecuse timpul fără el, cât suferise, că se simțise părăsită, singură. Ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi trebuit să se despărță de tot?

Poate că era o prostie să țină cu tot dinadinsul să rămână în țara în care frații ei își găsiseră sfârșitul, ciuruiți de gloanțe. Dar nu trebuia decât să îl vadă cu ochii minții pe Tariq, repezindu-se cu proteza la Khadim, ca nimic altceva de pe lume să nu i se pară mai înțelept.

Peste șase luni, în aprilie 1988, babi a venit acasă cu niște vești mari.

— Au semnat un tratat! La Geneva. Este oficial! Se retrag. Peste nouă luni, nu va mai fi picior de sovietic în Afganistan!

Mami stătea în fund, în pat. A ridicat din umeri.

— Dar regimul comunist nu pleacă nicăieri, a spus ea. Najibullah este președintele-marionetă al sovieticilor. El nu pleacă nicăieri. Nu, războiul va continua. Nu este sfârșitul.

— Najibullah n-o să reziste, a spus babi.

— Or să plece, mami! Or să plece de-adevăratelea!

— N-aveți decât să vă bucurați. Dar eu n-o să-mi găsesc liniștea până n-o să văd o paradă a victoriei mujahedinilor, chiar aici, în Kabul.

Acestea fiind zise, s-a culcat la loc și și-a tras pătura peste cap.

[8](#) Complex statuar ce datează din secolul al șaselea, situat în Valea Bamian, din centrul Afganistanului. Cele două statui monumentale săpate în stâncă, care îl reprezentau pe Buddha, aveau o înălțime de 38, respectiv 58 de metri. În anul 2001, au fost distruse de către guvernul taliban, prin dinamitare.

Într-o zi friguroasă și mohorâtă din luna ianuarie a anului 1989, cu trei luni înainte ca Laila să împlinească unsprezece ani, ea, părinții ei și Hasina s-au dus să vadă unul dintre ultimele convoaie sovietice părăsind orașul. Spectatorii se strânseseră de o parte și de alta a șoselei care trecea pe lângă Clubul Militar din apropiere de Wazir Akbar Khan. Au stat în zloată și au urmărit șirul de tancuri, camioane blindate și jeepuri, în timp ce fulgii de zăpadă dansau în lumina farurilor. Se auzeau huiduieli și vorbe de ocară. Soldații afgani îi țineau pe oameni să nu iasă pe șosea. Din când în când, erau nevoiți să tragă focuri de avertisment.

Mami ținea o fotografie cu Ahmad și Noor sus, deasupra capului. Era cea în care stăteau spate în spate, sub păr. Mai erau femei ca ea, cu fotografiile soților, fiilor și fraților lor *shaheed*, pe care le ridicau cât mai sus.

Cineva le-a bătut pe Laila și pe Hasina pe umăr. Era Tariq.

— De unde ai chestia aia? a exclamat Hasina.

— M-am gândit să mă gătesc cum trebuie pentru eveniment, a spus Tariq. Purta o căciulă rusească de blană, enormă, cu apărătorile de urechi lăsate în jos.

— Îmi stă bine?

— Ești caraghios, a râs Laila.

— Asta era și ideea.

— Cum de te-au lăsat ai tăi să ieși afară, cu chestia aia pe cap?

— Am venit singur, ei au rămas acasă.

În toamna care trecuse, unchiul lui Tariq din Ghazni murise în urma unui infarct, iar la câteva săptămâni, tatăl lui Tariq suferise și el un atac de cord; era slăbit și obosit, predispus la anxietate și crize depresive care țineau uneori câteva săptămâni în șir. Laila se bucura să îl vadă pe Tariq așa, ca pe vremuri. Săptămâni bune după ce se îmbolnăvisese tatăl lui, îl văzuse abătut, îngândurat.

S-au îndepărtat toți trei de mami și de babi, care îi urmăreau în continuare pe sovietici. Tariq a cumpărat de la un vânzător ambulant câte o porție de fasole fiartă cu un sos gros de *chutney*² cu coriandru. Au mâncat sub tenda unui magazin de covoare care era închis, apoi Hasina a plecat să își găsească familia.

În autobuz, în drum spre casă, Tariq și Laila s-au așezat pe bancheta din spatele părinților ei. Mami stătea la geam, cu privirea pierdută pe fereastră, strângând fotografia la piept. Lângă ea, babi îl asculta impasibil pe un bărbat care susținea că sovieticii, deși se retrăgeau, îi vor trimite armament lui Najibullah în Kabul.

— Este marioneta lor. Or să prelungească războiul prin el, de asta poți să fii sigur.

Cineva de pe o banchetă învecinată l-a aprobat.

Mami murmura rugăciuni tăgănite, pe care le tot rostogolea, până i se tăia răsuflarea; ultimele cuvinte se transformau într-un vaiet firav, strident.

După-amiază, Laila și Tariq au mers la Cinema Park și au trebuit să se mulțumească cu un film sovietic care era dublat în persană, rezultatul fiind de un comic involuntar. Era vorba despre o navă comercială și despre un ofițer secund, îndrăgostit de fiica căpitanului. Numele ei era Alyona. Urma o furtună puternică, cu fulgere, ploaie și valuri uriașe care măturau puntea. Unul dintre marinarii înnebuniți striga ceva. O voce afgană absurd de calmă a tradus: „Scumpul meu domn, vă rog frumos să-mi aruncați frânghia.“

Auzind una ca asta, pe Tariq l-a pufnit râsul. Nu peste mult, niciunul dintre ei nu se mai putea abține, râzând în hohote. Când unul obosea, celălalt chicotea din nou și așa începea altă rundă. Un bărbat care stătea la două rânduri mai jos s-a întors și le-a făcut semn să tacă.

Aproape de sfârșit era o nuntă. Căpitanul s-a îmbunat și i-a dat voie Alyonei să se mărite cu ofițerul secund. Tinerii căsătoriți își zâmbeau. Toată lumea bea votcă.

— Eu n-o să mă-nsor niciodată, i-a spus Tariq în șoaptă.

— Nici eu, i-a răspuns Laila, după un moment de ezitare. Se temea ca nu cumva să i se citească dezamăgirea în voce. Inima îi bătea nebunește, dar a adăugat, de data aceasta mai convingător: Niciodată.

— Nunțile sunt niște porcării.

— Agitație.

— O grămadă de bani cheltuiți.

— Și pentru ce?

— Pentru niște haine pe care n-o să le mai porți niciodată.

— Ha!

— Dacă o să mă-nsor vreodată, a spus Tariq, or să facă loc pentru trei persoane pe podiumul de nuntă. Pentru mine, pentru mireasă și pentru tipul care o să-mi țină pistolul la tâmplă.

Bărbatul de pe rândul din față le-a aruncat altă privire plină de reproș.

Pe ecran, Alyona și proaspătul ei soț își uniseră buzele.

Cu ochii la sărut, Laila s-a simțit dintr-odată ciudat de transparentă. A devenit foarte conștientă de inima care îi bătea nebunește, de sângele care îi bubuia în urechi, de silueta lui Tariq, care se încordase și nu se mai mișca. Sărutul nu se mai termina. Deodată, i s-a părut foarte important să nu se clinească sau să scoată vreun sunet. Simțea că Tariq o examinează – cu un ochi la sărut și cu celălalt la ea –, așa cum și ea îl examina pe el. Oare îi asculta respirația, se întreba, așteptând o ezitare cât de mică, care să o dea de gol?

Și cum ar fi să îl sărute, să simtă puful de deasupra buzei lui gâdilându-i buzele?

Atunci Tariq s-a foit neliniștit pe scaun. Cu voce gătuită, i-a spus:

— Știai că dacă îți suflă mucii în Siberia, se transformă în țurțuri verzi înainte să ajungă jos?

Au râs amândoi, scurt și nervos. Iar după ce s-a terminat filmul și au ieșit afară, Laila a răsuflat ușurată când a văzut că se întunecase și că nu mai trebuia să îi întâlnească privirea lui Tariq la lumina puternică a zilei.

[9](#) Sos indian preparat din oțet de vin, fructe, legume și diverse condimente.

Trecuseră trei ani.

În tot acest răstimp, tatăl lui Tariq suferise o serie de accidente vasculare cerebrale. În urma lor, rămăsese cu o paralizie la mâna stângă și un mic defect de vorbire. Când era agitat, lucru care se întâmpla des, defectul de vorbire se agrava.

Pe Tariq nu îl mai încăpea proteza; a primit una nouă de la Crucea Roșie, dar a trebuit să aștepte șase luni.

Temerile Hasinei au devenit realitate când familia ei a dus-o la Lahore, obligând-o să se mărite cu vărul care avea un atelier de reparații auto. În dimineața dinaintea plecării, Laila și Giti s-au dus acasă la ea ca să își ia la revedere. Hasina le-a spus că vărul, viitorul ei soț, pregătea deja mutarea lor în Germania, unde locuiau frații lui. Într-un an, se gândea ea, vor fi la Frankfurt. Au plâns cu toatele, îmbrățișate. Giti era de neconsolat. Laila a văzut-o pentru ultima oară pe Hasina, ajutată de tatăl ei să se înghesuie pe bancheta din spate a unui taxi.

Uniunea Sovietică s-a destrămat cu o viteză uimitoare. La fiecare câteva săptămâni, așa i se părea Lailei, babi venea acasă cu vești despre cea mai nouă republică care își declarase independența. Lituania. Estonia. Ucraina. Steagul sovietic a fost coborât de pe Kremlin. A luat ființă Federația Rusă.

În Kabul, Najibullah a schimbat tactica și a încercat să pozeze în musulman zelos. „Prea puțin și prea târziu, a spus babi. Nu poți să fii șeful KHAD⁴⁰ într-o zi, iar peste noapte să te rogi în moschee, alături de oamenii ale căror rude au fost torturate și ucise.“ Simțind cum se strânge lațul în jurul Kabulului, Najibullah a încercat să ajungă la o înțelegere cu mujahedinii, dar aceștia nu s-au arătat interesați.

Din patul în care zăcea, mami a exclamat: „Bravo lor!“ A urmărit în continuare toate acțiunile mujahedinilor, în așteptarea paradei. Pândea căderea dușmanilor fiilor ei.

Și în sfârșit au căzut, în aprilie 1992, anul în care Laila a împlinit paisprezece ani.

Najibullah a capitulat în sfârșit și s-a refugiat în sediul Organizației Națiunilor Unite de lângă Palatul Darulaman, în sudul orașului.

Jihadul luase sfârșit. Diferitele facțiuni comuniste care se perindaseră la putere din noaptea în care se născuse Laila fuseseră toate înfrânte. Eroii lui mami, frații de arme ai lui Ahmad și Noor, ieșiseră învingători. Și acum, după mai bine de un deceniu de sacrificii pe toate planurile, după ce își lăsaseră familiile ca să trăiască în munți și să lupte pentru suveranitatea Afganistanului, mujahedinii se întorceau la Kabul, având urmările luptelor înscrise în carne, sânge și oase.

Mami le știa numele tuturor.

Era vorba de Dostum, emfaticul comandant uzbek, liderul facțiunii Junbish-i-Milli, căruia i se dusesse buhul că schimbă tabăra după cum bate vântul. Aprigul și înfumuratul Gulbuddin Hekmatyar, liderul formațiunii Hezb-e-Islami, un paștun care studiase ingineria și care omorâse cândva un student maoist. Rabbani, liderul tadjic al facțiunii Jamiat-e-Islami, care, pe vremea monarhiei, predase islamul la Universitatea din Kabul. Sayyaf, un paștun din Paghman, care avea legături cu arabii, un musulman zdravăn, liderul facțiunii Ittehad-i-Islami. Abdul Ali Mazari, liderul facțiunii Hizb-e-Wahdat, supranumit Baba Mazari de către tovarășii lui hazari, care avea legături strânse cu șiiții din Iran.

Și, desigur, mai era eroul lui mami, aliatul lui Ra-bbani, îngânduratul și carismaticul lider tadjic Ahmad Shah Massoud, Leul din Panjshir. Mami îi agățase portretul în camera ei. Chipul frumos, contemplativ al lui Massoud, cu una dintre sprâncene ridicate și cu *pakol*-ul care devenise un fel de marcă a lui lăsat pe o ureche, va fi omniprezent în Kabul. Ochii lui expresivi vor privi de pe panouri, pereți, din vitrinele prăvăliilor, de pe micile steaguri montate pe antenele taxiurilor.

Pentru mami, a fost ziua mult-visată, încununarea tuturor anilor de așteptare.

În sfârșit, putea și ea să se liniștească, iar fiii ei, să se odihnească în pace.

A doua zi după capitularea lui Najibullah, mami s-a ridicat din pat, părând altă femeie. Pentru prima oară în cei cinci ani care trecuseră de când Ahmad și Noor deveniseră *shaheed*, nu mai purta doliu. S-a îmbrăcat cu o rochie de lână de un albastru cobalt, cu buline albe. A spălat geamurile, a măturat, a aerisit casa și a făcut o baie lungă. Veselia ei era aproape stridentă.

— Cred c-ar trebui să dăm o petrecere, a declarat.

A trimis-o pe Laila să invite vecinii.

— Spune-le c-o să dăm o masă mare, mâine!

Se proțăpise în bucătărie, cu mâinile în șolduri. S-a uitat în jur și i-a reproșat în glumă:

— Ce-ai făcut cu bucătăria mea, Laila? *Wooy*. Nimic nu mai este la locul lui.

A început să mute oalele și tigăile de colo-colo, tea-tral, de parcă ar fi ridicat pretenții înnoite asupra lor, marcându-și din nou teritoriul. Laila s-a dat la o parte. Așa era cel mai bine. Mami putea fi la fel de nestăpânită în accesele ei de euforie ca în crizele de furie. S-a apucat de gătit, cu o energie debordantă: supă *aush* cu boabe de fasole și mărar uscat, *kofta*, *mantu* fierbinte, dres cu iaurt proaspăt și presărat cu mentă.

— Ți-ai pensat sprâncenele, a remarcat mami, desfăcând sacul de iută plin cu orez, aflat lângă blatul de bucătărie.

— Doar puțin.

A turnat orez din sac într-o oală mare și neagră, plină cu apă. Și-a suflecat mânecile și a început să îl amestece.

— Ce mai face Tariq?

— Tatăl lui este bolnav.

— Da' câți ani are?

— Nu știu. Șaizeci și ceva, cred.

— M-am referit la Tariq.

— A, șaisprezece.

— E băiat de treabă. Nu crezi?

Laila a ridicat din umeri.

— De fapt, nu mai e chiar un băiat, nu-i așa? Șaisprezece ani. Este aproape bărbat. Nu ești de aceeași părere?

— Ce vrei să spui, mami?

— Nimic, a zis ea, zâmbind cu nevinovăție. Nimic. Atâta doar că tu... Of, nimic. Cred c-ar fi mai bine să tac, oricum.

— Eu văd că vrei să zici ceva, a spus Laila, enervată de insinuarea pe care o ghicea în spatele tonului jucăuș.

— Păi, bine.

Și-a încrucișat mâinile pe marginea oalei, într-un fel care Lailei i s-a părut teatral. Presimțea că urmează un discurs.

— Una era când erați mici și umblați de colo-colo. Nu era nimic rău în asta. Era chiar frumos. Dar acum... Acum, din ce-am observat eu, ai început să porți sutien, Laila.

Laila a fost luată prin surprindere.

— Și dacă tot a venit vorba, nu crezi c-ar fi trebuit să-mi spui și mie de sutien? Mie așa mi s-ar fi părut normal. Simțind că este în avantaj, mami și-a continuat ofensiva. Oricum, ce vreau eu să-ți spun nu se rezumă la mine și la sutien. Problema este cu tine și cu Tariq. El este băiat, înțelegi, și-atunci ce să-i pese lui de reputație? Dar tu... Reputația unei fete, mai ales a uneia așa drăguțe ca tine, este o treabă delicată, Laila. Ca un graur pe care îl ții în mână. Dacă slăbești strânsoarea, zboară.

— Și cum rămâne cu săritul gardului și cu furișatul cu babi prin livezi? a întrebat-o Laila, bucuroasă de reacția ei promptă.

— Noi eram veri. Și ne-am căsătorit. Băiatul ăsta ți-a cerut cumva mâna?

— Mi-este prieten. *Rafiq*. Între noi nu se-ntâmplă chestii din astea, a răspuns Laila, bătând în retragere și nepărând prea convingătoare. Pentru mine este ca un frate, a adăugat, fără să se gândească. Și a știut, chiar înainte ca chipul lui mami să se întunece și trăsăturile să i se înăsprească, că făcuse o greșală.

— *Asta* chiar nu este, a spus mami categoric. Să nu-ndrăznești să-l compari pe băiatul ăla olog, fiu de tâmplar, cu frații tăi. *Nimeni* nu se poate compara cu ei.

— N-am zis că el... Nu asta am vrut să zic.

Mami a pufnit și i s-au încleștat fălcile.

— În fine, a reluat ea, dar fără veselia și degajarea dinainte, ce încerc eu să-ți spun este că dacă n-o să fii atentă, lumea o să înceapă să vorbească.

Laila a deschis gura ca să spună ceva. Până la un punct, mami avea dreptate. Laila știa că zilele inocente în care bătea străzile împreună cu Tariq, fără nicio grijă, trecuseră. De ceva vreme, simțea o stânjeneală nouă când erau împreună în public. Era conștientă că sunt priviți, analizați, comentați, lucru pe care nu îl mai simțise până atunci. Și *nu* l-ar fi simțit nici acum, dacă nu ar fi avut loc o schimbare fundamentală: se îndrăgostise de Tariq. Până peste cap. Când era lângă ea, o năpădeau cele mai scandaloase gânduri, în care trupul lui zvelt și gol era încolăcit pe al ei. Noaptea, în pat, își închipuia că o sărută pe burtă, se minuna de moliciunea buzelor lui, de atingerea mâinilor lui pe gâtul, pieptul și spatele ei și chiar mai jos. Când se gândea la el în felul acesta, era copleșită de remușcări, dar și de o senzație aparte, de o căldură care se răspândea de la pânțele, până simțea că i-a luat foc fața.

Mami avea dreptate. Mai mult decât își închipuia, de fapt. Laila bănuia că unii, dacă nu cei mai mulți dintre vecini bârfeau pe seama ei și a lui Tariq. Observase zâmbetele mucalite și era conștientă de șoaptele care circulau prin cartier, cum că ei doi ar forma o pereche. Mai deunăzi, spre exemplu, se plimba cu Tariq pe stradă, când s-au întâlnit cu Rasheed, cizmarul, în urma căruia mergea nevasta lui cea înfocată în burqa, Mariam. Când au trecut pe lângă ei, Rasheed le-a zis, mai în glumă, mai în serios: „Ia uite-i și pe Laili și Majnoon“, făcând aluzie la îndrăgostiții născuți sub o stea nenorocoasă din popularul poem romantic scris în secolul al XII-lea de către Nezami – un fel de versiune în limba persană a piesei *Romeo și Julieta*, spunea babi, deși, adăuga el, Nezami își scrisese povestea despre nefericiții îndrăgostiți cu patru secole înaintea lui Shakespeare.

Mami avea dreptate.

Ceea ce o deranja pe Laila era faptul că mami nu își câștigase dreptul de a-i face asemenea observații. Dacă ar fi venit din partea lui babi, ar fi fost cu totul altceva. Dar mami? După toți anii aceia în care se închisese în ea, în care se izolase fără să îi pese unde se duce Laila și cu cine se întâlnește și ce gândește... Era nedrept. Simțea că nu este cu nimic mai importantă decât oalele și tigăile din bucătărie, ceva care poate fi neglijat, apoi revendicat după bunul plac.

Dar era o zi mare, o zi importantă pentru ei toți. Nu ar fi fost deloc frumos din partea ei să o strice pentru atâta lucru. În spiritul sărbătorii, a lăsat de la ea:

— Am înțeles ce vrei să spui.

— Mă bucur! a exclamat mami. Atunci așa rămâne. Apropo, unde-i Hakim? Pe unde, Doamne iartă-mă, o umbla soțiorul meu drag?

Era o zi foarte frumoasă, cu cer senin, perfectă pentru o petrecere. Bărbații se așezaseră pe șezlongurile șubrede din curte. Beau ceai, fumau, vorbeau tare și luau în derâdere planul elaborat de mujahedini. Laila aflase de la babi ce presupunea acesta, în linii mari: Afganistanul se numea acum Statul Islamic Afganistan. Un Consiliu al Jihadului Islamic, înființat de către mai multe facțiuni

mujahedine la Peshawar, avea să conducă țara în următoarele două luni, în frunte cu Sibghatullah Mojadidi. Atribuțiile acestuia urmau să fie preluate de către alt consiliu interimar, condus de data aceasta de către Rabbani, ce avea să funcționeze timp de patru luni. În timpul acestor șase luni, urma să se întrunească *loya jirga*, o mare adunare a liderilor militari și a bătrânilor, ce avea să formeze un guvern interimar care să dețină puterea pe o perioadă de doi ani, la sfârșitul căreia trebuiau să aibă loc alegeri democratice.

Unul dintre bărbați întorcea frigăruiile de miel care sfârâiau pe grătarul improvizat. Babi și tatăl lui Tariq jucau șah la umbra părului bătrân. Pe chipuri li se citea concentrarea. Tariq stătea lângă ei, urmărind când partida de șah, când discuțiile pe teme politice de la masa vecină.

Femeile se strânseseră în sufragerie, pe hol și în bucătărie. Vorbeau în timp ce își legănav sugarii și îi fentau cu abilitate, prin mișcări aproape imperceptibile ale șoldurilor, pe copiii care se alergau prin toată casa. Dintr-un casetofon se auzea un *ghazal* de Ustad Sarahang.

Laila era în bucătărie, pregătind cafele de *dogh* cu Giti. Giti nu mai era așa de timidă și de serioasă ca înainte. De câteva luni bune, privirea ei veșnic încruntată și chipul posomorât se înșeninaseră. Acum râdea din toată inima, mai des și – ceea ce a izbit-o pe Laila – un pic nebunatic. Nu își mai făcea codițele acelea insipide, își lăsase părul lung și își făcuse niște șuvițe roșcate. Laila a aflat în cele din urmă că în spatele acestei transformări se afla un băiat de optsprezece ani, căruia îi plăcea de ea. Îl chema Sabir și era portar în echipa de fotbal în care juca și fratele mai mare al lui Giti.

— Of, are cel mai frumos zâmbet din lume și un păr des, des și negru! îi spusese Giti Lailei.

Bineînțeles că nu știa nimeni că se plac. Avuseseră două întâlniri secrete la ceai, a câte cincisprezece minute fiecare, într-o mică ceainărie din afara orașului, la Taimani.

— O să mă ceară de nevastă, Laila! Poate chiar în vara asta! Îți vine să crezi? Îți jur că nu mă gândesc decât la el, tot timpul.

— Și cu școala cum rămâne? o întrebase Laila. Giti își înclinase capul și îi aruncase o privire care însemna că *știm amândouă cum stă treaba în realitate*.

Până la douăzeci de ani, obișnuia să spună Hasina, eu și cu Giti vom fi făcut fiecare câte patru, cinci copii. Dar tu, Laila, o să le faci tare mândre pe prostuțele de noi. O să fii cineva. Știu că într-o zi o să iau un ziar și-o să-ți văd poza pe prima pagină.

Acum, Giti stătea lângă ea, tăind castraveții cu o privire absentă, visătoare.

Mami era și ea acolo, în splendida ei rochie ei de vară, curățând ouăle fierte împreună cu Wajma, moașa, și cu mama lui Tariq.

— O să-i înmânez comandantului Massoud o fotografie cu Ahmad și Noor, îi spunea mami lui Wajma, iar aceasta dădea aprobator din cap, încercând să dea impresia că o ascultă cu interes. Că doar s-a ocupat personal de înmormântarea lor. A rostit o rugăciune la mormânt. O să fie un gest de mulțumire pentru amabilitatea lui. A mai spart coaja unui ou fiert. Am auzit că este un om de onoare, chibzuit. Cred că i s-ar părea un gest frumos.

În jurul lor, femeile tot intrau și ieșeau din bucătărie, ducând castroane pline de *qurma*, platouri cu *mastawa* și codri de pâine, pe care le aranjau pe *sofrah* întinsă în mijlocul podelei din sufragerie.

Din când în când, își mai făcea apariția Tariq, care ciugulea și șterpelea din mâncare.

— Aici nu au voie să intre bărbații, îl admonesta mami.

— Uș, uș, uș, striga Wajma.

Tariq zâmbea amuzat. Părea să savureze faptul că nu era bine-venit acolo, că putea să contamineze atmosfera aceea feminină cu prezența lui masculină, cu rânjetele obraznice.

Laila încerca să nu se uite la el, ca să nu le dea apă la moară femeilor care îi bârfeau, așa că își ținea ochii plecați și nu îi adresa niciun cuvânt, dar își amintea de un vis pe care îl avusese cu câteva nopți în urmă și în care chipul ei și chipul lui se întâlneau într-o oglindă, sub un văl moale, de culoare verde. Și de boabele de orez care cădeau din părul lui, făcând un mic zgomot în momentul în care atingeau

sticla.

Tariq s-a întins să guste din carnea de vițel cu cartofi.

— *Ho bacha!* Wajma i-a dat peste mână. Tariq a apucat să fure o bucată și a început să râdă.

Era deja cu un cap mai înalt decât Laila. Se bărbiera. Era mai tras la față, mai ascuțit. Se lățise în umeri. Mai nou, îi plăcea să poarte pantaloni cu pliuri, mocasini negri, lucioși și cămăși cu mâneci scurte, care îi scoteau în evidență musculatura brațelor – rezultatul antrenamentelor zilnice din curte, cu o pereche de gantere vechi și ruginite. Pe chip i se așternuse în ultima vreme o expresie jucăușă, de arțag. Când vorbea, adopta o poziție arogantă și afectată a capului, înclinându-l ușor într-o parte, iar când râdea, își arcuia o sprânceană. Își lăsase părul lung și căpătase obiceiul de a-și da pe spate șuvițele rebele, prea des și fără rost. Rânjetul de șmecher era și el o noutate.

Ultima oară când Tariq a fost izgonit din bucătărie, mama lui a surprins-o pe Laila aruncându-i o otheadă. Lailei i-a tresărit inima și a clipit, fâstăcită. S-a repezit să arunce castraveții tăiați mărunț în urciorul cu iaurt sărat, îndoit cu apă. Dar a ghicit, din zâmbetul ei discret, că mama lui Tariq îi veghează, că știe și că se bucură pentru ei.

Bărbații și-au umplut farfuriile și paharele și au ieșit cu ele în curte. După ce s-au servit bărbații, femeile și copiii s-au așezat pe podea, de jur-împrejurul *sofrah*-ului, și au început să mănânce.

După ce *sofrah*-ul a fost strâns și farfuriile au fost făcute grămadă în bucătărie, a început zarva pregătirii ceaiului, femeile încercând să își amintească cine voia ceai verde și cine, negru. Atunci Tariq i-a făcut semn cu capul și s-a strecurat afară.

Laila a așteptat cinci minute și a plecat după el.

L-a găsit la trei case mai încolo, sprijinit de un zid, la intrarea pe aleea îngustă dintre două case. Fredona un vechi cântec paștun, al lui Ustad Awal Mir:

*Da ze ma ziba watan,
da ze ma dada watan.*

*Acesta este ținutul nostru frumos,
Acesta este ținutul nostru preaiubit.*

Și fuma, alt obicei nou, pe care îl luase de la indivizii cu care umbla în ultima vreme. Nu îi suporta pe prietenii aștia noi ai lui Tariq. Se îmbrăcau toți la fel, în pantaloni cu pliuri și cămăși strâmte, ca să li se vadă mai bine pieptul și brațele. Se dădeau cu prea multă colonie și fumau. Umblau țațoși prin cartier, în grup, glumind și râzând cu gura până la urechi, iar uneori fluierau după fete cu aceleași rânjete stupide, pline de autoimportanță. Unul dintre ei insista să i se spună Rambo, din cauza unei asemănări cât se poate de vagi cu Sylvester Stallone.

— Mama ta te-ar omorî dacă ar ști că fumezi, i-a spus Laila, uitându-se în toate părțile înainte să se furișeze pe alee.

— Dar nu știe. S-a dat mai încolo, ca să îi facă loc.

— Deocamdată.

— Și cine-o să-i spună? Tu?

Laila bătea darabana pe picior.

— Spune-i secretul tău vântului, dar nu te-ntoarce împotriva lui fiindcă le-a spus copacilor.

Tariq a zâmbit, cu una dintre sprâncene arcuite.

— Cine-a spus asta?

— Khalil Gibran.

— Ce-ți mai place să te dai mare.

— Dă-mi și mie una.

El a dat din cap a împotrivi și și-a încrucișat brațele. Aceasta era o achiziție nouă în repertoriul lui de poze: stătea cu spatele sprijinit de perete, mâinile în sân, țigara în colțul gurii, iar piciorul sănătos, îndoit cu nonșalanță.

- De ce nu?
- Nu-i de tine.
- Da' de tine e?
- O fac pentru gagici.
- Care gagici?

Tariq a surâs condescendent.

— Lor li se pare că-i sexy.

— Nu este.

— Nu?

— Dacă-ți zic.

— Nu e sexy?

— Parc-ai fi *khila*, retardat.

— M-a durut.

— În fine, care fete?

— Ești geloasă.

— Mi-este indiferent. Eram curioasă, atâta tot.

— Nu poți fi și una, și alta. A mai tras un fum, cu ochii întredeschiși. Pun pariu că acum vorbesc despre noi.

În mintea Lailei, vocea lui mami răsuna cu putere. *Ca un graur pe care îl ții în mână. Dacă slăbești strânsoarea, zboară.* Vina își arăta colții. Atunci a tăiat sunetul de la vocea lui mami, alegând să savureze modul în care Tariq spusese „noi“. Cât de emoționant, cât de intim i se păruse venind de la el. Și ce se mai liniștise când îl auzise pronunțându-l așa, spontan, firesc. *Noi.* Era ca o confirmare a legăturii lor, ca o limpezire a apelor.

— Și ce zic?

— Că vâslim pe Râul Păcatului, a spus el. Că mâncăm din Prăjitura Sacrilegiului.

— Că ne-am suit în Ricșa Necuratului? a plusat Laila.

— Că facem *Qurma* de Pângărire.

Au râs amândoi. Apoi Tariq a observat că i-a mai crescut părul.

— Îți stă bine așa.

Laila spera să nu fi roșit.

— Nu mai schimba vorba.

— Da' despre ce vorbeam?

— Despre fetele alea prostuțe, care cred că ești sexy.

— Tu știi.

— Ce să știu?

— Că eu nu am ochi decât pentru tine.

Lailei i s-au înmuiat picioarele. I-a cercetat chipul, ca să vadă dacă vorbește serios, dar s-a lovit de o expresie indescifrabilă: rânjetul vesel, nătâng contrasta cu ochii mijiți și privirea aproape disperată. O expresie inteligentă, calculată ca să pice exact la granița dintre batjocură și sinceritate.

Tariq și-a stins țigara cu călcâiul de la piciorul sănătos.

— Deci ce părere ai de toate astea?

— De petrecere?

— Acuma care dintre noi este retardatul? Mă refeream la mujahedini, Laila. La intrarea lor în Kabul.

— Aaa.

A început să îi povestească ceva ce îi spusese babi, despre mariajul nefericit dintre armele de foc și orgolii, când s-a auzit gălăgie dinspre casa lor. Voci ridicate. Țipete.

A luat-o la fugă. Tariq venea șontâc-șontâc în urma ei.

În curte, doi bărbați se luaseră la bătaie. Unul dintre ei avea un cuțit. Laila l-a recunoscut pe cel de la masă, care discuta politică mai devreme. Celălalt era individul care întorcea frigăruile de kebab. Mai mulți bărbați încercau să îi despartă. Babi nu era printre ei. El stătea lângă zid, la o distanță sigură de încăierare, împreună cu tatăl lui Tariq, care plângea.

Laila a surprins niște frânturi și șușoteli din jur, pe care le-a pus cap la cap: individul de la masa la care se discuta politică, un paștun, îl făcuse pe Ahmad Shah Massoud trădător fiindcă în anii '80 „căzuse la învoială“ cu sovieticii. Bărbatul care pregătea kebabul, un tadjic, se simțise ofensat și îi ceruse să își retragă cuvintele. Paștunul refuzase. Tadjicul îi spusese că dacă nu ar fi fost Massoud, sora lui, a celui alt bărbat, le-ar fi „dat-o“ în continuare soldaților sovietici. Se încăieraseră. Unul dintre ei scosese cuțitul; nu se știa exact cine.

Îngrozită, Laila l-a văzut pe Tariq sărind la bătaie. Câțiva dintre bărbații care încercaseră să îi despartă pe cei doi scandalagii începuseră și ei să împartă pumni. I s-a părut că zărește al doilea cuțit.

Mai pe seară, Laila s-a gândit din nou cum se terminase toată povestea: bărbații căzuseră claie peste grămadă, ocărându-se și cărându-și pumni; prins în mijlocul lor, Tariq se strâmba, încercând să iasă afară târâș, cu părul ciufulit și proteza căzută.

Evenimentele s-au precipitat cu o viteză amețitoare.

Consiliul interimar a fost format înainte de vreme. Președinte a fost ales Rabbani. Celelalte facțiuni au făcut acuzații de nepotism. Massoud a făcut apel la calm și răbdare.

Hekmatyar, care fusese exclus, a luat foc. Hazarii, care aveau o lungă istorie de opresiune și marginalizare, fierbeau de mânie.

S-au proferat injurii. S-a arătat cu degetul. S-au adus acuzații. Întâlnirile se încheiau cu supărare și cu uși trântite. Orașul își ținea răsuflarea. În munți, kalașnikovurile erau alimentate cu cartușe.

Mujahedinii, înarmați până în dinți și rămași fără un inamic comun, se întorceau acum unii împotriva celorlalți.

Venise în sfârșit ziua scadentă și pentru Kabul.

Când rachetele au început să cadă peste oraș, oamenii au fugit să se pună la adăpost. La fel a făcut și mami, la propriu. S-a îmbrăcat din nou în negru, s-a băgat în camera ei, și-a tras perdelele la geamuri și pătura peste cap.

[10](#) Poliția secretă afgană, aflată sub controlul KGB-ului.

Cel mai tare urăsc șuieratul ăla nenorocit, i-a spus Laila lui Tariq.

Tariq a dat din cap, aprobator.

Nu era vorba atât de șuieratul în sine, s-a gândit Laila mai târziu, cât de secundele dintre declanșarea lui și impact. Scurtul și în același timp interminabilul răgaz în care te simțeai suspendat. Faptul că nu știai unde o să cadă. Așteptarea. Precum acuzatul care este pe punctul de a primi verdictul.

Adesea se întâmpla când ea și babi erau la masă. Când începea, ridicau repede capul. Ascultau șuieratul, cu furculițele încremenite în aer, cu mâncarea nemestecată în gură. Laila vedea reflecția chipurilor lor pe jumătate luminate în geamul negru ca smoala, umbrele lor nemișcate de pe perete. Șuieratul. Apoi explozia, din fericire în altă parte, urmată de un oftat adânc și de conștientizarea că ei fuseseră cruțați, deocamdată, în timp ce în altă parte, printre plânsete și nori de fum înecăcios, niște oameni mergeau de-a bușilea, săpând disperăți cu mâinile goale, trăgând dintre dărâmături ceea ce mai rămăsese dintr-o soră, un frate, un nepot.

Dar, după primul moment în care răsuflai ușurat, se instala panica. După fiecare explozie de rachetă, Laila ieșea în fugă în stradă, murmurând o rugăciune, convinsă că de data aceasta, mai mult ca sigur de data aceasta, îl vor găsi pe Tariq îngropat sub un morman de dărâmături.

Noaptea, Laila stătea întinsă în pat și urmărea străfulgerările albe care se reflectau în geamul ei. Asculta rafalele armelor automate și număra rachetele care treceau cu vuiet pe deasupra casei, în timp ce casa se zgâlțâia și bucăți de tencuială cădeau peste ea din tavan. Erau nopți în care lumina de la rachete era atât de puternică, încât puteai să citești o carte. Nu era chip să te fure somnul. Dacă ațipea, nu visa decât membre desprinse de trup și incendii și gemetele răniților.

Dimineața nu aducea nicio ușurare. Când răsună chemarea muezinului la *namaz*, mujahedinii își lăsau armele jos, se întorceau cu fața la apus și se rugau. Apoi, covorașele erau împăturite, armele, încărcate și cei din munți începeau să tragă asupra Kabulului, iar Kabulul riposta, în timp ce Laila și restul locuitorilor orașului priveau, la fel de neajutorați ca bătrânul Santiago care se uita la rechinii ce mușcau din peștele lui trofeu.

Peste tot pe unde mergea, Laila vedea oameni de-ai lui Massoud. Băteau străzile și opreau din când în când câte o mașină, pentru a-l chestiona pe șofer. Stăteau pe tancuri și fumau, îmbrăcați în uniforme și cu nelipsitele *pakol*-uri. Urmăreau trecătorii din spatele unor saci cu nisip stivuiți la intersecții.

Dar Laila nu prea mai ieșea în oraș. Iar când o făcea, era întotdeauna însoțită de Tariq, care se achita cât se poate de serios de această îndatorire cavalerescă.

— Am cumpărat un pistol, i-a spus într-o zi. Stăteau afară, sub părul din curtea Lailei. I l-a arătat. I-a spus că este semiautomat, un Beretta. Dar în ochii Lailei nu era decât un obiect negru și mortal.

— Nu-mi place, i-a spus. Armele mă sperie.

Tariq se juca cu încărcătorul.

— Săptămâna trecută s-au găsit trei cadavre într-o casă din Karteh-Seh, a zis el. N-ai auzit? Erau surori. Toate trei violate. Cu beregatele tăiate. Cineva le-a scos inelele de pe degete cu dinții. Se vedea, aveau urme pe ele.

— Nu vreau să aud povești din astea.

— N-am vrut să te supăr. Doar că... mă simt eu mai bine dacă îl am la mine.

El era acum puntea ei de legătură cu lumea. El auzea ce se zvonea în oraș și îi povestea și ei. De exemplu, Tariq a fost cel care i-a spus că membrii milițiilor din munți exersează trasul la țintă – punând și pariuri – pe civilii de jos, din văi, bărbați, femei, copii, aleși la întâmplare. I-a spus că trag cu rachetele în mașini, dar că, dintr-un motiv necunoscut, nu se ating de taxiuri – Laila a găsit astfel o explicație pentru graba cu care oamenii își vopseau autoturismele în galben.

Tariq o lămurea care erau frontierele nesigure și schimbătoare ce împărțeau Kabulul. De exemplu, de la el a aflat Laila că strada lor, până la al doilea salcâm de pe partea stângă, era sub stăpânirea unui anume lider militar; că următoarele patru cvartale, care se terminau la brutăria de lângă farmacia demolată, erau sectorul altui lider militar; și că dacă ar traversa strada și ar merge o jumătate de milă spre vest, ar ajunge pe teritoriul altui lider militar și ar fi, prin urmare, o țintă ușoară pentru trăgătorii de elită. Așa se numeau acum eroii lui mami. Lideri militari. Laila auzise că li se mai spunea și *tofanddar*. Lunetiști. Alții le ziceau tot mujahedini, dar când o făceau, se strâmbau a batjocură și dezgust, iar cuvântul mustea de dispreț profund și aversiune. Era ca o insultă.

Tariq a băgat încercătorul la loc în pistol, cu o pocnitură.

— Te simți în stare? l-a întrebat Laila.

— Să ce?

— Să folosești chestia aia. Să ucizi cu ea.

Tariq și-a îndesat pistolul la brâu pantalonilor. Apoi a spus ceva care a încântat-o și a îngrozit-o în aceeași măsură.

— Pentru tine, așa ucide, Laila.

S-a apropiat încet de ea și mâinile li s-au atins, o dată și încă o dată. Când degetele lui Tariq au făcut încercarea de a se împleti cu ale ei, l-a lăsat. Nu l-a respins când s-a aplecat brusc și și-a lipit buzele de ale ei.

În acel moment, tot discursul lui mami des-pre reputație și grauri i s-a părut a fi vorbe în vânt. Absurdități, chiar. Cu toate crimele și jafurile din jur, cu toată urâtenia, i se părea un lucru nevinovat să stea aici, sub pom, și să se sărute cu Tariq. Un lucru fără importanță, ce putea fi lesne trecut cu vederea. Așa că l-a lăsat să o sărute, iar când el s-a retras, s-a aplecat ea spre el și l-a sărutat; inima îi bătea mai să îi sară din piept, se aprinsese la față și a simțit cum un foc îi cuprinde pânțele.

În luna iunie a aceluiși an, 1992, s-a dat o luptă grea în vestul Kabulului, între forțele paștune ale liderului militar Sayyaf și hazarii din facțiunea Wahdat. Bombardamentele au distrus rețelele de alimentare cu energie electrică și au pulverizat cartiere întregi de magazine și locuințe. Laila a auzit că membrii milițiilor paștune atacau gospodăriile hazare, pătrunzând în ele cu forța și împușcând familii întregi, executându-le pe loc; și că hazarii ripostau răpind civili paștuni, violând fete paștune, bombardând cartiere paștune și omorând fără a mai ține seama de nimic. În fiecare zi se descopereau cadavre legate de copaci, uneori atât de arse, încât nu mai puteau fi recunoscute. Adesea, oamenii fuseseră împușcați în cap, aveau ochii scoși și limbile tăiate.

Babi a încercat din nou să o convingă pe mami să părăsească Kabulul.

— Or să se-nțeleagă ei până la urmă, i-a spus mami. Luptele or să-nceteze. Or să discute și or să ajungă la un acord.

— Fariba, oamenii ăștia *nu cunosc* decât războiul, a zis babi. Au învățat să meargă cu biberonul într-o mână și cu pușca în cealaltă.

— Cine ești *tu* ca să vorbești? a ripostat mami. Tu ai luptat în jihad? Ai lăsat tot ce aveai și ți-ai riscat viața? Nu uita că dacă n-ar fi fost mujahedinii, am fi fost și acum slugile sovieticilor. Și acum ți s-a năzărit ție să-i trădăm!

— Nu noi suntem cei care au trădat, Fariba.

— Atunci pleacă. Ia-o pe fii-ta și fugiți. Trimiteți-mi o vedere. Dar o să vină și pacea, iar eu, una, am de gând să rămân pe loc și s-o aștept.

Străzile deveniseră atât de periculoase, încât babi a făcut un lucru de neimaginat înainte: a retras-o de la școală.

Și-a asumat el rolul de profesor. Laila se ducea în fiecare zi la el în birou, după ce apunea soarele, și, în vreme ce Hekmatyar, aflat la periferia sudică a orașului, își lansa rachetele spre Massoud, ea și babi comentau *ghazal*-urile lui Hafez și scrierile îndrăgitului poet afgan Ustad Khalilullah Khalili. O

învăța să rezolve ecuații de gradul doi și polinoame și să traseze curbe parametrice. Când preda, babi părea alt om. Aflat în elementul său, printre cărți, părea mai înalt decât ea. Avea o voce mai calmă, mai gravă și nu mai clipea atât de des. Laila încerca să își imagineze cum era babi pe vremuri, la ore, cum ștergea tabla cu mișcări elegante sau cum arunca priviri părintești peste umărul vreunui elev.

Dar Laila nu era prea atentă, fiindu-i greu să se concentreze.

— Cum se calculează volumul unei piramide? o întreba el, dar ei nu îi era gândul decât la buzele pline ale lui Tariq, la răsuflarea lui caldă pe buzele ei, la propria-i imagine reflectată în ochii lui căprui. Îl mai sărutase de două ori de când cu întâmplarea de sub pom și durase mai mult, fusese mai pasional și, se gândea ea, nu la fel de stângaci. În ambele dăți, se întâlniseră în secret pe alea aceea întunecoasă unde fumase în ziua cu petrecerea lui mami. A doua oară îl lăsase să îi atingă sânii.

— Laila?

— Da, babi.

— Volumul piramidei. La ce te gândeai?

— Scuze, babi. Mă gândeam la... ăăă... Stai un pic. Piramida. Piramida. O treime din aria bazei înmulțită cu înălțimea.

Babi a dat aprobator din cap, dar părea nedumerit, zăbovind cu privirea asupra ei, în timp ce ea se gândea la mâinile lui Tariq, care îi strângeau sânii și îi alunecau apoi în jos spre talie, și la gurile lor, care nu se mai opreau din sărutat.

Într-o zi din aceeași lună iunie, Giti se întorcea pe jos de la școală, împreună cu două colege de clasă. La doar trei străzi depărtare de casa lui Giti, le-a lovit o rachetă. Mai târziu, în acea zi îngrozitoare, Laila a aflat că mama lui Giti a alergat în sus și în jos pe acea stradă, țipând isteric și adunând bucăți din carnea fiicei ei într-un șorț. Piciorul drept descompus al lui Giti, cu tot cu ciorapul de nailon și pantoful în el, va fi găsit peste trei săptămâni, pe un acoperiș.

La *fatihă* lui Giti, a doua zi după omoruri, Laila a stat ca anesteziată într-o cameră plină de femei care plâneau. Era prima dată când o persoană pe care o cunoștea bine și pe care o iubea murea. Nu putea să treacă peste realitatea imposibil de înțeles că Giti nu mai era în viață, Giti, cu care schimbase bilețele secrete în timpul orelor, căreia îi făcuse unghiile cu oja și căreia îi smulsese firele de păr din bărbie cu penseta. Giti, cea care urma să se mărite cu Sabir, portarul de fotbal. Giti era moartă. *Moartă*. Făcută bucăți. În sfârșit, Laila a început să își plângă prietena. Și toate lacrimile pe care nu putuse să le verse la înmormântarea fraților ei au început să curgă cu nemiluita.

Laila de-abia se mișca, de parcă cineva i-ar fi turnat niște ciment care se întărise, pe la toate încheieturile.

Era conștientă că i se spune ceva, că cineva i se adresează, dar se simțea detașată de propriul corp, de parcă ar fi tras doar cu urechea. În timp ce Tariq vorbea, Laila își imagina propria-i viață ca pe o frânghie putrezită, care se rupe și se deșiră, fibrele desprinzându-se una câte una și căzând la pământ.

Era o după-amiază înăbușitoare de august, în anul 1992, și erau acasă la Laila, în sufragerie. Pe mami o duruse toată ziua stomacul și cu câteva minute în urmă babi plecase cu ea la doctor, în ciuda rachetelor pe care Hekmatyar începuse să le lanseze din sudul orașului. Și iată-l și pe Tariq, așezat lângă Laila pe canapea, cu ochii în pământ și palmele băgate între genunchi.

Îi spunea că pleacă.

Nu din cartier. Nu din Kabul. Ci chiar din Afganistan.

Pleca.

Laila rămăsese stană de piatră.

— Unde? Unde vă duceți?

— Întâi în Pakistan. La Peshawar. Pe urmă nu mai știu. Poate în India. Iran.

— Cât timp?

— Nu știu.

— Am vrut să spun de cât timp știi?

— De câteva zile. Aveam de gând să-ți spun, Laila, jur, dar nu m-am îndurat. Știam c-o să te superi rău.

— Când?

— Mâine.

— Mâine?

— Laila, uită-te la mine.

— Mâine.

— Este vorba de tata. Nu-i mai rezistă inima, cu toate luptele și omorurile astea.

Laila și-a îngropat fața în mâini, simțind cum o cuprinde groaza.

Ar fi trebuit să se aștepte la una ca asta, se gândea. Aproape toți cunoscuții lor își făcuseră bagajele și plecaseră. Cartierul se golise și acum, la doar patru luni de la izbucnirea luptelor între facțiunile de mujahedini, Laila nu mai recunoștea aproape pe nimeni pe stradă. Familia Hasinei se refugiase la Teheran, din mai. Wajma și clanul ei plecaseră în aceeași lună la Islamabad. Părinții lui Giti și frații ei plecaseră din iunie, la scurt timp după moartea lui Giti. Laila nu știa unde – auzise un zvon cum că plecaseră spre Mashad, în Iran. După plecarea proprietarilor lor, casele rămâneau goale câteva zile, apoi erau ocupate fie de membrii milițiilor, fie de niște străini.

Toată lumea pleca. Iar acum, și Tariq.

— Iar mama nu mai este nici ea așa de tânără, spunea el. Trăiesc tot timpul cu frică. Laila, uită-te la mine.

— Ar fi trebuit să-mi spui.

— Te rog să te uiți la mine.

Laila a început să geamă. Apoi să se tânguie. Și pe urmă a început să plângă, iar când el a vrut să îi șteargă obrazul cu degetul mare, i-a dat mâna la o parte. Știa că se poartă egoist și irațional, dar era furioasă pe el pentru că o părăsea, el, Tariq, care era un fel de prelungire a ei, a cărui siluetă răsărea în toate amintirile ei. Cum putea să o părăsească? L-a palmuit. Apoi l-a mai plesnit o dată și l-a tras de păr. A prins-o de mâini și i-a zis ceva, dar nu a înțeles ce. Vocea lui era blândă, liniștitoare. Până la urmă, s-au trezit cu frunțile și nasurile lipite și i-a simțit din nou căldura răsuflării pe buze.

Și când s-a aplecat deodată spre ea, l-a urmat.

În zilele și săptămânile care au urmat, Laila a încercat cu disperare să se agațe de cele întâmplare și să și le întipărească în memorie, detaliu cu detaliu. Precum un iubitor de artă care iese în fugă dintr-un muzeu în flăcări, așa și ea, apuca ce putea – o privire, un geamăt, o șoptă – ca să le salveze de la pieire, ca să le păstreze. Și cu toate că nu a putut să salveze totul, timpul fiind cel mai necruțător dintre focuri, i-au rămas totuși următoarele: acea primă săgetare îngrozitoare acolo, jos. Modelul format de razele de soare pe carpetă. Senzația pe care a avut-o când a atins cu călcâiul proteza lui rece și tare, care zăcea lângă ei, desprinsă în grabă. Palmele ei făcute căuș în jurul coatelor lui. Semnul lui din naștere, de forma unei mandoline cu fundul în sus, arzând ca focul sub claviculă. Chipul lui aplecat peste al ei. Părul lui negru și cârlionțat care se legăna și o gâdila pe buze și pe bărbie. Groaza că vor fi descoperiți. Uimirea în fața îndrăznelii, a curajului lor. Plăcerea de nedescris, până atunci necunoscută, întrețesută cu durerea. Și privirea, miriada de *priviri* din ochii lui Tariq: neliniște, părere de rău, tandrețe, jenă, dar mai ales, mai ales dorință.

Au urmat momente de fâstâceală. Nasturii încheiați în grabă, părul pieptănat cu degetele, cingătoarele legate la loc. Apoi s-au așezat unul lângă celălalt, mirosind a celălalt, cu fețele îmbujorate, amândoi amețiți, amândoi muți de uimire în fața grozăviei care tocmai se întâmplase. Pe care tocmai o făcuseră.

Laila a văzut trei picături de sânge pe carpetă, sângele *ei*, și s-a gândit că părinții ei vor sta mai târziu pe canapeaua aceasta, fără să aibă habar de delictul pe care îl comisese ea. I s-a făcut rușine și a fost cuprinsă de remușcări; la etaj, ceasul ticăia îngrozitor de tare. Era ca ciocănelul unui judecător, care bătea fără încetare și o condamna.

— Vino cu mine, i-a spus Tariq atunci.

O clipă, Laila aproape că a crezut că ar fi posibil ca ea, Tariq și părinții lui să plece împreună. Să își facă bagajele, să se urce în autobuz și să lase în urmă războiul, să își încerce norocul în altă parte și să înfrunte împreună orice va fi venind în calea lor. Putea să scape de izolarea cumplită care o aștepta, de singurătatea ucigătoare.

Putea să plece. Nu trebuiau să se despartă.

Vor mai avea multe după-amiezi ca aceasta.

— Vreau să mă-nșor cu tine, Laila.

L-a privit în ochi, pentru prima dată de când se ridicaseră de jos. I-a cercetat chipul. De data aceasta nu mai glumea. Pe chipul lui se citeau hotărârea de neclintit, seriozitatea și sinceritatea.

— Tariq...

— Hai să ne căsătorim, Laila. Astăzi. Am putea să ne căsătorim chiar azi.

A început să îi spună ceva despre o moschee, un hoge, doi martori și o *nikka* rapidă...

Dar Laila se gândea la mami, care era la fel de îndărătnică și de intransigentă ca mujahedinii, la aerul din jurul ei, care era otrăvit de atâta ranchiună și disperare, și se gândea la babi, care capitulase de mult, devenind un om trist, de ți-era mai mare mila de el.

Uneori... simt că tu ești tot ce mi-a mai rămas pe lume, Laila.

Aceasta era viața ei și acestea erau adevărurile de care nu se putea dezice.

— O să-i cer mâna ta lui *kaka* Hakim. O să fie de acord, Laila, sunt sigur.

Avea dreptate, babi nu s-ar fi opus, dar ar fi fost un om distrus.

Tariq vorbea în continuare, când șoptit, când tare, când implorând-o, când încercând să o convingă cu calm, când plin de speranță, când îndurerat.

— Nu pot, a zis Laila.

— Nu spune asta. Te iubesc.

— Îmi pare rău...

— Te iubesc.

Cât așteptase să îl audă spunând aceste cuvinte? De câte ori nu le visase rostite? Și iată-le acum, spuse în sfârșit. Ironia soartei îi rupea sufletul.

— Nu pot să-l las pe tata, a zis ea. Nu mă mai are decât pe mine. Nici inima lui n-ar rezista.

Tariq știa foarte bine. Știa că nu putea să șteargă cu buretele toate obligațiile din viața ei, cum nici el nu putea să le șteargă pe cele din viața lui, dar au mai continuat cu rugămințile lui și refuzurile ei, insistențele lui și scuzele ei, lacrimile lui și lacrimile ei.

Până la urmă, Laila s-a văzut nevoită să îi spună să plece.

La ușă, l-a pus să îi promită că va pleca fără să își ia la revedere. A închis ușa, deși el stătea în prag. A început să bată cu pumnii în ușă, iar Laila s-a sprijinit de ea, cu o mână peste pânțece și cu cealaltă la gură, în timp ce el, de pe partea cealaltă, o striga și îi promitea că se va întoarce, că va veni după ea. A rămas lipită de ușă până când el a obosit și a plecat. I-a ascultat pașii inegali, până au dispărut de tot; s-ar fi lăsat liniștea dacă nu ar fi fost focurile de arme care pocneau pe coline și bătăile inimii ei, pe care le auzea în pânțece, în ochi, în oase.

Era, fără îndoială, cea mai caldă zi a anului. Zăpușeala ținută în loc de munți sufoca orașul ca o perdea de fum. Alimentarea cu energie electrică era întreruptă de câteva zile. În tot Kabulul, ventilatoarele electrice zăceau fără niciun rost, părând aproape sfidătoare.

Laila se culcase pe canapeaua din sufragerie, lac de transpirație. La fiecare răsuflare, simțea că îi ia foc vârful nasului. Știa că părinții ei discută în cameră la mami. Cu două nopți în urmă și din nou noaptea trecută se trezise și i se păruse că îi aude vorbind la parter. Acum, de când cu glonțul, de când cu noua gaură din poartă, vorbeau în fiecare zi.

Afară se auzeau bubuiturile artileriei și, din ce în ce mai aproape, rafalele mitralierelor.

Și în sufletul Lailei se dădea o bătălie: de o parte, era vina asociată cu rușinea, de cealaltă, convingerea că ceea ce făcuseră ea și Tariq nu era un păcat; că fusese ceva firesc, bun, frumos, chiar inevitabil, alimentat de gândul că s-ar putea să nu se mai vadă niciodată.

Laila s-a răsucit pe canapea și a încercat să își amintească ceva: la un moment dat, când erau pe podea, Tariq își lipise fruntea de a ei. Apoi îngăimase ceva: ori *Să-mi zici dacă te doare?*, ori *Te doare?*

Laila nu era deloc sigură pe care dintre ele o zisese.

Să-mi zici dacă te doare?

Te doare?

Trecuseră doar două săptămâni de când plecase și deja se întâmpla: timpul începuse să deșire amintirile acelea, până mai ieri foarte vii. Își frământa mintea în zadar. Cum zisese? Dintr-odată, i se părea o chestiune de o importanță vitală.

A închis ochii. S-a concentrat.

Odată cu trecerea timpului, se va sătura de acest exercițiu. I se va părea din ce în ce mai istovitor să evoce, să șteargă de praf și să reînvie încă o dată ceea ce era mort de mult. De fapt, peste ani, va veni o zi în care Laila nu va mai jeli pierderea lui. Sau, cel puțin, nu la fel de asiduu, nici pe departe. Va veni o zi în care trăsăturile lui vor începe să alunece din strânsoarea memoriei ei, când nu va mai simți că îi fuge pământul de sub picioare când o femeie își va striga fiul „Tariq“. Nu îi va mai fi așa de dor de el ca acum, când durerea provocată de absența lui este tovarășul ei statornic – precum durerea-fantomă a unui membru amputat.

Doar că, din vreme în vreme, când va fi femeie în toată firea și va călca o cămașă sau își va da copiii în leagăn, niște fleacuri precum căldura unei carpete sub picioare într-o zi fierbinte sau curbura frunții unui străin vor declanșa amintirea acelei după-amieze împreună. Și împreună cu ea o vor năpădi toate celelalte senzații. Spontaneitatea gesturilor. Imprudența uimitoare. Stângăcia lor. Durerea, plăcerea și tristețea actului în sine. Căldura trupurilor lor înlănțuite.

Toate acestea o vor copleși, lăsând-o fără suflare.

Dar apoi vor trece toate, lăsând în urmă un gol și o neliniște vagă.

A hotărât că spusese *Să-mi zici dacă te doare?* Da. Asta era. Laila era fericită că își amintise.

Apoi babi a ieșit pe hol și a strigat-o din capul scărilor, zicându-i să vină repede.

— E de acord! i-a spus el, cu voce tremurată din cauza emoției de-abia ținute în frâu. O să plecăm, Laila. Toți trei. O să plecăm din Kabul.

Stăteau toți trei pe marginea patului, în dormitorul lui mami. Afară, cerul era brăzdat de rachete, luptele dintre facțiunea lui Hekmatyar și forțele armate ale lui Massoud continuând cu aceeași îndârjire. Laila știa că undeva în oraș cineva tocmai murise și că o coloană de fum negru se înălța deasupra unei clădiri care se prăbușise într-un nor de praf. Dis-de-diminează, cine va trece pe acolo, va trebui să ocolească cadavrele. Unele vor fi ridicate. Altele, nu. Câinii Kabulului, care descoperiseră gustul cărnii de om, se vor înfrupta în voie.

Cu toate acestea, Laila simțea nevoia să alerge pe acele străzi. Era în culmea fericirii. Trebuia să facă un efort ca să stea cuminte, să nu chiuie de bucurie. Babi spunea că vor merge mai întâi în Pakistan, ca să ceară vize. În Pakistan, unde era Tariq! Tariq era plecat de șaptesprezece zile, atâta tot, a calculat încântată. Dacă mami s-ar fi hotărât acum șaptesprezece zile, ar fi plecat cu toții. Acum ar fi fost cu Tariq! Dar nu mai conta. Vor pleca la Peshawar, ea, mami și babi, și acolo se vor întâlni cu Tariq și cu părinții lui. Mai mult ca sigur. Or să-și depună actele împreună. Pe urmă, cine știe? Europa? America? Poate, așa cum îi plăcea lui babi să spună, undeva la țărmul oceanului...

Mami stătea într-o rână, sprijinită de tăblia de la capul patului. Avea ochii umflați și își smulgea fire de păr din cap.

În urmă cu trei zile, Laila ieșise afară să ia o gură de aer curat. Se proptise în fața porții, sprijinindu-se de ea, când auzise un pocnet puternic; ceva îi şuierase pe la urechea dreaptă, iar prin fața ochilor îi zburaseră niște așchii mici de lemn. După moartea lui Giti, după miile de cartușe trase și nenumăratele rachete care căzuseră peste Kabul, de-abia vederea acelei găuri din poartă, la nici trei degete de capul Lailei, a trezit-o în sfârșit pe mami la viață. A făcut-o să înțeleagă că un război îi luase deja doi copii; acesta o putea costa viața celui care îi mai rămăsese.

Ahmad și Noor le zâmbeau de pe pereții camerei. Laila vedea cum privirea lui mami trece, plină de remușcări, de la o fotografie la alta. Ca și cum le-ar fi cerut consimțământul. Binecuvântarea. De parcă le-ar fi cerut iertare.

— Nu mai avem ce face aici, a spus babi. Fiii noștri s-au dus, dar o avem pe Laila. Ne avem unul pe celălalt, Fariba. O s-o luăm de la capăt.

Babi s-a întins pe pat spre ea. Când s-a aplecat să o ia de mâini, nu s-a ferit. Pe chipul ei se citeau renunțarea, resemnarea. S-au ținut de mâini, cu blândețe, pe urmă s-au îmbrățișat tăcuți, legănându-se ușor. Mami și-a îngropat fața în umărul lui. L-a apucat de cămașă.

Laila s-a perpelit toată noaptea de emoție. A văzut cum orizontul se luminează, colorându-se în nuanțe tari de portocaliu și galben, dar, la un moment dat, în ciuda euforiei care o cuprinsese și a focurilor de artilerie de afară, a furat-o somnul.

Și a visat.

Se făcea că stăteau pe un pled, pe o fâșie de plajă. Era o zi rece, mohorâtă, dar era cald lângă Tariq, sub pătura pe care și-o trăseseră pe umeri. Se zăreau mașinile parcate în spatele unui garduleț alb, scorojit, sub un șir de palmieri bătuți de vânt. Îi lăcrimau ochii din cauza vântului, nisipul le îngropa încălțările și niște ghemuri de iarbă uscată se rostogoleau din dună în dună. Se uitau la bărcile cu pânze care alunecau la orizont. În jurul lor, pescărușii țipau și tremurau în bătaia vântului. Din când în când, vântul mai ridica câte un vâl fin de nisip de pe pantele line. Pe urmă s-a auzit ceva, ca o incantație, iar ea i-a povestit ceva ce îi spusese babi cu ani în urmă, despre nisipurile cântătoare.

El îi freacă sprânceana, fiindcă are nisip în ea. Surprinde cu coada ochiului scânteierea inelului de pe degetul lui. Este la fel ca al ei, de aur, și are gravat pe toată suprafața un fel de labirint.

Este adevărat, îi spune. Din cauza fricțiunii grăuntelui de grăunte. Ascultă. El se conformează. Se încruntă. Așteaptă amândoi. Se aude din nou. Un geamăt, când vântul bate lin, un cor de vaiete ascuțite, când bate cu putere.

Babi socotea că ar fi bine să ia cu ei numai strictul necesar și să vândă restul lucrurilor.

— Să nu plecăm cu buzunarele goale, s-avem și noi ceva de cheltuială, pân-o să găsim de lucru la Pe-shawar.

În următoarele două zile, au făcut grămezi-grămezi toate lucrurile care erau de vânzare.

În camera ei, Laila a dat deoparte bluzele, pantofii, cărțile și jucăriile ei vechi. Când s-a uitat sub pat, a găsit o văcuță de sticlă galbenă, pe care i-o dăduse Hasina într-o pauză, în clasa a cincea. Un breloc în formă de minge de fotbal, cadou de la Giti. O zebură mică din lemn, pe roți. Un astronaut de porțelan pe care îl găsisese într-un șanț, cu Tariq. Ea avea șase ani atunci, iar el, opt. S-au ciondănit un

pic, fiecare pretinzând că el l-a găsit.

Și mami își strângea lucrurile, dar se vedea că o face fără tragere de inimă. Avea o privire apatică, pierdută. A renunțat la vesela pe care o țineau de sus, la milieuri, la toate bijuteriile – în afară de verighetă – și la aproape toate hainele ei vechi.

— Doar nu vrei s-o vinzi și pe-asta, nu-i așa? a întrebat-o Laila, ridicând rochia de mireasă, care s-a deschis ca o floare în poala ei. A mângâiat dantela, panglica cu care era tivit decolteul și perlele cusute pe mâneci.

Mami a ridicat din umeri și i-a luat-o din mână. A aruncat-o într-un morman de haine, fără să se mai uite la ea. Ca și cum ar fi smuls un plasture dintr-o mișcare, s-a gândit Laila.

Dar lui babi îi revenea sarcina cea mai dureroasă.

L-a găsit în mijlocul biroului, stând în picioare și măsurând rafturile bibliotecii cu o privire mâhnită. Purta un tricou la mâna a doua, pe care era imprimată o imagine a podului roșu din San Francisco. O ceață groasă, rozalie se ridica din apele cu valuri înspumate, învăluind turnurile podului.

— Știi poanta aia? Ești pe o insulă pustie și ai voie să-ți iei cinci cărți. Ce alegi? Nici prin gând nu mi-a trecut că va trebui s-o fac și eu într-o zi.

— Va trebui să inaugurăm o colecție nouă, babi.

— Hm. A zâmbit cu tristețe. Nu-mi vine să cred că plec din Kabul. Am venit aici la școală, aici mi-am găsit prima slujbă, în orașul ăsta am devenit tată. Mi-e greu să mă gândesc că în curând voi dormi sub cerul altui oraș.

— Și mie mi-e greu.

— Astăzi mi-a tot venit în minte un poem despre Kabul. Dacă nu mă-nșel eu, a fost compus în secolul al XVII-lea, de către Saib-e-Tabrizi. Cândva îl știam pe dinafară, dar acum nu-mi mai amintesc decât două versuri:

*Nici c-ai putea să socotești acele luni ce-i strălucesc pe-acoperișuri
Sau miile de sori splendizi ce i se ascund pe după ziduri.*

Laila a ridicat privirea și a văzut că îi dăduseră lacrimile. L-a îmbrățișat.

— Of, Babi. O să ne-ntoarcem. După ce-o să se termine războiul, o să ne-ntoarcem la Kabul, *Inshallah*. O să vezi.

A treia zi de dimineață, Laila s-a apucat să mute grămezile de lucruri în curte și să le depoziteze lângă poartă. Voiau să le ducă la o casă de amanet, cu taxiul.

A făcut nenumărate ture între casă și curte, cu maldăre de haine și vrafuri de farfurii și multe cutii cu cărțile lui babi. Pe la prânz ar fi trebuit să fie extenuată, mai ales că grămada de obiecte de la poartă îi ajungea acum până la talie. Dar, cu fiecare drum, știa că este mult mai aproape de momentul în care îl va vedea din nou pe Tariq și, cu fiecare drum, picioarele îi erau tot mai sprintene, iar brațele, tot mai oțelite.

— Ne trebuie un taxi mare.

S-a uitat în sus. Era mami, care striga din dormitorul de la etaj. Se aplecase pe fereastră, cu coatele pe pervaz. Soarele puternic îi juca în părul încărunțit și îi lumina fața slabă, trasă. Purta aceeași rochie albastru cobalt de la petrecerea din urmă cu patru luni, o rochie potrivită pentru o femeie mai tânără – o clipă, Lailei i s-a părut că mami arată ca o femeie bătrână. O femeie bătrână, cu brațe slăbănoage, obraji scofâlciți și privire sfârșită, cu cearcăne negre de oboseală, o creatură cum nu se poate mai diferită de femeia plinuță, cu fața rotundă, care zâmbea fericită în fotografiile acelea decolorate de la nuntă.

— Două taxiuri mari, i-a răspuns Laila.

Îl vedea și pe babi, în sufragerie, punând cutiile unele peste altele.

— Să vii sus după ce termini, i-a zis mami. O să mâncăm de prânz. Ouă fierte și fasolea rămasă de

ieri.

— Preferatele mele.

S-a gândit brusc la visul ei. Ea și Tariq pe un pled, la țărmul oceanului. Vântul. Dunele.

Oare cum cântau nisipurile, se întreba ea acum.

S-a oprit. A văzut o șopârlă gri, care ieșea dintr-o crăpătură. Își întorcea capul când într-o parte, când în cealaltă. A clipit. A zbughit-o și s-a ascuns sub o piatră.

Laila s-a gândit din nou la plajă. Numai că, de data aceasta, cântecul se auzea peste tot. Și creștea. Era din ce în ce mai puternic, din ce în ce mai ascuțit. Îi inunda urechile. Nu mai auzea nimic altceva. Pescărușii erau acum ca niște mimi cu pene, deschizându-și și închizându-și ciocurile fără zgomot, iar valurile se spărgeau cu spumă și stropi, dar fără niciun sunet. Nisipul cânta în continuare. Acum țipa. Un sunet ca... de clopoțel?

Nu de clopoțel. Nu. Ca de fluier.

A scăpat cărțile din mână. S-a uitat în sus, la cer. Și-a dus o mână la ochi.

S-a auzit un muget uriaș.

În spatele ei, o străfulgerare albă.

Pământul i s-a zguduit sub picioare.

Ceva fierbinte și puternic a izbit-o din spate. A scos-o din sandale. A luat-o pe sus. Acum zbura, răsucindu-se în aer, văzând cerul și pe urmă pământul, pe urmă cerul și pe urmă pământul. O bucată mare de lemn, în flăcări, a trecut razant pe lângă ea. I-au urmat mii de cioburi de sticlă, iar Lailei i s-a părut că le vede pe fiecare în parte, zburând peste tot în jurul ei și făcând tumbe cu încetinitorul. Vedea soarele reflectat în fiecare dintre ele, dând naștere unor curcubeie mici și frumoase.

Apoi s-a izbit de perete. A căzut grămadă pe jos. Fața și brațele i-au fost acoperite de o ploaie de pământ și moloz și cioburi și pietricele. Ultimul lucru pe care și-l mai amintea era o bufnitură, undeva în apropiere. O bucată însângerată de ceva. Pe ea, turnul unui pod roșu, ieșind dintr-o ceață deasă.

Siluețele se mișcă de colo-colo. O lumină fluorescentă, în tavan. Apare chipul unei femei, se apleacă deasupra ei.

Laila dispare din nou în întuneric.

Alt chip, de data aceasta de bărbat. Trăsăturile par să i se fi lățit și turtit. Buzele i se mișcă, dar nu scoate niciun sunet. Tot ce aude este un țuiit.

Bărbatul îi face cu mâna. Se încruntă. Buzele i se mișcă din nou.

O doare. O doare când respiră. O doare peste tot.

Un pahar cu apă. O pastilă roz.

Înapoi în întuneric.

Din nou femeia. Față lungă, ochi înguști. Laila nu aude decât țuiitul, dar vede cuvintele revărsându-se din gura femeii, de parcă ar fi un sirop gros, negru.

O doare pieptul. O ustură mâinile și picioarele.

Peste tot în jur, pete care se mișcă.

Unde este Tariq?

De ce nu este aici?

Întunericul. Un roi de stele.

Ea și babi, îmbrățișați undeva la înălțime. El îi arată un câmp cu orz. Un generator prinde viață.

Femeia cu fața lungă s-a aplecat peste ea și o privește.

O doare când trage aer în piept.

Undeva se aude un acordeon.

Din fericire, apare din nou pastila roz. Urmează o tăcere adâncă. O tăcere adâncă, care se așterne peste toate.

PARTEA A TREIA

Mariam

Știi cine sunt eu?

Fata a clipit.

— Știi ce s-a întâmplat?

Fetei îi tremurau buzele. A închis ochii. A înghițit. Și-a dus mâna la obrazul stâng. A bolborosit ceva.

Mariam s-a aplecat mai mult.

— Urechea asta, a murmurat fata. Nu aud.

În prima săptămână, fata a dormit aproape tot timpul, ajutată și de pastilele roz pe care i le cumpărase Rasheed de la spital. Murmura în somn. Uneori aiura, țipa, striga nume pe care Mariam nu le recunoștea. Plângea, se zbătea, arunca păturile de pe ea cât colo și trebuia să o imobilizeze. Alteori vomita tot ce îi dădea să mănânce.

Când nu era agitată, le arunca niște priviri sumbre de sub pătură și le răspundea pierit și scurt la întrebările pe care i le puneau. Erau zile în care se purta ca un copil, mișcându-și capul dintr-o parte în alta când Mariam și apoi Rasheed încercau să o hrănească. Imediat se încorda când o vedea pe Mariam că se apropie cu lingura. Dar obosea repede și până la urmă ceda în fața insistențelor lor. După capitulare, urmau lungi reprize de plâns.

Rasheed a pus-o să îi dea cu unguent cu antibiotic pe tăieturile de pe față și gât, pe rănilor cusute de pe umeri, antebrațe și gambe. O înfășura în bandaje, pe care le spăla și le refolosea. Îi ținea părul ca să nu îi cadă pe față când vomita.

— Cât o s-o mai ținem la noi? îl întreba pe Rasheed.

— Pân-o să se facă bine. Uită-te la ea în ce hal este. Cum să plece? Sărăcuța.

Rasheed era cel care o găsisese și o scosese de sub dărâmături.

— Noroc că eram acasă, i-a spus el fetei. Stătea pe un scaun pliant, lângă patul lui Mariam. Norocul tău, vreau să zic. Te-am scos cu mâinile goale. Aveai o bucată de fier uite-așa de mare... În acest punct, și-a întins degetul mare și arătătorul ca să îi arate – dublând, după părerea lui Mariam, mărimea reală a obiectului. Atâta de mare. Îți ieșea din umăr. Ți se înfipsea bine de tot, chiar m-am gândit să folosesc patentul, dar ai scăpat cu bine. Nici n-o să-ți dai seama când o să fii *nau socha*. Ca nouă.

Tot Rasheed salvase un teanc din cărțile lui Hakim.

— Multe erau făcute scrum. Din păcate, ce a mai rămas a fost furat.

În acea primă săptămână, a ajutat-o pe Mariam să aibă grijă de fată. Într-o zi, s-a întors acasă cu o pătură nouă și o pernă. Altădată, cu un flacon de pastile.

— Vitamine, a spus.

Rasheed a fost cel care i-a dat Lailei vestea că locuința prietenului ei Tariq era acum ocupată.

— Un dar de la unul dintre comandantii lui Sayyaf pentru trei dintre oamenii lui. Un dar! Ha!

Cei trei *oameni* erau în realitate niște băieți cu chipurile proaspete arse de soare. Mariam îi vedea de fiecare dată când trecea pe acolo. Erau îmbrăcați tot timpul în uniforme militare și stăteau pe vine în pragul casei lui Tariq, jucând cărți și fumând, cu kalașnikovurile sprijinite de perete. Unul dintre ei, vânjos, sigur pe el și înfumurat, era șeful. Cel mai mic era și cel mai potolit; își luase obiceiul de a-i zâmbi și de a-și înclina capul în semn de *salaam* când o vedea trecând. În acele momente, masca de impertinență îi cădea și Mariam surprindea un licăr de smerenie încă neîntinată.

Apoi, într-o dimineață, casa a fost lovită de rachete lansate, se pare, de către hazarii lui Wahdat. O vreme, vecinii au tot găsit bucăți din trupurile lor.

— Bine le-au făcut, a comentat Rasheed.

Fata fusese incredibil de norocoasă, se gândea Mariam, fiindcă scăpase cu niște răni relativ minore, după ce racheta îi transformase casa într-un morman de moloz fumegând. Încet-încet, s-a pus pe picioare. A început să mănânce mai mult și să se pieptene singură. Făcea baie fără ajutor. A început să ia masa jos, cu Mariam și cu Rasheed.

Dar, din când în când, o năpădeau amintirile și atunci ori se închidea într-o tăcere mormântală, ori o apucau crizele de furie. Se izola și cădea în depresie. Avea coșmaruri și dureri. Vomita.

Uneori, o copleșeau regretele.

— Nici măcar n-ar trebui să fiu aici, a spus într-o zi.

Mariam schimba așternuturile. Fata se așezase pe podea, cu genunchii vineți la gură, și se uita la ea.

— Tata a vrut să ducă el cutiile de cărți afară, zicea că sunt prea grele pentru mine, dar nu l-am lăsat. Eram așa de pornită. Eu ar fi trebuit să fiu în casă când s-a întâmplat, nu el.

Mariam a desfăcut cearșaful curat și l-a așezat cu o mișcare amplă pe pat. S-a uitat la fată, la buclele ei blonde, la gâtul subțire, pomeții ascuțiți și buzele pline. Își amintea că o văzuse pe stradă când era mai mică și se ținea după mama ei în drum spre *tandoor* sau cocoțată pe umerii fratelui ei, ai celui mai mic, care avea un neg păros pe ureche. Sau când se juca cu bilele de sticlă, împreună cu băiatul tâmplarului.

Fata se uita la ea, de parcă ar fi așteptat niște vorbe de înțelepciune, de încurajare. Dar ce vorbe de înțelepciune avea Mariam de oferit? Dar de încurajare? Își amintea de ziua în care o îngropaseră pe nana și cât de puțină alinare îi aduseseră cuvintele din *Coran*, pe care i le recitase hoguea Faizullah. *Binecuvântat fie Cel ce are în mâna Sa împărăția, Cel ce asupra tuturor are putere, Cel ce a creat viața și moartea ca să dovedească care dintre voi este mai bun la faptă.* Sau ceea ce îi spusese despre propria ei vină: *Gândurile astea nu-ți fac bine, Mariam jo. Or să te distrugă. Nu a fost vina ta. Ascultă la mine. Nu a fost vina ta.*

Ce putea să îi spună ea acestei fete ca să îi mai aline suferința?

Până la urmă, nu a mai fost nevoie să îi spună nimic, fiindcă fata s-a schimonosit și apoi s-a chircit pe podea, spunând că îi este rău.

— Stai așa! Așteaptă s-aduc un lighean. Nu pe podea, că de-abia am făcut curat... Of. Of. *Khodaya*. Doamne.

Apoi, într-o zi, cam la o lună de la explozia în care își pierduseră viața părinții fetei, un bărbat a ciocănit la ușă. Mariam i-a deschis și el i-a spus pentru ce a venit.

— Jos este un bărbat care vrea să te vadă, i-a zis Mariam.

Fata și-a ridicat capul de pe pernă.

— Zice că îl cheamă Abdul Sharif.

— Nu cunosc niciun Abdul Sharif.

— Da' el întreabă de tine. Trebuie să cobori să vorbești cu el.

Laila

Laila s-a așezat în fața lui Abdul Sharif, un bărbat pirpiriu, cu nasul borcănat și chipul ciupit de vărsat de vânt. Din cauza părului castaniu scurt și țepos, capul lui mic părea o pernuță de ace.

— Să-mi fie cu iertare, *hamshira*, a spus el, aranjându-și gulerul răsfrânt și ștergându-și fruntea cu o batistă. Din păcate, nu mi-a trecut de tot. Încă cinci zile de tratament cu chestia aia, cum se numește... Sulfanilamidă.

Laila s-a așezat astfel încât urechea ei dreaptă, cea bună, să fie cât mai aproape de el.

— Ați fost prieten cu părinții mei?

— Nu, nu, a zis Abdul Sharif repede. Îmi cer scuze.

A ridicat un deget și a luat o înghițitură mare de apă din paharul pe care Mariam i-l așezase în față.

— Cred că ar trebui să încep cu începutul. S-a bătut cu degetele pe buze, apoi pe frunte. Vezi, mătăluță, eu sunt negustor. Am niște prăvălii de confecții, mai ales haine bărbătești. *Chapan*-uri, pălării, *tumban*-uri, costume, cravate, orice-ți poftește inimioara. Am avut două prăvălii aici, în Kabul, în Taimani și Shar-e-Nau, dar tocmai le-am vândut. Și mai am două în Pakistan, la Peshawar. Tot acolo am și depozitul. Așa că sunt mai tot timpul pe drumuri. Ceea ce, în zilele noastre... A dat din cap și a zâmbit obosit. Să zicem că este o aventură. De curând am fost la Peshawar, cu afaceri, să iau comenzile, să fac inventarul, treburi de-astea. Și să-mi văd familia. Avem trei fete, *alhamdulillah*. După ce mujahedinii și-au sărit la beregate, le-am dus pe ele și pe soția mea la Peshawar. N-am vrut să le văd numele pe lista de *shaheed*. Ca să fiu sincer, nici pe-al meu. O să mă mut și eu cât de curând, *Inshallah*. În fine, trebuia să mă întorc la Kabul acum două miercuri, dar soarta a vrut să mă îmbolnăvesc. Nu vreau să te plictisesc cu detalii, *hamshira*, de-ajuns să-ți spun că atunci când m-am dus să-mi fac nevoile, mai precis treaba mică, am simțit că dau afară ditamai cioburile de sticlă. Nu i-aș dori așa ceva nici lui Hekmatyar. Nevastă-mea, Nadia *jan*, să-i dea Allah sănătate, m-a rugat cu cerul și cu pământul să mă duc la doctor, dar eu am crezut c-o să se rezolve cu aspirină și apă din belșug. Nadia *jan* insista și eu ziceam că nu și uite-așa am ținut-o o vreme bună. Știi vorba aia, cine s-aibă ac de cojocul unui catâr căpos, dacă nu un căraș căpos? Dar, de data asta, din păcate, a câștigat catârul, adică eu.

A băut apa care mai rămăsese și i-a întins paharul lui Mariam.

— Dacă nu e prea mare *zahmat*.

Mariam a luat paharul și s-a dus să îi mai aducă apă.

— E de prisos să mai spun că ar fi trebuit s-o ascult. Să-i dea Domnul viață lungă, că mereu a fost o femeie cu judecată. Când am ajuns la spital, ardeam tot de fierbințeală și tremuram ca un copac *beid* bătut de vânt. De-abia mă mai țineam pe picioare. Doctorița mi-a zis că am septicemie. Că dac-aș mai fi stat vreo două sau trei zile, nevastă-mea ar fi rămas văduvă. M-au băgat într-o secție specială, pentru oamenii grav bolnavi, bănuiesc. O, *tashakor*. A luat paharul de la Mariam și a scos o pastilă mare, albă din buzunarul de la haină. Ia uitați ce ditamai nasturii mi-au dat.

Laila l-a privit cum înghite pastila. Era conștientă că respiră mai sacadat. Își simțea picioarele grele, ca pietrele de moară. Își tot spunea că nu terminase de povestit, că nu îi zisese încă nimic, că va relua într-o clipă, și îi venea să se ridice și să fugă, să plece înainte ca el să îi spună ceea ce ea nu voia să audă.

Abdul Sharif a pus paharul pe masă.

— Acolo l-am cunoscut pe prietenul mătăluță, Mohammad Tariq Walizai.

Lailei a început să îi bată inima mai tare. Tariq în spital. Într-o secție specială. *Pentru oamenii grav bolnavi*.

I s-a uscat gura. S-a foit pe scaun. Trebuia să se întărească, altfel risca să își iasă din minți. Și-a luat

gândul de la spitale și secții speciale și s-a gândit, în schimb, că nu mai auzise pe nimeni spunându-i lui Tariq pe numele întreg de când se înscrieseră amândoi la un curs de limbă persană, într-o iarnă, cu ani în urmă. Profesorul striga catalogul și îi zicea așa, pe numele întreg, Mohammad Tariq Walizai. Atunci i se păruse caraghios.

— Am auzit de la o asistentă ce i s-a ntâmplat, și-a reluat Abdul Sharif povestirea, bătându-se ușor cu pumnul în piept, probabil ca să alunece pastila mai ușor. Am petrecut ceva timp în Peshawar, așa că am prins destul de bine limba urdu. În fine, din ce-am înțeles eu, prietenul mătăluță se afla într-un camion plin de refugiați, douăzeci și trei la număr, care se îndrepta spre Peshawar. Aproape de frontieră, au fost prinși într-un foc încrucișat. Camionul a fost lovit de o rachetă, probabil rătăcită, dar de la oamenii ăștia te poți aștepta la orice, chiar la orice. Au fost doar șase supraviețuitori, internați toți în același spital. Trei dintre ei au murit în decurs de douăzeci și patru de ore. Alți doi au supraviețuit, două surori, dacă am înțeles eu bine, care au fost externate. Mai rămăsese prietenul matal, domnul Walizai. Când m-am internat eu, el era acolo de vreo trei săptămâni.

Așadar, era în viață. Dar oare cât de grav îl răniseră, se întreba Laila cu înfrigurare. Cât de grav? Evident, destul de grav, dacă era internat într-o secție specială. Laila era conștientă că începuse să transpire, că fața îi luase parcă foc. A încercat să se gândească la altceva, la ceva frumos, cum ar fi călătoria la Bamian, cu Tariq și cu babi, la cele două statui ale lui Buddha. Dar nu i-a reușit, răsărindu-i în minte o imagine cu părinții lui Tariq: mama lui, prinsă în camionul răsturnat cu fundul în sus, strigându-l prin perdeaua de fum, cu brațele și pieptul cuprinse de flăcări, peruca topindu-i-se pe pielea capului...

A trebuit să respire adânc de câteva ori.

— Era în patul de lângă mine. Nu existau pereți, doar o draperie între noi. Așa că îl vedeam destul de bine.

Abdul Sharif a început să se joace cu verigheta. Vorbea mai rar acum.

— Prietenul dumitale era grav, foarte grav rănit, dacă mă-nțelegi. Din toate părțile îi ieșeau tuburi de cauciuc. La început – și-a dres glasul – am crezut că și-a pierdut amândouă picioarele în atac, dar o asistentă mi-a spus că nu, doar stângul, fiindcă pe dreptul și-l pierduse mai demult. Avea și leziuni interne. Îl operaseră deja de trei ori. Îi scosese răni din intestine și altele, dar nu-mi mai amintesc prea bine. Plus că avea arsuri. Destul de rele. Și altceva n-o să-ți mai spun. Sunt sigur că ai și-așa destule coșmaruri, *hamshira*. N-are rost să-ți mai pricinuiesc și eu altele.

Tariq era invalid. Un trunchi cu două cioturi. *Invalid*. Pe Laila o durea sufletul de durerea lui. Simțea că se prăbușește în gol. Cu eforturi disperate, și-a trimis mintea să zboare din încăpere, pe fereastră, departe de bărbatul acela, departe de strada aceea, dincolo de oraș și de clădirile lui cu acoperișuri plate și bazarurile și labirintul de străzi înguste, transformate în castele de nisip.

— Era mai tot timpul sub anestezie. Pentru durere, mă-nțelegi. Dar avea și momente când trecea efectul medicamentelor și era lucid. Avea dureri, dar judeca limpede. Vorbeam cu el de la mine din pat. I-am spus cine sunt, de unde sunt. Cred că era bucuros că stă lângă un *hamwatan*. Mai mult eu vorbeam, el nu prea putea. Avea vocea hârșăită și cred că-l durea dacă-și mișca buzele. Așa că i-am povestit de fiicele mele și de casa noastră din Peshawar și de veranda pe care o construim eu și cumnatu-meu în spatele casei. I-am spus că am vândut prăvăliile din Kabul și că o să mă-ntorc să rezolv cu hârtoagele. Nu era cine știe ce, dar se mai distra și el. Cel puțin așa îmi place să cred. Din când în când, mai zicea câte ceva. De multe ori nu deslușeam prea bine ce spune, dar ceva-ceva tot prindeam. Mi-a spus de unde venea. Mi-a povestit despre unchiul lui din Ghazni, cum gătea mama lui, că tatăl era tâmplar și că îi plăcea să cânte la acordeon. Dar cel mai mult vorbea despre mătăluță, *hamshira*. Zicea că ești... cum s-a exprimat... cea mai timpurie amintire a lui? Da, cred că asta a fost. Mi-am dat seama că ținea foarte mult la mătăluță. *Balay*, se vedea cu ochiul liber. Dar zicea că îi pare bine că nu ești acolo. Zicea că n-ar fi vrut să-l vezi așa.

Laila își simțea din nou picioarele grele, ancorate în podea, de parcă i s-ar fi scurs tot sângele în ele. Dar mintea îi era liberă și zbura cu viteză de proiectil dincolo de Kabul, peste culmile stâncoase și maronii și peste deșerturile presărate cu tufe de pelin, pe lângă canioanele de stâncă roșie zimțată și peste munții cu căciuli de zăpadă...

— Când i-am spus c-o să mă-ntorc la Kabul, m-a rugat să te caut, să-ți spun că îi este dor și că se gândește la mătăluță. I-am promis c-așa o să fac. Cum să-ți zic, l-am îndrăgit destul de tare. Se vedea imediat că-i băiat bun.

Abdul Sharif s-a șters cu batista pe frunte.

— M-am trezit într-o noapte, a continuat el, jucându-se din nou cu verigheta, sau cel puțin cred că era noapte, fiindcă n-ai de unde să știi în locuri ca ăla. Nu există ferestre, așa că răsăritul și apusul sunt totuna. Dar m-am trezit și am băgat de seamă că era ceva vânzoleală pe lângă patul vecin. Vezi, mătăluță, și pe mine mă-ndopau cu medicamente, mă mai trezeam din când în când, dar imediat mă lua din nou somnul, așa că nu prea știam ce era de-adevăratelea și ce visasem. Dar îmi amintesc grămada de doctori adunată în jurul patului, strigând după una-alta, alarmele care sunau, seringile împrăștiate peste tot. De dimineață, patul era gol. Am întrebat o asistentă ce s-a-ntâmplat. Mi-a spus că fusese curajos și se luptase.

Laila și-a dat seama ca prin ceață că dă din cap în semn că a înțeles. Știuse. Bineînțeles că știuse. Fusese sigură, din momentul în care se așezase în fața acestui om, de ce venise, ce veste îi aducea.

— La-nceput, cum să-ți spun, la-nceput nici măcar nu am crezut că exiști cu adevărat. Am crezut că delirează din pricina morfinei. Poate chiar am *sperat* să nu exiști; mi-a fost mereu groază să dau vești proaste, dar îi făcusem o promisiune. Și, după cum am mai spus, ajunsese să-l îndrăgesc, așa că, acum câteva zile, am dat o tură pe-aici. Am întrebat de mătăluță, am vorbit cu niște vecini. Mi-au arătat casa asta și mi-au povestit ce s-a-ntâmplat cu părinții matala. Ce să zic, când am auzit una ca asta, am făcut stânga-mprejur și-am plecat. N-aveam de gând să-ți spun. M-am gândit c-ar fi prea de tot pentru matala. Pentru oricine, de fapt.

Abdul Sharif s-a întins peste masă și i-a pus mâna pe genunchi.

— Dar m-am întors, fiindcă, la urma urmei, cred că el ar fi vrut să știi. Sunt convins. Îmi pare așa de rău, aș fi vrut...

Laila nu îl mai asculta. Și-a amintit de ziua când venise bărbatul din Panjshir, ca să le dea vestea morții lui Ahmad și Noor. Și-a adus aminte de babi, care, alb ca varul, s-a prăbușit pe canapea, și de mami, care și-a dus mâna la gură când a auzit. În ziua aceea, Laila o văzuse pe mami devastată și se speriasse, dar nu fusese îndurerată, nu cu adevărat. Nu înțelesese ce grozăvie era pierderea pe care o suferise mami. Iar acum, alt străin, care anunța altă moarte. Acum *ea* era cea care stătea pe scaun. Oare aceasta era pedeapsa ei pentru că se arătase așa de rece în fața suferinței proprii mame?

Își amintea cum se prăbușise mami la pământ, cum țipase, cum își smulsese părul din cap. Dar ea nici măcar asta nu putea face. Era ca o stană de piatră.

A rămas lipită de scaun, cu mâinile lipsite de vlagă, căzute în poală, cu privirea în gol și cu mintea departe. Și-a lăsat gândurile să zboare și să tot zboare, până au găsit locul acela în care se simțea în siguranță, unde câmpurile cu orz erau verzi, unde apa râului era cristalină, iar în aer dansau semințe de bumbac, cu miile; unde babi citea o carte sub un salcâm, Tariq trăgea un pui de somn cu mâinile împreunate pe piept, iar ea își băga picioarele în apă și visa frumos, sub privirea vigilentă a zeilor din stânca străveche, decolorată de soare.

Mariam

Îmi pare așa de rău, i-a spus Rasheed fetei, luând castronul cu *mastawa* și chiftele de la Mariam, fără să îi arunce nicio privire. Știi că voi doi erați... *prieteni* foarte buni. Tot timpul ați umblat împreună, de copii. Este îngrozitor ce s-a-ntâmplat, prea mulți tineri afgani mor în felul ăsta.

A făcut un semn cu mâna, impacientat, tot cu ochii la fată, și Mariam i-a dat un șervet.

Ani de zile, Mariam se uitase la el cum mănâncă – mușchii de la tâmple îi zvâcneau, cu o mână făcea mici cocoloașe compacte de orez, iar cu dosul palmei celeilalte se ștergea de grăsime și de boabele de orez care îi mai rămâneau pe la colțurile gurii. Ani de zile mănucase fără să își ridice privirea din farfurie, fără să scoată o vorbă, într-o tăcere acuzatoare, de parcă ar fi așteptat o sentință, întreruptă doar de câte un mormăit incriminator, un plescăit de limbă dezaprobat, un ordin monosilabic prin care mai cerea pâine sau apă.

Acum mânca cu lingura. Folosea un șervet. Spunea *lotfan* când cerea apă. Și vorbea fără oprire, plin de vervă.

— După mine, americanii n-au făcut deloc bine când l-au înarmat pe Hekmatyar. Vorbesc de tot armamentul pe care i l-a dat CIA-ul în anii optzeci, ca să lupte împotriva sovieticilor. Sovieticii au plecat, dar el a păstrat armele și acum le întoarce împotriva unor oameni nevinovați, ca părinții tăi. Și asta numește el jihad. Ce abureală! Ce-are a face jihadul cu omorârea de femei și copii? Ar fi fost mult mai bine dacă CIA-ul l-ar fi înarmat pe comandantul Massoud.

Mariam a ridicat fără să vrea din sprâncene. *Comandantul* Massoud? De câte ori nu îl auzise ea pe Rasheed tunând și fulgerând la adresa lui Massoud, făcându-l trădător și comunist? Dar, dacă stătea să se gândească mai bine, Massoud era tadjic. Ca Laila.

— ăsta *da* om chibzuit. Un afgan de nădejde, un bărbat interesat cu-adevărat de o soluție pașnică.

Rasheed a ridicat din umeri și a oftat.

— Nu că americanii ar da doi bani pe noi, de asta poți să fii sigură. Ce-i doare pe ei că paștii și hazarii și tadjicii și uzbekii se omoară între ei? Câți americani ar putea să-i deosebească? Părerea mea este că degeaba așteptăm vreun ajutor de la ei. Acum, că s-a destrămat Uniunea Sovietică, nu le mai suntem de niciun folos. Ne-am jucat rolul. În ochii lor, Afganistanul este o *kenarab*, o hazna. Scuză-mi, te rog, limbajul, dar este adevărat. Tu ce părere ai, Laila *jan*?

Fata a bălmăjit ceva, plimbând o chiftea de colo-colo prin farfurie.

Rasheed a dat gânditor din cap, de parcă ar fi spus cel mai inteligent lucru pe care îl auzise în viața lui. Mariam a trebuit să se uite în altă parte.

— Nu știu dacă știi, dar eu și tatăl tău, Dumnezeu să-l odihnească, obișnuiam s-avem discuții de-astea, înainte să vii tu pe lume, firește. Nu ne mai săturam de politică. Vorbeam și despre cărți. Nu-i așa, Mariam? Mai ții minte.

Mariam și-a făcut de lucru, sorbind o gură de apă.

— În sfârșit, sper că nu te-am plictisit cu toată vorbăria asta cu politica.

Mai pe seară, Mariam era în bucătărie și spăla vasele, simțind că are un gol în stomac.

Problema nu era neapărat *ce* spusese, minciunile sfruntate, empatia închipuită, nici măcar faptul că nu mai ridicase mâna asupra ei de când o scosese pe fată de sub dărâmături.

Lucrul care nu îi dădea pace era impresia că toată tărașenia fusese *pusă în scenă*. Ca un spectacol de teatru. O încercare, vicleană și patetică în același timp, din partea lui de a impresiona. De a cuceri.

Și, ca din senin, Mariam a știut că bănuielile ei sunt îndreptățite. A înțeles cu groază, de parcă ar fi lovit-o ceva în moalele capului, că asista la un ritual de curtare.

Până la urmă, și-a luat inima în dinți și a intrat la el în cameră.

Rasheed și-a aprins o țigară și i-a răspuns:

— De ce nu?

Mariam a înțelese imediat că bătălia era pierdută. Sperase, cu inima îndoită, ca el să nege totul, să mimeze nedumerirea, poate chiar să se declare jignit din pricina insinuărilor ei. Așa, ar fi fost cât de cât stăpână pe situație. Poate că ar fi reușit să îl facă să se rușineze. Dar calmul cu care a recunoscut totul, ca pe ceva de la sine înțelese, i-a dat toată strategia peste cap.

— Stai jos, i-a spus. Se trântise în pat, cu spatele la perete, rășchirându-și picioarele butucănoase și lungi. Stai jos, să nu leșini și să-ți spargi tărtăcuța.

Mariam s-a lăsat pe un scaun pliant de lângă pat.

— Dă-mi scrumiera.

I-a dat-o, supusă.

Rasheed avea vreo șaiszeci de ani sau chiar mai mulți – nici Mariam, nici el însuși nu știau ce vârstă are mai exact. Albise de tot, dar avea părul la fel de des și de aspru. Avea pungi sub ochi, iar pielea de pe gât i se zbârcise. Și obrajii erau mai căzuți ca înainte. Când se trezea, umbla cam gârbovit. Dar umerii îi erau la fel de vânjoși, trunchiul, solid, mâinile, puternice și avea un ditamai burtoiu, care îi anunța intrarea într-o încăpere.

Una peste alta, se gândea Mariam, anii care trecuseră fuseseră mai blânzi cu el decât cu ea.

— Trebuie să legalizăm situația, a spus el, încercând să-și potrivească scrumiera pe burtă. Și-a tânguiat buzele, șugubăț. Lumea o să-nceapă să vorbească. Nu dă bine să ținem o fată tânără în casă, o să-mi strice reputația. Și pe-a ei. De-a ta, nici nu mai vorbesc.

— Optsprezece ani, a spus Mariam. Și nu ți-am cerut niciodată nimic. Dar chiar nimic. O fac acum.

El a tras din țigară și a suflat fumul pe îndelete.

— Nu poate să *stea* aici pe degeaba, dacă asta sugerezi. Nu mai pot s-o hrănesc și s-o-mbrac și să-i dau un pat să doarmă, că doar nu sunt Crucea Roșie, Mariam.

— Dar așa?

— Și ce? Care-i problema? E prea tânără, așa ți se pare? Are paisprezece ani. Nu mai e un copil. Tu aveai cincisprezece, mai ții minte? Mama avea paisprezece ani când m-a născut. Treisprezece, când s-a măritat.

— Dar... nu vreau, a spus Mariam, buimacă de rușine și neputință.

— Nu te privește. E decizia mea și-a ei.

— Sunt prea bătrână.

— Ea este prea tânără, tu ești prea bătrână... Ce prostie.

— *Ba* sunt bătrână. Prea bătrână ca să-mi mai faci una ca asta, a protestat Mariam, cu mâinile încleștate pe rochie și tremurând din toate încheieturile, ca să mă faci *ambagh* după atâta amar de vreme.

— Nu mai exagera, că doar nu-i un capăt de țară. Am prieteni care au câte două, trei, patru neveste. Și taică-tău avea vreo trei. În plus, alții ar fi făcut demult ce fac eu acum. Știi bine c-am dreptate.

— N-o s-accept.

Rasheed a zâmbit cu tristețe.

— Mai *există* o opțiune, a spus el, scărpinându-se pe talpa de la un picior cu călcâiul crăpat de la celălalt. N-are decât să plece, n-o să-i stau în drum, dar nu cred s-ajungă prea departe fără mâncare, fără apă, fără o rupie în buzunar, pe ploaia asta de gloanțe și de rachete. Câte zile-ți închipui tu c-o să reziste pân-o să fie răpită, violată sau aruncată într-un șanț cu gâtul luat? Sau toate trei?

A tușit și și-a potrivit perna la spate.

— Drumurile sunt necruțătoare, Mariam, crede-mă, sunt împânzite de copoi și bandiți. Șansele ei ar fi aproape de zero. Dar să zicem că, printr-o minune, ar ajunge la Peshawar. Și pe urmă? Ai habar ce se-ntâmplă în taberele alea?

O fixa cu privirea, printre rotocoalele de fum.

— Oamenii trăiesc în cocioabe de carton. TBC-ul, dizenteria, foametea și crimele fac ravagii. Și asta înainte de venirea iernii. Apoi urmează degerăturile. Pneumonia. Oamenii se prefac în sloiuri de gheață. Taberele alea se transformă în niște cimitire înghețate. Desigur, a continuat, făcând un gest jucăuș cu mâna, ar putea să se încălzească într-unul dintre bordelurile din Peshawar. Am auzit că merg ca pe roate. O frumusețe ca ea ar scoate bani frumoși, nu crezi?

A pus scrumiera pe noptieră și s-a dat pe marginea patului.

— Uite, a zis, pe un ton mai împăciuitor, pe care și-l permitea pentru că ieșise învingător. Știam că n-o să-ți pice prea bine. Într-un fel, te-nțeleg. Dar așa este cel mai bine, o să vezi. Gândește-te în felul următor, Mariam. *Ție* îți dau o mână de ajutor la treburile casei, iar *ei*, un acoperiș deasupra capului, un cămin și un soț. În vremurile astea, când se-ntâmplă atâtea nenorociri, o femeie are nevoie de un soț. N-ai băgat de seamă ce de văduve dorm în stradă, sub cerul liber? Ar omorî ca să aibă așa o șansă. La urma urmei, este... Ca s-o zicem pe-aia dreaptă, fac o faptă bună.

A zâmbit.

— Dacă stau să mă gândesc mai bine, cred că merit o medalie.

Mai târziu, pe întuneric, Mariam i-a dat vestea fetei.

Vreme îndelungată, fata nu a scos o vorbă.

— Vrea un răspuns până mâine dimineață.

— I-l dau chiar acum. Răspunsul meu este da.

Laila

A doua zi, Laila a zăcut în pat. De dimineață, când Rasheed a băgat capul pe ușă și a anunțat-o că se duce la frizer, ea era înfolfită în pătură. Spre seară, când a ajuns acasă, a găsit-o tot în pat și i-a arătat noua tunsoare, costumul la mână a doua, albastru cu dungi pe care și-l luase și verigheta pe care o cumpărase pentru ea.

S-a așezat lângă ea pe marginea patului și a făcut mare caz din desfacerea cu încetineală a panglicii, deschiderea cutiei și pescuirea cu delicatețe a inelului. I-a scăpat că dăduse vechea verighetă a lui Mariam pe el.

— Pe ea n-o interesează, pe cuvânt. Nici măcar n-o să bage de seamă.

Laila s-a tras în celălalt capăt al patului. La parter se auzea șuieratul fierului de călcat, mînuit de Mariam.

— Ea oricum n-a purtat-o niciodată.

— Nu-l vreau, a spus Laila, cu glas pierit. Nu în felul acesta. Va trebui să-l duceți înapoi.

— Să-l duc înapoi? S-a întunecat la față, părănd a fi pe punctul de a-și pierde cumpătul, dar i-a trecut repede. A zâmbit. Am dat și niște bani, de fapt, o sumă frumușică. Țsta-i un inel mai bun, aur de douăzeci și două de carate. Vrei să vezi cât e de greu? Hai, ia-l. Nu vrei? A închis cutia. Dar ce zici de niște flori? Ar fi frumos. Țți plac florile? Ai vreuna preferată? Margaretele, lalelele, liliacul? Nicio floare? Bine! Nici eu nu le vedeam rostul. M-am gândit doar că... În fine, avem o croitorie aici, în Deh-Mazang. Mă gândeam să mergem mâine, să-ți ia măsurile și să-ți facă o rochie ca lumea.

Laila a dat din cap în semn că nu.

Rasheed a ridicat din sprâncene.

— Aș vrea să... a început Laila.

Rasheed i-a pus o mână pe gât. Laila s-a cutremurat și s-a dat înapoi. Atingerea lui era ca un pulover vechi de lână, ud, înțepător, purtat direct pe piele.

— Da?

— Aș vrea să se termine cât mai repede.

Rasheed a rânjit, cu gura până la urechi, de i s-au văzut toți dinții galbeni.

— Ce nerăbdătoare ești, a spus.

Înainte de vizita lui Abdul Sharif, Laila se hotărâse să plece în Pakistan. Chiar și după venirea lui Abdul Sharif, cu fruntea lui plină de broboane de sudoare și batista și pastilele de sulfanilamidă, ar fi putut să plece. Ar fi plecat oriunde ar fi văzut cu ochii, numai să fie departe de locul acesta, să se desprindă de orașul în care fiecare colț de stradă era o capcană, în care fiecare alee adăpostea o fantomă, gata să îți sară în față când nu te așteptai. Ar fi riscat.

Dar, brusc, plecarea nu mai era o opțiune.

Avea grețuri în fiecare zi.

I se umflaseră sânii.

Și, în ciuda nenorocirii prin care trecuse, își amintea că nu îi venise ciclul.

S-a văzut într-o tabără de refugiați, pe un câmp dezolant, înțesat cu mii de folii de plastic, legate de țărui și bătute de vântul înghețat, mușcător. Într-unul dintre aceste corturi improvizate, și-a văzut bebelușul, pe copilașul lui Tariq, cu tâmplele descărnate, obrajii scofâlciți și pielea pătată, vineție. I-a văzut cu ochii minții corpuzorul spălat de niște străini, înfășurat într-un lințou roșiatic și coborât într-o groapă săpată în pământul măturat de vânt, sub privirile dezamăgite ale vulturilor.

Cum mai era să fugă acum?

A făcut inventarul macabru al oamenilor din viața ei. Ahmad și Noor, morți. Hasina, plecată. Giti,

moartă. Mami, moartă. Babi, mort. Acum Tariq...

Dar, în mod miraculos, îi rămăsese ceva din vechea ei viață, ultima ei legătură cu cea care fusese, o minune care o salva de la o singurătate implacabilă, o parte din Tariq, care era vie și creștea în ea, întinzându-și brațele minuscule, cu palmele translucide și cu pieliță între degete. Cum ar fi putut să pună în pericol singurul lucru pe care îl mai avea de la el, din vechea ei viață?

A luat repede decizia. Trecuseră șase săptămâni de când fusese cu Tariq. Încă puțin, și Rasheed ar fi devenit suspicios.

Știa că face ceva nedemn. Nedemn, perfid și incredibil de nedrept față de Mariam. Dar, chiar dacă copilul din ea nu era mai mare decât o dudă, Laila înțelegea deja ce sacrificii trebuie să facă o mamă. Virtutea era primul dintre ele.

Și-a pus o mână pe pânțece. A închis ochii.

Laila își va aminti doar mici fragmente din ceremonia nupțială în surdina. Dungile crem de pe costumul lui Rasheed. Mirosul înțepător de briantină. Mica tăietură de lamă, chiar deasupra mărilor lui Adam. Asprimea buricelor degetelor lui pătate de tutun când i-a băgat verigheta pe deget. Stiloul care nu funcționa. Căutarea altui stilou. Certificatul. Semnăturile, a lui cu mână sigură, a ei, tremurată. Rugăciunile. Chipul lui Rasheed în oglindă, cu sprâncenele aranjate.

Și undeva, în încăpere, Mariam, care nu îi scăpa din ochi. Aerul din jurul ei părea otrăvit.

Laila nu îndrăznea să se uite în ochii femeii mai în vârstă.

Noaptea a găsit-o întinsă sub cearșafurile reci din patul lui, în timp ce el trăgea draperiile. Tremura dinainte ca degetele lui să îi descheie nasturii de la cămașă și să îi tragă de băierile de la pantaloni. Era agitat. S-a descheiat frenetic la cămașă și și-a desfăcut cureaua pe băjbâite. I-a văzut sânii lăsați, buricul proeminent, vena mică și albăstruie din mijlocul lui, smocurile de păr alb și gros de pe piept, umerii și brațele. Simțea cum privirea lui îi mișună peste tot pe trup.

— Doamne iartă-mă, cred că te iubesc, a spus el.

Îi clănțăneau dinții. A încercat să se controleze și l-a rugat să stingă lumina.

Mai târziu, când a fost sigură că el a adormit, a băgat cu grijă mâna sub saltea și a scos un cuțit. S-a înțepat în buricul de la degetul arătător. Apoi a ridicat pătura și a lăsat picăturile de sânge să curgă pe cearșaf, în locul în care se culcase cu el.

Ziua, prezența fetei se rezuma la scârțâitul arcurilor de pat și lipăitul picioarelor pe dușumea. La plescăitul apei în baie sau la clinchetul linguriței lovite de pahar în dormitorul de la etaj. Din când în când, mai erau imagini fulgerătoare: un fald încețoșat de rochie, surprins cu coada ochiului, trecând în fugă pe scări, mâinile încrucișate la piept, sandalele care loveau călcâiele.

Dar nu se puteau evita la nesfârșit. Dădea peste ea pe scări, pe holul strâmt, în bucătărie sau la ușă, când intra din curte în casă. Când se întâlneau așa, atmosfera se tensiona, devenea apăsătoare. Fata își strângea poalele fustei, bolborosea niște scuze și se făcea nevăzută, dar Mariam tot apuca să arunce o privire piezișă și să surprindă o îmbujorare. Uneori simțea mirosul lui Rasheed pe ea. Mirosul de transpirație, tutun și poftă carnale ale lui Rasheed pe pielea fetei. În viața ei, sexul era, din fericire, un capitol încheiat de ceva vreme, iar acum, numai gândul la partidele acelea chinuitoare, când trebuia să stea sub Rasheed, îi întorcea stomacul pe dos.

Dar seara, dansul acesta elaborat de evitare reciprocă nu mai era posibil. Rasheed le spunea că sunt o familie. Insista pe această temă, susținând că membrii unei familii trebuie să ia masa împreună.

— Ce-i asta? le-a întrebat, descărând un os cu degetele – nu trecuse nicio săptămână de la căsătoria cu fata, și deja renunțase să mai joace teatru cu furculița și cuțitul. M-am însurat cu două stane de piatră? Hai, Mariam, *gap bezan*, zi-i și tu ceva. Nu știi să te porți frumos?

Sugând măduva de pe un os, s-a întors spre fată și i-a spus:

— Să nu i-o iei în nume de rău. Așa este ea, mai tăcută. Ce noroc pe capul meu, fiindcă, *wallah*, dacă n-ai prea multe de spus, mai bine să fii zgârcit la vorbă. Noi doi, tu și cu mine, suntem orășeni, dar ea este o *dehati*, o fată de la țară. Ba nici măcar de la țară, fiindcă a crescut într-o *kolba* de chirpici, *afară* din sat. Taică-său a pus-o acolo. Mariam, i-ai spus Lailei că ești o *harami*? Așa este, dar are și părțile ei bune, o să te convingi singură, Laila *jan*. În primul rând, este vânjoasă, trage tare și n-are pretenții. Cum să-ți zic: dacă ar fi o mașină, ar fi o Volga.

Mariam era acum o femeie de treizeci și trei de ani, dar cuvântul acela, *harami*, tot o durea. Când îl auzea, se simțea ca o ciumată, ca un gândac. Își amintea de nana, care o smucise și îi strigase: *Ești o harami mică și prostovană. Cu asta m-am ales după câte-am îndurat. Cu o harami mică și prostovană, care-mi face praf amintirile de familie.*

— Tu, i-a spus Rasheed fetei, tu, pe de altă parte, ai fi un Benz. Un Benz strălucitor, nou-nouț, de primă clasă. *Wah... wah...* Dar... dar... A ridicat arătătorul plin de grăsime. Cu un Benz, trebuie... trebuie să-ți iei anumite... măsuri de precauție. Din respect pentru frumusețea și finețea lui, mă-nțelegi. O, probabil că te gândești că sunt un *diwana* sărit de pe fix cu toată vorbăria asta despre automobile. Nu vreau să zic c-ați fi niște mașini, vreau doar să te fac să-nțelegi ceva.

A pus cocoloșul de orez pe care și-l pregătise la loc în farfurie. Mâinile i se legănav alene pe deasupra mâncării și se uita în pământ cu o expresie sobră. Căzuse pe gânduri.

— Pe morți, mai ales pe *shaheed*, nu trebuie să-i vorbești de rău, iar eu nu vreau să par lipsit de respect față de ei când spun asta – să fii sigură –, dar am anumite... rezerve... vizavi de felul în care părinții tăi – Allah să-i ierte și să-i aibă în paza Lui – în fine, vizavi de îngăduința cu care te-au crescut. Îmi pare rău.

Privirea de gheață, plină de ură pe care i-a aruncat-o fata lui Rasheed la auzul acestor vorbe nu i-a scăpat lui Mariam, dar el se uita în jos și nu a băgat de seamă.

— Nu mai contează. Ideea este că acum sunt soțul tău și mie îmi revine sarcina de a păzi nu numai onoarea *ta*, ci și pe a *noastră*, da, *nang*-ul și *namoos*-ul nos-tru. Asta este povara unui soț. Tu lasă-mă pe mine să-mi fac griji. Te rog. În ceea ce te privește, tu ești regina, *malika*, iar casa asta este palatul tău. Dacă ai nevoie de ceva, de orice, roag-o pe Mariam, că ea o să te servească. Nu-i așa, Mariam? Și

dacă ai poftă de ceva, nu trebuie decât să-mi spui. Ca să vezi ce fel de soț sunt eu. O singură pretenție am, un fleac, de fapt. Vreau să te rog să nu ieși din casă fără mine. Asta-i tot. Simplu, nu-i așa? Dacă sunt plecat și ai nevoie urgent de ceva, vreau să zic *urgent-urgent* și nu poți să mai aștepti, poți s-o trimiți pe Mariam și ea o să iasă și-o să-ți aducă ce vrei. Sigur ai observat o discrepanță. Ce să-ți zic, nu poți să conduci la fel o Volga și un Benz. Ar fi o prostie, nu-i așa? A, mai voiam să te rog să porți o burqa când ieșim. Spre binele tău, firește. Așa-i cel mai sigur. Orașul ăsta s-a umplut de bărbați destrăbalați, abjecți, care nu s-ar da în lături să dezonoreze chiar și o femeie măritată. Așa, carevasăzică, asta-i tot.

A tușit.

— Țin să vă atrag atenția că Mariam va fi ochii și urechile mele când nu voi fi aici. I-a aruncat o privire grea lui Mariam, iar ea a resimțit-o ca pe o lovitură de ciocan în tâmplă. Nu că n-aș avea încredere. Dimpotrivă. Sincer, mi se pare că, la anii tăi, ești chiar înțeleaptă. Dar tu ești femeie tânără, *Laila jan, dokhtar e jawan*, iar femeile tinere sunt supuse greșelii. Sunt tentate să calce strâmb. Oricum, Mariam va fi răspunzătoare. Și dac-o să se-ntâmple să...

Și i-a dat înainte și nu se mai oprea. Mariam se uita cu coada ochiului la fată, în timp ce pretențiile și sentințele lui Rasheed cădeau peste ele ca rachetele peste Kabul.

Într-o zi, Mariam era în sufragerie și împătura niște cămăși de-ale lui Rasheed, pe care tocmai ce le luase de pe sfoara de rufe din curte. Nu știa de câtă vreme stătea fata acolo, dar când a luat o cămașă și s-a întors, a văzut-o în prag, cu mâinile făcute căuș în jurul unui pahar cu ceai.

— N-am vrut să te sperii, a zis fata. Îmi pare rău.

Mariam s-a uitat la ea, fără să scoată o vorbă.

Soarele cădea pe fața fetei, pe ochii ei mari și verzi și pe fruntea netedă, pe pomeții înalți și pe sprâncenele groase, frumoase, care nu semănau deloc cu sprâncenele subțiri și inexpresive ale lui Mariam. Părul blond, nepieptănat în dimineața aceea, avea cărare pe mijloc.

Din felul în care își încleștase mâinile în jurul paharului și din umerii încordați, Mariam și-a dat seama că este nervoasă. Și-a închipuit-o stând pe marginea patului, încercând să își ia inima în dinți.

— Au început să cadă frunzele, a spus fata, prietenoasă. Ai văzut? Toamna este anotimpul meu preferat. Îmi place cum miroase când oamenii dau foc la frunze în grădini. Mamei mele îi plăcea primăvara. Ai cunoscut-o pe mama?

— Nu prea.

Fata și-a făcut o palmă pâlnie la ureche.

— Poftim?

Mariam a ridicat tonul.

— Ți-am spus că nu. N-am cunoscut-o pe maică-ta.

— A...

— Vrei ceva?

— Mariam *jan*, aș vrea să... În legătură cu lucrurile pe care le-a spus el aseară...

— Chiar aveam de gând să vorbesc cu tine despre asta, a întrerupt-o Mariam.

— Da, te rog, a spus fata din suflet, aproape nerăbdătoare. A făcut un pas în față. Părea că i s-a luat o piatră de pe inimă.

Afară se auzea ciripitul unui grangur. Cineva trăgea un cărucior; Mariam îl auzea cum scârțâie din toate încheieturile, în timp ce roțile de fier se hurducau cu zgomot. S-au auzit focuri de armă, nu prea departe, o împușcătură urmată de alte trei, apoi nimic.

— N-o să fiu sluga ta, a spus Mariam. Nici să nu te gândești.

Fata a tresărit.

— Nu. Sigur că nu!

— Oi fi tu *malika* palatului, iar eu, o *dehati*, dar nici c-o să-mi dai ordine. N-ai decât să dai fuga să

mă spui, iar el n-are decât să-mi ia gâtul, că tot n-o s-o fac. M-ai auzit? N-o să fiu sluga ta.

— Nu! Nu m-aștept să...

— Și dacă tu-ți închipui c-o să te folosești de farmecele tale ca să scapi de mine, te-nșeli amarnic. Eu am fost prima aici. N-o să mă las aruncată-n stradă. N-o să mă dea una ca tine la o parte.

— Nu astea-s intențiile mele, a spus fata cu voce pierită.

— Și văd că ți s-au vindecat rănilor. Așa că poți să-ncepi să faci și tu treabă-n casă...

Fata a dat repede din cap. O parte din ceai s-a vărsat, dar nici nu a băgat de seamă.

— Da, ăsta-i celălalt motiv pentru care am coborât, ca să îți mulțumesc că ai avut grijă de mine...

— Știi ceva, mai bine n-aș fi avut, a repezit-o Mariam. Dac-aș fi știut că ticluiești să-mi furi bărbatul, nu ți-aș mai fi dat de mâncare, nu te-aș mai fi spălat și nu te-aș mai fi îngrijit.

— Să-ți fur...

— Eu o să mă ocup mai departe de gătit și de spălatul vaselor. Tu o să speli rufele și o să mături. La restul o să facem cu schimbul, zilnic. Și încă ceva. N-am nevoie de compania ta. Nu mi-o doresc. Vreau să fiu singură. Lasă-mă-n pace și o să fac și eu la fel cu tine. Așa or să decurgă lucrurile. Astea-s regulile.

Când a terminat de vorbit, inima îi bătea cu putere și avea gura uscată. Nu mai vorbise niciodată în felul acesta, nu își mai exprimase niciodată voința cu o asemenea hotărâre. Ar fi trebuit să se simtă bine, dar fata avea ochii plini de lacrimi și se întristase, așa că satisfacția pe care o resimțise în urma acestei răbufniri i s-a părut dintr-odată neînsemnată, aproape necuviincioasă.

I-a întins cămășile fetei.

— Să le bagi în *almari*, nu în șifonier. Îi place ca cele albe să fie în sertarul de sus, restul la mijloc, cu șosetele.

Fata a lăsat paharul pe podea și a întins mâinile ca să ia cămășile, cu palmele în sus.

— Îmi pare rău pentru toate astea, a murmurat.

— Așa și trebuie, i-a răspuns Mariam. Să-ți pară.

Laila

Laila și-a amintit de o întâlnire care avusese loc cu ani în urmă, la ei acasă, într-una din zilele bune ale lui mami. Femeile se așezaseră afară, în grădină, și mâncau duche culese de Wajma din pomul de la ea din curte. Fructele durdulii erau albe și roz, iar unele, de același purpuriu închis ca vinișoarele care îi brăzdau nasul Wajmei.

— Știați că băiatul lui a murit? le întrebuse Wajma, aruncându-și încă un pumn de duche în gura căscată cât o șură.

— S-a înecat, nu-i așa? întrebuse Nila, mama lui Giti. În lacul Ghargha, parcă.

— Dar știați, știați că Rasheed... Wajma a ridicat un deget, dând teatral din cap, mestecând și făcându-le să aștepte să înghită. Știați că pe vremea aia obișnuia să bea *sharab* și că-n ziua aia era beat mort? Zău dacă vă mint. Beat mort, așa am auzit și eu. Și era ziua-n amiaza mare. Pe la prânz, zăcea pe un scaun pliant, leșinat. Puteai să tragi cu tunul la urechea lui, că tot degeaba, era dus.

Laila și-a amintit cum Wajma își dusesse mâna la gură, râgâise și își băgase limba printre puținii dinți pe care îi mai avea.

— Vă-nchipuiți ce-a urmat. Băiatul a intrat în apă, fără să bage nimeni de seamă. L-au zărit ceva mai târziu, plutind cu fața-n jos. Oamenii au dat fuga să dea o mână de ajutor, unii încercând să-l trezească pe băiețel, alții, pe tată. Cineva s-a aplecat peste băiat, a făcut... chestia aia gură la gură care cică se face în asemenea cazuri. Fără rost. Au văzut cu toții. Băiatul era mort.

Laila își amintea cum ridicase Wajma un deget și cum îi tremurase vocea de milă.

— Și uite de-aia interzice Sfântul *Coran* consumul de *sharab*. Fiindcă ăla de este treaz o să plătească pentru păcatele ăluia de s-a-mbătat. Așa se-ntâmplă mereu.

Aceasta era povestea care nu îi ieșea Lailei din cap când i-a dat lui Rasheed vestea că vor avea un copil, iar el a sărit pe bicicletă, a țâșnit ca din pușcă spre moschee și s-a rugat să fie băiat.

În seara aceea, în timpul mesei, Laila a privit-o pe Mariam, care plimba o bucată de carne de coloro prin farfurie. A fost de față când Rasheed i-a trâmbițat vestea, cu o voce stridentă și teatrală – Laila nu mai asistase niciodată la o scenă de o asemenea cruzime plină de vioieșie. La auzul cuvintelor lui, Mariam a clipit. Apoi s-a aprins la față. Părea supărată, pierdută.

După masă, Rasheed s-a retras în camera lui, să asculte la radio, iar Laila a rămas să o ajute pe Mariam să facă curat pe *sofrah*.

— Nu-mi dau seama ce ești acum, a spus Mariam, adunând boabele de orez și firimiturile de pâine, dacă înainte erai un Benz.

Laila a încercat o tactică mai glumeață.

— Un tren? Poate un avion mare, cu reacție.

Mariam s-a îmbățoșat.

— Sper că nu ți-ai imaginat c-asta o să te scutească de la treburi.

Laila a deschis gura, apoi s-a răzgândit. Și-a amintit că Mariam era singura parte inocentă din tot acest aranjament. Mariam și copilașul.

Mai târziu, în pat, Laila a izbucnit în plâns.

Care era problema, a vrut Rasheed să știe, ridicându-i bărbia. Era bolnavă? Era vorba de copil, se întâmplase ceva cu copilul? Nu?

Era vorba de Mariam, se purta urât cu ea?

— Asta este, nu-i așa?

— Nu.

— *Wallah u billah*, mă duc jos și-i arăt eu ei. Cine se crede, *harami* aia, de se poartă cu tine...

— Nu!

Cum se ridicase deja din pat, a trebuit să îl prindă de braț și să îl tragă înapoi.

— Stai! Nu! S-a purtat frumos. Lasă-mă un minut. Atât. O să-mi revin.

S-a așezat lângă ea, mângâind-o pe gât, murmurând. Mâna i-a alunecat încet pe spate, apoi din nou în sus. S-a aplecat și i-a zâmbit larg.

— Să vedem, i-a zis, pe un ton sclifosit, ce pot să fac ca să te simți mai bine.

Mai întâi, copacii – cei care nu fuseseră tăiați ca lem-ne de foc – au început să își piardă frunzele galbene și arămii. Apoi a început să bată un vânt rece și umed, ale cărui rafale au luat orașul pe sus. Au smuls ultimele frunze care se mai agățau de crengi, dezgolind de tot copacii ce păreau niște fantome pe fundalul golaș al colinelor maronii. Prima ninsoare a fost una ușoară, fulgii de nea topindu-se la atingerea cu pământul. Apoi poleiul a pus stăpânire pe drumuri și acoperișurile au fost troienite, zăpada ajungând până la jumătatea geamurilor înghețate. Odată cu zăpada au început să se înalțe și zmeiele, odinioară stăpânele cerului din Kabul pe timp de iarnă, acum, doar niște trecătoare timide în văzduhul luat cu asalt de rachete și avioane de luptă.

Rasheed le aducea vești despre război, iar Laila era uimită de alianțele care se formau. Sayyaf lupta împotriva hazarilor, iar hazarii se războiau cu Massoud.

— Iar el se luptă cu Hekmatyar, normal, care este sprijinit de pakistanezi. Țștia doi, Massoud și Hekmatyar, sunt dușmani de moarte. Sayyaf a trecut în tabăra lui Massoud. Iar Hekmatyar îi sprijină pe hazari, deo-camdată.

Cât despre Dostum, imprevizibilul comandant uzbek, Rasheed spunea că nimeni nu știa ce poziție va adopta. În anii '80, Dostum luptase împotriva sovieticilor, cot la cot cu mujahedinii, dar dezertase și trecuse de partea regimului comunist marionetă al lui Najibullah, după plecarea sovieticilor. Fusese chiar decorat, de Najibullah în persoană, înainte să dezerteze din nou și să se întoarcă în tabăra mujahedinilor. Pe moment, i-a spus Rasheed, Dostum era de partea lui Massoud.

În Kabul, mai ales în vestul orașului, incendiile făceau ravagii, coloanele de fum negru răsărind ca ciupercile după ploaie peste clădirile înzăpezite. Ambasadele au fost închise. Școlile la fel. În sălile de așteptare ale spitalelor, le povestea Rasheed, răniții sângerau până mureau. În sălile de operații, membrele erau amputate fără anestezie.

— Dar tu să nu-ți faci griji, îi spunea el Lailei. Cu mine ești în siguranță, floricea mea, *gul* a mea. Numai să-ncerce cineva să-ți facă rău, că îi smulg ficatul și-l oblig să și-l mănânce.

În iarna aceea, oriunde se întorcea, Laila dădea cu ochii de pereți. Tânjea după spațiile deschise ale copilăriei ei, după cerul care se întindea cât vedeai cu ochii, după zilele în care se ducea la campionatele de *buzkashi* cu babi și la cumpărături la Mandaii cu mami, după zilele de libertate, în care bătea străzile în lung și în lat și vorbea despre băieți cu Giti și cu Hasina. Îi era dor de zilele în care lenevea împreună cu Tariq pe un pat de trifoi, pe malul unui pârâu, și făceau schimb de ghicitori și bomboane, urmărind soarele care apunea.

Dar gândurile acestea legate de Tariq erau periculoase, fiindcă de aici nu mai era decât un pas până îl vedea zăcând într-un pat, departe de casă, cu tuburile acelea care îi găureau trupul ars, ca andrelele într-un ghem. La fel ca fierea care o ardea pe gât în acele zile, o durere adâncă, paralizantă îi strângea pieptul ca într-o menghină. I se înmuiau picioarele. Trebuia să se sprijine de ceva.

Laila și-a petrecut iarna anului 1992 măturând prin casă, frecând cu peria pereții de culoarea dovleacului din dormitorul ei și al lui Rasheed, spălând rufe afară, într-un *lagaan* mare de aramă. Câteodată parcă își ieșea din trup și se vedea ghemuită peste *lagaan*, cu mânele suflecate până la coate și cu mâinile roz storcând unul dintre maiourile lui Rasheed. Atunci se simțea pierdută, aruncată de colo-colo de valurile vieții, ca un naufragiat care nu vede nicăieri țărml, doar mile și iar mile de apă.

Când era prea frig și nu mai putea să iasă afară, Laila se învârtea fără țintă prin casă. Mergea și își plimba o unghie pe pereți, din dormitor pe hol și înapoi, în sus și în jos pe scări; nu se mai spăla pe

față, nu se mai pieptăna. Mergea așa, până dădeanas în nas cu Mariam, care îi arunca o privire posomorâtă și continua să curețe niște gogoșari de semințe sau o bucată de carne de grăsime. O liniște apăsătoare se așternea peste încăpere, iar Laila aproape vedea ostilitatea fără cuvinte care radia dinspre Mariam, precum valurile de căldură care se ridică din asfalt. Atunci se retrăgea în camera ei, se așeza pe pat și urmărea fulgii de nea.

Într-o zi, Rasheed a luat-o cu el la atelier.

Când ieșeau în oraș, o apuca de braț și nu își slăbea strânsoarea până nu ajungeau la destinație. Pentru Laila, aceste plimbări pe stradă erau un chin, fiindcă trebuia să fie tot timpul atentă să nu se rănească. Ochiul încă nu i se obișnuiseră cu vizibilitatea limitată și cu sita de la burqa, iar picioarele i se încurcau în tiv. Mergea, temându-se la fiecare pas să nu se împiedice și să cadă, să nu calce într-o groapă și să își scrântească glezna. Cu toate acestea, anonimatul pe care i-l oferea burqa era, într-o anumită măsură, liniștitor. Se gândea că, îmbrăcată așa, nu va fi recunoscută de vechile ei cunoștințe. Că nu va fi nevoită să le vadă privirile surprinse, pline de compătimire sau de bucurie, văzând cât de mult decăzuse ea, cum visele ei mărețe se făcuseră praf și pulbere.

Prăvălia lui Rasheed era mai mare și mai luminoasă decât își închipuise. A pus-o să se așeze la bancul lui de lucru ticsit cu pingele vechi și bucăți de piele rămase de la diferite lucrări. Plin de mândrie, i-a arătat ciocanele și cleștii și cum funcționează roata cu șmirghel.

I-a pipăit pânțele, dar nu prin cămașă, ci pe sub ea; degetele lui era reci și aspre, ca scoarța de copac. Laila și-a amintit de mâinile lui Tariq, moi, dar puternice, cu vene pronunțate, șerpuitoare, care i se păruseră întotdeauna atât de atrăgătoare, de masculine.

— Ce repede se umflă, a zis Rasheed. O să fie ditamai băiatul. Fiul meu o să fie un *pahlawan*! Ca tatăl lui.

Laila și-a tras cămașa. Când îl auzea vorbind așa, i se făcea pielea ca de găină.

— Cum te mai înțelegi cu Mariam?

I-a răspuns că bine.

— Foarte frumos. Mă bucur.

Nu i-a spus că avuseseră prima lor ceartă adevărată.

Se întâmplase în urmă cu câteva zile. Laila intrase în bucătărie și dăduse de Mariam, care trăgea de sertare și le trântea la loc. Căuta lingura lungă de lemn cu care mesteca de obicei în orez.

— Unde-ai pus-o? a zis, întorcându-se val-vârtej spre Laila.

— Eu? a întrebat Laila. N-am luat-o eu. Nici nu prea intru aici.

— Am observat.

— Acuma-mi scoți ochii? Tu ai vrut așa, adu-ți aminte, ai zis că tu o să te ocupi de mâncare. Dar dacă vrei să facem schimb...

— Adică vrei să zici că a făcut picioare și s-a cărat singură? *Tip, tip, tip?* Așa s-a-ntâmpnat, *degeh?*

— Vreau să zic... a început Laila, încercând să nu își iasă din fire. De obicei, făcea un efort și nu pune la suflet cuvintele de batjocură și acuzațiile lui Mariam. Dar în ziua aceea i se umflaseră gleznele, o durea capul și avea niște arsuri groaznice la stomac. Vreau să zic că poate-ai uitat unde-ai pus-o.

— Am uitat unde-am pus-o? Mariam a deschis un sertar. Spatulele și cuțitele din el au zăngănit. De când ești aici, de câteva luni? Eu trăiesc de nouăsprezece ani în casa asta, *dokhtar jo*. Am ținut lingura *aia* în sertarul *ăsta* de pe vremea când tu făceai pe tine în scutece.

— Totuși, a zis Laila printre dinți, pe punctul de a răbufni, se poate s-o fi pus pe undeva și să fi uitat de ea.

— Și se poate ca *tu* s-o fi ascuns pe undeva ca să mă scoți pe mine din minți.

— Ești o femeie tristă și nefericită, i-a spus Laila.

Mariam a tresărit, descumpănită, dar și-a revenit și și-a făcut buzele punga.

— Iar tu ești o curvă. O curvă și o *dozd*. O hoată și o târătură, asta ești!

Au urmat țipete. Oale ridicate, dar nu și azvârlite. S-au făcut în toate felurile. Laila roșea când își aducea aminte de vorbele de ocară pe care și le aruncaseră. De atunci nu își mai vorbiseră. Laila era încă șocată de cât de ușor își pierduse cumpătul, dar adevărul era că o parte din ea se simțise bine, ușurată; îi plăcuse să țipe la Mariam, să o insulte, să aibă o țintă pe care să își verse toată furia ei mocnită, toată durerea.

Intuiția îi spunea că Mariam se afla în aceeași situație.

După această ceartă, alergase sus și se aruncase în patul lui Rasheed. Jos, Mariam încă țipa: „Țărână pe capul tău! Țărână pe capul tău!“ Laila se întinsese în pat, gemând, cu capul în pernă, simțind cum o cuprinde dorul de părinții ei, cu o intensitate copleșitoare, cum nu se mai întâmplase din zilele acelea îngrozitoare de după atac. A zăcut așa, cu mâinile încleștate în cearșaf, când, brusc, i s-a tăiat răsuflarea. S-a ridicat în fund și și-a dus mâinile la burtă.

Copilul tocmai se mișcase pentru prima dată.

Mariam

În primăvara lui 1993, într-o dimineață, devreme, Mariam stătea la fereastra de la sufragerie și îl urmărea cu privirea pe Rasheed, care o escorta pe fată afară din casă. Fata părea gata să se prăbușească, îndoită de mijloc, cu o mână pusă protector peste pânțelele întins ca pielea pe tobă, care se contura vizibil prin burqa. Rasheed, nervos și exagerat de grijuliu, o ținea de cot, îndrumând-o prin curte ca un polițist rutier. A făcut un gest care însemna „așteaptă aici“, s-a repezit la poartă și i-a făcut semn fetei să vină, proptindu-și un picior în ușă ca să o țină deschisă. Când a ajuns în dreptul lui, a luat-o de mână și a ajutat-o să treacă pragul. Mariam aproape că îl auzea spunând: *Ai grijă la prag, floricica mea, gul a mea.*

S-au întors a doua zi, pe seară.

Mariam l-a văzut mai întâi pe Rasheed, care a intrat primul în curte. I-a trântit poarta în nas fetei și a traversat curtea din câțiva pași rapizi. Mariam a observat o umbră pe chipul lui, care nu putea fi ascunsă de lumina arămie a înserării. Ajuns în casă, și-a scos haina și a aruncat-o pe canapea. A trecut val-vârtej pe lângă Mariam, spunându-i cu voce răstită:

— Mi-e foame. Pregătește masa.

Apoi ușa s-a deschis din nou. Din hol, Mariam a văzut-o pe fată, cu un ghemotoc înfășat pe care îl legăna pe brațul stâng. Avea un picior afară și unul înăuntru, proptit în ușă, ca nu cumva să se închidă. Se aplecase și bolborosea ceva, încercând să ajungă la punga de hârtie pe care o lăsase jos ca să poată deschide ușa. Părea sfârșită din pricina efortului. A ridicat privirea și a văzut-o pe Mariam.

Mariam i-a întors spatele și s-a îndreptat spre bucătărie, ca să îi încălzească mâncarea lui Rasheed.

— Parcă-mi învârte cineva o șurubelniță în ureche, îi spunea Rasheed, frecându-se la ochi. Stătea în pragul dormitorului lui Mariam, cu ochii umflați și părul ciufulit, purtând doar un *tumban*, care atârna neglijent pe el. Nu mai suport orăcăielile astea.

Jos, fata se plimba cu bebelușul în brațe, încercând să îi cânte.

— De două luni n-am mai dormit o noapte ca lumea, iar la noi în cameră miroase ca într-un canal. Peste tot, numai cârpe pline de căcat. Chiar alaltăieri noapte am călcat pe una.

Mariam a zâmbit în sinea ei, cu o plăcere perversă.

— Scoate-o afară! a zbierat Rasheed peste umăr. Nu poți s-o scoți afară?

Fata s-a oprit din cântat.

— O să facă pneumonie!

— E vară!

— Ce?

Rasheed a strâns din dinți și a ridicat vocea.

— Am spus că este cald afară!

— N-o scot afară!

A început să cânte din nou.

— Uneori, îți jur că-mi vine să bag chestia aia într-o cutie și să-i dau drumul pe râul Kabul. Ca pruncul Moise.

Mariam nu îl auzise niciodată spunându-i fiicei lui pe numele pe care i-l dăduse fata, Aziza, Cea Mult-Iubită. Întotdeauna îi spunea *sugaciul* sau, când ajungea la capătul răbdării, *chestia aia*.

Erau nopți în care îi auzea certându-se. Se ducea în vârful picioarelor până la ușa lor și îl auzea plângându-se de sugar, de plânsetele stăruitoare, de mirosuri, de jucăriile în care se împiedica, de faptul că acaparase toată atenția Lailei, orăcâind ca să fie hrănită, schimbată la scutece, bătută pe spate ca să râgâie, plimbată și ținută în brațe. Fata, la rândul ei, îi reproșa că fumează în cameră și că nu

vrea să lase pruncul să doarmă cu ei.

Mai aveau și alte discuții, purtate cu voce joasă.

— Doctorul a zis șase săptămâni.

— Nu încă, Rasheed. Nu. Dă-mi drumul. Haide. Lasă-mă.

— Au trecut două luni.

— Șșt. Uite, ai trezit copilul. Apoi, mai tăios: *Khosh shodi?* Acum ești mulțumit?

Mariam se furișă înapoi în camera ei.

— Tu nu poți să-i dai o mână de ajutor? o întreba Rasheed acum.

— Ce știi eu despre sugari? i-a răspuns Mariam.

— Rasheed! Poți s-aduci biberonul? L-am lăsat pe *almari*. Nu vrea să sugă, poate reușesc cu biberonul.

Țipetele bebelușului au ajuns până la ei, zgâriindu-le timpanele.

Rasheed a închis ochii.

— Zici că-i un comandant militar. Hekmatyar. Ascultă la mine, Laila l-a născut pe Gulbuddin Hekmatyar.

Mariam vedea cum zilele fetei erau înghițite de ciclurile de hrănire, plimbare și legănare ale bebelușului. Chiar și când acesta dormea, existau scutece murdare care trebuiau frecate și lăstate la înmuiat într-o albie cu dezinfectant, pe care Rasheed îl cumpăraseră la insistențele ei. Existau unghii care trebuiau pilită cu șmirghelul, salopete și pijamale care trebuiau spălate și întinse la uscat. Aceste hăinuțe, la fel ca alte lucruri legate de copil, au devenit subiect de ceartă.

— Da' care-i problema cu ele? a întrebat-o Rasheed.

— Sunt hăinuțe de băiat. Pentru un *bacha*.

— Și tu crezi că ea-și dă seama? Am dat o grămadă de bani pe cârpele astea. Și încă ceva, nu-mi place tonul ăsta. Să nu zici că nu ți-am spus.

În fiecare săptămână, negreșit, fata puneă un mangal afumat pe foc, arunca câteva semințe de virnaț sălbatic în el și sufla fumul *espanđi* înspre fetița ei, ca să o păzească de deochi.

Lui Mariam i se părea obositor să urmărească manifestările nepregetate de entuziasm ale fetei, dar, în sinea ei, trebuia să recunoască că îi trezise și o oarecare admirație. Se minuna de ochii ei care străluceau, plini de adorație, chiar și în diminețile în care era trasă la față și albă ca varul de oboseală, după o noapte întregă de plimbat și legănat copilul. Murea de răs când copilașul dădea câte un vânt, iar cele mai mici schimbări pe care le observa o încântau și tot ce făcea pruncul era declarat ieșit din comun.

— Ia uite! Vrea să apuce morișca. Ce deșteaptă este.

— O să sun la ziare, comenta Rasheed.

În fiecare seară aveau loc demonstrații. Când fata insista să îi arate ceva, Rasheed ridica un pic capul și îi arunca o privire piezișă, peste cocoașa nasului străbătut de vinișoare albastrii.

— Uite. Uite cum râde când pocnesc din degete. Uite. Vezi? Ai văzut?

Rasheed mormăia ceva și își băga din nou nasul în farfurie. Mariam își amintea cum, înainte vreme, simpla prezență a fetei îl copleșea. Înainte, tot ce spunea ea îl înveselea, îi trezea curiozitatea, îl făcea să își ridice ochii din farfurie și să dea aprobativ din cap.

Ceva ciudat se întâmplase și cu Mariam. Căderea în dizgrație a fetei ar fi trebuit să o bucure, ar fi trebuit să se simtă răzbnată. Dar nu era așa. Chiar deloc. Spre surprinderea ei, Mariam s-a trezit că o compătimizește.

Tot în timpul mesei de seară, fata dădea frâu liber unui șir neîntrerupt de temeri. La cel mai mic semn de tuse, se gândea imediat că fetița are pneumonie, boală care se găsea în fruntea listei. La fiecare scaun mai moale, se temea să nu aibă dizenterie. Orice urticarie era fie vărsat de vânt, fie pojar.

— N-ar trebui să te atașezi prea tare de ea, i-a spus Rasheed într-o seară.

— Ce vrei să spui?

— Alaltăieri seară am ascultat la radio „Vocea Americii“. Am auzit o statistică interesantă.

Spuneau că în Afganistan unul din patru copii va muri înainte de vârsta de cinci ani. Așa au zis ei. Și să știi că... Ce? Care-i problema? Unde te duci? Vino-ncoa. Întoarce-te imediat, când îți spun!

S-a uitat la Mariam, uluit.

— Ce-o fi apucat-o?

În seara aceea, Mariam stătea întinsă în pat, când ciorovăiala a început din nou. Era o noapte caniculară, uscată, obișnuită pentru Kabul în luna *Saratan*. Mariam a deschis fereastra, apoi a închis-o fiindcă nu se simțea nicio adiere, intrau doar țânțarii. Căldura se ridica din pământ, prin scândurile crăpate, de culoarea untului ale latrinei din curte, în sus, prin pereți, până în camera ei.

De obicei, cearta se stingea după câteva minute, dar trecuse o jumătate de oră și nu numai că nu se potolise, dar se aprinsese mai tare. Mariam îl auzea acum pe Rasheed, care țipa. Mai răzbătea și vocea fetei, nesigură și ascuțită. Nu a trecut mult și copilașul a început să scâncească.

Apoi Mariam a auzit ușa care s-a deschis cu o smucitură. De dimineață, va vedea urma lăsată de mânerul rotund în peretele holului. S-a ridicat în fund, când ușa de la camera ei a fost trântită la perete și a apărut Rasheed.

Purta izmene și un maiou alb, îngălbenit la subsuori din cauza transpirației, iar în picioare, o pereche de șlapi. Strângea o curea în pumn, pe cea maro, de piele, pe care o cumpăraseră pentru *nikka* cu fata.

— Trebuia să-ți bagi tu coada. Las' că știu eu, a mârâit el, înaintând spre ea.

Mariam a alunecat din pat și a început să dea înapoi. Și-a încrucișat instinctiv brațele la piept, unde o lovea de obicei prima dată.

— Despre ce vorbești? s-a bâlbâit ea.

— Mă respinge. Tu ai învățat-o să facă așa.

De-a lungul anilor, Mariam învățase să nu mai pună la suflet batjocura și reproșurile, muștrările și zeflemeaua lui. Dar frica era incontrollabilă. După atâta amar de vreme, tot mai tremura de groază în astfel de împrejurări, când îl vedea rânjind disprețuitor, strângând cureaua în jurul pumnului, când auzea scârțâitul pielii și observa licărirea din ochii lui injectați. Era frica caprei băgate în cușca tigrlui, când tigrlul își ridică capul de pe labe, alene, apoi începe să mârâie.

Acum intrase și fata în cameră. Făcuse ochii mari și avea chipul răvășit.

Rasheed răcnea:

— Ar fi trebuit să mă gândesc c-o s-o corupi. A ridicat cureaua, testând-o pe propria coapsă. Cureaua a zăngănit cu putere.

— Oprește-te, *bas!* a spus fata. Rasheed, nu poți să faci una ca asta.

— Întoarce-te în camera ta.

Mariam s-a dat din nou înapoi.

— Nu! Nu face asta!

— Mișcă!

Rasheed a ridicat din nou cureaua și, de data aceasta, s-a repezit spre Mariam.

Atunci s-a întâmplat un lucru cât se poate de uimitor: fata s-a aruncat asupra lui. L-a prins de braț, cu amândouă mâinile, și a încercat să i-l tragă în jos, dar tot ce a reușit a fost să rămână agățată de el și să îi încetinească mișcarea spre Mariam.

— Dă-mi drumul! a zbierat Rasheed.

— Ai câștigat. Ai câștigat. Nu face asta. Te rog, Rasheed, fără bătaie! Te rog să nu faci asta.

S-au zbătut așa o vreme, fata rămânând agățată de el, implorându-l, iar Rasheed făcându-se că vrea să se elibereze, cu ochii ațintiți asupra lui Mariam, care înlemnise.

Până la urmă, Mariam și-a dat seama că nu va mânca bătaie, cel puțin nu în seara aceea. Rasheed își atinsese scopul. A mai rămas câteva clipe în aceeași poziție, cu mâna în aer, pieptul umflat și fruntea acoperită cu un strat fin și strălucitor de broboane de sudoare. Apoi și-a coborât încet brațul. Picioarele fetei au atins pământul, dar ea tot nu i-a dat drumul, de parcă nu ar fi avut încredere în el. A trebuit să se smucească ca să scape din strânsoarea ei.

— Sunt cu ochii pe tine, a spus, aruncând cureaua pe umăr. Sunt cu ochii pe amândouă. N-o să mă luați voi de *ahmaq*, de prost în propria mea casă.

I-a aruncat o ultimă privire nimicitoare lui Mariam și, în drum spre ușă, i-a dat un brânci în spatele fetei.

După ce a auzit ușa închizându-se, Mariam s-a băgat la loc în pat, și-a îngropat capul sub pernă și a așteptat să se oprească tremuratul.

În noaptea aceea, a fost trezită din somn de trei ori. Prima dată, de bubuiturile rachetelor care cădeau undeva în vestul orașului, înspre Karteh-Char. A doua oară, a auzit bebelușul care plângea jos, la parter, fata care îl șușuia, clinchetul unei linguri într-un biberon. În sfârșit, a treia oară s-a dat jos din pat.

Sufrageria era cufundată în beznă, mai puțin în dreptul ferestrei luminate de razele lunii. Mariam auzea bâzâitul unei muște și distingea conturul sobei de fontă din colț, a cărei țevă o lua în sus, apoi se îndoia în unghi drept, chiar sub tavan.

În drum spre bucătărie, Mariam s-a împiedicat de ceva, mai să cadă lată. Era ceva la picioarele ei, iar când s-a uitat mai bine, și-a dat seama că erau fata și pruncul ei, culcați pe jos, pe un macat.

Fata sforăia, culcată pe o parte. Pruncul era treaz. Mariam a aprins lampa cu gaz de pe masă și s-a lăsat pe vine. La lumina ei, a văzut-o prima oară pe fetița de aproape: avea un smoc de păr negru, ochi căprui, cu gene dese, obraji rozalii și buze de culoarea rodiilor coapte.

Mariam avea impresia că și bebelușul o cercetează pe ea. Stătea pe spate, cu capul întors într-o parte, uitându-se țintă la Mariam cu un amestec de ghidușenie, nedumerire și neîncredere. Mariam se întreba dacă nu cumva se speriasse la vederea chipului ei, dar apoi fetița a chiuit, veselă nevoie mare, iar Mariam a înțeles că trecuse testul cu brio.

— Șșt, a șoptit Mariam. O s-o scoli pe mama ta, deși zici că-i mai mult moartă decât vie.

Bebeluşul și-a încleștat un pumn, pe care l-a ridicat, l-a lăsat în jos, iar după atâta zbucium a găsit în sfârșit drumul până la gură. Cu pumnul băgat în gură, s-a uitat la Mariam și i-a zâmbit, pe buze licărindu-i balonașe de salivă.

— Uită-te la tine. Vai de căpușorul tău, îmbrăcată ca un băiat. Și înfofolită toată pe căldura asta. Nu-i de mirare că ești trează.

Mariam a tras pătura de pe copil și a constatat cu groază că mai exista una dedesubt, a dat din cap a nemulțumire și a ridicat-o și pe aceea. Bebeluşul a scâncit, de ușurare. Dădea din mâini ca o pasăre.

— E mai bine, nu-i așa?

În vreme ce Mariam se retrăgea, fetița a prins-o de degetul mic. Degețelele ei s-au prins cu toată puterea de el. Erau călduțe și moi, ude de la salivă. A gângurit.

— Gata, *bas*, dă-mi drumul.

Dar copilașul nu voia să îi dea drumul. A început să dea iar din picioare.

Mariam și-a tras degetul din strânsoare. Pruncul zâmbea și gângurea. Apoi și-a băgat din nou pumnul în gură.

— De ce ești așa de fericită? Hm? Se pare că nu ești chiar așa de isteță cum se laudă maică-ta. Taică-tău este un dobitoc, iar maică-ta, o neghioabă. N-ai mai zâmbi atâta dac-ai ști. Nu, n-ai mai zâmbi. Culcă-te. Hai.

Mariam s-a ridicat în picioare și a făcut câțiva pași, dar bebeluşul a început să scâncească, iar ea și-a dat seama că este pe punctul de a izbucni într-un plâns sănătos. S-a întors.

— Ce este? Ce vrei să-ți fac eu?

Copilașul i-a zâmbit știrb, cu gura până la urechi.

Mariam a oftat. S-a așezat și i-a întins degetul, apoi a urmărit-o cum chiuie, îndoindu-și picioarele dolofane de la șolduri și azvârlindu-și-le în aer. A rămas așa și a privit-o, până ce copila nu s-a mai mișcat și a început să sforăie încetișor.

Afară cântau mierlele, pline de voieșie, și, din când în când, după ce păsările cântătoare își luau zborul, Mariam le vedea aripile care reflectau albastrul fosforescent al razelor de lună ce străpungeau norii. Și deși gâtul îi luase foc de sete și mii de ace îi înțepau picioarele, a trecut vreme îndelungată până s-a îndurat să își elibereze degetul din strânsoarea copilașului, cu blândețe, și să se ridice în picioare.

Laila

Dintre toate plăcerile de pe lume, preferata Lailei era să se culce lângă Aziza, atât de aproape de fața copilășului ei, încât să îi vadă pupilele mari dilatându-se și contractându-se. Îi plăcea la nebunie să își treacă degetul peste pielea moale și fină a Azizei, peste gropițele de la încheieturi, peste cutele de grăsime de la coturi. Uneori, o culca la pieptul ei și îi șoptea în moalele capului lucruri despre Tariq, tatăl care va rămâne pentru totdeauna un străin, al cărui chip Aziza nu îl va cunoaște niciodată. Îi povestea că se pricepea să dezlege ghicitori, de șmecheriile și poznele lui, de râsul lui fără griji.

— Avea niște gene foarte frumoase, ca ale tale, bărbia puternică, nasul fin și fruntea rotundă. O, da, tatăl tău era frumos, Aziza. Era perfect. Perfect, așa cum ești și tu.

Dar avea grijă să nu îl pomenească niciodată pe nume.

Uneori, îl surprindea pe Rasheed uitându-se la Aziza într-un fel foarte ciudat. Într-o seară, s-a așezat pe jos în dormitor, ca să își scoată o bătătură de la picior, și a întrebat-o ca din întâmplare:

— Deci cum stăteau lucrurile între voi doi?

Laila i-a aruncat o privire nedumerită.

— Laili și Majnoon. Tu și cu *yaklenga*, cu ologul. Ce era între voi?

— Eram prieteni, i-a răspuns, atentă ca nu cumva ceva din voce să o trădeze. Și-a făcut de lucru cu biberonul. Doar știi.

— Nu știu ce știi. Rasheed a pus pielițele pe care le tăiase din bătătură pe pervaz și s-a aruncat în pat. Arcurile au protestat cu un scârțâit ascuțit. Și-a răscrăcânat picioarele și a început să se scarpine între ele. Și ca... prieteni, ați făcut vreodată ceva ieșit din comun?

— Ieșit din comun?

Rasheed a zâmbit, relaxat, dar ea îi simțea privirea rece, bănuitoare.

— Cum să-ți explic eu... Te-a sărutat vreodată, a pus mâna unde nu trebuia?

Laila a tresărit, prefăcându-se indignată. Inima îi bătea nebunește.

— Mi-era ca un *frate*.

— Deci ți-era prieten sau frate?

— Amândouă, el...

— Care dintre ele?

— Și una, și alta.

— Dar frații și surorile sunt niște creaturi cât se poate de curioase. Da. Câteodată, frații își lasă surorile să le vadă cocoșei, iar surorile le...

— Îmi faci scârbă, l-a întrerupt Laila.

— Deci n-a fost nimic.

— Nu vreau să mai vorbesc despre asta.

Rasheed și-a înclinat capul într-o parte, țuguindu-și buzele.

— Lumea vorbea, să știi. Mi-aduc aminte. Se spuneau tot felul de lucruri despre voi doi, dar dacă tu zici că n-a fost nimic...

A făcut un efort și l-a pironit cu privirea.

Rasheed a înfruntat-o chinuitor de mult timp, fără să clipească, până ce Lailei i s-au albit încheieturile degetelor pe biberon; a trebuit să își adune toate puterile ca să nu cedeze.

Se cutremura când se gândea ce i-ar face dacă ar afla că îi fură din bani. În fiecare săptămână, de la nașterea Azizei, îi umblase pe furiș în portofel, când dormea sau era la privată, și luase de fiecare dată o singură bancnotă. Erau săptămâni în care, dacă avea bani puțini în portofel, lua doar o bancnotă de cinci afgani sau nu mai lua nimic, de frică ca el să nu observe ceva. Când avea portofelul plin, lua o bancnotă de zece sau de douăzeci de afgani. Odată a riscat și a luat două de douăzeci. Ascundea banii

într-un buzunar pe care și-l cususe în căptușeala paltonului în carouri.

Se întreba ce i-ar face dacă ar afla că plănuiește să fugă, la anul, în primăvară. Cel mai târziu, în vară. Spera să strângă o mie de afgani sau chiar mai mulți – jumătate s-ar fi dus pe biletul de autobuz de la Kabul la Peshawar. Când se va apropia data plecării, își va amana verigheta și celelalte bijuterii pe care i le dăruise Rasheed în anul care trecuse, când încă mai era *malika* palatului său.

— Oricum, a spus el în sfârșit, bătându-se cu degetele pe burtă, am tot dreptul să te-ntreb. Sunt soțul tău. Astea sunt întrebări pe care un soț trebuie să și le pună. Norocul lui c-a murit cum a murit. Fiindcă dac-ar fi fost acum aici și aș fi pus mâna pe el... a mai zis printre dinți, dând din cap.

— Parcă pe morți nu trebuie să-i vorbești de rău, nu-i așa?

— Există oameni care nici morți nu te lasă să trăiești în pace.

Peste două zile, când s-a trezit de dimineață, Laila a găsit un teanc de hăinuțe împăturite frumos, lângă ușa de la dormitor: o rochiță cu multe volănașe pe poale și cu niște peștișori roz brodați pe corsaj, o rochiță de lână albastră, înflorată, cu ciorăpei și mitene asortate, o pereche de pijamale galbene cu buline portocalii și niște pantalonași verzi din bumbac, cu manșetele încrețite, făcute dintr-un material cu buline.

— Se zvonește, le-a spus Rasheed la masa de seară, plescăind din buze, fără să îi dea nicio atenție Azizei și fără să bage de seamă pijamalele cu care o gătise Laila, că Dostum o să schimbe tabăra și o să treacă de partea lui Hekmatyar. Dacă-i adevărat, Massoud o să aibă de furcă, nu glumă, cuăștia doi. Și să nu uităm de hazari. A gustat din piersicile pe care le murase Mariam peste vară. Să sperăm că-i doar atât, un zvon. Fiindcă, dacă o să se adeverească, războiul ăsta, a spus, gesticulând cu mâna plină de grăsime, o să ni se pară floare la ureche.

Mai târziu, s-a suit pe ea și s-a descărcat la repezeală, fără cuvinte, fără să se dezbrace, trăgându-și *tumban*-ul în jos, până la glezne. După ce a terminat cu legănatul frenetic, s-a dat jos de pe ea și în câteva minute a adormit.

Laila s-a furișat afară din dormitor și a găsit-o pe Mariam în bucătărie, chircită, curățând doi păstrăvi. Lângă ea, era o cratiță cu orez pus la înmuiat. Toată bucătăria mirosea a chimen și a fum, a ceapă călită și a pește.

Laila s-a așezat într-un colț și și-a acoperit genunchii cu poalele rochiei.

— Mulțumesc, a spus.

Mariam nu i-a dat nicio atenție. A terminat de curățat primul păstrăv și s-a apucat de al doilea. I-a tăiat aripioarele cu un cuțit serat, l-a întors pe partea cealaltă, cu burta în sus, și l-a spintecat cu o mână sigură, de la coadă la branhiile. Apoi și-a băgat degetul mare în gura lui, chiar deasupra maxilarului inferior, a împins și, dintr-o singură mișcare în jos, i-a scos branhiile și măruntaiele.

— Sunt foarte frumoase hăinuțele.

— Eu nu mai aveam ce face cu ele, a bodogănit Mariam. A pus peștele pe ziarul mânjit cu o zeamă gri, vâscoasă, și i-a tăiat capul. Ori le purta fata ta, ori le mâncau moliile.

— Te pricepi să cureți peștele.

— Când eram mică, locuiam lângă un pârâu. Prindeam singură pește.

— Eu n-am pescuit niciodată.

— Nu-i mare brânză. Mai mult stai degeaba și aștepți.

A tăiat peștele curățat în trei bucăți.

— Când ai făcut hăinuțele?

Mariam a spălat bucățile de pește într-un castron cu apă.

— Când am rămas prima oară gravidă, acum opt-sprezece, nouăsprezece ani. Cam așa, cred. În fine, acum mult timp. Cum spuneam, n-am avut ce face cu ele.

— Ești o *khayat* foarte bună. Poate mă-nveți și pe mine.

Mariam a pus bucățile de păstrăv într-un castron curat. Cu degetele picurând de apă, și-a ridicat

capul și s-a uitat la Laila, s-a uitat la ea, cu adevărat, pentru prima oară.

— Alaltăieri noapte, când el... Nimeni nu mi-a mai luat apărarea, niciodată, a spus ea.

Laila s-a uitat cu atenție la obrajii ofiliți ai lui Mariam, la pleoapele care atârnau peste ochii încercănați de oboseală, la ridurile adânci care îi încadrau gura – le-a văzut pe toate de parcă și ea s-ar fi uitat la Mariam, cu adevărat, pentru prima oară. Și, pentru prima oară, nu a mai văzut chipul unei vrăjmașe, ci unul pe care se întipăriseră dureri suportate în tăcere, poveri duse fără crâcnire, un destin crud, în fața căruia se plecaseră, resemnată. Dacă va rămâne aici, s-a întrebat Laila, acesta va fi și chipul ei, peste douăzeci de ani?

— N-am putut să-l las, a spus Laila. La mine acasă n-am pomenit așa ceva.

— Acum, *asta* este casa ta. Ar trebui să te obișnuiești cu ideea.

— Nu cu bătaia. Niciodată.

— O să ți-o iei și tu, să știi, a spus Mariam, ștergându-se pe mâini cu o cârpă. Cât de curând. Chiar și cel mai proaspăt pește se-mpute după câteva zile. Și i-ai făcut o fată. Așa că, vezi tu, păcatul tău este chiar mai greu de iertat decât al meu.

Laila s-a ridicat în picioare.

— Știu că s-a lăsat răcoarea, dar ce-ai zice dacă noi, păcătoasele, am servi câte o cană de *chai* afară, în curte?

Mariam s-a uitat la ea, surprinsă.

— Nu pot. Mai trebuie să curăț și să spăl fasolea.

— Te-ajut eu, de dimineață.

— Și trebuie să strâng astea.

— O să le facem împreună. Dacă nu mă-nșel, a mai rămas niște *halwa*. Merge de minune cu *chai*-ul.

Mariam a pus cârpa pe masă. Și-a aranjat mânecile și și-a potrivit *hijab*-ul, băgând o șuviță de păr la loc, cu mișcări nervoase. Șovăia.

— Din ce zic chinezii, este de preferat să faci foamea trei zile, decât să stai o singură zi fără ceai.

Mariam a schițat un zâmbet.

— Bine zis.

— Nu-i așa?

— Dar nu pot să stau prea mult.

— Doar o cană.

S-au așezat pe scaunele pliante din curte și au mâncat *halwa* cu mâna, din același castron. Au băut și a doua cană de ceai, iar când Laila a întrebat-o dacă mai vrea, Mariam i-a răspuns că da. În vreme ce, printre coline, răsunau focuri de armă, ele urmăreau norii care alunecau peste chipul lunii și ultimul licurici din anul acela, ce desena arcuri de un galben strălucitor în întuneric. Iar când Aziza s-a trezit plângând și Rasheed a țipat după Laila să vină și să îi închidă gura, Laila și Mariam au schimbat o privire. Una fără înconjur, plină de înțeles, genul acela de privire pe care o schimbă numai oamenii care împart aceleași greutateți. Și din acest schimb mut, care a durat doar o clipă, Laila și-a dat seama că vrajba dintre ele luase sfârșit.

Mariam

Din seara aceea, Mariam și Laila s-au ocupat împreună de treburile casei. La bucătărie, frământau coca, tăiau ceapa verde mărunț, pisau usturoiul și îi dădeau feliuțe de castravete Azizei, care zdrăngănea lingurile pe lângă ele și se juca cu morcovii. Când ieșeau în curte, o puneau pe Aziza într-un leagăn de răchită, îmbrăcată cu mai multe rânduri de haine și cu un fular gros, înfășurat bine în jurul gâtului, și o supravegheau cu atenție în timp ce spălau rufe, degetele lui Mariam ciocnindu-se de cele ale Lailei în albia în care frecau cămășile și pantalonii și scutecele.

Deși mai avea unele rezerve, Mariam s-a obișnuit încet-încet cu această companie plăcută. Seara, de-abia aștepta cele trei căni de *chai* pe care le bea cu Laila în curte, devenite de-acum un ritual nocturn. Dimineața, se trezea că așteaptă cu nerăbdare să audă sunetul papucilor Lailei, lipăind pe trepte, când cobora la micul dejun, și chiotele Azizei, să îi vadă cei opt dințișori și să îi mângâie pielea care mirosea a lapte. Dacă Laila și Aziza dormeau mai mult decât de obicei, Mariam nu își mai găsea locul. Spăla vase care nu trebuiau spălate. Rearanja pernele din sufragerie. Ștergea de praf geamurile curate. Își făcea de lucru, până ce Laila intra în bucătărie, cu Aziza în brațe.

Când o zărea pe Mariam, Aziza făcea ochii mari și începea să scâncească și să se zvârcolească în brațele mamei ei. Întindea mânuțele spre Mariam, cerând să fie luată, închizându-și și deschizându-și stăruitor palmele, cu o expresie de adorație și fremătând de nerăbdare.

— Ce scenă, spunea Laila, dându-i drumul să meargă de-a bușilea spre Mariam. Ce scenă! Stai cuminte. *Khala* Mariam nu pleacă nicăieri. Uite-o, este mătușica ta. Ai văzut? Hai, du-te.

De îndată ce o lua în brațe, Aziza își băga degetul mare în gură și își îngropa fața la pieptul ei.

Mariam o sălta stângaci, cu un zâmbet care vădea atât uimire, cât și recunoștință. Nimeni nu o mai făcuse să se simtă atât de dorită. Nimeni nu își mai exprimase iubirea față de ea, într-un mod atât de sincer și cu atâta entuziasm.

Lui Mariam îi venea de fiecare dată să plângă.

— Cum de te-ai lipit tu, suflețelule, de o baborniță ca mine? îi șoptea Azizei, în păr. Hm? Nu vezi ce prăpădită sunt? O *dehati*. Ce-aș putea eu să-ți dau?

Dar Aziza bolborosea ceva, netulburată, și își îngropa fața și mai adânc, moment în care lui Mariam i se înmuiau picioarele. I se umpleau ochii de lacrimi. Îi râdea inima. Și se minuna cum, după atâta amar de singurătate apăsătoare, găsise în această mică creatură prima legătură adevărată din viața ei plină de legături mincinoase.

La începutul anului următor, în ianuarie 1994, zvonurile s-au adevărit. Dostum a schimbat tabăra, trecând de partea lui Gulbuddin Hekmatyar, și s-a instalat în apropiere de Bala Hissar, lângă zidurile vechii citadele care, cocoțate pe munții Koh-e-Shirdawaza, domina orașul. Împreună, bombardau pozițiile lui Massoud și Rabbani de la Ministerul Apărării și Palatul Prezidențial. De pe ambele maluri ale râului Kabul, porneau proiectile către tabăra adversă. Străzile erau pline de cadavre, cioburi și bucăți contorsionate de metal. Aveau loc jafuri, crime și, din ce în ce mai des, violuri, care erau încurajate pentru a-i intimida pe civili și a-i răsplăti pe membrii facțiunilor militare. Mariam auzise că erau femei care se sinucideau de frică să nu fie siluite și bărbați care, în numele onoarei, își omorau nevestele și fiicele, dacă acestea fuseseră violate de soldați.

Aziza începea să țipe de fiecare dată când se auzeau pocnetele mortierelor. Ca să îi distragă atenția, Mariam îi făcea case sau cocoși sau stele din boabe de orez, pe podea, și apoi o lăsa să le împrăștie. Îi desena elefanți, așa cum o învățase Jalil, dintr-o singură mișcare, fără să ridice penița de pe hârtie.

Rasheed le spunea că zilnic mureau zeci de civili. Spitalele și depozitele de medicamente erau bombardate. Camioanele încărcate cu ajutoare alimentare de urgență erau oprite și întoarse din drum

la intrarea în oraș sau erau ținta unor atacuri armate. Mariam se întreba dacă se dădeau asemenea lupte și la Herat, și dacă da, cum făceau față hogeia Faizullah, dacă mai era în viață, și Bibi jo, cu toți fiii, nurorile și nepoții ei. Și, firește, Jalil. Oare stătea la adăpost, se întreba Mariam, așa cum făcea ea? Sau își luase nevestele și copiii și fugise din țară? Spera că Jalil era teafăr și nevătămat, că reușise să scape de masacru.

Timp de o săptămână, din cauza recrudescenței luptelor, chiar și Rasheed s-a văzut nevoit să rămână acasă. A încuiat poarta de la grădină, a plantat capcane cu explozibili, a încuiat și ușa casei și a baricadat-o cu canapeaua. Bătea casa în lung și în lat, fumând, uitându-se cu grijă pe fereastră, curățându-și arma, descărcând-o și încărcând-o la loc. A tras de două ori cu ea în direcția străzii, susținând că a văzut pe cineva care încerca să sară zidul.

— Îi iau cu japca pe băieți, să-i înroleze, le-a spus. Da, mujahedinii. Ziua-n amiaza mare, cu arma la tâmplă. Îi iau pe sus, de pe stradă. Iar când soldații din milițiile inamice îi capturează pe băieții ăștia, îi torturează. Am auzit că-i electrocutează, așa umblă vorba prin târg, și că le zdrobesc boașele cu patentul. Îi obligă să îi ducă la casele lor, dau buzna în ele, le omoară tații și le siluiesc surorile și mamele.

Și-a fluturat arma pe deasupra capului.

— Ia să-i văd eu că-ncearcă să se bage la mine-n casă. O să le zdrobesc eu boașele lor! O să le fac praf căpășanile lor de pui de lele! Aveți habar ce norocoase sunteți c-aveți un bărbat care nu se teme nici de *Shaitan* în persoană?

S-a uitat în jos și a observat ce era la picioarele lui.

— Nu te mai lipi de mine! s-a rățoit el, făcându-i semn să se depărteze, cu arma. Nu te mai ține după mine! Și nu mai da atâta din mâini. N-o să te iau în brațe. Hai! Pleacă până nu te calcă cineva.

Aziza a tresărit. A luat-o de-a bușilea spre Mariam, necăjită și nedumerită. Ajunsă în poală la Mariam, și-a băgat degetul mare în gură și s-a uitat la Rasheed, îmbufnată și gânditoare. Din când în când, ridica ochii spre Mariam cu o privire tristă, care – își închipuia Mariam – îi cerea încurajări.

Dar, când venea vorba de tați, Mariam nu putea să dea niciun sfat.

A răsuflat ușurată când luptele s-au mai domolit, mai ales fiindcă nu mai erau nevoite să stea închise claie peste grămadă cu Rasheed, care otrăvea tot aerul din casă cu apucăturile și accesele lui de furie. În plus, se speria de moarte când îl vedea fluturându-și arma încărcată în preajma Azizei.

Într-o zi din iarna aceea, Laila a întrebat-o dacă nu vrea să îi împletească părul.

Mariam s-a așezat și a urmărit degetele subțiri ale Lailei în oglindă, separând șuvițele de păr și împletindu-le strâns, cu o expresie concentrată. Aziza dormea, încovoiată pe dușumea. La subsuoară avea păpușa de cârpe pe care i-o cususe Mariam: i-o umpluse cu boabe de fasole, îi făcuse o rochiță dintr-un material vopsit în ceai și un colier din mosorașe goale înșirate pe o sfoară.

Apoi Aziza a tras un vânt în somn. Laila a început să râdă și a pufnit-o și pe Mariam râsul. Și au hohotit așa, cu lacrimi, cu privirile încrucișate în oglindă, iar momentul a fost așa de firesc, de natural, încât, dintr-odată, Mariam a început să îi povestească despre Jalil și despre nana și despre djinn. Laila a rămas în picioare, cu mâinile moi pe umerii lui Mariam și cu privirea ațintită pe chipul acesteia din oglindă. Cuvintele țâșneau ca sângele dintr-o arteră. I-a povestit despre Bibi jo, despre hogeia Faizillah, despre drumul umilitor până la casa lui Jalil și despre sinuciderea nanei. I-a vorbit de nevestele lui Jalil și de *nikka* în pripă cu Rasheed, de călătoria până la Kabul, de sarcinile ei, de nesfârșitele cicluri de speranță și dezamăgire, de cum se dezlănțuise Rasheed împotriva ei.

După ce a terminat, Laila s-a așezat la picioarele scaunului ei. Căzută pe gânduri, a cules o scamă din părul Azizei. O vreme s-a așternut tăcerea.

— Și eu am ceva să-ți spun, a zis Laila, în cele din urmă.

Mariam nu a închis un ochi toată noaptea. A stat pe marginea patului și s-a uitat la fulgii de zăpadă care cădeau în liniște.

Anotimpurile veniseră și trecuseră; în Kabul, președinții fuseseră investiți și asasinați; un imperiu fusese înfrânt; vechile războaie se încheiaseră și izbucniseră altele noi. Dar Mariam nu prea se sinchisise. Petrecuse acești ani retrasă într-un colț îndepărtat din mintea ei, într-un pustiu în care nu existau tânguire și dorință, vis și deziluzie. Acolo, viitorul nu avea nicio importanță. Iar trecutul se limita la aceste vorbe de înțelepciune: că Iubirea este o greșală care distruge, iar complicea ei, Speranța, o fantasmă mincinoasă. Și ori de câte ori aceste două flori gemene otrăvitoare începeau să încolțească în pământul pârjolit din acel pustiu, Mariam le smulgea din rădăcini. Le smulgea și le arunca înainte să apuce să prindă puteri.

Dar cumva, în aceste ultime luni, Laila și Aziza – o *harami*, la fel ca ea, după cum s-a dovedit – deveniseră niște prelungiri ale ei, iar acum, fără ele, viața pe care Mariam o îndurase cu atâta stoicism, atâta amar de vreme, i s-a părut dintr-odată de neîndurat.

Noi o să plecăm, la primăvară. Eu și Aziza. Vino cu noi, Mariam.

Anii nu fuseseră blânzi cu Mariam. Dar poate că o așteptau totuși unii mai blânzi. O viață nouă, o viață în care va avea parte de binecuvântările care, după nana, îi erau interzise unei *harami* ca ea. Două flori noi încolțiseră pe neașteptate în viața ei, iar acum, în timp ce se uita la ninsoarea care cădea, l-a văzut cu ochii minții pe hoguea Faizullah, învârtind mătăniile *tasbeh*, aplecându-se spre ea și șoptindu-i cu vocea lui caldă, tremurată: *Dar Domnul este Cel care le-a plantat, Mariam jo. Și este voia Lui ca tu să te îngrijești de ele. Este voia lui, fată dragă.*

Afară, zorii alungau încet întunericul de pe cer, în acea dimineață de primăvară a anului 1994, iar Laila era sigură că Rasheed știe. Că își va face apariția din moment în moment și că o va târî afară din pat și o va întreba dacă chiar l-a luat de *khar*, de prost, crezând că nu va afla. Dar a răsunat *azan*-ul, iar razele soarelui au inundat acoperișurile și au cântat cocoșii și nu s-a întâmplat nimic ieșit din comun.

Îl auzea, acum era în baie, bătând cu aparatul de ras pe marginea ligheanului. Apoi jos, mișcându-se de colo-colo, încălzind ceaiul. S-a auzit zornăit de chei. Acum traversa curtea, cu bicicleta de coarne.

Laila a dat puțin perdeaua de la geam la o parte și s-a uitat pe furiș afară. Rasheed se îndepărta pedalând, ditamai bărbatul pe o bicicletă mică. Soarele dimineții se reflecta în ghidon.

— Laila?

Mariam stătea în prag. Laila și-a dat seama că nici ea nu dormise. Se întreba dacă și Mariam fusese cuprinsă toată noaptea de accese de euforie și atacuri de panică în timpul cărora i se uscase gura.

— Plecăm într-o jumătate de oră, a spus Laila.

Stăteau acum pe bancheta din spate a taxiului. Nici-una nu scotea o vorbă. Aziza se cuibărise în poală la Mariam, strângându-și păpușa la piept și uitându-se plină de uimire la orașul care trecea în goană prin fața ochilor ei.

— *Ona!* a țipat, arătând cu degetul spre un grup de fetițe care săreau coarda. *Mayam! Ona.*

Oriunde își întorcea privirea, Laila îl vedea pe Rasheed. Îl zărea ieșind din frizerii cu geamuri prăfuite, din mici chioșcuri care aveau potârniche la vânzare, din prăvăliile ponosite, ticsite cu cauciucuri uzate.

S-a afundat și mai mult pe banchetă.

Lângă ea, Mariam murmură o rugăciune. Laila ar fi vrut să îi vadă chipul, dar Mariam era îmbrăcată cu burqa – amândouă erau – și nu îi zărea decât sclipirea ochilor prin plasă.

Nu mai ieșise din casă de săptămâni bune, fără să pună la socoteală scurtul drum până la casa de amanet, făcut în urmă cu două zile, când își pusese verigheta pe geamul unei tejghele și ieșise, copleșită de semnificația gestului, de conștientizarea faptului că nu mai era cale de întoarcere.

Peste tot în jurul ei, Laila vedea acum urmările luptelor recente, ale căror sunete le auzise din casă. Case transformate în ruine fără acoperișuri, din care mai rămăseseră în picioare doar niște resturi de ziduri din cărămizi și pietre de râu, clădiri în care se căscău găuri și scobituri, din care se iveau capetele grinzilor prăbușite, carcassele automobilelor carbonizate, contorsionate, răsturnate, câteodată unele peste altele, ziduri ciuruite, cioburi peste tot. A văzut un cortegiu funerar în drum spre o moschee, în coada căruia mergea o femeie bătrână, îmbrăcată în negru, care își smulgea părul din cap. Au trecut pe lângă un cimitir care gemea de pietre de mormânt și drapele zdrențuite de *shaheed*, care fluturau în vânt.

Laila s-a întins peste geamantan și a cuprins cu degetele brațul moale al fiicei sale.

La autogara Lahore Gate, în apropiere de Pol Mahmood Khan^u, în estul Kabulului, autobuzele așteptau înșirate de-a lungul bordurii. Niște bărbați cu turbane încărcău de zor baloți și lăzi pe autobuze, legându-le cu frânghii, să nu cadă. În sala de așteptare a autogării, bărbații stăteau la o coadă lungă la casa de bilete. Femeile înveșmântate în burqa se strânseseră în grupuri-grupuri și pălăvrăgeau, cu bagajele făcute grămezi la picioare. Își legăneau sugarii și se oțărău la copiii mai mari, când se îndepărtau prea mult de ele.

Soldații milițiilor mujahedine patrulau prin sala de așteptare și pe trotuar, dând din când în când ordine scurte, răstite. Purtau bocanci, *pakol*-uri și haine militare kaki. Toți aveau kalașnikovuri.

Laila avea impresia că este privită. Nu se uita în ochii nimănui, dar avea impresia că toată lumea

știe, că toți dezaprobă ce făceau ea și Mariam.

— Ai văzut pe cineva? a întrebat-o Laila.

Mariam o legăna pe Aziza.

— Mă mai uit.

Aceasta era prima parte riscantă a planului, găsirea unui bărbat dispus să se dea drept ruda lor. Libertățile și oportunitățile de care se bucuraseră femeile între anii 1978 și 1992 aparțineau acum trecutului – Laila își mai amintea vorbele lui babi referitoare la anii de guvernare comunistă: *În vremurile noastre este bine să fii femeie în Afganistan, Laila*. Însă, odată cu venirea la putere a mujahedinilor, în aprilie 1992, numele țării fusese schimbat în Statul Islamic Afganistan. Ca urmare a politicii duse de Rabbani, Curtea Supremă era dominată acum de mullahii fundamentalști. Aceștia aboliseră decretele epocii comuniste care promulgau emanciparea femeilor și emisese, în schimb, ordonanțe în baza *Shari'a*, legi islamice stricte care pedepseau adulterul cu lapidarea, le impuneau femeilor să se acopere și le interziceau să călătorească fără o rudă de parte masculină. Totuși, aplicarea acestor legi era, cel mult, sporadică. *Dar le-ar aplica*, îi spusese Laila lui Mariam, *dacă n-ar fi așa de ocupați să se omoare unii pe alții. Și pe noi*.

A doua parte riscantă a acestei călătorii era sosirea în Pakistan. Împovărat deja cu aproape un milion și jumătate de refugiați afgani, Pakistanul își închisese granițele pentru afgani în luna ianuarie a acelui an. Laila auzise că doar cei care aveau vize erau lăsați să treacă granița. Dar frontiera nu era prea bine păzită, se știa, iar Laila aflase că mii de afgani intrau în continuare în Pakistan, fie dând mită, fie invocând motive umanitare – și existau de asemenea călăuze care, în schimbul unei sume de bani, te strecurau peste graniță. *Vedem noi cum facem după ce ajungem acolo*, îi spusese ea lui Mariam.

— Ce zici de el? a întrebat-o Mariam, făcându-i semn cu bărbia.

— Nu pare de încredere.

— Dar ăla?

— E prea bătrân. Și mai este cu doi bărbați.

În cele din urmă, Laila a zărit un bărbat care i s-a părut potrivit. Stătea afară, pe bancă, însoțit de o femeie cu vâl, și sălta pe genunchi un băiețel cam de vârsta Azizei, care purta o căciuliță croșetată. Era înalt și slab, avea barbă și purta o cămașă cu gulerul descheiat și o haină ponosită, de culoare gri, cu nasturii lipsă.

— Așteaptă-mă aici.

Îndepărtându-se, a auzit-o din nou pe Mariam murmurând o rugăciune.

Când s-a apropiat de tânăr, acesta și-a ridicat privirea și și-a dus o mână la ochi ca să se apere de soare.

— Să-mi fie cu iertare, frate, dar voiam să te-ntreb dacă mergi cumva la Peshawar?

— Da, a spus el, cu ochii mijiiți.

— Mă-ntrebam dacă ne-ai putea ajuta și pe noi.

I-a dat copilul soției și a luat-o deoparte.

— Ce este, *hamshira*?

I-a observat privirea și trăsăturile blajine, așa că și-a luat inima în dinți și i-a spus povestea pe care o născocise împreună cu Mariam. Era *biwa*, i-a zis, văduvă. Ea, mama și fiica ei nu mai aveau pe nimeni la Kabul. Mergeau la Peshawar, la unchiul ei.

— Vreți să mergeți cu familia mea, a spus tânărul.

— Știu că este *zahmat* pentru tine. Dar pari un frate de treabă, iar eu...

— Nu-ți face griji, *hamshira*. Te-nțeleg. Nu-i niciun deranj. Mă duc să cumpăr biletele.

— Ți mulțumesc, frate. Ai făcut o *sawab*, o faptă bună. Dumnezeu te va răsplăti.

A scos plicul din buzunar, de sub burqa, și i l-a dat. Erau o mie o sută de afgani, aproape jumătate

din suma pe care o pusese deoparte în ultimul an, plus banii obținuți din vânzarea verighetei. Bărbatul a băgat plicul în buzunarul de la pantaloni.

— Așteaptă-mă aici.

L-a văzut intrând în autogară. S-a întors după o jumătate de oră.

— E mai bine să țin eu biletele. Autobuzul pleacă într-o oră, la unsprezece. O să ne urcăm împreună. Pe mine mă cheamă Wakil. Dacă o să mă-ntrebe cineva ceva, deși nu văd de ce ar face-o, o să le spun că ești verișoara mea.

Laila i-a spus numele lor, iar el a asigurat-o că va ține minte.

— Stați pe-aproape, i-a mai zis.

S-au așezat pe o bancă lângă cea pe care stăteau Wakil și familia lui. Era o dimineață însorită, caldă; în depărtare, se zăreau niște firicele de nori, care pluteau pe deasupra colinelor. Mariam i-a dat Azizei niște biscuiți pe care îi luase în grabă, înainte să iasă pe ușă. I-a oferit unul și Lailei.

— O să-l vomit, a râs Laila. Am niște emoții...

— Și eu.

— Îți mulțumesc, Mariam.

— Pentru ce?

— Pentru asta. Pentru că ai venit cu noi, a spus Laila. Nu cred că m-aș fi descurcat singură.

— Stai liniștită, c-o să fie bine.

— O să iasă totul bine, nu-i așa, Mariam?

Mariam i-a luat mâinile într-ale ei.

— *Coranul* spune în felul următor: „Ale lui Dumnezeu sunt Răsăritul și Asfințitul. Oriunde v-ați întoarce, veți afla fața lui Dumnezeu.“

— *Bov!* a strigat Aziza, arătând cu degetul spre autobuz. *Mayam, bov!*

— L-am văzut, Aziza *jo*, a spus Mariam. Așa este, *bov*. În curând o să ne urcăm cu toatele în *bov*. Oho, ce de lucruri frumoase o să mai vezi.

Laila a zâmbit. S-a uitat la tâmplarul din atelierul de peste drum, care tăia o scândură cu ferăstrăul, așchiile zburând în toate părțile. S-a uitat la automobilele care îi treceau în goană prin fața ochilor, cu geamurile mânjite de funingine și praf. S-a uitat la autobuzele care hârâiau alene lângă bordură și la păunii, lei, sorii și săbiile strălucitoare care erau pictate pe aripile lor.

În căldura soarelui de dimineață, Laila era din nou euforică, curajoasă. Un câine vagabond cu ochii galbeni a trecut șchiopătând pe lângă ele. S-a aplecat și l-a mângâiat pe spate.

Cu câteva minute înainte de ora unsprezece, un bărbat cu un difuzor a anunțat pasagerii pentru cursa de Peshawar că începe imbarcarea. Ușile autobuzului s-au deschis cu un șuierat hidraulic puternic. Pasagerii au rupt-o la fugă spre el, îmbulzindu-se să prindă locuri.

Wakil i-a făcut un semn cu mâna Lailei, apoi și-a luat fiul în brațe.

— Venim, a spus Laila.

Wakil mergea în față. Când s-au apropiat de autobuz, Laila a văzut chipuri răsărind la ferestre, nasuri și palme lipite de geam. Peste tot în jurul lor, oamenii își luau rămas-bun.

Un soldat tânăr verifica biletele la urcarea în autobuz.

— *Bov!* a strigat Aziza.

Wakil i-a înmânat biletele soldatului, care le-a rupt pe din două și i le-a dat înapoi. Wakil și-a lăsat soția să urce prima. Laila a surprins un schimb de priviri între el și soldat. Wakil, cocoțat pe prima treaptă a autobuzului, s-a aplecat și i-a spus ceva la ureche. Soldatul a dat din cap în semn că a înțeles.

Lailei i s-a făcut inima cât un purice.

— Voi două, cu copilul, dați-vă la o parte, a spus soldatul.

Laila s-a făcut că nu aude. A dat să urce scările, dar soldatul a prins-o de umăr și a tras-o cu putere într-o parte.

— Și tu, i-a strigat lui Mariam. Mai repede! Ții coada-n loc.

— S-a-ntâmpnat ceva, frate? l-a întrebat Laila, cu buzele amorțite. Avem bilete. Nu ți le-a dat vărul meu?

El și-a dus degetul la buze și i-a făcut semn să tacă, apoi s-a întors către altă santinelă și i-a șoptit ceva la ureche. Al doilea soldat, un individ gras, cu ochi verzi, somnoroși și o cicatrice pe obrazul drept, a încuviințat din cap.

— Urmați-mă, i-a spus acesta Lailei.

— Trebuie să ne urcăm în autobuzul ăsta, a strigat Laila, conștientă de tremurul din glasul ei. Avem bilete. De ce ne faceți una ca asta?

— N-o să vă suiți în autobuzul ăla. Băgați la cap odată. O să veniți cu mine. Sau poate vreți să vă târăsc în fața copilului.

În drum spre camion, Laila a aruncat o privire pes-te umăr și l-a zărit pe fiul lui Wakil, aflat în spatele autobuzului. Băiatul a văzut-o și i-a făcut fericit cu mâna.

La secția de poliție de la intersecția Torabaz Khan, au fost obligate să stea separat, fiecare în câte un capăt al unui coridor lung și înțesat de lume, între ele fiind o masă la care stătea un bărbat ce fuma țigară de la țigară și mai bătea din când în când la o mașină de scris. S-au scurs trei ore. Aziza alerga de la Laila la Mariam și înapoi. S-a jucat cu agrafa de hârtie pe care i-a dat-o bărbatul de la masă. A mâncat toți biscuiții. În cele din urmă, a adormit în poală la Mariam.

Pe la ora trei, Laila a fost dusă într-o cameră de interogatorii. Mariam a fost obligată să aștepte pe coridor, cu Aziza.

Bărbatul așezat la masa din fața ei era trecut de treizeci de ani și era îmbrăcat în haine de civil – costum negru, cravată, mocasini negri. Avea o barbă îngrijită, părul scurt și sprâncenele îmbinate la rădăcina nasului. A țintuit-o pe Laila cu privirea și a început să bată cu creionul în masă.

— Știm, a început el, dregându-și glasul și ducându-și politicoș mână la gură, că ai spus deja o minciună pe ziua de azi, *hamshira*. Tânărul de la autogară nu era vărul tău. Măcar atâta lucru am aflat de la el. Întrebarea este dacă o să mai spui și altele. Personal, nu te sfătuiesc.

— Ne duceam la unchiul meu, a spus Laila. Țasta-i adevărul.

Polițistul a dat din cap.

— *Hamshira* de pe coridor este mama ta?

— Da.

— Are accent de Herat. Tu, nu.

— Ea a copilărit în Herat, eu m-am născut aici, la Kabul.

— Aha. Și ești văduvă? Așa ai zis. Condoleanțe. Și unchiul ăsta, *kaka* ăsta al tău, unde locuiește?

— La Peshawar.

— Da, ai mai zis. A băgat vârful creionului în gură, apoi s-a pregătit să noteze ceva pe o coală albă de hârtie. Dar unde anume în Peshawar? În ce parte a orașului, mă rog? Am vrea numele străzii, numărul sectorului.

Lailei i s-a pus un nod în gât. A încercat să nu intre în panică. I-a dat singurul nume de stradă din Peshawar pe care îl știa – îl auzise odată, la petrecerea pe care o dăduse mami cu ocazia intrării mujahedinilor în Kabul

— Pe strada Jamrud.

— A, da. Cea pe care este situat hotelul Pearl Continental. Mi se pare c-a menționat-o și el.

Laila a profitat de ocazie:

— Păi, vedeți, ce v-am spus eu?

— Numai că hotelul este situat pe strada Khyber.

Pe coridor, Aziza plângea.

— Fata mea s-a speriat. Pot să mă duc la ea, frate?

— Prefer „domnule ofițer“. Și stai liniștită, c-o s-o vezi în curând. Ai numărul de telefon al acestui unchi?

— Îl am. L-am avut. Adică... Chiar și cu burqa pe ea, nu era apărată de ochii lui iscoditori. Cred că l-am uitat de supărare.

Bărbatul a pufnit. I-a cerut numele unchiului și pe cel al nevestei acestuia. Câți copii aveau? Cum îi chema? Unde lucra unchiul? Câți ani avea? Laila s-a fâstâcit de tot din pricina atâtor întrebări.

El a pus creionul pe masă, și-a împreunat mâinile și s-a aplecat spre ea, așa cum fac părinții când vor să se facă înțeleși de către copiii lor.

— Sper că-ți dai seama, *hamshira*, că este o infracțiune să fugi de acasă. Noi avem tot timpul de-a face cu femei care călătoresc singure și care pretind că soții lor au murit. Uneori spun adevărul, de cele mai multe ori, nu. Poți să intri la închisoare dacă fugi de-acasă, presupun c-ai înțeles asta, *nay*?

— Lăsați-ne să plecăm, domnule ofițer... I-a citit numele de pe plăcuța prinsă pe reverul hainei: Domnule ofițer Rahman. Cinstiți însemnătatea numelui dumneavoastră și fie-vă milă de noi. Ce importanță are pentru dumneavoastră dacă lăsați două biete femei să plece? Ce rău ați face dacă ne-ați da drumul? Nu suntem niște criminale.

— Nu pot.

— Vă rog, vă implor.

— Este o problemă de *qanoon*, *hamshira*, o ches-tiune legală, a spus Rahman cu voce gravă, plin de importanță. Înțelegi dumneata, mie îmi revine res-ponsabilitatea de a menține ordinea.

În ciuda deznădejdiei care pusese stăpânire pe ea, pe Laila aproape că a pufnit-o râsul. Nu îi venea să creadă că folosise acel cuvânt, după tot ce făcuseră facțiunile mujahedine, după toate omorurile, jafurile, violurile, tortura, execuțiile, bombardamentele, zecile de mii de rachete pe care le trăsese unii asupra celorlalți, fără să le pese câtuși de puțin de toți nevinovații care își vor fi pierdut viața, prinși în focul încrucișat. *Ordinea*. Dar și-a mușcat limba.

— Dacă ne trimiteți înapoi, a zis ea în schimb, rar, nu se poate ști ce-o să ne facă.

Laila și-a dat seama ce efort face bărbatul ca să nu își mute privirea de la ea.

— Fiecare bărbat face ce vrea în casa lui, nu este treaba nimănui.

— Și *atunci* cum rămâne cu legea, domnule ofițer Rahman? Ochii i s-au umplut de lacrimi de furie. O să fiți acolo ca să mențineți ordinea?

— Amestecul în viața de familie nu intră în atribuțiile noastre, *hamshira*.

— Firește că nu intră. Când este în avantajul bărbatului. Dar problema asta nu ține de viața de familie, cum spuneți dumneavoastră? Nu ține?

Ofițerul s-a ridicat cu o mișcare bruscă de la masă și și-a aranjat sacoul.

— După părerea mea, acest interogatoriu s-a încheiat. Țin să-ți spun, *hamshira*, că nu te-ai prezentat prea bine, dimpotrivă, a fost lamentabil. Chiar așa, lamentabil. Acum te rog să aștepți afară, vreau să schimb câteva vorbe cu... femeia aia, ca să aflu ce legătură de rudenie aveți în realitate.

Laila a început să protesteze, apoi să țipe. Polițistul s-a văzut nevoit să cheme doi bărbați în ajutor, care au scos-o târâș din biroul lui.

Interogatoriul lui Mariam a durat doar câteva minute. Când a ieșit, părea distrusă.

— Mi-a pus atâtea întrebări, a spus. Îmi pare rău, Laila *jo*. Eu nu sunt așa deșteaptă ca tine. Mi-a pus o grămadă de întrebări și eu nu am știut ce să răspund. Îmi pare rău.

— Nu este vina ta, Mariam, a spus Laila cu voce pierită. Eu sunt de vină. Doar eu. Tot ce s-a întâmplat este din vina mea.

Era trecut de ora șase, când mașina poliției a oprit în fața casei. Laila și Mariam au trebuit să aștepte pe bancheta din spate, păzite de un soldat mujahedin care stătea pe scaunul din față, lângă șofer. Șoferul a fost cel care a coborât din mașină, a bătut la ușă și a vorbit cu Rasheed. Tot el a fost cel care le-a făcut semn cu mâna să coboare.

— Bine-ați venit acasă, a spus bărbatul de pe scaunul din față, aprinzându-și o țigară.

— Tu, i-a spus Rasheed lui Mariam, rămâi aici.

Mariam s-a așezat tăcută pe canapea.

— Voi două, sus.

A prins-o pe Laila de braț și i-a făcut vânt în sus pe scări. Era încălțat cu pantofii pe care îi purta la lucru, nu se schimbase încă în șlapi, nu își dăduse jos ceasul de la mână, nici măcar nu se dezbrăcase de haină. Laila și l-a închipuit în urmă cu o oră sau chiar câteva minute, dând buzna dintr-o încăpere în alta, trântind ușile, furios și nevenindu-i să creadă, ocărând de mama focului.

În capul scării, Laila s-a întors spre el:

— Ea n-a vrut. Eu am obligat-o. N-a vrut să meargă...

Nu a văzut pumnul care se îndrepta spre ea. În clipa următoare cădea în genunchi, cu fața roșie și ochii ieșiți din orbite, încercând să tragă aer în piept. Parcă ar fi lovit-o o mașină care circula cu viteză mare, în locul acela fragil dintre capul pieptului și buric. Și-a dat seama că o scăpase pe Aziza din brațe, că Aziza țipa. A încercat din nou să respire, dar nu se auzea decât un hârâit. Din gură îi picura salivă.

Apoi a luat-o de păr și a târât-o mai departe. A văzut-o și pe Aziza, luată pe sus, i-a văzut sandalele alunecându-i și piciorușele zvârcolindu-i-se. Îi smulgea părul din cap. I-au dat lacrimile de durere. L-a văzut deschizând ușa de la camera lui Mariam cu piciorul, a văzut-o pe Aziza azvârlită pe pat. I-a dat drumul la păr și i-a înfipt vârful de la pantof în fesa stângă. A urlat de durere, iar el a trântit ușa în urma lui. S-a auzit cheia răsucită în broască.

Aziza țipa în continuare. Laila zăcea chircită pe dușumea, icnind. S-a ridicat cu greutate în mâini și s-a târât spre pat, unde era Aziza. A întins mâna spre fiica ei.

Jos a început bătaia. Zgomotele pe care le auzea erau cele ale unui procedeu familiar. Nu se auzeau ocări, strigăte, rugăminți, țipete surprinse, doar desfășurarea sistematică a operațiunii de a bate și a fi bătut, zgomotele înfundate pe care le făcea un obiect solid care lovea în mod repetat carnea, ceva, cineva lovit de perete cu o bufnitură, haine sfâșiate. Din când în când, Laila auzea pași precipitați, o urmărire tăcută, mobile răsturnate, sticlă spartă, apoi din nou bufnituri.

A luat-o în brațe pe Aziza, care a făcut pe ea. Urina caldă i-a udat partea din față a rochiei.

La parter, alergătura și urmărirea s-au încheiat în sfârșit. Acum se auzea de parcă cineva lovea o bucată de carne de vită cu băta.

Laila a legănat-o pe Aziza până s-a făcut liniște. Când ușa cu plasă de țânțari s-a deschis cu un scârțâit și apoi a fost trântită, a lăsat copilul jos și s-a repezit la fereastră. L-a văzut pe Rasheed, traversând curtea împreună cu Mariam, pe care o apucase de ceafă. Mariam era desculță și încovoiată. Mâinile lui erau pline de sânge, ea avea chipul, părul, gâtul și spatele însângerate și cămașa sfâșiată în față.

— Îmi pare așa de rău, Mariam, a strigat Laila în geam.

I-a făcut vânt în șopron. A intrat și el și a ieșit cu un ciocan și mai multe scânduri lungi. A închis ușile duble ale șopronului, a scos cheia din buzunar și le-a încuiat. Le-a încercat, să se asigure că sunt închise bine, apoi a dispărut în spatele șopronului și s-a întors cu o scară.

După câteva minute, se holba pe fereastră la Laila. Își rodea unghiile. Avea părul răvășit și fruntea mânjită de sânge. La vederea lui, Aziza a țipat și și-a îngropat fața la pieptul Lailei.

Rasheed a început să bată fereastra în cuie.

Întunericul era total, impenetrabil și invariabil, fără striații sau textură. Rasheed umpluse crăpăturile dintre scânduri cu cine știe ce și blocase ușa cu un obiect mare și de neclintit, așa că nicio rază de lumină nu se strecura pe sub ea. Băgase ceva și în gaura cheii.

Laila nu mai putea să țină socoteala trecerii timpului cu ochii, așa că se folosea de urechea cu care mai auzea. *Azan*-ul și cântatul cocoșilor anunțau ivirea zorilor. Clinchetul farfuriilor jos, în bucătărie,

și radioul care mergea însemnau că este seară.

În prima zi, au orbecăit și s-au căutat pe băjbăite. Laila nu o vedea pe Aziza când plângea sau când pleca de lângă ea.

— *Aishee*, scâncea Aziza. *Aishee*.

— În curând, îi spunea Laila, dând să o sărute pe frunte, dar nimerindu-i creștetul capului. O să avem lapte, cât de curând. Trebuie să ai puținică răbdare. Dacă o să fii o fetiță cuminte și răbdătoare, mami o să-ți aducă niște *aishee*.

I-a cântat, ca să îi mai treacă timpul.

Azan-ul a răsunat a doua oară, iar Rasheed tot nu le-a adus nimic de mâncare și, ceea ce era mai rău, nicio picătură de apă. În ziua aceea, a venit peste ele o căldură grea, sufocantă. Încăperea s-a transformat într-o oală sub presiune. Laila își trecea limba uscată peste buze, gândindu-se la fântâna de afară, la apa ei rece și proaspătă. Aziza nu se mai oprea din plâns și, când i-a șters obrazii cu mâna, Laila a observat alarmată că mâna i-a rămas uscată. A dezbrăcat-o la pielea goală și a încercat să găsească ceva cu care să îi facă vânt, dar a trebuit să se mulțumească să sufle peste ea până a luat-o amețeala. Nu a mai trecut mult și Aziza nu s-a mai mișcat de lângă ea. Din când în când, ațipea.

De mai multe ori în ziua aceea, Laila a bătut cu pumnii în pereți, și-a consumat energia strigând după ajutor, în speranța că o va auzi vreun vecin. Dar nimeni nu a venit și țipetele ei nu au făcut decât să o sperie pe Aziza, care a început din nou să plângă, scâncind slab. Laila s-a prăbușit la pământ. Se gândea, măcinată de remușcări, la Mariam, care era încuiată în șopron pe o asemenea căldură, bătută și plină de sânge.

La un moment dat a adormit, simțind că se coace în căldura sufocantă. A avut un vis în care se făcea că ea și Aziza se întâlneau cu Tariq. Era pe trotuarul de vizavi al unei străzi aglomerate, sub tenda unei croitorii. Stătea pe vine și căuta ceva într-un coș cu smochine. *Ăla este tatăl tău*, a spus Laila. *Bărbatul acela, îl vezi? El este baba al tău de-adevăratelea*. L-a strigat, dar zgomotele străzii i-au acoperit vocea și Tariq nu a auzit-o.

A trezit-o șuieratul făcut de rachetele care treceau pe deasupra casei. Undeva, cerul pe care nu putea să îl vadă era luat în stăpânire de explozii și de rafalele lungi, înnebunitoare ale mitralierelor. A închis ochii. S-a trezit din nou când a auzit pașii grei ai lui Rasheed pe hol. S-a târât până la ușă și a bătut cu palmele în ea.

— Doar un pahar, Rasheed. Nu pentru mine. Fă-o pentru ea. Doar nu vrei să-ți mânjești mâinile cu sângele ei.

El a trecut mai departe.

A încercat să îl îmbuneze cu vorba, l-a implorat să o ierte, a făcut promisiuni. Apoi l-a blestemat.

Ușa de la camera lui s-a închis. S-a auzit radioul.

Muezinul a anunțat a treia oară *azan*-ul. A venit din nou căldura. Aziza a devenit și mai apatică. Nu se mai mișca deloc, nu mai plângea.

Din când în când, Laila își lipea urechea de gura copilei, îngrozită că s-ar putea să nu îi mai audă răsuflarea slabă. O lua cu leșin chiar și când făcea această mișcare simplă. Adormea, visa, dar nu își mai amintea ce visase. Când se trezea, verifica ce face Aziza, îi pipăia buzele uscate și crăpate, îi lua pulsul slab de la gât și se culca la loc. Vor muri aici, Laila era sigură de asta, dar ceea ce o îngrozea cu adevărat era că va rezista mai mult decât Aziza, care era mică și fragilă. Cât mai putea să reziste? Va muri în căldura aceasta, iar ea va trebui să zacă lângă trupușorul țeapăn și să își aștepte propria moarte. A adormit din nou. S-a trezit. A adormit. Granița dintre vis și starea de veghe s-a șters.

A fost trezită din nou, dar nu de cântatul cocoșilor sau de răsunetul *azan*-ului, ci de zgomotul făcut de un obiect greu, care era târât. A auzit un zornăit. Brusc, camera a fost inundată de lumină. Era insuportabil. Și-a ridicat capul, a tresărit și și-a acoperit ochii. Printre degete, a văzut o siluetă masivă, încețoșată, stând într-un dreptunghi de lumină. Silueta s-a mișcat. Apoi ceva s-a ghemuit lângă ea,

foarte aproape, și o voce i-a răsunat în ureche:

— Dac-o să mai încerci, o să te găsec. Jur pe numele Profetului că o să te găsec. Și atunci n-o să existe niciun tribunal în țara asta nenorocită care să mă tragă la răspundere pentru ce o să vă fac. Întâi lui Mariam, pe urmă ei și la sfârșit ție. O să te oblig să te uiți. M-ai înțeles? O să te oblig să te uiți.

Acestea fiind zise, a ieșit. Dar nu înainte să îi dea o lovitură cu piciorul în coaste, din cauza căreia va urina cu sânge, vreme de mai multe zile.

[11](#) Ministerul Apărării.

Septembrie, 1996

Trecuseră doi ani și jumătate de la acele întâmplări. În dimineața zilei de 27 septembrie, Mariam s-a trezit speriată: se auzeau împușcături și fluierături, pocnitori și muzică. A coborât în fugă până în sufragerie, unde a dat de Laila, care era deja la fereastră. Aziza era cocoțată pe umerii ei. Laila s-a întors și a zâmbit.

— Au venit talibanii, a spus ea.

Mariam auzise prima oară de ei în urmă cu doi ani, în octombrie. 1994. Atunci, Rasheed venise acasă și le povestise de talibanii care îi răsturnaseră de la putere pe liderii facțiunilor militare din Kandahar, preluând controlul asupra orașului. Erau o forță de gherilă, formată din tinerii paștuni ale căror familii fugiseră în Pakistan în timpul războiului cu sovieticii. Majoritatea crescuseră – unii chiar se născuseră – în taberele de refugiați aflate de-a lungul graniței pakistaneze și fuseseră școliți în *madrassa*-urile din Pakistan, de către mullahii care predau *Shari'a*. Liderul lor era un individ retras, misterios, care nu știa carte, fiind cunoscut drept Mullahul Omar. El, adăugase Rasheed, oarecum amuzat, își zicea *Ameer-ul-Mumineen*, Conducătorul Credincioșilor.

— Este adevărat că băieții ăștia nu au *rishta*, rădăcini, a spus Rasheed, neadresându-i-se nici ei, nici Lailei. Mariam știa că, de la încercarea lor eșuată de fugă, din urmă cu doi ani și jumătate, ea și Laila deveniseră una și aceeași persoană în ochii lui, fiind la fel de ticăloase și meritând în mod egal neîncrederea, disprețul și indiferența lui. Când vorbea, Mariam avea impresia că poartă o conversație cu el însuși sau cu o persoană invizibilă din cameră, care, spre deosebire de ea și de Laila, era demnă să îi audă părerile.

— Poate că n-or avea trecut, a continuat el, fumând cu privirea în tavan. Poate că nu știu nimic despre lume sau despre istoria acestei țări. Așa o fi. Și poate că, prin comparație cu ei, Mariam se poate considera profesor universitar. Ha! Toate astea-s adevărate. Dar uitați-vă în jurul vostru. Ce vedeți? Vă zic eu, comandanți mujahedini lacomi și depravați, înarmați până-n dinți, care s-au îmbogățit de pe urma heroinei și care își declară jihad, omorând pe oricine le iese în cale. Măcar talibanii sunt fără de pată și cinstiți. Sunt băieți musulmani cuviincioși. *Wallah*, or să curețe locul ăsta când or să vină. Or să aducă pacea și ordinea. Oamenii n-or să mai fie împușcați când or să iasă din casă ca să cumpere lapte. N-or să mai fie rachete! Gândiți-vă.

Se împlineau doi ani de când talibanii luptau ca să ajungă la Kabul, cucerind oraș după oraș de la mujahedini și punând capăt războiului dintre facțiuni acolo unde se instalau. Îl capturaseră pe comandantul hazar Abdul Ali Mazari și îl executaseră. În urmă cu câteva luni de zile, își instalaseră tabăra în sudul Kabulului, trăgând asupra orașului și făcând schimb de rachete cu Ahmad Shah Massoud. La începutul acelei luni, septembrie, 1996, cuceriseră orașele Jalalabad și Sarobi.

Rasheed spunea că talibanii aveau un singur lucru în plus față de mujahedini, ceva care mujahedinilor le era străin. Erau uniți.

— Să vină. Eu, unul, o să îi scald în petale de trandafir.

În ziua aceea au ieșit toți patru în oraș, Rasheed ducându-le din autobuz în autobuz, ca să cunoască noua lor lume, noii lor conducători. În fiecare cartier bombardat, Mariam vedea oameni care apăreau ca din senin dintre dărâmături și ieșeau pe străzi. A văzut o bătrână care arunca cu orez peste trecători, cu un zâmbet știrb și obosit. Doi bărbați se îmbrățișau lângă ruinele unei clădiri arse, în timp ce pe cer fluierau, șuierau și explodau câteva petarde aprinse de băieții suiți pe acoperișuri. Imnul național care se auzea din casetofoane era aproape acoperit de claxoanele automobilelor.

— Uite, Mayam! Aziza arăta cu degetul spre un grup de băieți care alergau pe Jadeh Maywand,

agitându-și pumnii în aer și trăgând niște cutii de conserve ruginite, legate cu sfori. Strigau că Massoud și Rabbani se retrăseseră din Kabul.

De peste tot se auzeau strigăte de *Allah-u-akbar!*

Mariam a zărit un cearșaf care atârna la fereastra unei clădiri de pe Jadeh Maywand. Cineva scrisese trei cuvinte pe el, cu vopsea neagră: *Zenda Baad Taliban!* Trăiască talibanii!

Stradă după stradă, Mariam descoperea același mesaj pictat pe geamuri, bătut în cuie pe uși, fluturând pe antenele automobilelor.

În cursul aceleiași zile, Mariam i-a zărit prima oară pe talibani, în Piața Pashtunistan, unde se afla împreună cu Rasheed, Laila și Aziza. O mulțime pestriță se strânsese acolo. Oamenii își întindeau gâturile și se înghesuiau în jurul fântânii albastre din centrul pieței, cățărându-se pe buza ei uscată. Voiau să vadă mai bine spre capătul pieței, în vecinătatea vechiului restaurant „Khyber“.

Rasheed, mătăhălos cum era, i-a împins și i-a îmbrâncit pe ceilalți gură-cască și le-a condus în locul în care un bărbat vorbea la megafon.

Când l-a văzut, Aziza a țipat și și-a îngropat fața în burqa lui Mariam.

Era un tânăr slab și bărbos, care purta un turban negru. Stătea în picioare, pe un fel de estradă improvizată. În mâna liberă ținea un lansator de rachete. Lângă el, atârnavă doi bărbați însângerați, spânzurați de stâlpii de semafor. Hainele le fuseseră sfâșiate. Fețele umflate li se învinețiseră.

— Cel din stânga mi se pare cunoscut, a remarcat Mariam.

O tânără din fața lui Mariam s-a întors și i-a spus că este Najibullah. Celălalt bărbat era fratele lui. Mariam își amintea chipul rotund și mustăcios al lui Najibullah, care, în anii ocupației sovietice, putea fi văzut, radios, pe toate panourile de afișaj și în toate vitrinele magazinelor.

Mai târziu va auzi că talibanii îl scosese pe Najibullah târâș din sanctuarul lui de la sediul Națiunilor Unite din apropiere de Palatul Darulaman. Îl tortu-raseră ore în șir, apoi îi legaseră picioarele de un camion și îi târâseră trupul pe străzi.

— A omorât mulți, foarte mulți musulmani! striga tânărul taliban în megafon. Vorbea persană cu accent paștun, apoi trecea pe paștună. Și-a subliniat cuvintele arătând cu arma spre cadavre. Toată lumea îi cunoaște crimele. A fost un comunist și un *kafir*. Asta facem noi cu necredincioșii care comit crime împotriva islamului!

Rasheed zâmbea afectat.

Aflată la Mariam în brațe, Aziza a început să plângă.

A doua zi, Kabulul a fost invadat de camionete. În Khair khana, în Shar-e-Nau, în Karteh-Parwan, în Wazir Akbar Khan și Taimani, camionetele roșii marca Toyota, pline cu bărbați înarmați, bărboși și cu turbane negre, au împânzit străzile. În fiecare camionetă se afla un megafon care trâmbița niște anunțuri, în persană, apoi în paștună. Același mesaj se auzea din difuzoarele instalate în vârfurile moscheilor și la postul de radio, care mai nou era cunoscut drept Vocea *Shari'a*. Mesajul putea fi citit și pe fluturașii aruncați pe străzi. Mariam a găsit unul în curte.

Watan-ul nostru se va numi de-acum Emiratul Islamic al Afganistanului. Vor intra în vigoare următoarele legi:

Toți cetățenii trebuie să se roage de trei ori pe zi. Dacă a venit ora rugăciunii și ați fost prinși făcând altceva, veți fi bătuți.

Toți bărbații își vor lăsa bărbile să crească. Lungimea corectă este de cel puțin un pumn încleștat sub bărbie. Dacă veți încălca această prevedere, veți fi bătuți.

Toți băieții vor purta turbane. Băieții din clasa întâi până în clasa a șasea vor purta turbane negre, cei din clasele mai mari, albe. Toți bărbații vor purta veșminte islamice. Gulerele de la cămăși vor fi închise la nasturi.

Cântatul este interzis.

Dansul este interzis.

Jocurile de cărți, de șah, pariurile și înălțarea zmeielor sunt interzise.

Scrierea de cărți, viziunea de filme și pictarea de tablouri sunt interzise.

Dacă dețineți papagali, veți fi bătuți. Păsările vor fi omorâte.

Dacă veți fura, vi se va tăia mâna de la încheietură. Dacă veți fura din nou, vi se va tăia laba piciorului.

Dacă nu sunteți musulmani, nu vă rugați în locuri în care puteți fi văzuți de către musulmani. Dacă o veți face, veți fi bătuți și veți fi băgați la închisoare. Dacă veți fi prinși că încercați să convertiți un musulman la credința voastră, veți fi executați.

Atenție, femei:

Veți sta tot timpul în casele voastre. Nu este cuviincios ca femeile să bată străzile fără rost. Dacă ieșiți afară, este obligatoriu să fiți însoțite de un mahram, o rudă bărbat. Dacă veți fi prinse singure pe stradă, veți fi bătute și trimise acasă.

Nu vă veți arăta, în nicio împrejurare, chipul. Când veți ieși, vă veți acoperi cu burqa. Dacă nu vă veți supune, veți fi bătute crunt.

Produsele cosmetice sunt interzise.

Bijuteriile sunt interzise.

Nu veți purta haine provocatoare.

Nu veți vorbi decât dacă veți fi întrebate.

Nu veți privi bărbații în ochi.

Nu veți râde în public. În caz contrar, veți fi bătute.

Nu vă veți da cu oja pe unghii. Dacă o veți face, veți pierde un deget.

Fetelor le este interzis să meargă la școală. Toate școlile de fete vor fi închise imediat. Dacă veți încerca să deschideți o școală de fete, veți fi bătuți, iar școala va fi închisă.

Femeilor le este interzis să muncească.

Dacă veți fi găsite vinovate de adulter, veți fi omorâte cu pietre.

Ascultați. Ascultați cu atenție. Supuneți-vă. Allah-u-akbar.

Rasheed a închis radioul. Stăteau pe podeaua din sufragerie și luau masa de seară, la nicio săptămână de când văzuseră cadavrul lui Najibullah atârând în ștreang.

— Doar n-or să oblige jumătate din populație să stea acasă și să nu facă nimic, a protestat Laila.

— De ce nu? i-a răspuns Rasheed. De data aceasta, Mariam era de acord cu el. Doar la fel făcuse și el cu ea și cu Laila, nu-i așa? Cum de Laila nu își dădea seama?

— Asta nu-i un sat oarecare. Suntem la *Kabul*. Femeile de aici au practicat avocatura și medicina și au deținut funcții în guvern...

Rasheed a rânjit.

— A vorbit fiica arogantă a unui intelectual iubitor de poezie. Câtă urbanitate tipic tadjică pe capul tău. Tu ai impresia că asta este vreo idee nouă, radicală, care li s-a năzărit talibanilor? Ai trăit vreodată în afara micii tale cochilii gingașe din *Kabul*, *gul* a mea? Te-a interesat vreodată să vizitezi *adevăratul Afganistan*, sudul, estul, teritoriile tribale care se întind de-a lungul graniței cu Pakistanul? Nu? Eu am făcut-o. Și pot să-ți spun că sunt multe locuri în țara asta în care s-a trăit mereu așa sau pe aproape, oricum. Nu că tu ai avea habar.

— Nu pot să cred una ca asta, insista Laila. N-au vorbit serios.

— Mie mi s-a părut destul de serios ce i-au făcut talibanii lui Najibullah, a spus Rasheed. Ție nu?

— El era un comunist! Era șeful poliției secrete!

Rasheed a izbucnit în râs.

Nu trebuia să mai zică nimic, fiindcă Mariam știa deja răspunsul: în ochii talibanilor, a fi comunist și conducătorul temutei organizații KHAD îl făcea pe Najibullah doar puțin mai vrednic de dispreț decât o femeie.

Când s-au pus talibanii pe treabă, Laila s-a bucurat că babi nu mai trăia ca să vadă ce se întâmpla. L-ar fi durut sufletul.

Bărbați înarmați cu târnăcoape au împânzit dărăpănatul Muzeu al Kabulului și au făcut țăndări statuile din perioada preislamică – adică pe cele care nu fuseseră deja prădate de către mujahedini. Universitatea a fost închisă, iar studenții, trimiși acasă. Picturile erau smulse de pe pereți și tăiate bucăți. Televizoarele erau făcute praf. Cărțile, cu excepția *Coranului*, erau făcute grămezi și arse, librăriile, închise. Poemele lui Khalili, Pajwak, Ansari, Haji Dehqan, Ashraqi, Bey-taab, Hafez, Jami, Nizami, Rumi, Khayyám, Beydel și mulți alții s-au făcut scrum.

Laila a auzit de bărbați care fuseseră ridicați de pe străzi, acuzați că au lipsit de la *namaz* și aruncați în moschei. A aflat că restaurantul „Marco Polo“, din apropiere de Strada Găinilor, fusese transformat în centru de interogatorii. Câteodată se auzeau țipete venind din spatele ferestrelor lui acoperite cu un strat de vopsea neagră. Peste tot vedeai Patrulele Bărboșilor, care băteau străzile în camionetele lor marca Toyota, în căutare de fețe bărbierite pe care să le umple de sânge.

Închideau și cinematografele. Cinematograful Park. Ariana. Aryub. Sălile de proiecție erau devastate, iar rolele de film, puse pe foc. Laila își amintea de toate dățile în care ea și Tariq stătuseră în acele săli și se uitaseră la filme indiene, de toate poveștile acelea melodramatice despre perechi de îndrăgostiți separați de câte o întorsătură tragică a vieții, unul rățăcit într-un tărâm îndepărtat, celălalt obligat să se căsătorească, de plânsetele lor, de cântatul pe câmpurile cu gălbenele, de dorința lor sfâșietoare de a se revedea. Își amintea cum râdea Tariq de ea fiindcă plângea la astfel de filme.

— Mă-ntreb ce s-o fi întâmplat cu cinematograful tatălui meu, i-a spus Mariam într-o zi, dacă mai este în picioare sau dacă tot el este proprietar.

Kharabat, vechiul cartier muzical al Kabulului, fusese redus la tăcere. Muzicanții erau bătuți și aruncați la închisoare, iar *rubab*-urile, *tamboura*-urile și armoniile lor, călcate în picioare. Talibanii s-au dus la mormântul cântărețului preferat al lui Tariq, Ahmad Zahir, și au tras cu armele în el.

— Este mort de aproape douăzeci de ani, i-a spus Laila lui Mariam. Nu ajunge dac-ai murit o dată? Rasheed nu părea prea deranjat de talibani. Nu trebuia decât să își lase barbă, ceea ce a făcut, și să meargă la moschee, ceea ce iarăși a făcut. Rasheed se raporta la talibani cu un fel de curiozitate plină de înțelegere și afecțiune, așa cum te-ai uita la un văr excentric, pus pe fapte năstrușnice și scandaloase.

În fiecare miercuri seara, asculta Vocea *Shari'a*, când talibanii anunțau numele celor care urmau să fie pedepsiți. Apoi, vinerea, mergea la stadionul Ghazi, cumpăra un Pepsi și urmărea spectacolul. În pat, o obliga pe Laila să îl asculte povestind, cu un fel de voioșie bolnăvicioasă, despre mâinile tăiate, spânzurările, decapitățile și biciuirile pe care le văzuse.

— Astăzi am văzut cum un bărbat i-a luat gâtul ucigașului fratelui său, a zis el într-o seară, suflând rotocoale de fum.

— Sunt niște sălbatici, a spus Laila.

— Așa crezi tu? În comparație cu cine? Sovieticii au omorât un milion de oameni. Știi câți oameni au omorât mujahedinii numai în Kabul, în ultimii patru ani? Cincizeci de mii. *Cincizeci de mii*. Ți se pare chiar așa o catastrofă, prin comparație, să le tai mâinile câtorva hoți? Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. Este-n *Coran*. Să zicem că cineva ar omorî-o pe Aziza, n-ai vrea să te răzbuni?

Laila i-a aruncat o privire dezgustată.

— Vreau să te fac să-nțelegi ceva, a zis Rasheed.

— Ești la fel ca ei.

— Ce ochi interesanți are Aziza. Nu ți se pare? Nu seamănă nici cu ai tăi, nici cu ai mei.

S-a întors cu fața la ea și a scărpinat-o ușor pe coapsă cu unghia strâmbă de la arătător.

— Hai să-ți explic, a zis. Dacă m-ar apuca năbădăile, și nu zic c-așa o să fie, dar s-ar putea, de ce nu, aș avea tot dreptul să mă descotorosesc de Aziza. Ce zici, ți-ar plăcea? Sau aș putea să mă duc la talibani într-o zi, pur și simplu să intru în secție și să le spun că am anumite bănuieli în ceea ce te privește. Ar fi de-ajuns. Pe cine crezi că ar lua în serios? Ce crezi că ți-ar face?

Laila și-a tras piciorul.

— Nu c-aș face așa ceva, a spus el. N-aș face. *Nay*. Probabil că nu. Doar mă cunoști.

— Ești josnic.

— Ce cuvânt mare. Asta-i o chestie care nu mi-a plăcut niciodată la tine. Chiar și când erai mică și te fâțâiai de colo-colo cu ologul ăla, te credeai atât de deșteaptă, fiindcă citeai cărți și recitai poezii. Și la ce-ți folosește acum toată deșteptăciunea? Datorită cui ai un acoperiș deasupra capului, datorită științei tale de carte sau datorită mie? Sunt josnic? Jumătate dintre femeile din orașul ăsta ar omorî ca să aibă un soț ca mine. Ar face orice.

S-a întors la loc și a suflat fumul spre tavan.

— Te dai în vânt după cuvintele mari? O să-ți dau eu unul: perspectivă. Asta fac eu acum, Laila. Vreau să mă asigur că vezi lucrurile în perspectivă.

Ceea ce i-a întors Lailei stomacul pe dos în seara aceea a fost faptul că fiecare cuvânt pe care îl rostise Rasheed, până la ultimul, era adevărat.

Dar a doua zi de dimineață și în mai multe dimineți după aceea, senzația de greață a persistat, apoi s-a înrăutățit, devenind ceva descurajant de familiar.

Nu peste multă vreme, într-o după-amiază rece și mohorâtă, Laila s-a întins pe spate, pe dușumeaua din camera ei. Mariam trăgea un pui de somn împreună cu Aziza, în camera ei.

Ținea în mâini o spiță pe care o smulsese cu patentul de la o roată veche de bicicletă. O găsisse pe alea unde îl sărutase pe Tariq, cu ani în urmă. Stătea de ceva vreme pe podea, respirând sacadat, cu picioarele depărtate.

Pe Aziza o iubise din toată inima, chiar din momentul în care începuse să bănuiască existența ei. Nu se îndoise nicio clipă de ea însăși, nu șovăise nicio clipă. Ce lucru îngrozitor este, se gândea Laila acum, ca o mamă să se teamă că inima nu i se va umple de iubire pentru copilul ei. Ce lucru nefiresc. Și totuși trebuia să se întrebe, în timp ce stătea culcată pe dușumea, cu mâinile transpirate, șovăitoare pe spiță, dacă într-adevăr ar fi putut să îl iubească pe copilul lui Rasheed așa cum îl iubea pe-al lui Tariq.

Până la urmă, nu a putut să o facă.

A pus spița jos, dar nu de frică să nu sângereze până la moarte sau convinsă fiind că ar comite o faptă abominabilă – oricum bănuia că așa era. A pus spița jos fiindcă nu putea accepta ceea ce mujahedinii îmbrățișaseră cu atâta lejeritate: ideea că uneori, în război, trebuie să iei și vieți nevinovate. Războiul ei era împotriva lui Rasheed. Bebelușul nu avea nicio vină. Și deja avuseseră loc prea multe omoruri. Laila văzuse destui nevinovați care muriseră prinși în focul încrucișat al taberelor care se dușmăneau.

Septembrie, 1997

Spitalul ăsta nu mai primește femei, s-a răstit paznicul la ei. Stătea în capul scărilor, uitându-se cu ochi reci la mulțimea adunată în fața spitalului Malalai.

Un vaiet puternic s-a ridicat din mulțime.

— Dar ăsta este spital de femei! a țipat o femeie din spatele lui Mariam. Oamenii i-au întărit spusele.

Mariam a mutat-o pe Aziza de pe o mână pe cealaltă. Cu cea rămasă liberă o sprijinea pe Laila, care gema, agățată de gâtul lui Rasheed.

— Nu mai este, a spus talibanul.

— Nevastă-mea naște! a țipat un bărbat mătăhălos. Ce-ai vrea, frate, să nască aici, în stradă?

La începutul anului, în ianuarie, se anunțase că bărbații și femeile vor fi consultați în spitale diferite și că toate femeile angajate în spitale vor fi concediate și trimise să lucreze într-o unitate centrală. Nimeni nu crezuse, iar talibanii nu puseseră în practică această decizie. Până acum.

— Dar spitalul Ali Abad? a strigat alt bărbat.

Paznicul a dat din cap în semn că nu.

— La Wazir Akbar Khan?

— Doar bărbații, a răspuns el.

— Și noi încotro s-o luăm?

— Duceți-vă la Rabia Balkhi.

O tânără și-a făcut loc până a ajuns în față, strigând că ea fusese deja acolo și că nu aveau nici apă curată, nici oxigen, nici curent electric și nici medicamente.

— Nu au de niciunele.

— Acolo trebuie să vă duceți.

S-au auzit din nou vaiete și țipete, o insultă, două. Cineva a aruncat cu o piatră.

Talibanul și-a ridicat kalașnikovul și a început să tragă în aer. Alt taliban, din spatele lui, și-a fluturat biciul.

Mulțimea s-a împrăștiat repede.

Camera de așteptare de la Rabia Balkhi gema de femei în burqa și copiii lor. Aerul duhnea a transpirație, a trupuri și picioare nespălate, a antiseptic, urină și fum de țigară. Sub ventilatorul leneș din tavan, copiii se fugăreau, sărind peste picioarele întinse ale mamelor care gemeau și ale taților adormiți.

Mariam a ajutat-o pe Laila să se sprijine de un perete de pe care căzuseră bucăți de tencuială de forma unor țări străine. Laila se legăna înainte și înapoi, cu mâinile lipite de pânțele.

— O să-ți fac rost de un consult, Laila *jo*. Promit.

— Mișcă-te repede, a spus Rasheed.

În fața ghișeului de înregistrare era o hoardă de femei care se îmbrânceau și se înghionteau. Unele avea sugari în brațe. Cineva s-a desprins din mulțime și s-a repezit spre ușile batante care duceau la sălile de consultații. Un taliban înarmat i-a tăiat calea și i-a făcut vânt înapoi.

Mariam a început să își croiască drum prin mulțime. Și-a înfipt călcâiele în pământ și trupul în coatele, soldurile și omoplații unor străine. Cineva i-a tras un cot în coaste, dar nici ea nu s-a lăsat mai prejos. O mână se îndrepta spre fața ei. A îndepărtat-o dintr-o lovitură. Ca să avanseze, și-a înfipt mâinile în gâturi, brațe, coate și claie de păr, iar dacă cineva se răstia la ea, îi răspundea cu aceeași monedă.

Mariam înțelegea acum câte lucruri trebuie să sacrifice o mamă. Decența era doar unul dintre ele. S-a gândit cu mâhnire la nana, la sacrificiile pe care și ea le făcuse. Nana, care ar fi putut să se lepede de ea sau să o arunce într-un șanț și să fugă. Dar nu o făcuse. În schimb, îndurase rușinea de a purta în pânțele o *harami* și își modelase viața în jurul sarcinii anevoioase de a o crește pe Mariam și, în felul ei, de a o iubi. Și, într-un final, Mariam îl preferase pe Jalil. În timp ce se zbătea din toate puterile, fără rușine, să ajungă în față, la ghișeu, Mariam și-a dorit să fi fost o fiică mai bună pentru nana. Și-a dorit să fi înțeles atunci ce înțelegea acum despre ce înseamnă să fii mamă.

S-a trezit față în față cu o asistentă acoperită din cap până în picioare cu o burqa gri, murdară. Asistenta vorbea cu o femeie tânără, a cărei burqa era plină de sânge în dreptul capului.

— Fiicei mele i s-a rupt apa, iar copilul nu iese, a strigat Mariam.

— Acum vorbesc *eu!* a țipat tânăra plină de sânge. Așteaptă-ți rândul!

Mulțimea de femei se legăna dintr-o parte în alta, precum iarba înaltă din jurul *kolbei*, când trecea briza prin luminiș. O femeie din spatele lui Mariam striga că fata ei a căzut dintr-un copac și și-a rupt mâna la cot. Alta a țipat că are scaune cu sânge.

— Are febră? a întrebat-o asistenta.

La început, Mariam nu și-a dat seama că vorbește cu ea.

— Nu, a răspuns Mariam.

— Sângerări?

— Nu.

— Unde este?

Peste capetele acoperite, i-a arătat cu degetul locul în care Laila stătea cu Rasheed.

— O să ajungem și la ea.

— Mai durează? a strigat Mariam. Cineva o apucase de umeri și o trăgea înapoi.

— Nu știu, a răspuns asistenta. I-a spus că aveau doar doi doctori și că pe moment operau amândoi.

— Are dureri!

— Și eu am! a țipat femeia cu capul însângerat. Așteaptă-ți rândul!

Mariam era trasă înapoi. Între ea și asistentă se interpuseseră acum umeri și capete. Un sugar a râgâit, mirosind a lapte.

— Scoateți-o să se plimbe, a strigat asistenta. Și așteptați.

Afară se întunecase când o asistentă le-a chemat în sfârșit înăuntru. Sala de nașteri avea opt paturi, pe care femeile gemeau și se răsuceau, asistate de infirmiere acoperite din cap până în picioare. Două dintre femei tocmai nășteau. Nu existau perdele între paturi. Lailei i s-a dat patul din fundul sălii, sub fereastra acoperită cu vopsea neagră. În apropiere era o chiuvetă crăpată și uscată, de-a curmezișul căreia era legată o sfoară pe care atârnav niște mănuși chirurgicale pătate. Mariam a văzut o masă de aluminiu în mijlocul încăperii. Pe tăblia de sus se găsea o pătură cenușie, cea de jos era goală.

Una dintre femei i-a urmărit privirea.

— Sus le pun pe-alea vii, a spus ea, cu voce sfârșită.

Doctorița, într-o burqa albastru închis, era o femeie micuță, repezită, cu mișcări ca de pasăre. Tot ce spunea părea arzător, urgent.

— Primul copil. Nu era o întrebare, ci o afirmație.

— Al doilea, a spus Mariam.

Laila a țipat și s-a întors pe o parte, înfigându-și degetele în mâna lui Mariam.

— Au fost ceva probleme la prima naștere?

— Nu.

— Dumneata ești mama ei?

— Da, a răspuns Mariam.

Doctorița și-a ridicat poalele de la burqa și a scos un instrument metalic, ca o pâlnie. I-a ridicat

burqa Lailei și i-a lipit partea mai lată a instrumentului pe pânțele, iar partea îngustă și-a băgat-o în ureche. A auscultat aproape un minut, a schimbat locul, a auscultat din nou, a schimbat iar locul.

— Acum trebuie să pipăi copilul, *hamshira*.

Și-a pus una dintre mănușile prinse cu clești deasupra chiuvetei. A împins cu o mână pânțele Lailei și pe cealaltă a strecurat-o înăuntru. Laila a scâncit. După ce a terminat, doctorița i-a dat mănușa asistentei, care a clătit-o și a pus-o la loc pe sfoară.

— Fiica dumitale are nevoie de o cezariană. Știi ce-i aia? Trebuie să-i tăiem uterul și să scoatem copilul, fiindcă este în poziția șezut.

— Nu-nțeleg, a spus Mariam.

Doctorița i-a explicat că bebelușul era astfel poziționat, încât nu putea să iasă de unul singur.

— Și a trecut oricum prea mult timp. Trebuie să intrăm imediat în sala de operații.

Laila a făcut semn că este de acord, cu o expresie chinuită pe chip, și capul i-a căzut într-o parte.

— Ar mai fi *ceva*, a intervenit doctorița. S-a apropiat de Mariam, s-a aplecat spre ea și a început să vorbească cu o voce mai joasă, pe un ton secretos, în care se citea și o urmă de jenă.

— Ce spune? a gemut Laila. S-a-ntâmpnat *ceva* cu copilul?

— Dar cum o să suporte durerea? a întrebat Mariam.

Probabil că doctorița a sesizat *ceva* acuzator în această întrebare, fiindcă a schimbat tonul, adoptând o atitudine defensivă.

— Dumneata crezi că mie-mi convine situația asta? Ce-ai vrea să fac? Nu vor să-mi dea ce-mi trebuie. Nu pot să fac nici radiografiile, aspirații, nu am oxigen, nici măcar niște simple antibiotice. Când ONG-urile ne oferă bani, talibanii îi refuză. Sau canalizează banii spre locurile în care sunt îngrijiți bărbații.

— Dar nu puteți să-i dați totuși *ceva*?

— Ce se-ntâmplă? a gemut Laila.

— Ai putea să cumperi dumneata medicamentul, dar...

— Scrieți-mi numele pe *ceva*, a sărit Mariam. Scrieți-l, că fac eu rost de el.

Sub burqa, doctorița a dat scurt din cap.

— Nu mai e timp, a spus ea. În primul rând, nu se găsește la niciuna dintre farmaciile din apropiere. Așa că ai pierde timp cu umblatul dintr-un loc în altul, poate chiar până în celălalt capăt al orașului, cu șanse foarte mici de a-l găsi. Este aproape opt și jumătate, așa că probabil o să fii arestată fiindcă ai ieșit după ce s-a dat stingerea. Și chiar dacă ai găsi medicamentul, se prea poate să nu ți-l permiți. Sau o să te trezești că supralicitezi pe el, luptându-te cu cineva la fel de disperat ca dumneata. Nu mai este timp. Copilul ăsta trebuie scos.

— Spuneți-mi ce se-ntâmplă! a gemut Laila. Se ridicase în capul oaselor, proptită pe coate.

Doctorița a oftat și i-a spus că spitalul nu mai are anestezic.

— Dar dacă mai amânăm, o să pierzi copilul.

— Atunci tăiați-mă, a spus Laila. S-a întins la loc și și-a îndoit genunchii. Tăiați-mă și scoateți-mi copilul.

Laila zăcea pe patul cu roți din sala de operații sărăcăcioasă, în vreme ce doctorița se spăla pe mâini într-un lighean. Tremura. Trăgea aer în piept, printre dinții încleștați, de fiecare dată când asistenta o ștergea pe pânțele cu o cârpă înmuiată într-un lichid galben-maroniu. Altă asistentă se postase la ușă. O tot crăpa și arunca priviri afară, pe furiș.

Doctorița și-a dat jos burqa. Avea o coamă de păr argintiu, cearcăne pronunțate și niște riduri accentuate de oboseală la colțurile gurii.

— Vor să operăm în burqa, a explicat doctorița, arătând cu capul spre asistenta de la ușă. Stă de pază. Dacă îi vede venind, mă acopăr.

Vorbise pe un ton pragmatic, aproape indiferent, iar Mariam a înțeles că avea în față o femeie pe

care astfel de lucruri nu o mai atingeau. Iată o femeie, se gândea, care a înțeles cât de norocoasă este că poate să muncească, care știe că se va găsi întotdeauna ceva, altceva pe care ei l-ar putea interzice.

În dreptul umerilor Lailei, de o parte și de alta a patului, existau două tije de metal verticale. Cu ajutorul unor clești de rufe, asistenta care o curățase pe Laila pe pânțele a prins un cearșaf de ele, pe post de perdea între Laila și doctoriță.

Mariam s-a postat la creștetul Lailei și s-a aplecat până li s-au atins obraji. Lailei îi clănțneau dinții. Mâinile li s-au împreunat.

Prin perdea, Mariam vedea umbra doctoriței mișcându-se la stânga Lailei, iar pe cea a asistentei, în fața ei. Buzele Lailei erau întinse la limită. Balonașe de salivă se formau și se spărgeau pe dinții ei încleștați. Respira repede, șuierat.

— Curaj, surioară, i-a spus doctorița și s-a aplecat peste ea.

Laila a făcut ochii cât cepele. Apoi a deschis gura. A rămas așa o vreme, tremurând, cu venele gâtului încordate, cu fața scaldată în broboane de sudoare, încleștându-și pumnii și zdrobindu-i degetele lui Mariam.

Mariam nu va uita niciodată cât de mult timp a trecut până când Laila să slobozească primul țipăt. De fiecare dată când își va aduce aminte, va fi cuprinsă de admirație.

A fost ideea lui Mariam să sape groapa. Într-o dimineață, i-a dus în spatele șopronului și le-a zis:

— Aici, a spus. Țasta-i un loc bun.

Dădeau la cazma cu rândul. Nu plănuiseră să facă o groapă prea mare sau prea adâncă, dar chiar și așa era o muncă istovitoare. Seceta, care dura de doi ani, făcuse prăpăd peste tot. Peste iarnă ninsese foarte puțin, iar în primăvară nu plouase deloc. Peste tot în țară, țăranii își părăseau pământurile, își vindeau bunurile și mergeau din sat în sat, în căutare de apă. Unii se mutaseră în Pakistan sau Iran. Alții veniseră la Kabul. Dar rezervele de apă se împutinaseră și în oraș, iar puțurile de suprafață secaseră. Cozile de la fântânile adânci erau atât de lungi, încât Laila și Mariam așteptau ore întregi până le venea rândul. Râul Kabul secase și el în lipsa viiturilor de la începutul primăverii. Acum servea de toaletă publică, nemaexistând nimic în albia lui, în afară de excremente umane și gunoaie.

Au continuat să dea la cazma, dar pământul ars de soare se făcuse tare ca piatra.

Mariam împlinise patruzeci de ani. Încărunțise. Sub ochi avea niște pungi maronii, ca niște semilune. Pierduse doi dinți din față. Unul căzuse, pe celălalt i-l spărsese Rasheed fiindcă îl scăpase din greșală pe Zalmai din brațe. Pielea i se zbârcise, arsă de soarele nemilos. S-au oprit să se uite la Zalmai, care o fugărea pe Aziza.

După ce au terminat de săpat groapa, s-au postat pe marginea ei și s-au uitat în jos:

— Cred c-ajunge, a decretat Mariam.

Zalmai avea doi ani. Era un băiețel rotofei, cu părul ondulat. Avea ochii mici, căprui și obraji rozalii, la fel ca Rasheed, indiferent de vreme. Tot de la tatăl lui moștenise linia părului des, care mușca din frunte în formă de semilună.

Când era singur cu Laila, Zalmai era drăgălaș, vesel și jucăuș. Îi plăcea să se cațere pe umerii Lailei și să se joace de-a v-ați ascunselea cu ea și cu Aziza, în curte. Uneori, când era mai liniștit, îi plăcea să stea la Laila în poală, iar ea să îi cânte. Cântecul lui preferat era *Mullahul Mohammad jan*. Își legăna piciorușele grăsuțe, în vreme ce ea îi cânta în cârlionți, și fredona și el când ajungea la refren, îngăimând cuvintele cu vocea lui spartă:

*Vino cu mine și hai la Mazar, mullahule Mohammad jan,
Ca să vedem lalelele, prietenul meu iubit.*

Lailei îi plăceau la nebunie sărutările umede pe care i le dădea Zalmai pe obraji, gropițele pe care le făcea la coate și degețelele lui durdulii de la picioare. Îi plăcea la nebunie să îl gâdile, să îi construiască tunele din perne și pernuțe prin care să se târască, să îl vadă adormind în brațele ei, cu o mână agățată de urechea ei. I se făcea rău când se gândea la după-amiaza aceea când stătuse întinsă pe podea, cu o spiță de bicicletă între picioare. Fusesse cât pe ce să o facă. Acum i se părea de neconceput până și faptul că putuse să îi dea așa ceva prin cap. Fiul ei era o binecuvântare și Laila răsuflescă ușurată când descoperise că temerile ei fuseseră nefondate, că îl iubea ca pe ochii din cap, la fel ca pe Aziza.

Dar Zalmai își adora tatăl și din cauza aceasta devenea alt copil atunci când Rasheed era prin preajmă și își revărsa dragostea asupra lui. Atunci Zalmai era ca argintul viu, chicotind sfidător sau zâmbind obraznic. Când era și tatăl lui de față, se bosumfla din nimic, era ranchiunos și făcea numai pozne.

Laila îl dojenea, Rasheed îi cânta în strună.

— Este semn de inteligență, spunea el. La fel spunea și când Zalmai înghițea bile de sticlă, aprindea bețe de chibrit și mesteca țigarile lui Rasheed, deși i se atrăsese atenția că nu are voie.

Când s-a născut Zalmai, Rasheed l-a mutat în patul în care dormea cu Laila. Îi cumpărase și un pătuț, pictat special cu lei și leopardi în poziție de atac. Cumpărase haine, jucării, biberoane și scutece noi, deși stăteau prost cu banii și cele vechi ale Azizei erau încă bune. Într-o zi, a venit acasă cu o jucărie mobilă cu baterie, pe care a agățat-o deasupra pătuțului. Niște albinuțe vârgate cu galben și negru se legănau prinse de o floarea-soarelui, iar când le strângeai în mână, se pliau și scoteau un scârțâit. Când le dădeai drumul, se auzea o melodie.

— Parcă ziceai că afacerea nu mai merge așa de bine, i-a reproșat Laila.

— Am prieteni de la care pot să mă-mprumut, i-a răspuns expeditiv.

— Și cum o să le dai banii înapoi?

— Lucrurile or să se schimbe. Așa se-ntâmplă-n viață. Uite, îi place. Vezi?

În cele mai multe zile, Laila suferea de dorul fiului ei. Rasheed îl lua cu el la atelier, îl lăsa să se bage pe sub bancul lui de lucru încărcat și să se joace cu pingecele vechi de cauciuc și bucățile de piele aruncate la rebuturi. Rasheed își vedea de treaba lui, bătea cuie și îi dădea drumul roții cu șmirghel, dar nu îl scăpa din ochi. Dacă Zalmai răsturna un vraf de pantofi, îl dojenea cu blândețe, zâmbind pe sub mustață. Dacă o făcea din nou, punea ciocanul jos, îl așeza pe masa lui de lucru și îi vorbea domol.

Răbdarea lui cu Zalmai era un puț adânc și nu a secat niciodată.

Când se întorceau seara acasă, capul lui Zalmai sălta pe umărul lui Rasheed, amândoi mirosind a clei și a piele. Zâmbeau ca oamenii care împărtășesc un secret, cu șiretenie, de parcă toată ziua cât stătuseră în atelierul acela întunecos nu făcuseră încălțăminte, ci urziseră cine știe ce planuri secrete. Lui Zalmai îi plăcea să stea lângă tatăl lui la masă, unde se jucau jocuri numai de ei înțelese, în timp ce Mariam, Laila și Aziza așezau farfuriile pe *sofrah*. Se împungeau cu rândul în piept, se hlizeau, se băteau cu cocoloașe de pâine, șoptindu-și diverse lucruri, pe care ele nu le auzeau. Dacă Laila le zicea ceva, Rasheed ridica ochii, deranjat. Dacă își exprima intenția de a-l lua pe Zalmai în brațe sau, mai rău, dacă Zalmai întindea mâinile spre ea, Rasheed îi arunca priviri furioase.

Laila se retrăgea, îndurerată.

Într-o seară, la vreo câteva săptămâni după ce Zalmai a împlinit doi ani, Rasheed a venit acasă cu un televizor și un videocasetofon. Ziua fusese călduță, chiar plăcută, dar, odată cu lăsarea întunericului, se răcorise, anunțându-se o noapte friguroasă, fără stele.

A așezat televizorul pe masa din sufragerie. Le-a spus că l-a cumpărat la negru.

— Alt împrumut? l-a întrebat Laila.

— Este un Magnavox.

Aziza a intrat în cameră. Când a văzut televizorul, a alergat spre el.

— Ai grija, Aziza jo, a spus Mariam. Nu pune mâna pe el.

Aziza era blondă, la fel ca Laila, care își recunoștea gropițele în obrajii fiicei sale. devenise o fetiță liniștită, gânditoare, cu un comportament care Lailei i se părea prea matur pentru vârsta de șase ani. Se minuna de modul în care vorbea fiica ei, de cadență și ritm, de pauzele meditative și de intonații, toate ducând-o cu gândul la un adult și toate atât de nepotrivite cu trupul imatur care găzduia acea voce. Își luase asupra ei sarcina de a-l trezi în fiecare zi pe Zalmai, de a-l îmbrăca, de a-i da de mâncare și de a-l pieptăna și se achita de ea cu pricepere și voioșie. Tot ea îl culca, suportându-i toanele cu stoicism, împăciuitoare și calmă. În preajma lui, Aziza adoptase o mișcare a capului exasperată, straniu de matură.

Aziza a apăsat pe butonul de deschidere al televizorului. Rasheed s-a încruntat, i-a prins mâna și i-a pus-o pe masă, cu brutalitate.

— Asta-i televizorul lui Zalmai, s-a răstit el.

Aziza s-a refugiat în poala lui Mariam. Acum erau nedespărțite. În ultima vreme, cu acordul Lailei, Mariam începuse să o învețe pe Aziza versete din *Coran*. Aziza știa deja Sura *Ikhlas* și Sura *Fatiha* pe de rost și cum să spună cele patru *ruqat*-uri ale rugăciunii de dimineață.

Asta-i tot ce am să-i dau, îi spusese Mariam Lailei, cunoștințele și rugăciunile astea. Sunt singura avere adevărată pe care am avut-o vreodată.

Zalmi a intrat în cameră. Rasheed stătea ca pe ghimpi și nu îl scăpa din ochi, ca un om care așteaptă să vadă trucurile simple ale unui magician, la colț de stradă. Zalmi a tras de cablul de la televizor, a apăsat pe butoane și și-a lipit palmele pe ecranul negru. Când și le-a dezlipit, urmele aburite ale palmelor micuțe s-au evaporat de pe sticlă. Rasheed zâmbea, mândru nevoie mare, și se uita la Zalmi care își tot lipea și dezlipea palmele de pe ecran.

Talibanii interziseseră televizoarele. Casetele video fuseseră adunate și distruse în mod public, benzile din ele, smulse și legate de stâlpii gardurilor. Antenele de satelit fuseseră atârinate de lampadare. Dar Rasheed era încrezător că putea să facă rost de niște casete, în ciuda interdicției.

— De mâine o să-ncep să caut unele cu desene animate. N-ar trebui să fie mare lucru. Poți să cumperi orice la negru.

— Atunci poate c-o să ne cumperi și nouă un puț nou, i-a spus Laila, ceea ce i-a atras o privire plină de dispreț din partea lui.

De-abia mai târziu, după o cină constând, a câta oară, dintr-o porție de orez simplu – lipsea și ceaiul, din cauza secetei – și după ce a fumat o țigară, Rasheed i-a comunicat Lailei ce hotărâre luase.

— Nu, a zis Laila.

El i-a răspuns că nu îi ceruse părerea.

— Puțin îmi pasă dacă te interesează ce cred eu.

— O să-ți pese când o să afli toată povestea.

I-a spus că se împrumutase mai mult decât lăsase să se înțeleagă, că banii câștigați la atelier nu mai ajungeau ca să îi întrețină pe toți cinci.

— Nu ți-am spus până acum, ca să nu-ți faci griji. În plus, a zis el, ai fi surprinsă cât de mult se poate câștiga.

Laila a spus din nou nu. Erau în sufragerie. Mariam și copiii erau în bucătărie. Laila auzea zăngănitul veselei, râsul ascuțit al lui Zalmi, glasul Azizei, care îi spunea ceva lui Mariam în felul ei chibzuit, împăciuitor.

— Vor mai fi și alții ca ea, chiar mai mici, i-a spus Rasheed. Toată lumea din Kabul face la fel.

Laila i-a răspuns că nu îi pasă ce fac alți oameni cu copiii lor.

— N-o s-o scap deloc din ochi, a zis Rasheed, enervat. Este un colț sigur. Peste drum e o moschee.

— N-o să te las să-mi faci fata cerșetoare! a izbucnit Laila.

Palma lui cu degete groase, pătrătoasă a răsunat puternic când i s-a lipit de obraz. I-a vâjâit capul. Larma din bucătărie s-a stins. O clipă, casa s-a scufundat într-o tăcere mormântală. S-au auzit pași grăbiți pe hol. Mariam și copiii și-au făcut apariția în sufragerie, mutându-și privirile de la ea la Rasheed și înapoi.

Atunci Laila i-a tras un pumn.

Era prima dată când pocnea pe cineva, fără să pună la socoteală ghionturile pe care și le dădeau ea și Tariq, în joacă. Acelea fuseseră inofensive, tatonări prietenoase, semne de afecțiune izvorâte din tulburări cărora nu știau cum să le facă față. Obişnuiau să țintească mușchiul căruia Tariq îi zicea, cu o voce de cunoscător, deltoidul.

Laila a urmărit arcul descris de pumnul ei, care spinteca aerul și a simțit cum pielea zbârcită și țepoasă a lui Rasheed se mototoleşte sub încheieturile degetelor ei. S-a auzit o bufnitură, de parcă ar fi scăpat un sac cu orez pe dușumea. L-a lovit cu putere, atât de tare, încât, din cauza impactului, Rasheed s-a clătinat și s-a dat doi pași înapoi.

Din celălalt capăt al încăperii, s-au auzit un icnet, un scâncet și un țipăt, dar nu și-a dat seama cine și cum reacționase. Pe moment, era prea uluită și nu îi mai păsa de nimic, așteptând ca mintea să îi prindă din urmă gestul pe care îl făcuse. Când a realizat, se prea poate să fi zâmbit. Se prea poate să fi

rânjit chiar, când, spre uimirea ei, Rasheed a ieșit calm din cameră.

Dintr-odată, Lailei i s-a părut că toate greutatețile din viețile lor, a ei, a Azizei și a lui Mariam, s-au topit pur și simplu, că s-au evaporat la fel ca urmele palmelor lui Zalmai de pe ecranul televizorului. I se părea că meritase, oricât de absurd ar fi fost, să fi îndurat tot ceea ce înduraseră, toată suferința și toate umilințele, pentru acest moment de izbăvire, pentru acest act de sfidare care ștergea totul cu buretele.

Nici nu a băgat de seamă că Rasheed se întorsese. Asta până când nu s-a trezit că îi înfige mâna în gât, până când nu a fost ridicată în aer și izbită de perete.

De aproape, rânjetul batjocoritor de pe fața lui părea imposibil de mare. Părea din ce în ce mai buhăit pe măsură ce îmbătrânea. Laila a observat cât de multe vase de sânge sparte îi brăzdau pielea de pe nas. Rasheed nu spunea nimic. Și, de fapt, ce ar mai fi fost de spus după ce își băgase pistolul în gura nevastei?

Din cauza raidurilor săpau gropi în curte. Uneori, raidurile erau lunare, alteori, săptămânale. În ultima vreme, aproape zilnice. De cele mai multe ori, talibanii confiscău bunurile și îți trăgeau un șut în fund sau vreo două după ceafă. Dar mai erau și cazuri care se lăsau cu bătăi publice cu sfoara la tălpi și la palme.

— Ușurel, îi îndemna Mariam acum, îngenuncheată pe margine. Au coborât televizorul în groapă, fiecare ținând de câte un capăt al foliei de plastic în care era înfășurat.

— Cred c-ajunge, a spus Mariam.

La sfârșit au bătătorit pământul, ca să nu trezească bănuieli.

— Gata, a zis Mariam, ștergându-și mâinile pe rochie.

S-au înțeleș că vor dezgropa televizorul când va fi mai sigur, după ce talibanii vor mai rări raidurile, peste o lună, două, șase sau poate mai mult.

În visele Lailei, se face că ea și Mariam se află din nou în dosul șopronului și sapă. Numai că, de data aceasta, o bagă în pământ pe Aziza. Răsuflarea Azizei aburește folia de plastic în care au înfășurat-o. Laila îi vede ochii îngroziți, albul palmelor care lovesc și împing folia. Aziza le imploră. Laila nu îi aude strigătele. *Doar o vreme, îi strigă ea, doar o vreme. Din cauza raidurilor, înțelegi, iubirea mea? După ce o să se termine cu raidurile, mami și khala Mariam or să te dezgroape. Îți promit, iubirea mea. Pe urmă o să ne jucăm. O să ne jucăm cât o să vrei tu.* Apoi înfige lopata în pământ. Laila se trezește cu răsuflarea tăiată, cu gust de pământ în gură, după ce primii bulgări lovesc plasticul.

Mariam

În vara anului 2000, seceta a intrat în al treilea an, cel mai rău dintre toate.

În Helmand, Zabol și Kandahar, țăranii își părăseau satele și o porneau la drum, ca nomazii, mereu pe drumuri, în căutare de iarbă și pășuni pentru turmele lor. Când nu găseau niciuna, nici alta, după ce caprele și oile și vitele lor piereau, veneau la Kabul. Se îndreptau spre colina Kareh-Ariana și se stabileau în cartiere de barăci apărute peste noapte, câte cincisprezece sau douăzeci de oameni înghesuiți într-o colibă.

A fost de asemenea vara *Titanicului*, vara în care Mariam și Aziza s-au hârjonit și au chicotit după pofta inimii, Aziza insistând ca *ea* să fie Jack.

— Liniște, Aziza *jo*.

— Jack! Spune-mi pe nume, *khala* Mariam. Spune: Jack!

— Taică-tău o să sară-n sus dacă-l trezești.

— Jack! Și tu ești Rose.

Scena se sfârșea când Mariam se dădea bătută, prăvălită pe spate, și zicea că o să fie din nou Rose.

— Bine, fii tu Jack, se îndupleca ea. N-ai decât să mori de tânără. Eu o să apuc să trăiesc până la adânci bătrâneți.

— Da, dar eu o să mor ca un erou, îi răspundea Aziza, în timp ce tu, Rose, o să fii toată viața nefericită, chinuită de dorul meu. Apoi, călare pe pieptul lui Mariam, decreta: Acum este musai să ne pupăm! Mariam își ferea capul, dintr-o parte în alta, iar Aziza, încântată de propriul comportament scandalos, își țuguia buzele și râdea pe înfundate.

Uneori, Zalmai voia să se joace și el. *El* ce era, le întreba.

— Tu poți să fii aisbergul, hotăra Aziza.

În vara aceea, febra Titanicului a pus stăpânire pe Kabul. Oamenii aduceau clandestin exemplare piratate ale filmului, din Pakistan – uneori, casetele erau ascunse în lenjeria intimă. După ce se dădea stingerea, toată lumea încuia ușa, stingea lumina, dădea sonorul mai încet și vărsa lacrimi pentru Jack și Rose și pentru pasagerii vaporului sortit pieirii. Dacă era curent electric, Mariam, Laila și copiii se uitau și ei. Dezgropaseră de multe ori televizorul din dosul șopronului, noaptea, târziu, cu luminile stinse și geamurile acoperite cu pături.

Negustorii ambulanzii de pe malurile râului Kabul s-au mutat în albia secată. Nu peste multă vreme, din gropile arse de soare puteai să cumperi carpete cu Titanicul și suluri de țesături cu imprimeuri inspirate din film, făcute sul în roabe. Existau deodorantul Titanic, pasta de dinți Titanic, parfumul Titanic, *pakora* Titanic, chiar și burqa Titanic. Un cerșetor a început să-și spună, insistent, Cerșetorul Titanic.

Așa s-a născut Orașul Titanic.

Muzica face toți banii, se spunea.

Ba nu, marea. Luxul. Vaporul.

E treaba cu sexul, murmurau.

Leo, spunea Aziza, cu sfială. *De el este vorba, de Leo.*

— Toată lumea îl vrea pe Jack, i-a spus Laila lui Mariam. Despre asta-i vorba. Toată lumea își dorește să apară Jack, să-i scape de necazuri. Dar nu există niciun Jack. Jack nu se mai întoarce. Jack a murit.

Pe la sfârșitul verii, un negustor de pânzeturi a ațipit, lăsându-și țigara aprinsă. El a scăpat nevătămat, dar prăvălia s-a făcut scrum. Focul a cuprins și magazia de țesături din vecinătate, o prăvălie cu haine la mâna a doua, un mic magazin de mobilă și o brutărie.

Mai târziu, Rasheed a fost informat că atelierul lui, care se găsea la colț de stradă, ar fi scăpat neatins, dacă vântul ar fi bănut spre est în loc de vest.

Au vândut tot.

Primele la vânzare au fost lucrurile lui Mariam, apoi cele ale Lailei, hainele de suger ale Azizei și puținele jucării pe care i le cumpărase Rasheed, la insistențele repetate ale Lailei. Aziza urmărea toate aceste întâmplări cu o privire docilă. Au urmat ceasul de mână al lui Rasheed, vechiul lui aparat de radio cu tranzistoare, cele două cravate, pantofii și verigheta. Canapeaua, masa, covorul și scaunele au dispărut și ele. Zalmai s-a făcut foc și pară când au vândut televizorul.

După incendiu, Rasheed stătea mai toată ziua pe acasă. O plesnea pe Aziza. Îi trăgea șuturi lui Mariam. Arunca cu diverse lucruri. Îi căuta nod în papură Lailei, nu îi convenea cum miroase, cum se îmbracă, cum se piaptână, îi reproșa că i s-au îngălbenit dinții.

— Ce s-a ales de tine? o întreba. M-am însurat cu o *pari*, iar acu' m-am trezit pe cap cu o mârtoagă. Pe zi ce trece semeni tot mai mult cu Mariam.

Și-a pierdut slujba de la restaurantul de kebab din apropiere de Piața Haji Yaghoub, pentru că se luase la bătaie cu un client. Clientul se plânsese că Rasheed îi trântise, insolent, pâinea pe masă. Își aruncaseră vorbe grele. Rasheed îl făcuse maimuțoi uzbek. Unul dintre ei fluturase o armă. Celălalt îl amenințase cu o frigăruie. În versiunea lui Rasheed, el era cu frigăruia. Mariam se îndoia.

Apoi fusese concediat de la restaurantul din Taimani fiindcă clienții se plânseseră că așteaptă prea mult comanda. Rasheed susținea că bucătarul era leneș și se mișca în dorul lelii.

— Probabil că trăgeai un pui de somn în spate, a zis Laila.

— Nu-l provoca, Laila *jo*, a intervenit Mariam.

— Ți-o cauți cu lumânarea, femeie.

— Ori dormeai, ori fumai.

— Mă jur pe ce-am mai sfânt...

— Țta ești tu, n-ai ce face.

Într-o fracțiune de secundă era grămadă pe ea, cărându-i pumni în piept, cap și pânțece, smulgându-i părul și izbind-o de perete. Aziza țipa și îl trăgea de cămașă, Zalmai țipa și el, încercând să îl dea jos de pe maică-sa. Rasheed împingea copiii cât colo, o arunca pe Laila la pământ și începea să o lovească cu picioarele. Mariam se arunca pe Laila. El continua să le lovească pe amândouă, cu spume la gură și ochii injectați, în care se citea pornirea criminală, și nu se oprea până nu îl păraseau puterile.

— Jur c-o să mă faci să te omor, Laila, zicea, gâfâind. Apoi ieșea val-vârtej din casă.

Când au rămas fără bani, a început să îi bântuie spectrul foamei. Mariam a fost uluită cât de repede și cu câtă ușurință a devenit foamea centrul existenței lor.

Orezul fiert, simplu și alb, fără carne sau sos, era acum o delicatessă rară. Săreau din ce în ce mai des peste mese. Situația devenea alarmantă. Câteodată, Rasheed mai aducea acasă sardine la conservă și niște pâine fărâmicioasă și uscată, cu gust de rumeguș. Altădată, a venit cu un sac cu mere pe care îl furase, riscând să rămână fără o mână. În băcănii, strecura cu grijă în buzunare conserve de ravioli, pe care le împărțeau la cinci, partea leului revenindu-i lui Zalmai. Mâncau napi cruzi cu sare. Frunze ofilite de lăptucă și banane înnegrite la cină.

Moartea prin înfometare a devenit, brusc, o posibilitate cât se poate de limpede. Unii alegeau să nu mai aștepte. Mariam auzise că o văduvă din vecini fărâmițase niște pâine uscată, o amestecase cu șoricioaică și își hrănise toți cei șapte copii cu ea. Cea mai mare porție și-o păstrase pentru ea.

Azizei au început să i se vadă coastele, iar obrazii i s-au scofâlcit. Gambele i s-au subțiat, iar pielea i-a căpătat o culoare pământie. Când o lua în brațe, Mariam îi simțea oasele șoldurilor, care îi împungeau pielea întinsă. Zalmai zăcea prin casă, cu privirea pierdută și ochii pe jumătate închiși, sau în poală la tatăl lui, moale ca o cârpă. Plângea până adormea, dar nu prindea putere pentru că avea un somn agitat și se trezea des.

Când se ridica în picioare, Mariam vedea niște puncte albe, care îi dansau prin fața ochilor. Îi vâjâiau capul și urechile. Și-a amintit ce spunea hokea Faizu-llah despre foame, de câte ori începea Ramadanul: *Chiar și omul mușcat de șarpe mai ațipește, dar nu și cel înfometat.*

— Or să-mi moară copiii, a spus Laila. Și eu nu pot să fac nimic.

— N-or să moară, i-a răspuns Mariam. N-o să-i las eu. O să fie totul bine, Laila *jo*. Știu ce-i de făcut.

În ziua aceea era o căldură înăbușitoare. Mariam și-a pus burqa pe ea și s-a îndreptat împreună cu Rasheed spre Hotelul Intercontinental. Biletele de autobuz erau un lux pe care nu și-l mai permiteau, așa că Mariam era secătuită de puteri când au ajuns în vârful dealului abrupt. Pe când urcau panta, o luase de două ori cu amețea și trebuise să se oprească să își tragă sufletul și să aștepte să îi treacă.

La intrarea în hotel, Rasheed l-a salutat călduros pe unul dintre portari, care era îmbrăcat într-un costum vișiniu și avea o șapcă pe cap. Între ei s-a înfiripat o conversație prietenoasă. Rasheed vorbea cu mâna pe cotul portarului. La un moment dat, a arătat cu mâna spre Mariam și s-au uitat amândoi la ea. Mariam avea impresia că îl cunoaște de undeva.

După ce portarul a intrat în hotel, Mariam și Rasheed s-au pus pe așteptat. În depărtare se vedea Institutul Politehnic, iar în spatele lui, vechiul cartier Khair khana și șoseaua care ducea la Mazar. Spre sud, se vedea fabrica de pâine „Silo“, lăsată în paragină acum multă vreme, în fațada ei gălbuie căscându-se o mulțime de găuri apărute în urma tuturor bombardamentelor la care fusese supusă. Tot la sud, dar mai departe în zare, se conturau ruinele găunoase ale Palatului Darulaman, unde, cu mulți ani în urmă, Rasheed o dusesse la picnic. Amintirea acelei zile era o rămășiță dintr-un trecut care nu mai părea al ei.

S-a concentrat pe aceste lucruri, pe aceste repere din peisaj. Se temea să nu piardă șirul gândurilor, să nu o ia razna.

La fiecare câteva minute, jeepurile și taxiurile se opreau în fața intrării în hotel. Portarii se repezeau să întâmpine pasagerii, bărbați înarmați, cu bărbi și turbane. Păreau siguri pe ei, relaxați, afișând în același timp un aer amenințător. Mariam prindea frânturi din conversațiile lor, înainte să dispară pe ușile hotelului. Vorbeau în paștună și persană, dar și în urdu și arabă.

— Iată-i pe *adevărații* noștri stăpâni, a spus Rasheed cu o voce joasă. Pakistanezii și islamiștii arabi. Talibanii sunt marionetele. *Ăștia* sunt jucătorii cei mari, iar Afganistanul este terenul lor de joacă.

Dacă zvonurile erau adevărate, a continuat, talibanii le dăduseră voie să ridice tabere secrete peste tot în țară, unde tinerii erau antrenați să lupte în jihad și să devină atentatori sinucigași.

— De ce durează atât? a întrebat Mariam.

Rasheed a scuipat, acoperind flegma cu țărână.

Au intrat în hotel după o oră, conduși de portar. Tocurile le păcăneau pe gresia din hol, unde domnea o răcoare plăcută. Doi bărbați se instalaseră în fotoliile de piele și își puseseră carabinele pe măsuta de cafea; serveau ceai negru și colaci *jelabi* însiropați, presărați cu zahăr pudră. Gândul i-a zburat la Aziza, care se dădea în vânt după *jelabi*, și a întors capul.

Portarul i-a dus afară, pe o terasă. A scos un telefon negru, mic și fără fir din buzunar și o bucată de hârtie pe care era mângălit un număr de telefon. I-a spus lui Rasheed că era telefonul prin satelit al șefului său direct.

— Ți-am făcut rost de cinci minute. Atât.

— *Tashakor*, a zis Rasheed. N-o să uit serviciul ăsta.

Portarul a dat din cap și s-a îndepărtat. Rasheed a format numărul. I-a dat telefonul lui Mariam.

În vreme ce asculta țârâitul telefonului care suna cu întreruperi la celălalt capăt al firului, gândurile i-au zburat departe. Și-a adus aminte de ultima oară când îl văzuse pe Jalil, cu treisprezece ani în urmă, în primăvara lui 1987. Stătuse pe stradă, în fața casei ei, sprijinit în baston, lângă Benz-ul

albastru cu număr de Herat. Așteptase ore întregi în picioare, strigând-o din când în când, la fel cum așteptase și ea odată în fața casei *lui*. Mariam dăduse perdeaua la o parte doar o dată, o clipă, și îl zărise fugitiv. Fugitiv, dar îndeajuns ca să vadă că părul i se albise și se făcuse ca puful și că se gărbovise. Purta ochelari, nelipsita cravată roșie și obișnuita batistă albă în buzunarul de la piept. Dar cel mai mult o izbise faptul că era mai slab decât își amintea ea, sacoul de la costumul maro închis atârând lălău pe el, la fel și pantalonii la glezne.

Și Jalil o văzuse, chiar dacă numai pentru o clipă. Privirile li se întâlniseră în crăpătura dintre perdele, așa cum se mai întâmplase în urmă cu mulți ani, prin crăpătura dintre alte două perdele. Dar Mariam s-a retras cu repeziciune. S-a așezat pe pat și a așteptat să plece.

Se gândea acum la scrisoarea pe care i-o lăsase în cele din urmă la ușă. O păstrase zile în șir sub pernă, scoțând-o din când în când și învărtind-o în mâini. Într-un final, o rupsese fără să o deschidă.

Și iat-o acum aici, după atâția ani, dându-i telefon.

Mariam își dorea acum să-l fi lăsat să intre. Ce rău ar fi făcut dacă l-ar fi poftit înăuntru, l-ar fi rugat să se așeze și l-ar fi lăsat să spună ce avea pe suflet? Era tatăl ei. Nu fusese un tată bun, era adevărat, dar cât de banale i se păreau acum greșelile lui, cât de ușor de iertat, când le compara cu răutatea lui Rasheed, cu brutalitatea și violența de care văzuse că sunt capabili bărbații când intră în conflict.

Își dorea să nu fi rupt scrisoarea.

S-a auzit o voce groasă de bărbat, care a informat-o că a sunat la primăria din Herat.

Mariam și-a dres glasul.

— *Salaam*, frate, caut și eu pe cineva care locuiește în Herat. Sau locuia, acum mulți ani. Numele lui este Jalil Khan. Stătea în Shar-e-Nau și avea un cinematograf. Știți cumva unde l-aș putea găsi?

Din vocea bărbatului răzbătea iritarea.

— De-asta ați telefonat la primărie?

Mariam i-a spus că nu știa pe cine altcineva ar fi putut să sune.

— Să-mi fie cu iertare, frate. Știu că aveți lucruri importante de rezolvat, dar este o chestiune de viață și de moarte.

— Nu-l cunosc. Cinematograful a fost închis demult, de ani buni.

— Poate e cineva pe-acolo care să-l cunoască, vreun...

— Nu este nimeni.

Mariam a închis ochii.

— Vă rog, frate. Sunt copii la mijloc. Copii mici.

Un oftat adânc.

— Poate cineva de-acolo...

— Avem un îngrijitor care-a trăit toată viața aici.

— Da, vă rog, întrebați-l.

— Sunați din nou mâine.

Mariam i-a spus că nu poate.

— Nu pot să folosesc telefonul ăsta decât cinci minute. Nu...

La celălalt capăt al firului s-a auzit un păcănit și Mariam a crezut că pusese receptorul în furcă. Dar auzea pași și voci, un claxon îndepărtat și un huruit mecanic întrerupt din când în când de niște păcănituri, poate un ventilator electric. A pus telefonul la cealaltă ureche și a închis ochii.

L-a revăzut pe Jalil zâmbind, ducându-și mâna la buzunar.

Aha. Acum înțeleg. Ia să vedem ce avem noi aici...

Un pandantiv în formă de frunză, de care atârnavă bănuți pe care erau gravate niște luni și niște stele.

Probează-l, Mariam jo.

Cum îmi vine?

Parc-ai fi o regină.

Au trecut câteva minute. Apoi s-au auzit din nou pași, un scârțâit și un păcănit.

— Îl cunoaște.

— Da?

— Așa zice.

— Unde este? a întrebat Mariam. Omul ăsta știe unde stă Jalil Khan?

A urmat o pauză.

— Zice c-a murit cu ani în urmă, în 1987.

A simțit că îi fuge pământul de sub picioare. Se gândise și la asta, firește. Jalil ar fi trebuit să fie trecut bine de șaptezeci de ani până acum, dar...

1987.

Înseamnă că era pe moarte. Venise cu mașina tocmai de la Herat ca să își ia rămas-bun.

S-a apropiat de balustrada terasei. De acolo de sus se vedea piscina hotelului, faimoasă pe vremuri, goală și murdară acum, ciuruită de gloanțe și cu faianța spartă. Și iată și terenul de tenis, căzut în paragină; fileul zdrențuit zăcea fără vlagă în mijlocul lui, ca o piele moartă, năpârlită, de șarpe.

— Trebuie să-nchid, a spus vocea de la celălalt capăt al firului.

— Îmi cer scuze că v-am deranjat, a zis Mariam, plângând pe înfundate în telefon. L-a revăzut pe Jalil făcându-i cu mâna, sărind pe pietrele din râu, cu buzunarele pline de daruri. S-a gândit la toate dățile în care își ținuse răsuflarea pentru el, sperând că, astfel, Dumnezeu o să îi dea mai mult timp cu el. Vă mulțumesc, a dat Mariam să spună, dar bărbatul de la celălalt capăt al firului închisese deja telefonul.

Rasheed se uita la ea. Ea a dat din cap în semn că nu s-a rezolvat nimic.

— Inutil, a zis, smulgându-i telefonul. Așchia nu sare departe de trunchi.

Ajunși în hol, în drum spre ieșire, Rasheed s-a îndreptat sprinten spre măsuța de cafea, la care nu mai stătea nimeni, și a băgat în buzunar ultimul colac de *jelabi*. Când au ajuns acasă, i l-a dat lui Zalmai.

Laila

Aziza și-a împachetat următoarele lucruri într-o pungă de hârtie: cămașa înflorată și singura pereche de șosete pe care o avea, mănușile desperecheate de lână, o pătură veche, de culoarea dovleacului, cu stele și comete, o cană de plastic crăpată și cele două zaruri.

Era o dimineață friguroasă de aprilie, în 2001, cu puțin înainte ca Laila să împlinească douăzeci și trei de ani. Cerul era de un gri translucid și rafale de vânt rece și umed tot izbeau de perete ușa cu plasă de țânțari.

În urmă cu câteva zile, Laila aflate că Ahmad Shah Massoud fusese în Franța și vorbise în Parlamentul European. Massoud era acum în nord, în locurile lui de baștină, în fruntea Alianței Nordice, singura grupare din opoziție care mai lupta împotriva talibanilor. În Europa, Massoud avertizase Occidentul cu privire la taberele teroriste din Afganistan și insistase pe lângă SUA să îl ajute în lupta cu talibanii.

— Dacă președintele Bush nu ne va ajuta, spusesse el, acești teroriști vor ataca foarte curând SUA și Europa.

Cu o lună înainte de asta, Laila aflate că talibanii băgaseră explozibil TNT în crăpăturile celor două statui gigantice ale lui Buddha din Bamian și le aruncaseră în aer, pretinzând că reprezintă un îndemn la păcat și idolatrie. Când se aflate de intențiile lor, toată lumea protestase, din SUA până în China. Guvernele, istoricii și arheologii de pe tot globul trimiseseră scrisori, stăruind pe lângă talibani să nu demoleze cele mai importante vestigii istorice din Afganistan. Dar talibanii își văzuseră de treabă și detonaseră explozibilii în interiorul celor două statui ale lui Buddha, vechi de două mii de ani. Cântaseră *Allah-u-akbar* după fiecare explozie și izbucniseră în urale de fiecare dată când statuile își pierduseră un braț sau un picior și se făcuseră praf și pulbere. Laila își amintea cum stătuse în creștetul celei mai mari dintre cele două statui, împreună cu babi și cu Tariq, în 1987; briza le mângâiase chipurile luminate de soare, în timp ce un șoim plana în cercuri peste valea care se întindea la picioarele lor. Dar, când a auzit că statuile au pierit, nu a simțit nimic. Nu mai părea să conteze. Cum să îi pese de niște statui, când de propria-i viață se alegea praful?

Până nu i-a spus Rasheed că este timpul să plece, Laila nu s-a mișcat de pe podea. Se așezase într-un colț al sufrageriei, fără să scoată o vorbă și cu chipul împietrit, încadrat de buclele încâlcite. Oricât de adânc ar fi încercat să tragă aer în piept, tot nu reușea să își umple plămâni.

Se îndreptau spre Karteh-Seh. Rasheed îl luase pe Zalmai în brațe, în vreme ce Aziza mergea repede, ținând-o de mână pe Mariam. Vântul îi umfla fularul murdar și tivul de la rochie. Era mai posomorâtă acum, de parcă ar fi simțit, la fiecare pas, că este păcălită. Laila nu găsisese puterea să îi spună adevărul. Îi zisese că va merge la școală, o școală specială, unde copiii mâncau și dormeau și nu se mai întorceau acasă după ore. Acum Aziza o bătea la cap cu aceleași întrebări cu care o bombardase în ultimele zile. Elevii dormeau în camere separate sau cu toții, într-o cameră mare? O să-și facă prieteni? Profesorii or să fie drăguți?

Și una care se repeta mai des: *Și cât timp trebuie să stau acolo?*

S-au oprit la două străzi depărtare de clădirea joasă, care semăna cu o baracă.

— Eu și Zalmai o să v-așteptăm aici, a spus Rasheed. A, să nu uit...

A scos o gumă de mestecat din buzunar, cadou de despărțire, și i-a întins-o Azizei, cu un aer înțepat, mărinimos. Aziza a luat-o și a murmurat un mulțumesc. Laila s-a minunat încă o dată de bunătatea fiicei ei, de imensa ei capacitate de a ierta și i s-au umplut ochii de lacrimi. I s-a strâns inima de durere și a simțit că îi fuge pământul de sub picioare la gândul că în după-amiaza aceea nu o să mai doarmă lângă ea, că nu va mai simți brațul slăbuț al Azizei pe pieptul ei, curbura capului Azizei

apăsându-i coastele, răsuflarea Azizei încălzindu-i gâtul și călcâiele Azizei împungându-i pânțele.

Când le-a văzut plecând, Zalmai a început să plângă și să strige: *Ziza! Ziza!* S-a zvârcolit, a dat din picioare în brațe la tatăl lui și și-a strigat sora, până când maimuța unui flașnetar aflat pe celălalt trotuar i-a furat privirile.

Mariam, Laila și Aziza au străbătut singure ultimele două străzi. Pe măsură ce se apropiau de clădire, Laila vedea mai bine fațada crăpată, acoperișul dărăpănat, ferestrele fără geamuri, bătute în cuie și ce mai rămăsese dintr-un leagăn instalat lângă un zid în ruină.

S-au oprit în fața ușii și Laila i-a repetat încă o dată Azizei ce îi spusese și mai devreme.

— Și dac-or să te-ntrebe de tatăl tău, tu ce-o să le spui?

— Că l-au omorât mujahedinii, a răspuns Aziza, codindu-se.

— Bravo. Dar ai înțele de ce?

— Fiindcă asta este o școală specială.

Acum, după ce ajunseseră aici și clădirea se ridica aievea în fața lor, părea tulburată. Buza de jos îi tremura și i se umpluseră ochii de lacrimi, iar Laila își dădea seama cât se chinuia să fie curajoasă.

— Dacă spunem adevărul, a zis cu voce pierită, întretăiată, n-or să mă mai primească. E o școală specială. Vreau să merg acasă.

— O să te vizitez tot timpul, a reușit Laila să îngaiască. Îți promit.

— Și eu, a sărit Mariam. O să venim să te vedem, Aziza *jo*, și o să ne jucăm cum am făcut mereu. N-o să stai mult, până găsește taică-tău ceva de lucru.

— Aici o să ai de mâncare, a spus Laila cu voce tremurată. Era bucuroasă că avea burqa pe ea, bucuroasă că Aziza nu putea să îi vadă chipul răvășit. Aici n-o să-ți fie foame. Au orez și pâine și apă, poate chiar și fructe.

— Dar *tu* n-o să fii aici. Și nici *khala* Mariam n-o să fie aici.

— O să vin să te văd, a asigurat-o Laila. Tot timpul. Uită-te la mine. Aziza. O să vin să te văd. Sunt mama ta. Și să știi că mor, și tot o să vin să te văd.

Directorul orfelinatului era un bărbat gârbovit, plăpând, cu trăsături regulate. Avea un început de chelie, barba neîngrijită și ochii ca boabele de mazăre. Numele lui era Zaman. Pe cap purta o bonetă. Lentila stângă de la ochelari era ciobită.

În drum spre biroul lui, le-a întrebat pe Laila și Mariam cum le cheamă, cum o cheamă pe Aziza și ce vârstă are. Au traversat un hol prost luminat, plin de copii desculți, care se dădeau la o parte și îi cercetau curioși. Erau ciufuliți sau rași în cap. Purtau niște pulovere cu mânecile jerpelitate, blugi zdrențuiți, cu genunchii roși, paltoane cârpite cu bandă adezivă.

Mirosea a amoniac și a urină, a săpun și a talc. Aziza era din ce în ce mai neliniștită, apoi a început să scâncească.

Laila a zărit o clipă curtea: un petic de pământ plin de buruieni, vreo două leagăne șubrede, niște cauciucuri vechi și o minge de baschet dezumflată. Încăperile prin care treceau erau sărăcicioase, iar ferestrele, acoperite cu folii de plastic. Dintr-o astfel de încăpere a țâșnit un băiat care s-a agățat de Laila, încercând să i se cațere în brațe. Un îngrijitor care curăța ceva ce semăna cu o băltoacă de urină a lăsat mopul și l-a luat pe sus.

Zaman avea o atitudine protectoare, blândă față de orfani. Pe unii îi mângâia pe cap în trecere, altora le spunea o vorbă bună, ciufulindu-i fără urmă de superioritate. Copiii se bucurau când îi mângâia. Toți ridicau ochii spre el, dornici să îi câștige afecțiunea.

Le-a condus în biroul lui, o încăpere în care se găseau doar trei scaune pliante și o masă de scris, pe care zăceau de-a valma teancuri de hârtii.

— Sunteți din Herat, i-a spus Zaman lui Mariam. Vă trădează accentul.

S-a lăsat pe spătarul scaunului, și-a încrucișat mâinile peste pânțele și le-a spus că are și el un cumnat care a locuit acolo. Chiar și în aceste gesturi obișnuite, Laila a observat o anume încordare. Și,

dincolo de zâmbetul lui sfios, a simțit că există frământări și necazuri, dezamăgiri și un sentiment de neputință, toate mascate de o aparentă bună dispoziție.

— Era sticlar, a continuat Zaman. Făcea niște lebede frumoase, verzi ca jadul. Dacă le puneai la soare, sclipeau de-ți luau ochii, fiindcă sticla era presărată cu pulbere de pietre prețioase. V-ați mai întors?

Mariam i-a răspuns că nu.

— Eu sunt din Kandahar. Ați fost vreodată la Kandahar, *hamshira*? Nu? este foarte frumos. Ce grădini! Și strugurii! Ah, ce struguri. O încântare a simțurilor.

Câțiva copii se strânseseră ciorchine în prag și se uitau la ei. Zaman i-a alungat cu blândețe, în paștună.

— Dar să știți că iubesc și Heratul, orașul artiștilor și al scriitorilor, al sufiților și al misticilor. Știți gluma aia veche, că dacă-ți întinzi mai mult piciorul în Herat, riști să te trezești cu el în fundul unui poet.

Aziza, aflată lângă Laila, a chicotit.

Zaman s-a prefăcut că răsufală ușurat.

— Ai văzut? Te-am făcut să râzi, *hamshira* mică. Asta-i partea cea mai grea. Chiar mi-a fost frică. Mă gândeam că va trebui să mă pun pe cloncănit, ca găina, sau să zbier ca măgarul. Dar uite c-ai râs. Și ce bine-ți stă.

A chemat un îngrijitor ca să aibă grijă de ea preț de câteva minute. Aziza a sărit în poală la Mariam și s-a agățat de ea.

— Vrem doar să vorbim ceva, scumpa mea, i-a spus Laila. O să ne găsești tot aici, nu plecăm nicăieri. Bine? Tot aici.

— Ce-ar fi să ne plimbăm un pic amândouă, Aziza *jo*? Vrei? a întrebat-o Mariam. Mama trebuie să vorbească ceva cu *kaka* Zaman. Doar un minut. Hai să mergem.

După ce au rămas singuri, Zaman a întrebat-o data de naștere a Azizei, ce boli avusese și ce alergii. A cerut informații despre tatăl Azizei, iar Laila a trecut prin strania experiență de a spune o minciună care era de fapt adevărul. Zaman o asculta, dar pe chip nu i se citea nimic: nici că ar fi convins, nici că ar fi sceptic. Administra orfelinatul pe baza unui cod de onoare, zicea el. Dacă o *hamshira* îi spunea că soțul ei este mort și că ea nu mai poate avea grijă de copii, el nu îi pune la îndoială vorbele.

Laila a început să plângă.

Zaman a pus stiloul jos.

— Mi-e rușine, a îngăimat Laila, cu palma la gură.

— Uită-te la mine, *hamshira*.

— Ce fel de mamă își abandonează copilul?

— Uită-te la mine.

Laila și-a ridicat privirea.

— Nu este vina dumitale. M-ai auzit? Nu este vina dumitale, ci a *sălbaticilor* ăloră. *Wahshi*-i ăia sunt de vină. Din cauza lor, mi-e rușine că sunt paștun. Au făcut de ocară numele poporului meu. Și nu ești singura, *hamshira*. Tot timpul vin la noi mame ca dum-neata, tot timpul. Mame care ajung aici fiindcă nu mai au ce să le dea de mâncare copiilor lor, din cauză că talibanii nu le lasă să iasă afară din casă și să câștige o bucată de pâine. Așa că nu trebuie să te-nvinovățești. Nimeni de-aici nu te învinovățește. Eu înțeleg. S-a aplecat spre ea. *Hamshira*, eu înțeleg.

Laila s-a șters la ochi cu burqa.

— Cât despre locul ăsta, a oftat Zaman, făcând un gest cu mâna, vezi și dumneata că este într-o stare deplorabilă. Nu avem niciodată destule fonduri, ne descurcăm cum putem, încropind câte ceva din puținul pe care-l căpătăm. Talibanii ne ajută prea puțin sau deloc. Dar ne descurcăm. La fel ca dumneata, facem și noi ce trebuie făcut. Allah este mare și bun și are grijă și de noi și atâta vreme cât

El o să aibă grijă de noi, o să fac tot posibilul ca Aziza să aibă de mâncare și de îmbrăcat. Atâta lucru pot să-ți promit.

Laila a dat din cap în semn că a înțeles.

— Te-ai mai liniștit?

Îi zâmbea prietenos.

— Dar nu mai plânge, *hamshira*. Te vede copilul.

Laila s-a șters din nou la ochi.

— Să-ți ajute Dumnezeu, a spus ea, slab. Să-ți ajute Dumnezeu, frate.

Dar, când a venit momentul despărțirii, scena s-a desfășurat exact așa cum se temuse Laila că se va întâmpla.

Aziza a intrat în panică.

Tot drumul spre casă, sprijinită de Mariam, Laila a auzit țipetele sfâșietoare ale Azizei. În mintea ei, vedea palmele mari și aspre ale lui Zaman cuprinzându-i mâinile Azizei, le vedea trăgând-o, cu blândețe la început, apoi mai ferm și până la urmă cu putere, ca să o desprindă de Laila. A văzut-o zvârcolindu-se în brațele lui Zaman, în timp ce el dădea colțul în grabă, și a auzit-o țipând de parcă ar fi fost pe punctul de a pieri de pe fața pământului. Apoi Laila s-a văzut și pe ea, alergând pe hol, cu capul în pământ și un urlet care urca din capul pieptului.

— Îi simt mirosul, i-a spus ea lui Mariam, acasă. Privirea i-a zburat peste umărul lui Mariam, dincolo de curte și ziduri, spre munții pământii ca flegma de fumător.

— Of, Laila *jo*, a spus Mariam. Nu face asta. La ce bun? La ce bun?

La început, Rasheed i-a făcut pe plac Lailei și i-a însoțit – pe ea, pe Mariam și pe Zalmai – la orfelinat, dar avea grijă să bufnească și să se uite urât la ea tot drumul, să îi scoată ochii și să îi împuie capul cu chinurile prin care îl făcea să treacă, văicărindu-se cât de tare îl dureau picioarele și spatele din cauza drumului pe care îl băteau până la orfelinat și înapoi. O toca tot timpul la cap, ca nu cumva să uite cât de întors pe dos era el.

— Nu mai sunt nici eu tânăr, îi spunea. Nu că te-ar dura undeva. Dac-ar fi după tine, m-ai băga în pământ. Dar nu-i după tine, Laila, n-o să iasă cum vrei tu.

Se despărțeau la vreo două străzi de orfelinat și nu le dădea niciodată mai mult de un sfert de oră.

— Dacă-ntârziați fie și un minut, le spunea el, eu plec. Vorbesc serios.

Laila trebuia să insiste, să se roage de el să le mai aștepte, să le mai acorde câteva minute peste cele alocate întrevederii cu Aziza, de dragul ei înșiși și al lui Mariam, care era de nemângâiat din pricina absenței Azizei, dar care, ca totdeauna, alesese să își trăiască suferința discret și în tăcere. Și de dragul lui Zalmai, care le întreba în fiecare zi de sora lui, bosumflându-se și mai izbucnind din când în când în plâns, neconsolat.

Uneori, în drum spre orfelinat, Rasheed se oprea și se plângea că îl doare piciorul. Apoi se întorcea din drum și o lua spre casă, cu pași mari și hotărâți, fără urmă de șchiopătat. Sau plescăia din limbă și spunea:

— Am probleme cu plămâni, Laila. De-abia-mi mai trag sufletul. Poate o să mă simt mai bine mâine sau poimâine, cine știe. Om vedea.

Nici măcar nu se deranja să se prefacă că respiră greu. De multe ori, în vreme ce se întorcea din drum și se îndrepta spre casă, își aprindea o țigară. Laila se vedea nevoită să îl urmeze, tremurând de indignare, de furie și de neputință.

Apoi, într-o zi, a anunțat-o că el nu o mai duce la orfelinat.

— Sunt prea istovit, că doar bat străzile cât e ziua de lungă, ca să găsesc de lucru.

— Atunci o să mă duc singură, a spus Laila. Nu ai cum să mă oprești, Rasheed. M-ai auzit? N-ai decât să mă bați cât vrei, că eu tot o să mă duc.

— Treaba ta. Dar n-o să treci de talibani. Să nu zici că nu te-am prevenit.

— Vin și eu cu tine, a spus Mariam.

Laila nici nu a vrut să audă.

— Tu trebuie să rămâi acasă cu Zalmai. Dacă ne prind... N-aș vrea să vadă așa ceva.

Și astfel viața Lailei a început să se învârtă în jurul găsirii unor modalități de a o vedea pe Aziza preț de câteva minute. De multe ori, nu ajungea la orfelinat. Când traversa strada, talibanii o zăreau și o bombardau cu întrebări: *Cum te cheamă? Unde mergi? De ce ești singură, unde este mahram-ul tău?* Apoi o trimiteau acasă. Dacă avea noroc, era admonestată sau primea un șut în fund sau un ghiont în coaste. Alteori, încasa un amestec de lovituri – cu bâta, cu nuiua, cu biciușca, cu palma și de multe ori cu pumnul.

Într-o zi, un taliban tânăr a bătut-o cu o antenă de radio. După ce a terminat, i-a tras o ultimă lovitură peste ceafă și i-a spus:

— Dacă o să-mi mai ieși vreodată în cale, o să te bat până o să-ți iasă din oase tot laptele pe care l-ai supt de la maică-ta.

Atunci Laila s-a dus acasă. S-a întins pe burtă, simțindu-se ca un animal hăituit, chinuit, și a tresărit ca arsă când Mariam i-a pus cârpe ude pe spatele și coapsele însângerate. Dar, de obicei, Laila nu se dădea bătută cu una, cu două. Se făcea că se îndreaptă spre casă, apoi alegea o rută ocolitoare, pe străzi lăturalnice. Uneori era prinsă, interogată, muștrată, de două, trei sau chiar patru ori într-o singură zi. Apoi vâjâiau bicele și antenele despicau aerul și ea se întorcea însângerată acasă, fără să apuce să o vadă nici măcar o clipă pe Aziza. În curând, Laila a început să poarte mai multe haine, chiar și pe căldură, câte două, trei pulovere pe sub burqa, ca să mai atenueze din lovituri.

Dar, pentru Laila, răsplata, dacă reușea să treacă de talibani, merita toate sacrificiile. Putea să petreacă cât timp poftea, chiar *ore*, cu Aziza. Se așezau în curte, în apropiere de cele două leagăne, lângă alți copii și mame venite în vizită, și vorbeau despre ce mai învățase Aziza în săptămâna aceea.

Aziza povestea cum *kaka* Zaman își propusese să le învețe câte ceva în fiecare zi, uneori geografie, un pic de istorie sau științele naturii, câte ceva despre plante și animale.

— Dar trebuie să tragem perdelele, spunea Aziza, să nu ne vadă talibanii. Mai povestea și cum *kaka* Zaman ținea niște andrele și gheme la îndemână, pregătite pentru cazul în care talibanii ar fi venit în inspecție. Lăsăm cărțile deoparte și ne facem că-mpletim.

Într-o zi, în timpul unei astfel de vizite, Laila a văzut o femeie între două vârste, venită în vizită la trei băieți și o fată, care își dăduse burqa de pe față. Laila i-a recunoscut chipul ascuțit și sprâncenele stufoase, dar s-a uitat cu surprindere la gura scofâlcită și la părul încăruntit. Și-a amintit de șalurile ei, de fustele negre, de vocea tăioasă, de părul negru ca pana corbului și lucios, pe care îl prindea într-un coc, de i se vedeau firele negre de păr de pe ceafă. Laila și-a amintit cum această femeie le interzicea odată elevelor ei să poarte vâl, spunând că femeile și bărbații sunt egali în toate privințele și că nu există niciun motiv ca femeile să se acopere, dacă bărbații nu o fac.

La un moment dat, *khala* Rangmaal a ridicat ochii și i-a surprins privirea, dar Laila nu a întrezărit niciun fel de nostalgie, nicio luminică de recunoaștere în ochii fostei ei învățătoare.

— Sunt fisuri ale scoarței terestre, le spunea Aziza. Se numesc falii.

Era o după-amiază caldă de vineri, în iunie, 2001. Stăteau pe terenul din spatele orfelinatului, toți patru, Laila, Zalmai, Mariam și Aziza. Rasheed se înduplecase de data aceasta – cum o mai făcea din când în când, rar – și le însoțise. Le aștepta pe stradă, în stația de autobuz.

Copii desculți se hârjoneau în jurul lor. Se jucau cu o minge de fotbal dezumflată, pe care o loveau de colo-colo, apatici.

— Și de fiecare parte a acestor falii sunt niște straturi de roci care formează scoarța terestră, povestea Aziza.

Cineva o pieptănase și îi împletise părul în codițe, pe care i le prinsese frumos cu agrafe în creștetul capului. Laila avea pică pe acea persoană care se așezase în spatele ei și împletise șuviță după șuviță,

cerându-i să stea cuminte.

Aziza le făcea o demonstrație acum, ținându-și palmele deschise în sus și frecându-le. Zalmai era numai ochi și urechi.

— Plăci chectonice le zice?

— Tectonice, l-a corectat Laila. De fiecare dată când deschidea gura, o săgeta durerea. Maxilarul era încă învinețit, iar spatele și ceafa o dureau la fiecare mișcare. Avea buza umflată, iar limba îi tot intra în spațiul gol lăsat în urmă de incisivul de jos, pe care Rasheed i-l scosese în urmă cu două zile, printr-o lovitură cu pumnul. Înainte să moară mami și babi și viața ei să se schimbe cu totul, nici prin cap nu i-ar fi trecut că trupul unui om ar putea îndura atâtea bătăi, atât de brutale și atât de dese, și totuși să funcționeze în continuare.

— Așa. Și când alunecă unele pe lângă altele, se mai și ciocnesc sau se agață, vezi, mami, și eliberează o energie care ajunge la suprafața pământului și îl face să se cutremure.

— Te-ai făcut așa deșteaptă, a spus Mariam. Mult mai deșteaptă decât *khala* ta netoată.

Aziza s-a luminat la față și a zâmbit larg.

— Nu ești netoată, *khala* Mariam. Așa, și *kaka* Zaman zice că uneori mișcarea rocilor are loc la mare, mare adâncime și că este puternică și înfricoșătoare acolo jos, dar că tot ce simțim noi la suprafață este o vibrație ușoară. Atâta tot, un tremur ușor.

La vizita precedentă, le vorbise despre atomii de oxigen din atmosferă, care filtrau lumina albastră de la soare. *Dacă pământul nu ar avea deloc atmosferă*, le spusese Aziza, trăgându-și un pic sufletul, *cerul nu ar mai fi deloc albastru, ci o mare neagră ca smoala, iar soarele, o stea mare și strălucitoare în întuneric.*

— De data asta Aziza vine cu noi acasă? a întrebat Zalmai.

— Curând, iubirea mea, i-a răspuns Laila. Curând.

Zalmai s-a îndepărtat de ele, având același mers ca tatăl lui, aplecat în față și încovoidându-și degetele de la picioare. A ajuns până la leagăne, i-a făcut vânt unuia gol, apoi s-a așezat pe beton, smulgând buruienile dintr-o crăpătură.

Mami, știi că apa se evaporă din frunze la fel ca din rufele puse la uscat pe sfoară? Și asta împinge apa în sus în copac. Din pământ, prin rădăcini, apoi în sus prin trunchi, prin crengi, până în frunze. Se numește transpirație.

Laila se întrebese de mai multe ori ce i-ar face talibanii lui *kaka* Zaman dacă ar afla despre lecțiile lui clandestine.

În timpul vizitelor, Aziza nu prea permitea să se aștearnă tăcerea. Umplea toate golurile cu o vorbărie exuberantă, cu o voce răsunătoare, cristalină. Sărea de la un subiect la altul, gesticulând mult și într-o doară, pradă unei agitații care nu îi stătea deloc în fire. Avea un răs nou. De fapt, erau mai degrabă niște chicote nervoase, punctuale, menite să le liniștească pe ele, după cum bănuia Laila.

Existau și alte schimbări. Laila a observat că Aziza are unghiile murdare, iar Aziza, care a observat privirea mamei ei, și-a băgat mâinile sub ea. Ori de câte ori se nimerea să țipe vreun copil mucos pe lângă ele sau să vadă unul în fundul gol, cu părul plin de țărână, Aziza clipea și începea să le explice repede ceva, ca să le distragă atenția. Era ca o gazdă, care s-a făcut de rușine în fața oaspeților din pricina dezordinii din casă sau a copiilor ei murdari.

Când era întrebată cum se simte, dădea niște răspunsuri vagi, pline de o voioșie trasă de păr.

Sunt bine, khala. Sunt bine.

Ceialți copii se iau de tine?

Nu, mami. Toată lumea se poartă frumos.

Mănânci? Dormi bine?

Mănânc. Și dorm. Da. Aseară am mâncat carne de miel. Sau săptămâna trecută, cred.

Când vorbea așa, Laila își dădea seama cât de mult seamănă fetița cu Mariam.

Aziza începuse să se bâlbâie. Mariam și-a dat seama prima. Nu se observa imediat și era mai pronunțată la cuvintele care începeau cu litera *t*. Laila l-a întrebat pe Zaman dacă i s-a întâmplat ceva. El s-a încruntat și a spus:

— Credeam c-așa s-a bâlbâit mereu.

În acea vineri după-amiază, au plecat de la orfelinat împreună cu Aziza, ca să facă o scurtă plimbare, și s-au întâlnit cu Rasheed, care îi aștepta în stația de autobuz. Când și-a zărit tatăl, Zalmai a chiuuit de bucurie și a început să se zvârcolească nerăbdător în brațele Lailei. Aziza l-a salutat țeapănă, dar fără ostilitate. Nu era niciodată ostilă față de Rasheed.

Rasheed le-a spus să se grăbească; avea doar două ore libere, după aceea trebuia să se întoarcă la lucru. Era prima lui săptămână ca portar la Intercontinental. De la prânz la ora opt, șase zile pe săptămână, des-chidea portiere, căra bagaje și spăla podeaua când se mai vărsa ceva. Uneori, la sfârșitul zilei, bucătarul de la restaurantul hotelului îl mai lăsa să ia la pachet niște resturi de mâncare – atâta doar să fie discret în această privință: chiftele reci, mustind de ulei; aripioare de pui prăjite, cu pielița uscată și tare; melcișori umpluți, care păreau cauciucați; orez lipicios și nisipos. Îi promisese Lailei că, după ce va pune ceva bani deoparte, Aziza o să se întoarcă acasă.

Rasheed purta uniforma de lucru, un costum vișiniu de poliester, cămașă albă, cravată și șapca care îi turtea părul alb. Îmbrăcat astfel, părea cu totul alt om, vulnerabil, stingher, de ți se făcea și milă de el, aproape inofensiv. Părea un om care a acceptat, fără să crâcnească, toate umilințele pe care i le-a hărăzit soarta. Un personaj în același timp patetic și de admirat pentru docilitatea lui.

Au luat autobuzul până la Orașul Titanic. S-au îndreptat spre albia râului, flancată de gherete cățarate pe malurile uscate. În apropiere de pod, în timp ce coborau treptele, au văzut un bărbat mort, desculț și cu urechile tăiate, spânzurat de o macara. Ajunși în albia râului, au fost înghițiți de șuvoiul de cumpărători care se vânturau de colo-colo, de mulțimea de vânzători de valută și lucrători din ONG-uri, care afixau un aer plictisit, vânzători ambulanti de țigări, femei acoperite care băgau pe sub nasul trecătorilor rețete contrafăcute de antibiotice și cerșeau bani ca să cumpere medicamentele. Talibanii cu bice patrolau prin Orașul Titanic, mestecând *naswar* și pândind râsete indiscrete sau chipuri neacoperite.

De la un chioșc cu jucării situat între un vânzător de șube *poosteen* și o tarabă cu flori de plastic, Zalmai și-a ales o minge de baschet de cauciuc, cu dungi galbene și albastre.

— Alege și tu ceva, i-a spus Rasheed Azizei.

Aziza s-a rușinat și nu a schițat niciun gest.

— Mai repede, că-ntr-o oră trebuie să fiu înapoi la lucru.

Aziza a ales un automat de jucărie cu gumă de mes-tecat – introduceai o monedă ca să iei bomboana și o recuperai din clapa de la bază.

Rasheed a ridicat din sprâncene când vânzătorul i-a spus cât costă. A urmat o rundă de tocmeli, la sfârșitul căreia Rasheed i-a spus Azizei, pe un ton arțăgos, de parcă cu ea s-ar fi târguit până atunci:

— Dă-o înapoi. N-am bani de-amândouă.

La întoarcere, în drum spre orfelinat, atitudinea bravă a fetei a început să pălească. Mâinile nu mai dansau prin aer. S-a întunecat la față. Așa se întâmpla de fiecare dată. Acum era rândul Lailei, sprijinite de Mariam, să preia sporovăiala, să râdă nervos, să umple tăcerea grea cu vorbe goale, până rămânea fără suflare.

Rasheed le-a lăsat în apropiere de orfelinat și a luat autobuzul spre muncă. Laila a urmărit-o cu privirea pe Aziza, care le făcea cu mâna în semn de rămas-bun, târșându-și picioarele pe lângă zid și dispărând în curtea din spate a orfelinatului. S-a gândit la bâlbâiala Azizei și la ce spusese ea mai devreme, despre rupturile și ciocnirile puternice din adâncuri și cum, uneori, tot ce vedem noi la suprafață este un tremur ușor.

— Pleacă de-aici! striga Zalmai.

— Potolește-te, i-a spus Mariam. La cine țipi așa?

El a arătat cu degetul.

— Uite. Bărbatul ăla.

Laila s-a uitat în direcția arătată de el. Chiar *era* un bărbat la poartă, sprijinit de ea. A întors capul când le-a văzut apropiindu-se. Și-a lăsat mâinile în jos. A făcut câțiva pași spre ele, șchiopătând.

Laila s-a oprit.

A simțit un gol în stomac. I s-au înmuiat genunchii. A vrut, a simțit *nevoia* să bătâie după mâna lui Mariam, după umărul sau încheietura ei, ceva, orice, de care să se sprijine. Dar nu a făcut-o. Nu îndrăznea. Nu îndrăznea să miște un mușchi. Nu îndrăznea să respire sau să clipească, de frică să nu descopere că nu era decât un miraj care licărea în depărtare, o iluzie trecătoare, care va dispărea la cea mai mică mișcare a ei. A înlemnit și s-a uitat la Tariq până a rămas fără aer și a simțit nevoia arzătoare să clipească. Și cumva, ca prin miracol, după ce a tras aer în piept și a închis și a deschis ochii, el era încă acolo. Tariq era încă acolo.

Laila s-a îndemnat să facă un pas spre el. Apoi altul. Și altul. Și apoi a început să alerge.

Mariam

La etaj, în camera lui Mariam, Zalmai era foarte agitat. Nu stătea o clipă locului. O vreme s-a jucat cu mingea nouă de cauciuc, izbind-o pe podea și de pereți. Mariam l-a rugat să se oprească, dar știa că nu are nicio autoritate asupra lui, așa că a continuat să se joace cu mingea, sfidând-o din priviri. Apoi s-au jucat cu mașinuța, o ambulanță de jucărie, cu scris mare și gros pe aripi, pe care au împins-o de la unul la altul, dintr-o parte a camerei în cealaltă.

Mai devreme, când se întâlniseră cu Tariq la ușă, Zalmai își strânsese mingea la piept și își băgase degetul mare în gură – un gest pe care îl făcea doar când era neliniștit. Îl cercetase pe Tariq cu o privire bănuitoare.

— Cine-i bărbatul ăla? a întrebat-o el acum. Nu-mi place de el.

Mariam a dat să deschidă gura și să îi explice, să îi spună că el și Laila copilăriseră împreună, dar Zalmai i-a luat-o înainte și i-a spus să întoarcă ambulanța cu fața la el. I-a făcut pe plac, dar Zalmai s-a răzgândit și i-a zis că vrea din nou mingea.

— Unde este? a întrebat-o. Unde este mingea pe care mi-a luat-o baba *jan*? Unde este? Vreau mingea! Dă-mi-o! Începuse să țipe, din ce în ce mai ascutit.

— Era aici, a spus Mariam.

— Nu, s-a pierdut, știu eu că s-a pierdut! Unde e, unde e?

— Uite-o, i-a zis, scoțând mingea din dulap, unde se rostogolise. Dar Zalmai plângea și dădea frenetic din mâini, zbierând că nu este aceeași minge, fiindcă a lui s-a pierdut și că vrea să îl păcălească. Unde dispăruse mingea lui de-adevăratelea, unde, unde, unde?

A urlat până când Laila a trebuit să vină sus să îl ia în brațe, să îl legene și să îl mângâie pe buclele negre și sârmoase, să îi șteargă obrazii uzi și să îi vorbească încetișor la ureche.

Mariam a așteptat pe hol. Din capul scărilor, se vedeau picioarele lungi ale lui Tariq, cel rămas întreg și cel cu proteză, în pantaloni gri kaki, întinse pe dușumeaua goală a sufrageriei. În acel moment, Mariam și-a dat seama de ce portarul de la Intercontinental i se păruse cunoscut. În ziua aceea, în care ea și Rasheed se duseseră acolo ca să îi dea telefon lui Jalil, purta șapcă și ochelari de soare, de aceea nu făcuse legătura mai devreme. Dar acum își amintea că era același bărbat care, cu nouă ani în urmă, se așezase pe canapeaua din sufragerie, își ștersese fruntea cu batista și ceruse un pahar cu apă. Acum, mintea îi vuia de întrebări care mai de care mai diferite: Oare și pastilele de sulfanilamidă făcuseră parte din vicleșug? Care dintre ei urzise minciuna, cine venise cu detaliile convingătoare? Și cu cât îl plătise Rasheed pe Abdul Sharif, dacă acesta era numele lui adevărat, ca să vină și să o distrugă pe Laila cu povestea morții lui Tariq?

Laila

Tariq i-a povestit că unul dintre bărbații cu care stătuse în celulă avea un văr. Vărul acesta fusese biciuit odată în public fiindcă pictase flamingi. Făcuse, se pare, o pasiune nebună pentru ei.

— Caiete întregi cu schițe. Zeci de picturi în ulei cu ei, bălăcindu-se în lagune, stând la soare în mlaștini și, culmea, zburând pe cerul cuprins de culorile amurgului.

— Flamingi, a spus Laila. S-a uitat la el. Stătea pe jos, sprijinit de perete, cu piciorul bun îndoit de la genunchi. Simțea nevoia să îl atingă din nou, așa cum o făcuse mai devreme, la poartă, când alergase spre el. Acum i se făcea rușine când se gândea cum se agățase de gâtul lui și cum îi plânsese la piept, cum îi repetase numele de multe ori, cu voce răgușită, balmăjită. Oare se aprinsese prea tare, se întreba, oare se arătase disperată? Poate că da. Dar nu se putuse abține. Iar acum tânjea să îl atingă din nou, să își dovedească din nou că nu era un vis, o nălucă.

— Chiar așa, a spus Tariq.

Când au descoperit picturile, a continuat el, talibanii au fost ofensați de picioarele lungi și goale ale păsărilor. După ce i-au legat picioarele și l-au biciuit la tălpi până i-a dat sângele, i-au dat vărului posibilitatea să aleagă: ori distruge picturile, ori face ceva ca flamingii să fie cuviincioși. Așa că vărul a luat pensula și a pictat pantaloni pe fiecare pasăre.

— Și uite-așa au apărut niște flamingi islamici, a spus Tariq.

Pe Laila o umfla râsul, dar s-a abținut. Se rușina de dinții ei îngălbeniți, de incisivul lipsă, de înfățișarea ei ofilită și de buza umflată. Ar fi vrut să fi apucat să se spele pe față sau măcar să se pieptene.

— Dar cine râde la urmă, râde mai bine, a continuat Tariq. Vărul a pictat pantalonii cu acuarele. Așa că după ce talibanii n-or să mai fie, o să îi spele pur și simplu. A zâmbit – Laila a observat că și el avea un dinte lipsă – și a lăsat ochii în pământ. Ca să vezi.

Purta un *pakol*, bocanci și un pulover negru de lână, băgat în pantalonii kaki. A zâmbit vag, dând încet din cap. Laila nu își amintea să îl fi auzit rostind aceste cuvinte, „ca să vezi“, înainte și nu își amintea aceste gesturi melancolice – mâinile împreunate în poală sau clătinatul din cap. Niște cuvinte atât de mature, la fel și gesturile, dar de ce era de mirare? Tariq *era* acum un om în toată firea, un bărbat de douăzeci și cinci de ani, cu mișcări domoale și zâmbet obosit. Era înalt, avea barbă și era mai slab decât în visele ei, dar avea niște mâini puternice, mâini de om care muncește din greu, cu vene șerpuitoare, umflate. Chipul îi era tot frumos, dar pielea nu mai era albă; fruntea părea bătută de vânt și de ploii, arsă de soare, la fel ca pielea de pe gât, era fruntea unui călător aflat la sfârșitul unei călătorii lungi și istovitoare. Își împinsese *pakol*-ul pe ceafă și se vedea un început de chelie. Căpruiul ochilor era mai stins decât și-l amintea, mai șters sau poate că de vină era doar lumina din cameră.

Lailei i-a fugit gândul la mama lui Tariq, la gesturile ei cumpătate, la zâmbetul ei inteligent și la peruca roșie, decolorată. Și la tatăl lui, la căutătura lui în cruciș și la umorul lui sec. Mai devreme, la poartă, cu vocea înecată în lacrimi, poticnindu-se, îi povestise lui Tariq ce știa ea că li se întâmplase lui și părinților lui, iar el dăduse din cap și zisese că nimic din toată povestea aceea nu era adevărat. Așa că acum l-a întrebat ce mai fac părinții lui, cum o mai duc. Dar, când l-a văzut că pleacă ochii în pământ, i-a părut rău că a pus întrebarea. A răspuns, un pic tulburat:

— S-au dus.

— Îmi pare rău.

— Păi, da. Și mie. A scos o punguță de hârtie din buzunar și i-a întins-o. Cu salutări de la Alyona. În pungă era o bucată de brânză, învelită în celofan.

— Alyona. E un nume frumos. Laila a încercat să pună următoarea întrebare fără să îi tremure vocea. Soția ta?

— Capra mea. Îi zâmbea întrebător, de parcă s-ar fi așteptat ca ea să își amintească ceva.

Atunci și-a dat seama. Filmul rusesc. Alyona era fiica căpitanului și era îndrăgostită de ofițerul secund. Se duseseră la film în ziua în care ea, Hassina și Tariq urmăriseră tancurile și jeepurile sovietice ieșind din Kabul, ziua în care Tariq purtase căciula aceea rusească caraghioasă, de blană.

— A trebuit s-o priponesc cu țarușul, povestea Tariq. Și să fac un gard. Din cauza lupilor. Regiunea deluroasă în care locuiesc, la poalele munților, se învecinează cu un ținut împădurit, este aproape, cam la un sfert de milă. Sunt mai mult pini, niște brazi, cedri. Nu prea ies ei din pădure, lupii, dar o capră care behăie și se vântură de colo-colo s-ar putea să-i momească. Așa a apărut gardul. Și țarușul.

Laila l-a întrebat despre ce regiune muntoasă vorbește.

— Pir Panjal. În Pakistan, a spus el. Localitatea în care stau eu se cheamă Murree, este o stațiune de vară, la o oră de Islamabad. Este o zonă deluroasă și cu multă vegetație, mulți copaci, mult deasupra nivelului mării. Așa că vara este răcoare. Perfect pentru turiști.

Britanicii o construiseră pe post de reședință administrativă¹² în apropiere de unitatea militară din Rawalpindi, spunea el, pentru victorienii care voiau să scape de căldură. Puteai să mai găsești niște vestigii ale epocii coloniale, câte o cameră de ceai rămasă în picioare, bungalouri cu acoperișuri de tablă numite căsuțe de vacanță și tot așa. Orașul propriu-zis era mic și frumos. Strada principală se numea Promenada, unde se găseau un oficiu poștal, un bazar, câteva restaurante și niște magazine de artizanat, în care turiștii plăteau cât nu făcea pentru suveniruri de sticlă pictată și carpete împletite manual. Ciudat lucru, traficul de pe Promenada cu sens unic se îndrepta într-o direcție într-o săptămână și în direcția opusă, săptămâna următoare.

— Localnicii spun că traficul din Irlanda este la fel, în unele părți, a zis Tariq. Așa o fi, mai știi. Oricum, este un loc frumos. Duc o viață simplă, dar îmi place. Îmi place să trăiesc acolo.

— Împreună cu capra. Cu Alyona.

Intenția Lailei nu era să facă o glumă, cât să mute discuția pe alt făgaș, discret, ca să afle cine mai stătea cu el acolo și își făcea griji că lupii ar putea mânca capra. Dar Tariq nu a scos o vorbă, a dat doar din cap.

— Și mie îmi pare rău de părinții tăi, a spus el.

— Ai auzit.

— Am vorbit cu niște vecini mai devreme. A făcut o pauză, în timpul căreia Laila s-a întrebat ce altceva îi mai povestiseră vecinii. Nu mai știu pe nimeni. De pe vremuri, adică.

— Au plecat toți. Nu a mai rămas niciun cunoscut de-al tău.

— Nu mai recunosc Kabulul.

— Nici eu, a spus Laila. Și n-am plecat niciodată din el.

— Mami are un prieten nou, a spus Zalmai în seara aceea, după ce au mâncat. Tariq plecase de mult. Un bărbat.

Rasheed a ridicat privirea.

— Nu mai spune.

Tariq a întrebat-o dacă poate să fumeze.

O vreme stătuseră în tabăra de refugiați Nasir Bagh din apropiere de Peshawar, povestea Tariq, scuturând scrumul într-o farfurioară. La sosirea lor acolo, în tabără locuiau deja șaiszeci de mii de afgani.

— În alte tabere, cum ar fi, Doamne ferește, Jalozai, era mai rău. Mi se pare că la un moment dat a fost chiar un fel de tabără-model, în timpul Războiului Rece, un loc pe care occidentalii puteau să îl dea drept exemplu, ca să demonstreze lumii că mai făceau și altceva în afara alimentării Afganistanului cu armament.

Dar asta se întâmplase în timpul războiului cu sovieticii, spunea Tariq, în zilele jihadului, ale simpatiei internaționale, ale finanțărilor generoase și ale vizitelor făcute de Margaret Thatcher.

— Restul îl știi, Laila. După război, s-a terminat cu sovieticii, iar Occidentul și-a văzut de drum. Nu mai avea niciun interes în Afganistan și banii n-au mai venit. Acum, la Nasir Bagh ai parte de o masă pe zi, corturi, praf și canale colectoare la vedere. Când am ajuns acolo, ne-au dat un băț și o prelată și ne-au spus să ne facem singuri cortul.

Tariq spunea că ceea ce îi venea cel mai repede în minte când se gândea la Nasir Bagh, unde stătuseră timp de un an, era culoarea maro.

— Corturi maro. Oameni maro. Câini maro. Fiertură maro.

Exista un copac golaș, în care se urca zilnic. Încăleca pe o creangă și se uita la refugiații care zăceau la soare, cu rănile și cioturile la vedere. Se uita la băieții emaciați, care cărau apă cu canistrelle, adunau excremente de câini ca să facă focul, ciopleau pistoale-mitralieră AK 47 cu niște bricege boante și trăgeau după ei sacii cu făină din care nimeni nu putea face o pâine cât de cât comestibilă. Peste tot în orașul refugiaților, corturile fluturau în bătaia vântului, care aducea cu el pleavă și lua pe sus zmeiele înălțate de pe acoperișurile colibelor de chirpici.

În fiecare săptămână murea cineva, spunea el, de obicei copii.

— Mureau atâția copii. Dizenterie, TBC, de foame, nu mai zic. Dar de cele mai multe ori era nenorocita aia de dizenterie. Doamne, Laila. Am văzut atâția copii îngropați. Țsta-i cel mai rău lucru pe care-l poți vedea.

Și-a încrucișat picioarele. Și din nou s-a așternut tăcerea între ei.

— Tata n-a trecut de prima iarnă, a continuat. A murit în somn. Nu cred c-a simțit vreo durere.

În aceeași iarnă, mama lui făcuse pneumonie. Dacă nu ar fi existat un doctor în tabără, din partea UNHCR¹³, care lucra într-o rulotă dezafectată, transformată în clinică mobilă, ar fi murit. Se trezea toată noaptea, cu febră, tușea și scuipa o flegmă groasă, de un roșu-cafeniu. Ca să intri la doctor, trebuia să stai la niște cozi lungi. Toată lumea din șir tremura, gemea, tușea, unii făceau pe ei, alții erau prea obosiți sau înfometăți și nu mai scoteau o vorbă.

— Dar era un om de treabă, tipul de la UNHCR. A tratat-o pe mama, i-a dat niște pastile, i-a salvat viața în iarna aceea.

Tot în iarna aceea, Tariq încolțise un puști.

— Avea vreo doisprezece, poate treisprezece ani, a spus el, cu voce egală. I-am pus un ciob la gât și i-am luat pătura. I-am dat-o mamei.

După boala mamei lui, și-a jurat că nu vor mai petrece altă iarnă în tabăra aceea, că o să muncească, o să pună bani deoparte și or să se mute într-un apartament din Peshawar, cu încălzire centrală și apă curentă. Când a venit primăvara, și-a căutat de lucru. Din când în când, dis-de-diminează, în tabără își făcea apariția un camion. Cei de pe camion strângeau câțiva băieți, pe care îi duceau la câmp, ca să mute pietre sau să culeagă mere. Pentru aceste munci primeau o sumă mică de bani, uneori o pătură sau o pereche de încălțări. Dar pe el, spunea Tariq, nu îl alegeau niciodată.

— Doar ce-mi vedeau piciorul și se termina.

Existau și alte slujbe: la săpat șanțuri, la ridicat colibe, la cărat apă sau la scos fecalele din latrine. Dar toți băieții se băteau pe aceste slujbe și Tariq nu avea nicio șansă.

Apoi, într-o zi, în toamna lui 1993, a cunoscut un negustor.

— Mi-a oferit niște bani ca să duc o haină de piele la Lahore. Nu era o sumă mare, dar mi-ar fi ajuns ca să închiriez un apartament pe o lună, două.

Negustorul i-a dat un bilet de autobuz și instrucțiuni ca să ajungă la un anume colț de stradă din apropierea gării Lahore, unde trebuia să îi predea haina unui prieten de-al negustorului.

— Știam deja. Normal că mi-am dat seama, a spus Tariq. Mi-a zis că dac-o să fiu prins, o să fiu pe cont propriu și să nu uit că știe unde stă mama. Dar banii îmi făceau cu ochiul și n-am putut să refuz. Plus că venea din nou iarna.

— Cât de departe ai ajuns? I-a întrebat Laila.

— Nu prea departe, a spus și a râs, părând că își cere scuze, rușinat. Nici măcar n-am apucat să mă urc în autobuz. Dar am crezut că nimic nu mă poate atinge, înțelegeți, că sunt la adăpost. De parcă ar fi existat un contabil acolo sus, un tip cu creion după ureche, care ține evidența acestor lucruri, le cântărește, apoi se uită în jos și spune: „Da, da, să-i dea bătaie, trecă de la noi. Individul ăsta și-a spălat deja din păcate.“

Hașișul era în căptușeală și s-a împrăștiat pe caldarâm după ce polițiștii au băgat cuțitul în haină.

Tariq a izbucnit din nou în râs, hohotele scuturându-i trupul, iar Laila și-a amintit că așa râdea și când erau ei mici, ca să își mascheze jena, ca să îi fie trecute cu vederea faptele rușinoase sau nesăbuite.

— Șchiopăta, a spus Zalmai.

— E vorba de cine *cred* eu?

— A venit în vizită, atâta tot, a zis Mariam.

— Tu să taci, s-a răstit Rasheed, ridicând un deget. S-a întors din nou spre Laila. Măi, măi, măi, ca să vezi. Laili și Majnoon, din nou împreună. La fel ca pe vremuri. Avea chipul împietrit. Așadar l-ai lăsat să intre. Aici. În casa mea. L-ai lăsat să intre. A fost aici, cu fiul meu.

— M-ai păcălit. M-ai mințit, a spus Laila, scrâșnind din dinți. L-ai trimis pe omul ăla să vină în fața mea și... Știi c-aș fi plecat dac-aș fi crezut că trăiește.

— ȘI TU NU M-AI MINȚIT PE MINE? a urlat Rasheed. Ai crezut că n-o să-mi dau seama de *harami* a ta? Mă iei de prost, târfă ce ești?

Cu cât Tariq vorbea mai mult, cu atât Laila se temea mai tare de momentul în care se va opri. De tăcerea care va urma, de semnalul că este rândul ei să povestească, să relateze de ce și cum și când, să prezinte varianta oficială a faptelor pe care el, mai mult ca sigur, le aflase deja. Simțea o ușoară greață ori de câte ori Tariq făcea câte o pauză. Îi evita privirea. Se uita la mâinile lui, la firele de păr negru și aspru care îi crescuseră pe dosul lor în toți anii în care nu se văzuseră.

Tariq nu a vrut să spună prea multe despre anii petrecuți în închisoare, doar că acolo învățase limba urdu. Când Laila l-a întrebat mai multe, a dat din cap, nervos. În gestul acesta, Laila a văzut zăbrele ruginite și trupuri nespălate, bărbați violenți și încăperi aglomerate și tavane pline de mucegai. A citit pe chipul lui că fusese un loc al umilințelor, al depravării și al disperării.

I-a povestit că mama lui încercase să îl viziteze după ce fusese arestat.

— De trei ori a venit. Dar nu am apucat să o văd deloc.

Gardienii, spunea Tariq, îi ziseseră că dacă vrea să își vadă mama, trebuie să plătească o „taxă de vizitare“ specială.

I-a trimis o scrisoare și alte câteva după aceea, deși știa bine că nu vor fi expediate niciodată.

— Ți-am scris și ție.

— Da?

— O, da. Grămezi întregi, a răspuns el. Prietenul tău Rumi mi-ar fi invidiat producția. Apoi a râs din nou, mai zgomotos de data aceasta, de parcă ar fi fost uimit de propria-i îndrăzneală și, în același timp, rușinat de ceea ce îi dezvăluise.

La etaj, Zalmai a început să țipe ca din gură de șarpe.

— Exact ca pe vremuri, carevasăzică, a spus Rasheed. Din nou împreună. Bănuiesc că l-ai lăsat să-ți vadă fața.

— L-a lăsat, a spus Zalmai. Apoi, către Laila: Așa ai făcut, mami. Te-am văzut.

— Fiul tău nu prea mă place, a remarcat Tariq, când Laila s-a întors în sufragerie.

— Îmi pare rău. Nu-i asta. Doar că... Nu-l băga în seamă. Apoi a schimbat repede subiectul, simțindu-se vinovată, ticăloasă, fiindcă vorbise așa despre Zalmai, un copil, un băiețel care își iubea tatăl și a cărui aversiune instinctivă față de acest străin era legitimă și de înțeles.

Ți-am scris și ție.

Grămezi întregi.

Grămezi întregi.

— De când locuiești la Murree?

— N-am niciun an, i-a răspuns Tariq.

În închisoare, îl luase sub aripa lui un bărbat mai în vârstă, un pakistanez pe nume Salim, fost jucător de hockey pe iarbă, care de ani de zile executa tot felul de pedepse și care în acea perioadă era condamnat la zece ani de închisoare pentru că înjunghiasse un polițist care lucra sub acoperire. Orice închisoare are un bărbat ca Salim, spunea Tariq. Peste tot găsești câte un personaj uns cu toate alifiile și cu multe relații, care știe să manipuleze sistemul și să facă rost de tot felul de lucruri, cineva lângă care te paște pericolul, dar și de pe urma căruia poți trage multe foloase. Cu ajutorul lui Salim, mai aflase câte ceva despre mama lui. Tot el îl luase deoparte, părintește, și îi dăduse vestea că s-a stins, răpusă de condițiile grele de trai.

Tariq stătuse șapte ani în închisoarea pakistaneză.

— Am scăpat ieftin. Am avut noroc. Se pare că judecătorul avea un frate care era însurat cu o afgană. Poate că s-a îndurat de mine. Habar n-am.

După executarea pedepsei, în 2000, la începutul iernii, Salim i-a dat adresa și numărul de telefon ale fratelui lui. Numele acestuia era Sayeed.

— Mi-a spus că Sayeed avea un hotel mic, în Mu-rree. Douăzeci de camere și un salon, o încăpere mică, în care turiștii serveau masa. Mi-a zis să-i spun că vin din partea lui.

Lui Tariq îi plăcuse orașul Murree încă de când coborâse din autobuz: pini înzăpeziți; aerul rece, înțepător; căsuțele de lemn cu obloanele trase, fuioarele de fum care se ridicau din hornuri.

Iată un loc, se gândea Tariq, în timp ce bătea la ușa lui Sayeed, care nu numai că se afla la milioane de ani lumină de nenorocirile pe care le trăise, dar care făcea până și noțiunile de necaz și durere să pară oareșicum dezgustătoare, de neimaginat.

— Mi-am spus: iată un loc unde poți să iei viața de la capăt.

Tariq a fost angajat ca om de serviciu bun la toate. S-a descurcat bine, spunea el, în luna de probă, pentru care Sayeed i-a dat jumătate din salariu. Laila l-a văzut cu ochii minții pe Sayeed, pe care și l-a închipuit având ochii mici și obrajii rumeni, postat la fereastra de la recepție, urmărindu-l pe Tariq, care tăia lemne afară sau dădea zăpada de pe alee. L-a văzut aplecat peste picioarele lui Tariq, cu ochii în patru, în vreme ce Tariq repara o țevă spartă sub chiuvetă. Și l-a închipuit verificând registrul, de frică să nu lipsească bani.

Baraca lui Tariq era situată în spatele micului bungalou al bucătăresei Adiba, o văduvă în vârstă, respectabilă. Niciuna dintre barăci nu făcea corp comun cu hotelul, fiind despărțite de clădirea principală de un pâlc de migdali, o bancă și o fântână arteziană de piatră, în formă de piramidă, în care, pe timp de vară, apa clipea cât era ziua de lungă. Laila și-l închipuia pe Tariq în baraca lui, așezat pe marginea patului, uitându-se pe geam, la întinderea de copaci.

La sfârșitul perioadei de probă, Sayeed îi crescuse salariul, îi spusese că prânzurile sunt gratuite, îi dăduse un palton de lână și îi luase proba pentru o nouă proteză. Văzând atâta bunătate, lui Tariq îi dăduseră lacrimile.

Cu salariul întreg de pe prima lună în buzunar, Tariq se dusesse în oraș și o cumpărase pe Alyona.

— Are blana perfect albă, i-a spus Tariq, zâmbind. Sunt dimineți în care, dacă te uiți pe geam, după ce a nins toată noaptea, tot ce mai vezi din ea sunt ochii și botul.

Laila a dat din cap. S-a așternut altă tăcere. Sus, Zalmai începuse să dea din nou cu mingea de perete.

— Am crezut c-ai murit, a spus Laila.

— Știu. Mi-ai spus.

Lailei i s-a frânt vocea. Și-a dres glasul și a încercat să se adune.

— Bărbatul care a venit să-mi dea vestea era așa de sincer... L-am crezut, Tariq. Aș vrea să nu fi fost așa. Și atunci m-am simțit așa de singură și de speriată. Altfel n-aș fi fost de acord să mă mărit cu Rasheed. N-aș fi...

— Nu-i nevoie să faci asta, a spus el cu voce blândă, evitându-i privirea. În tonul lui nu era nici urmă de reproș ascuns, învinuire sau dezamăgire.

— Ba trebuie. Fiindcă a existat un motiv mai important pentru care m-am măritat cu el. E ceva ce tu nu știi, Tariq. E vorba de cineva. Trebuie să-ți spun.

— Ai stat și tu de vorbă cu el? l-a întrebat Rasheed pe Zalmai.

Zalmai nu zicea nimic. Laila i-a văzut privirea șovăitoare. Părea să-și fi dat seama că ceea ce dezvăluise era mult mai grav decât crezuse.

— Ți-am pus o întrebare, băiete.

Zalmai a înghițit în sec. Privirea îi fugea în toate părțile.

— Eu m-am jucat sus, cu Mariam.

— Și maică-ta?

Cu ochii în lacrimi, Zalmai i-a aruncat o privire neajutorată Lailei.

— Nu face nimic, Zalmai, i-a zis Laila. Spune adevărul.

— Ea... Ea a rămas jos, să vorbească cu omul ăla, a spus el cu voce pierită, aproape șoptit.

— Așa, carevasăzică, a spus Rasheed. Lucru în echipă.

— Vreau s-o cunosc. Vreau s-o văd, i-a spus Tariq la plecare.

— O s-o cunoști, l-a asigurat Laila.

— Aziza. Aziza. Zâmbea, savurând cuvântul. De fiecare dată când Rasheed rostea numele fiicei ei, Lailei i se părea că sună bolnăvicios, aproape vulgar. Aziza. Este foarte frumos.

— Așa e și ea. O să vezi.

— O să număr minutele.

Trecuseră aproape zece ani de când se văzuseră ultima oară. Lailei îi fugeau gândurile la toate dățile când își dăduseră întâlnire pe alee și se sărutaseră în secret. Se întreba ce impresie îi făcuse acum. Oare în ochii lui era la fel de frumoasă? Sau o vedea ofilită, firavă, demnă de milă, ca o bătrână temătoare și amărâtă? Aproape zece ani. Dar o clipă, așa cum stătea în picioare, lângă Tariq, amândoi scăldați de lumina soarelui, a avut impresia că acei ani nu au existat niciodată. Moartea părinților ei, căsătoria cu Rasheed, omorurile, rachetele, talibanii, bătăile, foametea, chiar și copiii ei, toate păreau un vis, un ocol bizar, un simplu interludiu între ultima lor după-amiază împreună și acest moment.

Apoi Tariq s-a întunecat la față. Cunoștea această expresie. Era aceeași din urmă cu mulți ani, când erau amândoi copii, iar el și-a scos proteza și s-a repezit la Khadim. A întins mâna și i-a atins colțul buzei de jos.

— El ți-a făcut asta, a zis cu răceală.

Când i-a simțit atingerea, Laila și-a adus din nou aminte de frenezia acelei după-amiezi, când o concepuseră pe Aziza. I-a simțit răsuflarea pe gât, mușchii încordați ai șoldurilor, pieptul lipit de sânii ei, mâinile lor împreunate.

— Ce rău îmi pare că nu te-am luat cu mine, i-a șoptit Tariq.

Laila și-a pironit privirea în pământ, încercând să nu plângă.

— Știu că acum ești femeie măritată și mamă. Și uite că, după atâția ani, după tot ce s-a întâmplat, te-ai trezit cu mine la ușă. Probabil că nu se cade, că nu este cinstit, dar am bătut atâta amar de drum ca să te văd și... Of, Laila, cât îmi doresc să nu te fi părăsit.

— N-are rost, a murmurat ea.

— N-ar fi trebuit să mă dau bătut așa de ușor. Ar fi trebuit să te iau de nevastă când am avut ocazia. Lucrurile ar fi stat cu totul altfel.

— Nu mai vorbi așa. Te rog. E dureros.

Tariq a încuviințat din cap și a dat să facă un pas spre ea, dar s-a oprit.

— N-am venit aici cu cine știe ce intenții ascunse și nici nu vreau să-ți dau viața peste cap, apărând așa, ca picat din cer. Dacă vrei să plec, dacă vrei să mă-ntorc în Pakistan, nu trebuie să spui decât un cuvânt, Laila. Vorbesc serios. Spune-l și o să plec. N-o să te mai deranjez niciodată. O să...

— Nu! a exclamat Laila, mai tare decât intenționase. A observat că îl strângea de braț. Și-a lăsat mâna în jos. Nu, Tariq, nu pleca. Te rog să rămâi.

Tariq a încuviințat din cap.

— Lucrează de la prânz până la ora opt. Întoarce-te mâine după-amiază. O să te duc s-o vezi pe Aziza.

— Să știi că nu mi-e frică de el.

— Știu. Întoarce-te mâine după-amiază.

— Și pe urmă?

— Și pe urmă... Nu știu. Trebuie să mă gândesc. Este...

— Știu cum este. Înțeleg. Îmi pare rău. Îmi pare rău pentru o grămadă de lucruri.

— N-ai de ce. Ai promis c-o să te-ntorci. Și ai făcut-o.

— Ce bine-mi pare că te-am văzut, Laila, a spus Tariq, cu ochii plini de lacrimi.

A plecat, iar ea a rămas locului și s-a uitat în urma lui, tremurând. *Grămezi întregi*, s-a gândit și a trecut-o alt fior, în care se amestecau tristețea și senzația de abandon, dar și ceva nerăbdare și speranță nesăbuită.

¹² *Hill stations* (engl.), numele dat de coloniștii britanici stațiunilor montane pe care le construiau în India, pentru a se refugia de caniculă.

¹³ *UN High Commissioner for Refugees*, Înaltul Comisariat ONU pentru Refugiați.

Mariam

Eu m-am jucat sus, cu Mariam.

— Și maică-ta?

— Mama... Ea a rămas jos, să vorbească cu omul ăla.

— Așa, carevasăzică, a spus Rasheed. Lucru în echipă.

Mariam i-a privit chipul care s-a destins. A văzut cum i se șterg cutele de pe frunte. Suspiciunea și îndoiala i-au dispărut într-o clipită din ochi. Și-a îndreptat spatele și, timp de câteva clipe, a părut că meditează, ca un căpitan de navă care a primit informații despre o răzvrătire iminentă și care stă și își cântărește următoarea mișcare.

A ridicat privirea.

Mariam a dat să spună ceva, dar el a ridicat mâna și, fără să se uite la ea, a zis:

— Este prea târziu, Mariam.

Apoi s-a întors spre Zalmai, cu răceală:

— Du-te sus, băiete.

Pe chipul lui Zalmai se citea neliniștea. S-a uitat nervos în jur, la toți trei. Simțea acum că micul lui joc de-a pâra dusesse la ceva grav, o treabă serioasă, de oameni mari. Le-a aruncat niște priviri abătute, pline de remușcări, mai întâi lui Mariam, apoi mamei lui.

— Acum, a spus Rasheed cu o voce care nu lăsa loc de întors.

L-a apucat pe Zalmai de braț. Zalmai s-a supus și a fost dus la etaj.

Mariam și Laila înlemniseră, cu ochii în pământ, de parcă prin simplul fapt de a se uita una la alta ar fi validat modul în care vedea Rasheed lucrurile, anume că în timp ce el le căra bagajele și le deschidea ușile unor oameni care nu catadicseau să îi arunce nici măcar o privire, pe la spatele lui, în propria-i casă și în prezența adoratului său fiu, se punea la cale o conspirație plină de destrăbălare. Niciuna dintre ele nu scotea o vorbă. Au ascultat perechile de pași de pe holul de la etaj, prima de rău augur, apăsătoare, cea de-a doua, de animăluț speriat. Au ascultat schimbul înăbușit de cuvinte, rugămintile scâncite, răspunsul sec, o ușă care se închidea, o cheie întoarsă în broască. Apoi o singură pereche de pași care făcea cale întoarsă, mai nerăbdătoare.

Mariam i-a văzut picioarele care bubuiau pe ultimele trepte. L-a văzut băgând cheia în buzunar, i-a văzut cureaua, pe care și-o înfășurase strâns în jurul mâinii. Catarama care imita bronzul sălta în urma lui, pe trepte.

A dat să îl oprească, dar a împins-o cât colo și a trecut val-vârtej pe lângă ea. Fără să spună o vorbă, s-a repezit cu cingătoarea spre Laila. Mișcarea a fost atât de rapidă, încât ea nu a avut timp să se retragă sau să se ferească sau măcar să se apere cu mâna. Laila și-a dus degetele la tâmplă, s-a uitat la sânge, apoi la Rasheed, uluită. După o clipă, în ochii ei, ura i-a luat locul uimirii.

Rasheed a ridicat din noua cureaua.

De data aceasta, Laila s-a apărat cu brațul și a încercat să apuce cureaua. Nu a reușit și Rasheed a lovit-o din nou. Laila a prins-o o clipă, dar Rasheed i-a smuls-o și a tăbărât din nou pe ea. Laila alerga dintr-o parte a camerei în alta, iar Mariam bălmăjea rugăminți către Rasheed, care se ținea după Laila, blocându-i calea și plesnind-o cu cingătoarea. La un moment dat, Laila s-a ferit și a reușit să îi tragă un pumn peste ureche, ceea ce l-a făcut să scoată o înjurătură și să se năpustească și mai aprig asupra ei. A prins-o, a izbit-o de perete și a continuat să o bată, catarama lovind-o pe piept, umeri, brațele ridicate și degete și umplând-o de sânge.

Mariam pierduse șirul loviturilor de curea, al cuvintelor imploratoare pe care i le strigase lui Rasheed, al dăților în care se învârtise în jurul iureșului de dinți și pumni și vâjâituri de curea, când a văzut niște degete înfigându-se în fața lui Rasheed, niște unghii crăpate care îi brăzdau obraji și îl

trăgeau de păr și îl zgâriau pe frunte. Nu știa cât timp trecuse până să își dea sea-ma, șocată și în același timp bucuroasă, că erau degetele ei.

Rasheed i-a dat drumul Lailei și s-a întors. La început s-a uitat la ea fără să o vadă, pe urmă și-a mijit ochii și a cântărit-o cu interes. În privirea lui s-au citit pe rând nedumerirea, uluirea, apoi dezaprobarea și chiar dezamăgirea, căreia, după o clipă de șovăială, i-a luat locul ceva odios și implacabil.

Mariam și-a adus aminte de prima dată când îi văzuse ochii, sub vălul de mireasă, sub supravegherea lui Jalil, cum privirile le alunecaseră pe sticlă și se întâlniseră, a lui, indiferentă, a ei, docilă, aproape umilă.

Umilă.

Mariam vedea acum, în aceiași ochi, cât de fraieră fusese.

Oare fusese o soție necinstită? se întreba ea. O soție delăsătoare? O femeie fără onoare? Fără demnitate? Vulgară? Ce rău îi făcuse ea acestui bărbat, care să justifice bătăile repetate, răutatea și plăcerea cu care o tortura? Nu avusese grijă de el când fusese bolnav? Nu îi hrănise pe el și pe prietenii lui, nu își îndeplinesc supusă toate treburile casnice?

Nu îi dăduse tinerețea ei acestui bărbat?

Făcuse vreodată ceva ca să merite toată răutatea lui?

Rasheed a aruncat cureaua și s-a îndreptat spre ea. Unele lucruri, spunea gestul lui, trebuie făcute cu mâinile goale.

Dar chiar în momentul în care a dat să o doboare, Mariam a văzut-o pe Laila în spatele lui, culegând ceva de pe jos. I-a văzut mâna ridicată deasupra capului, apoi coborând spre obrazul lui. Cioburi. Resturile paharului azvârlit pe dușumea. Laila avea mâinile însângerate, iar din rana deschisă de pe obrazul lui Rasheed țâșnea sângele, care i se scurgea pe gât și pe cămașă. S-a întors, orbit de furie, arătându-și colții.

S-au prăbușit la pământ, zvârcolindu-se. El a sfârșit deasupra, cu mâinile încleștate în jurul gâtului Lailei.

Mariam și-a înfipt mâinile în el. L-a lovit în piept. L-a împins. S-a chinuit să îi desprindă degetele încleștate de pe gâtul Lailei. Le-a mușcat. Dar nu a reușit să le clinească deloc.

Avea de gând să o sufoce și niciuna dintre ele nu putea să facă nimic în această privință.

Mariam s-a retras câțiva pași și a ieșit din cameră. De la etaj se auzeau bufnituri: niște palme micuțe care băteau într-o ușă încuiată. A luat-o la fugă pe hol. A ieșit val-vârtej pe ușă. A traversat curtea.

A intrat în șopron și a luat lopata.

S-a strecurat în cameră, neobservată. Rasheed era tot peste Laila, cu ochii ieșiți din orbite, lucind de nebunie, strângând-o de gât. Laila era deja vânătă la față și își dăduse ochii peste cap. Mariam și-a dat seama că nu se mai zbate deloc. *O s-o omoare, s-a gândit. N-o să se lase până n-o s-o omoare.* Iar ea nu putea, nu avea de gând să permită una ca asta. Îi luase atât de multe în cei douăzeci și șapte de ani de căsătorie. Nu avea de gând să stea cu mâinile în sân și să îl lase să i-o ia și pe Laila.

Și-a înfipt bine picioarele în pământ și și-a încleștat mâinile pe coada lopeții. A ridicat-o. L-a strigat. Voia să o vadă.

— Rasheed.

Și-a ridicat privirea.

L-a lovit.

L-a nimerit în tâmplă. Lovitura l-a dat jos de pe Laila.

Rasheed și-a dus mâna la cap. S-a uitat la sângele de pe buricele degetelor, apoi la Mariam. I s-a părut că vede ceva ce aducea a blândețe pe chipul lui. Și-a închipuit că ceva se întâmplase între ei, că poate, lovindu-l, îi băgase mințile în cap, la propriu. Poate că și el văzuse ceva pe chipul ei, se gândea

Mariam, ceva care îl făcuse să dea înapoi. Poate că zărise ceva din abnegația ei, din toate sacrificiile și eforturile inumane pe care le făcuse ca să trăiască cu el atâta amar de ani, ca să îndure zi de zi violența și disprețul lui, răutatea și felul în care îi căuta neîncetat nod în papură. Oare ce vedea acum în ochii lui era respect? Regrete?

Dar apoi a rânjit, plin de ură, și Mariam și-a dat seama că dacă nu termina ceea ce începuse, totul ar fi fost în zadar, că ar fi fost un act iresponsabil din partea ei. Dacă l-ar fi lăsat să plece, cât ar fi trecut până ar fi scos cheia din buzunar și ar fi urcat la etaj să-și ia pis-tolul din camera în care îl încuiase pe Zalmai? Dacă ar fi fost sigură că s-ar fi mulțumit să o împuște doar pe ea, că ar fi existat o șansă să o cruțe pe Laila, poate că ar fi lăsat lopata din mână. Dar a văzut moartea amândurora în ochii lui.

Așa că a ridicat lopata cât de sus a putut ea, atât de mult, încât a atins-o între umeri. A întors-o până ce partea ascuțită a ajuns la verticală, iar în timp ce făcea asta, și-a dat seama că era prima oară când ea decidea cursul propriei vieți.

Și cu acest gând a coborât lopata. De data aceasta, a lovit cu sete.

Laila

Laila era conștientă de chipul aplecat asupra ei: îi vedea dinții și ochii care nu prevesteau nimic bun, simțea mirosul de tutun. Era vag conștientă și de prezența lui Mariam, o siluetă în spatele chipului, care căra pumni. Deasupra lor era tavanul, care îi captase toată atenția – petele negre de mucegai, care se întindeau ca cerneala, crăpătura din tencuială, care părea un zâmbet impasibil sau o încruntătură, în funcție de unghiul din care o priveai. Laila s-a gândit de câte ori legase o cârpă la capătul unei mături și curățase pânzele de păianjen de pe tavan. De trei ori îl văruise, împreună cu Mariam. Acum, crăpătura nu mai era un zâmbet, ci o grimasă batjocoritoare. Și se depărta. Tavanul se ridica, se micșora și se îndepărta de ea, pierzându-se în ceață. S-a tot ridicat, până a ajuns de mărimea unui timbru, strălucitor și alb, totul în jurul lui fiind cufundat într-un întuneric de nepătruns. În el, chipul lui Rasheed era ca o pată de soare.

Acum vedea niște punctișoare de lumină orbitoare, ca niște stele de argint care explodau. Niște forme geometrice bizare se desprindeau din lumină, viermi, ouă, care se mișcau în sus și în jos, când într-o parte, când în cealaltă, contopindu-se, separându-se, transformându-se, apoi dispărând și lăsându-i locul întunericului.

Voci înăbușite, depărtate.

În spatele pleoapelor, pâlpâiau slab chipurile copiilor ei. Aziza, grijulie și serioasă, înțeleaptă, rezervată. Zalmai, sorbindu-și tatăl din priviri.

Așa se va sfârși, carevasăzică. Ce sfârșit jalnic, se gândea Laila.

Dar negura a început să se risipească. A avut senzația că se ridică, că este înălțată. Tavanul s-a întors încet la loc, mărindu-se, și Laila a văzut din nou crăpătura: era același zâmbet plictisitor pe care îl știa prea bine.

Cineva o scutura. *Ești bine? Răspunde-mi, ești bine?* Mariam, cu chipul brăzdat de zgârieturi și negru de îngrijorare, se aplecase deasupra ei.

Laila a încercat să tragă aer în piept. A ars-o pe gât. A încercat din nou. De data aceasta a simțit o arsură și mai puternică, nu doar pe gât, ci și în piept. A început să tușească și să horcăie. Gâfâia, dar a reușit să respire. Urechea bună îi țiuia.

Primul lucru pe care l-a văzut după ce s-a ridicat în fund a fost Rasheed. Acesta zăcea pe spate, holbându-se în gol, cu o expresie încremenită, mut ca un pește. Câteva dăre de spumă rozalie i se scurseseră pe obraz. Partea din față a pantalonilor era udă. I-a văzut fruntea.

Apoi a văzut lopata.

A gemut.

— O, a îngăimat cu greu, tremurând. O, Mariam.

Laila umbla de colo-colo, gemând și frângându-și mâinile, în vreme ce Mariam stătea lângă Rasheed, cu mâinile în poală, calmă și nemișcată. Multă vreme, Mariam nu a scos o vorbă.

Laila avea gura uscată și bălmăjea ceva, tremurând din toate încheieturile. Evita să se uite la Rasheed, la rictusul gurii lui, la ochii deschiși, la sângele închegat în scobitura claviculei.

Afară, lumina se împutina, iar umbrele puneau treptat stăpânire peste toate. În lumina aceasta, Mariam era trasă la față, albă ca varul, dar nu părea agitată sau înspăimântată, doar adâncită în gânduri, atât de concentrată încât, atunci când o muscă i s-a așezat pe bărbie, nu i-a dat nicio atenție. Buza de jos era răsfrântă, așa cum se întâmpla de fiecare dată când cădea pe gânduri.

— Stai jos, Laila jo, a spus în sfârșit.

Laila s-a așezat, ascultătoare.

— Trebuie să-l mutăm, să nu-l vadă Zalmai.

Mariam i-a băgat mâna în buzunar ca să ia cheia de la dormitor, apoi l-au înfășurat într-un cearșaf. Laila l-a apucat de picioare, în dreptul genunchilor, iar Mariam, de subsuori. Au încercat să îl ridice, dar era prea greu, așa că au sfârșit prin a-l târî. Când să iasă în curte, piciorul lui Rasheed s-a agățat de toc și s-a îndoit. Au trebuit să dea înapoi și să încerce din nou, dar s-a auzit o bufnitură la etaj și Lailei i s-au înmuiat picioarele. I-a dat drumul lui Rasheed. S-a prăbușit, scuturată de hohote de plâns, tremurând, iar Mariam s-a înfipt în fața ei, cu mâinile în șolduri, și i-a spus să facă bine să se adune, fiindcă ceea ce era făcut, era bun făcut.

După o vreme, Laila s-a ridicat și s-a șters pe față și l-au scos pe Rasheed în curte fără alte incidente. L-au băgat în șopron. L-au lăsat în spatele bancului de lucru, pe care se găseau ferăstrăul lui, niște cuie, o daltă, un ciocan și o bucată de lemn cilindrică, din care vruse să cioplească ceva pentru Zalmai, dar nu mai apucase.

S-au întors în casă. Mariam s-a spălat pe mâini, și le-a trecut prin păr, a tras adânc aer în piept și a zis:

— Hai să-ți oblojesc rănilor. Ești plină de tăieturi, Laila *jo*.

Mariam i-a spus că o să facă o noapte albă, ca să își adune gândurile și să pună la cale un plan.

— Sigur există o cale, doar că nu-mi vine acum în minte.

— Trebuie să plecăm! Nu putem să stăm aici, a zis Laila cu vocea spartă, răgușită. Deodată, s-a gândit la sunetul pe care îl făcuse lopata când îl lovise în cap și la trupul ei înclinat în față. I-a venit să vomite.

Mariam a așteptat, răbdătoare, până ce Laila și-a mai revenit. Apoi a pus-o să se întindă, cu capul în poala ei, a început să o mângâie pe păr și i-a spus să nu își facă griji, că totul va fi bine. I-a spus că vor pleca, ea, Laila, copiii și Tariq. Vor părăsi această casă și acest oraș necruțător. Vor părăsi de tot această țară greu încercată, zicea Mariam, trecându-și mâna prin părul Lailei, și se vor opri într-un loc îndepărtat, unde vor fi în siguranță, unde nu îi va găsi nimeni, unde se vor lepăda de trecutul lor și vor găsi adăpost.

— Un loc cu verdeață. Cu mulți copaci.

Vor locui într-o căsuță de la marginea unui orașel de care nu auziseră în viața lor, a continuat Mariam, sau într-un sătuc uitat de lume, cu un drum de țară îngust și desfundat, dar mărginit de tot felul de plante și arbuști. Poate că va exista și o potecă, una care să ducă la un câmp plin de iarbă, unde să se joace copiii, sau poate un drum cu pietriș până la un lac albastru, limpede ca cleștarul, plin de păstrăvi și de stufăriș. Vor crește oi și găini și vor face pâine împreună și îi vor învăța pe copii să scrie și să citească. Își vor clădi niște vieți noi, retrase, liniștite, iar greutatea tuturor celor îndurate li se va ridica de pe umeri și vor avea parte de toată fericirea și bunăstarea din lume.

Laila a murmurat încurajator. Va fi o viață plină de greutate, se gândea ea, dar greutate plăcute, cu care se vor putea mândri, ca un fel de zestre, pe care ar prețui-o cum ai prețui o bijuterie de familie. Vocea blândă, maternă a lui Mariam a mai liniștit-o. *Există o cale*, spusese Mariam, iar de dimineață îi va zice ce trebuie făcut și vor face întocmai și poate că până mâine la ora asta vor fi pe drum, spre noua lor viață, una plină de ocazii neașteptate și bucurii și greutate pe care le vor depăși cu zâmbetul pe buze. Laila îi era recunoscătoare lui Mariam fiindcă se ocupa ea de tot, senină și calmă și cu mintea limpede, în stare să judece cum este mai bine pentru amândouă. Mintea ei, în schimb, era confuză, iar gândurile, încălcite nevoie mare.

Mariam s-a ridicat în picioare.

— Ar trebui să te duci să vezi ce-ți face băiatul. Pe chipul ei se citea cea mai mare durere, cum Laila nu mai văzuse pe vreun alt chip omenesc.

Laila a intrat în camera scufundată în întuneric și l-a găsit pe Zalmai încolăcit pe partea de pat a lui Rasheed. S-a strecurat lângă el și a tras pătura peste ei.

— Dormi?

— Nu pot s-adorm. Baba *jan* n-a venit ca să spunem rugăciunile de *Babaloo*, i-a răspuns fără să se întoarcă cu fața la ea.

— Nu vrei să le spui cu mine-n seara asta?

— Tu nu poți să le spui ca el.

L-a ciupit în joacă de umărul micuț, apoi l-a sărutat pe ceafă.

— Pot să-ncerc.

— Unde este baba *jan*?

— Baba *jan* a plecat, i-a răspuns Laila, cu un nod în gât.

Și iat-o, spusă pentru prima oară, minciuna aceea mare și nenorocită. De câte ori va mai trebui spusă această minciună, se întreba Laila îngrozită, de câte ori va mai fi Zalmai păcălit? Și-a amintit cum alerga băiețelul, în culmea fericirii, ca să îl întâmpine pe Rasheed când acesta ajungea seara acasă și cum îl apuca Rasheed de mâini și îl învârtea până când picioarele lui Zalmai își luau zborul și cum se prăpădeau amândoi de răs după aceea, când Zalmai se împleticea ca un bețiv. S-a gândit la jocurile lor prostești și hohotele nestăpânite de răs și la ocheadele aruncate pe furiș.

S-a simțit copleșită de un val de rușine și de durere pentru fiul ei.

— Unde-a plecat?

— Nu știu, iubirea mea.

Când o să se întoarcă? Baba *jan* o să-i aducă un cadou când o să vină înapoi?

A făcut rugăciunile cu Zalmai. Douăzeci și una de *Bismallah-e-rahman-e-rahim* – câte una pentru fiecare articulație de la șapte degete. L-a urmărit cum își face mâinile căuș în dreptul feței și suflă în ele, apoi își lipește dosurile palmelor de frunte și face o mișcare de alungare, șoptind: *Pleacă, Babaloo, nu veni la Zalmai, că el n-are nicio treabă cu tine, pleacă Babaloo*. În încheiere, a spus de trei ori *Allah-u-akbar*.

Mult mai târziu, în miez de noapte, Laila a tresărit la auzul unei voci înăbușite: *Baba jan a plecat din cauza mea? Fiindcă am zis de tine și de bărbatul de jos?*

S-a aplecat spre el, cu gândul să îl liniștească și să îi spună: „Nu are nicio legătură cu tine, Zalmai. Nu este deloc vina ta.“ Dar dormea, pieptul micuț ridicându-se și afundându-se la loc.

Când s-a dus la culcare, Laila era confuză, tulburată, incapabilă să ducă un gând până la capăt. Dar când s-a trezit, la auzul chemării la rugăciune a muezinului, mare parte din păclă se risipise.

S-a ridicat în fund și s-a uitat o vreme la Zalmai, care dormea, cu mâna făcută ghem sub bărbie. Laila și-a închipuit-o pe Mariam strecurându-se în cameră în miez de noapte, în timp ce ea și Zalmai dormeau, și privind-i, făcându-și planuri în cap.

S-a dat jos din pat, cu grijă, ca să nu îl trezească pe Zalmai. S-a chinuit să se ridice în picioare. O durea tot corpul. Gâtul, umerii, spatele, brațele, coapsele, pe toate erau întipărite tăieturile făcute de catarama curelei lui Rasheed. Cutremurându-se, a ieșit în liniște din dormitor.

În camera lui Mariam, lumina era de un cenușiu pe care Laila îl asociase mereu cu cântatul cocoșilor și roua de pe firele de iarbă. Mariam stătea jos într-un colț, pe un covoraș de rugăciune, cu fața la fereastră. Laila s-a așezat cu greutate în fața ei.

— Ar trebui s-o vizitezi pe Aziza în dimineața asta, i-a spus Mariam.

— Știu ce vrei să faci.

— N-o lua pe jos. Ia autobuzul, ca să te pierzi în mulțime. Taxiurile bat la ochi. Sigur or să te oprească pe motiv că ești singură.

— Ce mi-ai promis aseară...

Nu a putut continua. Copacii, lacul, satul fără nume. Un miraj, își dădea seama. O minciună frumoasă, menită să o aline. Așa cum îi gângurești unui copil supărat.

— Am vorbit serios, a spus Mariam. M-am gândit la *tine*, Laila *jo*.

— Nu-mi trebuie nimic dacă nu ești și tu cu mine, a murmurat Laila.

Mariam a zâmbit stins.

— Vreau să fie exact cum ai spus, Mariam, să plecăm cu toții, tu, eu, copiii. Tariq s-a stabilit în Pakistan. Putem să ne ascundem o vreme acolo, să așteptăm să se calmeze situația...

— Nu se poate, a zis Mariam răbdătoare, ca un părinte care încearcă să își convingă copilul bine-intenționat, dar nechibzuit.

— O să avem grijă una de alta, a spus Laila gătuit, cu ochii în lacrimi. Cum ai spus tu. Ba nu. De data asta, o să schimbăm rolurile și o să mai am și eu grijă de *tine*.

— Of, Laila *jo*.

Laila a început să vorbească cu patos. S-a bâlbâit. A negociat. A promis. Se va ocupa numai ea de curățenie și de gătit.

— Nu va mai fi nevoie să ridici un deget de-acum încolo. Niciodată. O să te odihnești, o să dormi mai mult, o să te ocupi de grădină. Dacă o să vrei ceva, orice, o să-ți aduc eu. Nu face asta, Mariam. Nu mă părăsi. Nu-i frânge inima Azizei.

— Dacă furi pâine, îți taie mâinile. Ce crezi c-or să facă când or să descopere că soțul este mort și că cele două neveste sunt de negăsit?

— N-o să afle nimeni, a spus Laila, cu răsuflarea tăiată. N-or să ne găsească niciodată.

— Ba da. Mai devreme sau mai târziu. Sunt ca ogarii. Vocea lui Mariam era joasă, precaută, grijulie; prin comparație, promisiunile Lailei păreau de domeniul fantasticului, niște scorneli prostești.

— Mariam, te rog...

— Și când or să ne dea de urmă, or să te scoată la fel de vinovată ca pe mine. La fel și pe Tariq. Crezi că mi-ar plăcea să vă văd trăind ca niște fugari? Ce-o să se-ntâmples cu copiii voștri dac-o să fiți prinși?

Pe Laila au podidit-o lacrimile.

— Pe urmă cine-o să aibă grijă de ei? Talibanii? Gândește cu inima ta de mamă, Laila *jo*. Gândește cu inima ta de mamă. Eu asta fac.

— Nu pot.

— Trebuie.

— Nu este drept, a suspinat Laila.

— Ba *este*. Vino-ncoa. Vino și-ntinde-te aici.

Laila și-a pus din nou capul în poala lui Mariam. Și-a adus aminte de toate după-amiezele pe care le petrecuseră împreună, când își împloteau una alteia părul, iar ea povestea tot ce îi trecea prin cap, toate fleacurile, și Mariam o asculta răbdătoare, cu un aer de recunoștință, de parcă i se făcea o mare și neprețuită favoare.

— Ba *este* drept, a spus Mariam. L-am omorât pe soțul nostru. Din cauza mea, fiul tău nu mai are tată. Nu ar fi drept să fug. *Nu pot*. Chiar dacă nu ne-ar prinde, n-aș putea... Îi tremurau buzele. N-o să scap niciodată de durerea fiului tău. Cum o să mă uit la el? Cum o să fac eu să mă uit în ochii lui, Laila *jo*?

I-a răsucit o șuviță de păr și i-a descurcat o buclă rebelă.

— Pentru mine, drumul se sfârșește aici. Nu îmi mai doresc nimic. Mi-ai dat deja tot ce am visat eu încă de pe vremea când eram o fetiță. Tu și copiii tăi m-ați făcut atât de fericită. E-n regulă, Laila *jo*. Va fi bine. Nu fi tristă.

Lailei nu îi venea niciun răspuns înțelept la cele spuse de Mariam, dar a continuat totuși să vorbească, incoerent, copilăros, despre pomi fructiferi care așteptau să fie plantați și pui de găină care așteptau să fie crescuți. I-a vorbit despre căsuțe aflate în orașele rupte de lume și plimbări până la lacuri pline de păstrăvi. Iar la sfârșit, după ce cuvintele au secăt, dar nu și lacrimile, nu a mai avut încotro și s-a dat bătută, plângând cu sughițuri, ca un copil copleșit de argumentele zdrobitoare ale

adulților. Tot ce putea face era să se ghemuiască și să își îngroape fața, pentru ultima oară, în căldura primitoare a polii lui Mariam.

Mai târziu, în aceeași dimineață, Mariam a împachetat un colț de pâine și câteva smochine uscate pentru Zalmai. A pus niște smochine și pentru Aziza, plus câteva prăjiturele în formă de animale. Le-a băgat pe toate într-o pungă de hârtie, pe care i-a dat-o Lailei.

— Sărut-o pe Aziza din partea mea, a spus ea. Spune-i că este *noor* a ochilor mei și sultana inimii mele. O să faci ce te-am rugat?

Laila a încuviințat din cap, cu buzele strânse.

— Ia autobuzul, cum ți-am zis, și nu ridică capul din pământ.

— Când o să te mai văd, Mariam? Vreau să te văd înainte să depun mărturie. O să le spun ce s-a întâmplat. O să le explic că nu a fost vina ta. Că ai fost nevoită s-o faci. Or să-nțeleagă, nu-i așa, Mariam? Or să-nțeleagă.

Mariam i-a aruncat o privire blândă.

S-a lăsat pe vine, ca să se uite în ochii lui Zalmai. Acesta purta un tricou roșu, niște pantaloni kaki, zdrențăroși și o pereche de cizme de cowboy la mâna a doua, pe care i le cumpărase Rasheed din Mandaii. Ținea mingea nouă de baschet cu amândouă mâinile. Mariam l-a sărutat pe obraz.

— Să fii cuminte și să te faci băiat mare, i-a spus ea. Să te porți frumos cu mama ta. I-a luat fața în mâini. El a dat să se retragă, dar nu i-a dat drumul. Îmi pare așa de rău, Zalmai *jo*. Crede-mă că îmi pare foarte rău pentru toată durerea și tristețea ta.

Laila l-a luat de mână pe Zalmai și au ieșit în stradă. Chiar înainte să dea colțul, Laila a întors capul și a văzut-o pe Mariam la poartă. Mariam purta o eșarfă albă pe cap, un pulover albastru închis, cu nasturi în față și pantaloni albi de bumbac. O șuviță căruntă îi căzuse pe frunte. Lumini și umbre îi jucau pe chip și pe umeri. Le-a făcut prietenoasă cu mâna.

Au dat colțul. Laila nu a mai văzut-o niciodată pe Mariam.

Mariam

I se părea că se întorsese într-o *kolba*, după atâta amar de ani.

Penitenciarul de femei Walayat era o clădire pătrătoasă, cenușie, situată în Shar-e-Nau, în apropiere de Strada Găinilor. Fusese înălțată în mijlocul unui complex mai mare, în care erau închiși deținuții bărbați. O ușă încuiată cu lacătul le despărțea pe Mariam și pe celelalte femei de bărbații dimprejur. Mariam a numărat cinci celule în folosință. Erau niște încăperi nemobilate, cu pereții scorjiți și murdari și ferestre mici, care dădeau în curte. Ferestrele aveau zăbrele, chiar dacă ușile de la celule erau descuiate și femeile erau libere să iasă în curte și să intre înapoi după bunul lor plac. Ferestrele nu aveau geamuri. Nu existau nici perdele, ceea ce însemna că paznicii talibani care băteau curtea în lung și în lat aveau o vedere neobstrucționată înăuntrul celulelor. Unele femei se plâneau că gardienii fumau în dreptul ferestrelor și le aruncau priviri lascive, cu ochii injectați, și zâmbete lacome și că făceau glume indecente la adresa lor. Din acest motiv, cele mai multe purtau toată ziua burqa, dând-o jos abia după apusul soarelui, după ce poarta principală era încuiată și gardienii se întorceau la posturile lor.

Noaptea, celula pe care Mariam o împărțea cu cinci femei și patru copii era cufundată în întuneric. În nopțile în care era curent electric, o ridicau pe Naghma, o fată mică de înălțime, cu sânii mici și părul negru, ondulat, până ajungea cu mâinile la tavan. Există o liță pe care Naghma o înfășura cu mâinile goale în jurul becului, ca să se producă un scurt-circuit.

Toaletele erau compartimentate ca niște debarale. În podelele de ciment, crăpate erau făcute niște găuri mici, dreptunghiulare, prin care se vedeau grămezi de fecale pe care roiau muștele.

În mijlocul închisorii era o curte interioară, iar în mijlocul acesteia, un puț. Cum acesta nu era prevăzut cu scurgere, curtea se transforma adesea într-o mlaștină, iar apa avea gust stătut. Peste tot se zăreau frânghii pline ochi de șosete și scutece spălate de mână. Aici se întâlneau deținutele cu vizitatorii lor, aici fierbeau orezul adus de rudele lor – închisoarea nu le dădea niciun fel de mâncare. Curtea era de asemenea terenul de joacă al copiilor – Mariam aflase că mulți dintre ei se născuseră la Walayat, că nu văzuseră niciodată lumea care se afla dincolo de acele ziduri. Mariam se uita la ei cum se fugăreau, improșcând noroiul cu picioarele desculțe. Se hârjoneau toată ziua, inventând jocuri pline de viață, fără să bage de seamă duhoarea de fecale și urină care stăpânea Walayatul și propriile lor trupuri și fără să se sinchisească de gardienii talibani, până când vreunul dintre ei nu îi lua la bătaie.

Mariam nu avea vizitatori. Fusese singurul lucru pe care li-l ceruse autorităților talibane. Fără vizitatori.

Femeile din celula lui Mariam nu erau condamnate pentru vreo crimă violentă – erau închise cu toatele pentru aceeași infracțiune, „fuga de acasă“. Drept urmare, Mariam a căpătat o oarecare faimă printre ele, devenind un fel de vedetă. Femeile se uitau la ea cu respect, cu venerație. Îi ofereau păturile lor. Se întreceau care să își împartă mâncarea cu ea.

Cea mai insistentă era Naghma, care o urmărea peste tot, cu mâinile în sân. Naghmei îi făcea mare plăcere să vorbească despre nenorociri, ale altora sau ale ei. Povestea că tatăl ei aranjase să o mărite cu un croitor care era cu aproape treizeci de ani mai mare decât ea.

— Miroase ca un *goh* și are mai multe degete la mâini decât are dinți în gură.

Încercase să fugă la Gardez cu fiul unui hoge, de care se îndrăgostise. Nici nu au apucat să iasă bine din Kabul. După ce i-au prins și i-au trimis înapoi, fiul de hoge a fost biciuit, dar s-a căit și a spus că Naghma îl amăgise cu nureii ei. Îi făcuse farmece, zicea el. A promis că se va dedica din nou studiului *Coranului*. Băiatul de hoge a fost eliberat. Naghma a fost condamnată la cinci ani de închisoare.

Oricum, ori că era la închisoare, ori afară, era totuna, spunea ea. Tatăl ei se jurase că în ziua în care

va ieși din închisoare, îi va pune cuțitul la gât.

În timp ce o asculta pe Naghma, Mariam și-a amintit de licărirea slabă a stelelor reci și de norii rozalii, ațoși care alunecau peste culmile munților Safid-koh în dimineața aceea de demult, când nana îi spusese: *Precum acul unei busole care arată nordul, degetul acuzator al bărbatului va găsi întotdeauna femeia. Întotdeauna. Să ții minte, Mariam.*

Procesul lui Mariam avusese loc cu o săptămână în urmă. Nu fusese o audiere cu public, nu avusese avocat, nu existase un contrainterogatoriu al probelor, nici recurs. Mariam renunțase la dreptul de a avea martori. Toată afacerea durase mai puțin de cincisprezece minute.

Completul de judecată fusese compus din trei judecători. Cel din mijloc, un taliban cu înfățișare bolnăvicioasă, prezidase ședința. Era izbitor de sfrijit, avea pielea galbenă, pergamentoasă și o barbă roșie, ondulată. Purta niște ochelari care îi măreau ochii și dezvăluiau cât de tare i se îngălbenise corneea. Gâtul prea subțire nu părea capabil să susțină turbanul înfășurat într-un fel complicat în jurul capului.

— Îți recunoști fapta, *hamshira*? a întrebat din nou, cu voce obosită.

— O recunosc, a răspuns Mariam.

Bărbatul a încuviințat din cap. Sau poate că nu a făcut-o. Era greu de spus, fiindcă avea un tremur pronunțat al mâinilor și al capului care lui Mariam îi amintea de hogeza Faizullah. Când voia să bea ceai, nu întindea mâna după cană. Îi făcea semn bărbatului lat în umeri din stânga lui, iar acesta îi ducea cana la gură, respectuos. După aceea, talibanul închidea încet ochii, un gest tăcut și elegant de mulțumire.

Lui Mariam, atitudinea lui i se părea dezarmantă. Când vorbea, aveai impresia că este alunecos și delicat. Zâmbea răbdător. Nu se uita la ea cu dispreț. Nu i se adresa cu răutate, acuzator, ci pe un ton blând, prevenitor.

— Înțelegi pe de-a-ntregul ceea ce spui? a întrebat-o talibanul cu fața osoasă din dreapta lui, nu cel care îi dădea cana cu ceai. Acesta era cel mai tânăr dintre ei. Vorbea repede, pe un ton arogant, autoritar. Se enervase fiindcă Mariam nu vorbea paștună. Ei i se părea a fi un tânăr pus pe ceartă, căruia i se urcase puterea la cap, care vedea peste tot fărădelegi și care era convins că are dreptul din naștere să dea sentințe.

— Înțeleg pe de-a-ntregul, a răspuns Mariam.

— Nu știu ce să zic, a spus tânărul taliban. Dum-nezeu ne-a făcut diferiți pe voi, femeile, și pe noi, bărbații. Creierile noastre sunt diferite. Voi nu sunteți în stare să gândiți ca noi. Au demonstrat-o doctorii din Occident, cu știința lor. De-aia este nevoie doar de un martor bărbat, dar de doi martori femei.

— Îmi recunosc fapta, frate. Dar dacă nu aș fi făcut-o, ar fi omorât-o. O strângea de gât.

— Asta susții dumneata. Dar femeile se jură tot timpul pe câte ceva.

— Este adevărul.

— Ai martori? În afară de *ambagh* a ta?

— Nu, a răspuns Mariam.

— Exact ce spuneam. A ridicat din umeri și a pufnit.

După aceea a luat cuvântul talibanul bolnav.

— Am un doctor în Peshawar, a spus el. Un pakistanez tânăr, cumsecade. Acum o lună am mers la el la consultație și din nou săptămâna trecută. I-am zis: spune-mi adevărul, prietene. Iar el mi-a răspuns: trei luni, *mullah sahib*, cel mult șase, cu voia Domnului, firește.

A dat discret din cap spre bărbatul din stânga lui și a mai luat o gură de ceai. S-a șters la gură cu dosul mâinii care îi tremura.

— Nu mi-e teamă să părăsesc viața asta din care singurul meu fiu a plecat acum cinci ani, viața asta care se încapățânează să ne facă să îndurăm durere după durere, chiar și la multă vreme după ce am

crezut că nu mai putem îndura nimic. Nu. Cred c-o să-mi iau rămas-bun bucuros, când mi-o veni ceasul. Ceea ce mă sperie pe mine, *hamshira*, este ziua în care Dumnezeu o să mă cheme înaintea Lui și o să mă întrebe: *De ce n-ai făcut ce ți-am spus, mullah? De ce mi-ai nesocotit poruncile? Ce-o să-I spun eu Lui atunci, hamshira?* Cum o să mă apăr, dacă nu i-am ascultat vrerea? Tot ce pot face, tot ce poate face oricare dintre noi în timpul care ne-a fost dat este să ne trăim zilele după legile pe care le-a făcut El pentru noi. De-acum, îmi văd limpede sfârșitul, *hamshira*, simt că se apropie ziua în care mă va chema înaintea Lui și de-aia sunt mai hotărât ca oricând să Îi duc la bun sfârșit cuvântul. Oricât de dureros s-ar dovedi.

S-a foit pe scaun și a tresărit. Colegii i-au așezat mai bine perna brodată sub el, bătând-o ușor cu palma.

— Te cred când spui că soțul dumitale avea firea urâcioasă, a reluat el, pironind-o cu privirea, încruntat și în același timp plin de compasiune. Dar nu pot să nu fiu tulburat de brutalitatea faptei dumitale, *ham-shira*. M-a tulburat ceea ce ai făcut, mi-am pierdut liniștea când am aflat că băiețelul lui era la etaj și plângea după el când ai săvârșit-o. Sunt obosit și pe moarte și vreau să fiu milostiv. Vreau să te iert. Dar când o să mă cheme Dumnezeu la El și o să-mi spună: *Dar nu aveai căderea să ierți, mullah*, ce-o să-i spun?

Tovarășii lui au încuviințat din cap și s-au uitat la el cu admirație.

— Ceva îmi spune că nu ești o femeie rea, *hamshira*. Dar ai făcut un lucru rău și trebuie să plătești pentru fapta dumitale. *Shari'a* este cât se poate de clară în această privință. Spune că trebuie să te trimit acolo unde, în curând, te voi ajunge și eu din urmă. Ai înțeles, *hamshira*?

Mariam și-a lăsat capul în jos. A răspuns că a înțeles.

— Allah să te ierte.

Înainte să o scoată din sală, i-au dat un document și au pus-o să iscălească sub declarația ei și sub sentința mullahului. Sub privirile celor trei talibani, Mariam și-a scris numele, *meem, reh, yah* și *meem*, aducându-și aminte de ultima oară când își pusese numele pe un document, cu douăzeci și șapte de ani în urmă, la masa lui Jalil, sub privirea atentă a altui mullah.

Mariam a petrecut zece zile în închisoare. Stătea la fereastra celulei, cu ochii pe vânzoleala din curte. Când bătea vântul, se uita la mototoalele de hârtie luate pe sus, făcute vârtej și purtate de colo-colo, peste zidurile închisorii. Rafalele provocau adevărate răscoale în praf, adunându-l în spirale care măturau curtea în viteză. Toată lumea – gardienii, copiii, deținutele, Mariam – încerca să își acopere fața, dar praful își făcea loc peste tot. Își făcea culcuș în urechi și nări, se punea pe gene și în pliurile pielii, intra în gură. De-abia la apus se mai potolea vântul. Iar noaptea, dacă era briză, bătea atât de timid, de parcă ar fi vrut să mai îndulcească excesul de zel al surorii de peste zi.

În ultima zi a lui Mariam la Walayat, Naghma i-a dat o mandarină. I-a pus-o în palmă și i-a strâns degetele în jurul ei. Apoi a izbucnit în lacrimi.

— Ești cea mai bună prietenă pe care am avut-o vreodată, a spus.

Mariam și-a petrecut restul zilei la fereastra zăbreliță, uitându-se la deținutele din curte. Cineva făcea mâncare. A învăluit-o un fuior de fum care mirosea a chimen și un val de aer cald. niște copii se jucau legați la ochi. Două fete fredonau un cântecel și Mariam și-a adus aminte de versurile pe care i le cânta Jalil pe malul râului, la pescuit:

*Păsărele pe cărare,
Ce se dau în scăldătoare.
Iaca vine și-un crăiete
Ca să bea și el cu ele,
Dar să vezi ce zarvă mare,
Se scufundă și dispare.*

Avusese niște vise încâlcite toată noaptea. Visase niște pietricele, zece la număr, puse una peste alta. Pe Jalil, tânăr din nou, zâmbind cu gura până la urechi, cu gropiță în bărbie și pete de transpirație pe cămașă, cu sacoul aruncat pe umăr, venit în sfârșit să își scoată fiica la plimbare în mașina lui neagră și lucioasă, marca Buick Roadmaster. Pe hogea Faizullah, care își număra măргеlele de la mătâni, în timp ce se plimba cu ea pe malul râului, umbrele lor îngemănate alunecând pe apă și pe iarba de pe maluri, presărată cu flori de stânjenei sălbatici, de un albastru levănțică, care, în visul ei, miroseau a cuișoare. A visat-o pe nana, care stătea în pragul *kolbei* și o striga să vină la masă, cu o voce slabă și îndepărtată; Mariam se juca în iarba răcoroasă, care se unduia în bătaia vântului, alături de furnici și gândăcei și greieri care își făceau veacul în acea mare cu atâtea nuanțe de verde. Un scârțâit de roabă care se căznea să urce dealul, pe un drum prăfuit. Răsunetul talangelor vacilor. Behăitul oilor pe dealuri.

În drum spre stadionul Ghazi, Mariam s-a hurducat în spatele camionetei care derapa pe lângă gropi și ale cărei roți scuipau pietre. Din cauza zgâlțieturilor, o durea fundul. Un taliban tânăr, înarmat stătea în fața ei și o fixa cu privirea.

Mariam se întreba dacă el va fi cel care se va ocupa de ce va să vină, tânărul acesta cu înfățișare prietenoasă, cu ochii strălucitori și adânciți în orbite, cu fața un pic ascuțită, care bătea darabana în caroseria camionetei cu unghia înnegrită de la arătător.

— Ți-e foame, măicuță?

Mariam a dat din cap în semn că nu.

— Am un biscuite. E bun. Ți-l dau, dacă ți-e foame. Nu-i mare lucru.

— Nu. *Tashakor*, frate.

El a dat din cap și s-a uitat blând la ea.

— Ți-e frică, măicuță?

Lui Mariam i s-a pus un nod în gât. I-a spus adevărul, cu voce tremurată.

— Da. Mi-e foarte frică.

— Am o poză cu tatăl meu, a zis el. Nu mi-l amintesc. Atâta știu, că repara biciclete. Dar, cum să spun eu, nu-mi mai amintesc cum mergea, cum râdea sau ce fel de voce avea. Și-a ferit privirea, apoi s-a uitat din nou la Mariam. Mama îmi povestea că era cel mai curajos bărbat pe care-l știa ea. Ca un leu, așa spunea. Dar mi-a zis că plângea ca un copil în dimineața când l-au săltat comuniștii. Ți-am spus ca să știi că este normal să-ți fie frică. N-are de ce să-ți fie rușine, măicuță.

Mariam a plâns puțin, prima oară pe ziua aceea.

Mii de ochi erau ațintiți în jos, asupra ei. În tribunele aglomerate, oamenii își întindeau gâturile ca să vadă mai bine ce se petrece. Unii îngânau rugăciuni. Alții comentau în șoaptă. Un murmur a străbătut stadionul când a fost ajutată să coboare din camionetă. Când i s-a anunțat crima la difuzor, și i-a închipuit dând din cap. Dar nu a ridicat privirea ca să vadă dacă dădeau din cap a dezaprobare sau a compasiune, a reproș sau a milă. Mariam și-a propus să nu îi mai vadă pe niciunul dintre ei.

Mai devreme în dimineața aceea, se temuse să nu se facă de râs, să nu izbucnească în plâns, să implore și să se dea în spectacol. Se temuse să nu țipe sau să nu vomite sau chiar să facă pe ea, să nu fie trădată în ultimele ei momente de instincte animalice sau de propriul ei corp. Dar când i s-a spus să se dea jos din camionetă, nu i s-au înmuiat picioarele. Nu a început să dea din mâini. Nu au fost nevoiți să o târască. Iar când a simțit că începe să se clatine, s-a gândit la Zalmai, pe care îl lipsise de omul cel mai iubit și ale cărui zile urmau a fi modelate de durerea cauzată de dispariția tatălui său. Și atunci a început să calce mai apăsat și a continuat să meargă fără să crâcnească.

Un bărbat înarmat s-a apropiat de ea și i-a ordonat să meargă spre poarta din capătul sudic al terenului. Mariam simțea cum mulțimea freamătă în așteptarea deznodământului. Nu a ridicat privirea. Ținea capul în pământ, urmărindu-și umbra și pe cea a călăului, care se ținea de a ei.

Deși existaseră și momente frumoase, Mariam știa că viața, în cea mai mare parte a ei, fusese

nedreaptă cu ea. În timp ce străbătea ultimii douăzeci de pași, nu s-a putut înfrâna să nu își dorească mai mult din ea. Și-a dorit să o vadă din nou pe Laila, și-a dorit să îi audă râsul cristalin, să mai stea încă o dată amândouă la o cană de *chai* și niște *halwa*, sub cerul înstelat. A apucat-o jalea când s-a gândit că nu o va vedea pe Aziza crescând, că nu va vedea tânăra frumoasă în care se va transforma într-o zi, că nu va apuca să îi picteze mâinile cu hena și să arunce cu dulciuri *noqul* la nunta ei. Nu se va juca niciodată cu copiii Azizei. I-ar fi plăcut foarte mult să îmbătrânească și să se joace cu copiii Azizei.

În apropiere de poartă, bărbatul din spatele ei i-a cerut să se oprească. Mariam l-a ascultat. Prin sita de la burqa, i-a văzut mâinile de umbră ridicând kalaşnikovul de umbră.

Mariam și-a dorit atâtea în acele ultime momente. Totuși, când a închis ochii, nu a mai rămas nici urmă de regret, doar o senzație de pace abundentă, care a învăluit-o. S-a gândit la venirea ei pe lume, copilul *harami* al unei țărănci umile, un lucru nedorit, un accident regretabil, de toată jalea, o buruiănă. Și totuși părăsea lumea ca o femeie care iubise și fusese iubită la rândul ei. O părăsea ca prietenă, tovarășă, protectoare. Mamă. O persoană cu greutate, în sfârșit. Nu. Nu era chiar așa de rău, se gândea Mariam, să moară în felul acesta. Nu era chiar așa de rău. Era un sfârșit legitim al unei vieți cu începuturi ilegitime.

Ultimele gânduri ale lui Mariam au fost câteva cuvinte din *Coran*, pe care le-a murmurat cu glas scăzut.

El a creat cerurile și pământul întru Adevăr. El înfășoară noaptea în zi și ziua în noapte. El a supus soarele și luna să alerge fiecare către un anumit soroc. Nu este el oare Puternicul, Mult-Iertătorul? ¹⁴

— În genunchi, a spus talibanul.

Domnul meu! Iartă și miluiește! Tu ești Preabunul Miluitor. ¹⁵

— Îngenunchează aici, *hamshira*. Și uită-te-n jos.

Mariam a făcut ce i s-a spus, pentru ultima oară.

¹⁴ *Coranul, ed.cit.*, Sura 39, versetul 5.

¹⁵ *Idem*, Sura 23, versetul 118.

PARTEA A PATRA

Tariq are dureri de cap.

Sunt nopți în care Laila se trezește și îl vede pe marginea patului, legănându-se, cu flanela de corp trasă peste cap. Au început în Nasir Bagh, povestește el, și s-au agravat în închisoare. Uneori, din cauza lor, îi vine să vomite sau nu mai vede cu un ochi. Spune că i se pare că îi înfige cineva un cuțit în tâmplă, pe care îl învârte cu încetineală prin creier, până iese pe partea cealaltă.

— Când se pornește, simt chiar și gustul de metal.

Uneori, Laila înmoaie o cârpă în apă și i-o pune pe frunte, iar asta îl mai alină puțin. Și pastiluțele albe și rotunde pe care i le-a dat doctorul lui Sayeed îl mai ajută. Dar sunt și nopți în care tot ce poate face Tariq este să se țină cu mâinile de cap și să geamă; are ochii injectați și îi curge sânge din nas. Când îl chinuie aces-te crize, Laila stă cu el, îl masează pe ceafă, îl ia de mână, simțind în palmă răceala verighetii lui.

S-au căsătorit în ziua în care au sosit la Murree. Sayeed a părut ușurat când Tariq l-a anunțat ce intenții au. Se vedea că nu are niciun chef să abordeze chestiunea delicată a stabilirii unui cuplu necăsătorit în hotelul lui. Sayeed nu este deloc așa cum și-a închipuit Laila, cu fața rotofee și ochii ca două boabe de mazăre. Are o mustață încărunțită, căreia îi răsucesce vârful până devin ascuțite, și o claie de păr sur, pieptănat pe spate, ca să lase fruntea liberă. Este un bărbat cu vorbă domoală, manierat, cumpătat și cu mișcări elegante.

Sayeed a fost cel care a chemat un prieten și un hoga pentru *nikka* din ziua aceea și tot el l-a tras deoparte pe Tariq și i-a dat niște bani. Tariq nu a vrut să îi primească, dar Sayeed a insistat. Tariq s-a dus pe Promenadă și s-a întors cu două verighete subțiri, simple. S-au căsătorit mai târziu în seara aceea, după ce copiii s-au dus la culcare.

În oglindă, sub vălul verde pe care hoga îl aruncase peste capetele lor, privirea Lailei a întâlnit-o pe a lui Tariq. Nu au existat lacrimi, zâmbete nuptiale, nici jurăminte de dragoste eternă. Laila s-a uitat în tăcere la imaginile lor reflectate în oglindă, la chipurile care îmbătrâniseră mult peste vârsta lor, la ridurile și pungile care le însemnau fețele altădată tinere și luminoase. Tariq a deschis gura și a dat să spună ceva, dar chiar în momentul acela, cineva a tras vălul și Laila nu a mai auzit ce se pregătea să îi spună.

În seara aceea, s-au dus la culcare ca soț și soție, în vreme ce copiii sforăiau jos, pe niște paturi pliante. Laila și-a amintit de ușurința cu care obișnuiau să umple până la refuz spațiul dintre ei cu vorbe, când erau mai tineri, vorbe care zburau vioi și învălmășit de la unul la altul, cum se întrupeau mereu, luându-se de guler ca să își impună punctul de vedere, lejeritatea cu care izbucneau în râs, dorința nebună de a plăcea. Se întâmplaseră însă atâtea de la acele vremuri ale copilăriei, erau atât de multe lucruri care trebuiau spuse. Dar, în acea primă noapte, greutatea imensă a celor întâmplare a lăsat-o fără cuvinte. În seara aceea, s-a mulțumit cu fericirea simplă de a fi lângă el. S-a mulțumit cu fericirea de a ști că este acolo, că poate să îi simtă căldura corpului lângă ea, că poate să se culce lângă el, capetele atingându-li-se, iar mâna lui stângă înlănțuindu-i mâna dreaptă.

S-a trezit în mijlocul nopții fiindcă îi era sete și a descoperit că mâinile lor rămăseseră înlănțuite atât de strâns, încât li se albiseră degetele, la fel cum li se întâmplă copiilor care strâng sforile baloanelor, încordați.

Lailei îi plac diminețile reci și cețoase din Murree și amurgurile incandescente, cerul strălucitor al nopții, verdele pinilor și maroniul veverițelor care țâșnesc în sus pe trunchiurile lor puternice, aversele de ploaie torențială care se pornesc din senin și care alungă cumpărătorii de pe Promenadă – aceștia fug care încotro, căutând adăpost sub tendele prăvăliilor. Îi plac magazinele cu suveniruri și diversele hoteluri care atrag turiștii, chiar dacă localnicii deplâng șantierul care parcă nu se mai termină și extinderea infrastructurii care, spun ei, strică frumusețea naturală a orașului Murree. Lailei i se par

ciudate aceste lamentații pe marginea *ridicării* de clădiri. În Kabul, asemenea evenimente ar fi sărbătorite.

Îi place că au baie, nu privată, ci baie de-adevăratelea, cu vas de toaletă cu apă curentă, cu duș și chiuvetă, cu două robinete gemene din care curge, în urma unei simple mișcări din încheietura mâinii, apă rece sau caldă. Îi place să se trezească dimineața la auzul behăitului Alyonei și al bombănitului bucătăresei Adiba, care are gura mare, dar care face minuni în bucătărie.

Uneori, în vreme ce Laila se uită la Tariq care doarme, în vreme ce copiii vorbesc și se agită în somn, un mare nod de recunoștință i se pune în gât, iar ochii i se umplu de lacrimi.

Dimineața, Laila îl urmează pe Tariq din cameră în cameră. O legătură de chei zăngăne la cingătoarea lui Tariq, lângă sticla cu detergent de geamuri. Laila duce o găleată plină cu cârpe, dezinfectant, o perie de toaletă și un spray cu soluție de curățat mobila pentru dulapuri. Aziza se ține după ei, cu mopul într-o mână și cu păpușa de cârpe umplută cu boabe de fasole pe care i-o făcuse Mariam, în cealaltă. Zalmai încheie plutonul, târându-și picioarele fără tragere de inimă, bosumflat, la câțiva pași în urma lor.

Laila dă cu aspiratorul, face paturile și șterge praful. Tariq spală chiuveta din baie și cada, freacă toaleta, dă cu mopul pe linoleum și aprovizionează rafturile cu prosoape curate, sticlute cu șampon și săpunuri cu aromă de migdale. Aziza le spusese încă de la început, cu fermitate, că ea vrea să șteargă geamurile. Păpușa nu este niciodată prea departe de locul în care muncește.

La câteva zile de la *nikka*, Laila i-a spus Azizei des-pre Tariq.

Ceea ce se întâmplă între Aziza și Tariq este ciudat, aproape neliniștitor. Aziza îi termină deja propozițiile, iar el, pe ale ei. Îi dă lucrurile de care are nevoie înainte ca el să le ceară. Schimbă zâmbete tainice și ocheade peste masă, de parcă s-ar fi cunoscut de când lumea și s-ar fi întâlnit din nou după o lungă despărțire.

Când i-a spus adevărul, Aziza s-a uitat gânditoare în pământ.

— Îmi place de el, a spus ea, după o tăcere lungă.

— El *te iubeste*.

— A spus el asta?

— Nu e nevoie s-o spună, Aziza.

— Spune-mi și restul, mami. Ca să știu și eu.

Și Laila i-a povestit.

— Tatăl tău este un om bun. Este cel mai bun om pe care l-am cunoscut în viața mea.

— Și dacă pleacă? a întrebat-o Aziza.

— N-o să plece niciodată. Uită-te la mine, Aziza. Tatăl tău n-o să-ți facă niciodată rău și n-o să te părăsească niciodată.

Când a văzut ușurarea de pe chipul Azizei, i s-a rupt sufletul.

Tariq i-a cumpărat lui Zalmai un căluț de lemn pe balansoar și i-a construit un camion. În închisoare învățase să facă animale de hârtie și astfel a început să împăturească, să taie și să plieze nenumărate foi de hârtie și să scoată din ele lei și canguri pentru Zalmai, cai și păsări viu colorate. Dar aceste tentative de apropiere sunt respinse de către Zalmai cu obrăznicie, uneori cu răutate.

— Ești un bou! îi strigă. N-am nevoie de jucăriile tale!

— Zalmai! oftează Laila.

— Nu-i nimic, o liniștește Tariq. E-n regulă, Laila.

— Nu ești baba *jan* al meu! Baba *jan* al meu de-adevăratelea este plecat într-o călătorie și când o să se-ntoarcă, o să te snopească-n bătaie! Și n-o să poți să fugi fiindcă el are două picioare și tu ai doar unu'!

— Are nevoie de timp, spune Tariq.

Noaptea, Laila îl strânge pe Zalmai în brațe și recită împreună rugăciunile de *Babaloo*. Când o

întreabă, îi spune din nou minciuna, că baba *jan* a plecat departe și că nu știe când se va întoarce. Detestă această situație, se detestă pe ea însăși fiindcă minte un copil în felul acesta.

Laila știe că minciuna aceasta rușinoasă va mai trebui spusă de nenumărate ori, fiindcă Zalmai va mai întreba de tatăl lui, atunci când va sări din leagăn, când se va trezi din somnul de după-amiază și mai târziu, când va mai crește și va putea să își lege singur șireturile și va merge neînsoțit la școală.

Laila știe că la un moment dat întrebarea va pieri de pe buzele lui Zalmai. Cu timpul, nu o să se mai întrebe de ce l-a părăsit tatăl lui. Nu o să îl mai zărească la semafoare, nu o să mai tresară la vederea bătrânilor gârboviți care își târșâie picioarele pe stradă sau beau ceai pe terasele ceainăriilor. Iar într-o zi, când o să se plimbe singur pe malul unui râu șerpuit sau o să rămână cu privirea pierdută pe o întindere de zăpadă neîntinată, o să își dea seama, ca din senin, că dispariția tatălui lui nu mai este o rană vie, deschisă. Că s-a transformat în cu totul altceva, ceva mai cețos și nedureros. Ca un fel de mit.

Laila este fericită aici, în Murree. Dar nu este o fericire ușoară. Nu este o fericire fără preț.

În zilele lui libere, Tariq îi scoate pe Laila și pe copii la plimbare, pe Promenada mărginită de magazine cu suveniruri și o biserică anglicană construită pe la mijlocul secolului al nouăsprezecelea. Le ia kebab *chapli* condimentat, de la tarabele vânzătorilor ambulanti. Strada colcăie de localnici, de europeni cu telefoane celulare și aparate de fotografiat digitale mici și de locuitori ai regiunii Punjab, care vin aici să scape de căldura de la câmpie.

Din când în când, iau autobuzul până la belvedera de la Kashmir. De acolo, Tariq le arată valea râului Jhelum, pantele acoperite de pini și colinele cu păduri dese și vegetație luxuriantă, unde, spune el, mai poți vedea maimuțele sărind din creangă în creangă. Mai merg și la Nathia Gali, în mijlocul unei păduri de arțari, la vreo treizeci de kilometri de Murree, unde Tariq o ia pe Laila de mână și străbat drumul umbrat de copaci până la conacul guvernatorului. Se opresc la vechiul cimitir britanic sau iau taxiul până ajung la un vârf muntos, de unde se vede toată valea verde, învăluită în ceață.

Uneori, în timpul acestor plimbări, când trec pe lângă vitrina unui magazin, Laila le zărește imaginile reflectate în ea. Bărbat, soție, fiică, fiu. Își închipuie că în ochii străinilor trec drept cea mai obișnuită dintre familii, fără povara secretelor, minciunilor și regretelor.

Aziza are coșmaruri din cauza cărora se trezește țipând. Laila trebuie să se întindă lângă ea pe pătuț, să îi șteargă obrazii cu mâneca și să o mângâie până adoarme la loc.

Laila are visele ei. În ele, este din nou în casa din Kabul și merge pe hol, apoi pe scări. Este singură, dar în spatele ușilor se aude șuieratul ritmic al unui fier de călcat, cearșafurile scuturate și lăsate apoi să cadă la loc. Uneori aude o voce joasă de femeie, care fredonează un vechi cântec din Herat. Dar când intră pe ușă, camera este pustie. Nu este nimeni acolo.

Visele acestea o răvășesc. Se trezește lac de sudoare, cu ochii în lacrimi. Se simte pustiită. De fiecare dată.

Într-o duminică din septembrie, Laila îl culcă pe Zalmai, care a răcit, când Tariq dă buzna în bungaloul lor.

— Ai auzit? o întreabă, trăgându-și sufletul. L-au omorât. Pe Ahmad Shah Massoud. Este mort.

— Poftim?

Din prag, Tariq îi spune ce știe.

— Se zice c-a dat un interviu unor reporteri, doi la număr, care au pretins că sunt belgieni originari din Maroc. În timp ce vorbeau, a explodat o bombă ascunsă în camera de filmat. Massoud și unul dintre reporteri au murit pe loc. Pe celălalt l-au împușcat când a încercat să fugă. Acum se bănuiește că reporterii făceau parte din Al-Qaeda.

Laila își amintește de portretul lui Ahmad Shah Massoud, pe care mami îl agățase în dormitorul ei. Acesta era aplecat în față, cu una dintre sprâncene ridicate și cu o expresie de concentrare așternută pe chip, de parcă ar fi ascultat, politicos, pe cineva. Laila își amintește cât de recunoscătoare s-a arătat mami când a auzit că Massoud a spus o rugăciune la mormântul fiilor ei și cum a ținut să afle toată lumea. Chiar și după izbucnirea războiului între facțiunea lui și celelalte, mami tot nu i-a găsit nicio vină. *E un om bun*, spunea ea. *Vrea să fie pace. Vrea să reconstruiască Afganistanul. Dar nu-l lasă ei. N-or să-l lase-n ruptul capului.* În ochii lui mami, Massoud a fost până la sfârșit Leul din Panjshir, chiar și după ce lucrurile au luat o întorsătură cumplită și Kabulul a fost îngropat în ruine.

Laila nu este la fel de indulgentă. Moartea violentă a lui Massoud nu îi produce nicio bucurie, dar își aduce aminte prea bine de cartierele rase de pe fața pământului sub comanda lui, de cadavrele scoase din dărâmături, de mâinile și picioarele de copii găsite pe acoperișuri sau în crengile copacilor, la câteva zile de la înmormântare. Își aduce prea bine aminte de expresia de pe chipul lui mami cu câteva momente înainte să îi lovească racheta și, oricât a încercat să uite, de trunchiul decapitat al lui babi, care a aterizat lângă ea, turnul podului de pe tricoul lui ițindu-se prin ceața deasă și sânge.

— O să se organizeze o ceremonie de înmormântare, spune Tariq. Sunt sigur. Probabil că-n Rawalpindi. O să fie o chestie uriașă.

Zalmai, care era aproape adormit, se ridică în fund și se freacă la ochi.

Peste două zile, în vreme ce ei fac curățenie într-o cameră, se aude gălăgie afară. Tariq pune mopul jos și iese repede pe hol. Laila se ține după el.

Zgomotul vine din foaierea hotelului. În dreapta biroului de la recepție există o zonă de primire, cu mai multe scaune și două canapele capitonate cu velur de culoare bej. În colț, îndreptat spre canapele, este un televizor, în fața căruia s-au strâns Sayeed, recepționarul și mai mulți oaspeți ai hotelului.

Laila și Tariq își fac loc ca să vadă mai bine.

Televizorul este dat pe BBC. Pe ecran se vede o clădire, un turn din ale cărui etaje superioare iese fum negru. Tariq îi spune ceva lui Sayeed, iar Sayeed dă să îi răspundă, când, dintr-un colț al ecranului, își face apariția un avion. Acesta intră în turnul învecinat, explodând și dând astfel naștere unei mingi de foc atât de mari, încât nu se compară cu nicio altă minge de foc din cele pe care le-a mai văzut Laila. Toată lumea din foaier exclamă în cor.

După nici două ore, ambele turnuri se prăbușesc.

Curând, toate posturile de televiziune vorbesc des-pre Afganistan, talibani și Osama Bin Laden.

— Ai auzit ce-a spus talibanul despre Bin Laden? o întreabă Tariq.

Aziza stă în fața lui pe pat, concentrată asupra tablei de șah. Tariq a învățat-o să joace. Acum se încruntă și se bate cu degetul pe buza de jos, imitând limbajul corporal pe care îl adoptă tatăl ei atunci când se gândește la o mutare.

Zalmai și-a mai revenit din răceală. Doarme și Laila îi face frecție cu „Vicks“, pe piept.

— Am auzit, răspunde ea.

Talibanii au anunțat că nu îl vor extrăda pe Bin Laden pe motiv că este *mehman*, un oaspete care a primit azil în Afganistan, iar predarea unui oaspete contravine codului etic *Pashtunwali*. Tariq râde amar, iar Laila înțelege din acest răs că este revoltat de această denaturare a unui obicei paștun onorabil, de manipularea tradițiilor poporului său.

La câteva zile de la atacuri, Laila și Tariq se află din nou în foaierul hotelului. Pe ecranul televizorului, vorbește George W. Bush. În spatele lui se găsește un steag american mare. La un moment dat îi tremură vocea și Laila are impresia că o să plângă.

Sayeed, care știe engleză, le explică că Bush tocmai a declarat război.

— Cui? Întreabă Tariq.

— Pentru început, țării voastre.

— Poate că nu-i un lucru chiar așa de rău, spune Tariq.

Tocmai au făcut dragoste. Stă întins lângă ea, cu capul la pieptul ei și cu o mână peste pânțele ei. Primele câteva dăți când au încercat, au fost probleme. Tariq nu făcea decât să își ceară scuze, iar Laila nu făcea decât să îi spună că nu face nimic. Încă mai au probleme, dar nu fizice, ci logistice. Baraca în care stau împreună cu copiii este mică. Copiii dorm în niște pătuțuri sub ei, așa că nu există prea multă intimitate. De cele mai multe ori, fac dragoste în tăcere, cu o pasiune mută, controlată, complet îmbrăcați sub pătură, ca măsură de precauție în cazul în care i-ar întrerupe copiii. Își fac tot timpul griji să nu foșnească cearșafurile, să nu scârțâie arcurile de la pat. Dar, pentru Laila, toate aceste inconveniente nu înseamnă nimic, fiindcă este cu Tariq. Când fac dragoste, se simte ancorată, ocrotită. Temerile ei – că traiul lor împreună ar fi o fericire trecătoare, că în curând se va alege din nou praful de el – sunt domolite. Frica ei de despărțire dispare.

— La ce te referi? îl întreabă ea acum.

— La ce se-ntâmplă acasă. Până la urmă, poate că nu-i un lucru chiar așa de rău.

Acasă cad din nou bombe, de data aceasta americane – Laila se uită în fiecare zi la televizor, la imaginile cu războiul, în vreme ce dă cu aspiratorul și schimbă cearșafurile. Americanii i-au înarmat încă o dată pe liderii facțiunilor militare și au apelat la ajutorul militar al Alianței Nordice ca să îi alunge pe talibani și să îl găsească pe Bin Laden.

Dar pe Laila o doare să îl audă pe Tariq spunând una ca asta. Îi împinge capul de pe pieptul ei, cu brutalitate.

— Nu-i chiar așa de rău? Că oamenii mor? Femeile, copiii, bătrânii? Că le sunt distruse din nou casele? Nu-i chiar așa de rău?

— Șșt. O să-i trezești pe copii.

— Cum poți să spui așa ceva? izbucnește ea. După așa-zisa eroare de la Karam? O sută de oameni nevinovați! Doar le-ai văzut cadavrele cu ochii tăi!

— Stai așa, îi răspunde Tariq. Se proptește în cot și se uită în jos la ea. M-ai înțeles greșit. Am vrut să spun că...

— Tu n-ai de unde să știi, spune Laila. Își dă seama că ridică vocea, că este prima lor ceartă ca soț și soție. Tu ai plecat după ce mujahedinii au început să se lupte, ai uitat? Eu sunt cea care a rămas în urmă. Eu. Eu *am cunoscut* războiul. Mi-am pierdut părinții în război. *Părinții*, Tariq. Și acum să te aud spunând că războiul nu-i chiar așa de rău...

— Îmi pare rău, Laila. Îmi pare rău. Îi ia fața în mâini. Ai dreptate. Îmi pare rău. Iartă-mă. Ce am vrut eu să spun, de fapt, a fost că poate va exista ceva speranță la sfârșitul acestui război, că poate pentru prima oară după atâta amar de vreme...

— Nu mai vreau să vorbesc despre asta, i-o tăie Laila, surprinsă de propria-i virulență. Știe că a fost nedreaptă când i-a vorbit astfel; furia care a cuprins-o își pierde deja din intensitate. Tariq continuă să vorbească cu blândețe, iar când o trage spre el, nu se împotrivește. Știe că are probabil dreptate. Știe ce a vrut să spună prin acel comentariu. Poate că tot ce se întâmplă *este* necesar. Poate că *va exista*

speranță, după ce vor înceta bombardamentele. Dar nu se îndură să o spună, nu când se gândește că ceea ce au pățit babi și mami i se întâmplă chiar acum altcuiva din Afganistan, nu când o fată sau un băiat de acasă, care nu bănuiesc nimic, tocmai au rămas orfani din cauza unei rachete, așa cum i s-a întâmplat și ei. Laila nu are puterea să o spună. I se pare ipocrit, pervers.

În seara aceea, Zalmai se trezește, tușind. Laila dă să se scoale, dar Tariq i-o ia înainte, ridicându-se în fund pe marginea patului. Își pune proteza și se îndreaptă spre pătuțul lui Zalmai. Îl ia în brațe. Din pat, Laila urmărește silueta lui Tariq, care se mișcă de colo-colo în întuneric. Vede conturul capului lui Zalmai pe umărul lui, mâinile înnodate la gâtul lui Tariq, piciorușele săltându-i pe șoldurile acestuia.

După ce Tariq se bagă la loc în pat, niciunul nu mai scoate o vorbă. Laila întinde mâna și îi atinge fața. Tariq are obraji uzi.

Pentru Laila, viața din Murree este una liniștită, lipsită de griji. Munca nu este grea, iar în zilele lor libere, îi duc pe copii cu telefericul până la colina Patriata sau merg până la belvedera de la Pindi, de unde, în zilele senine, poți să zărești Islamabadul și centrul orașului Rawalpindi. Acolo, întind o pătură pe iarbă și mănâncă sandviciuri cu chiftele și castraveți și beau bere rece de ghimbir.

Este o viață frumoasă, își spune Laila, pentru care trebuie să fie recunoscătoare. Este, de fapt, chiar viața pe care a visat-o și și-a dorit-o în cele mai negre zile din anii trăiți cu Rasheed. Laila își repetă lucrurile acestea în fiecare zi.

Într-o noapte căduroasă din luna iulie, 2002, ea și Tariq stau în pat și vorbesc șoptit despre toate schimbările petrecute acasă. Sunt atât de multe. Forțele coaliției i-au alungat pe talibani din toate orașele mari, i-au forțat să treacă granița cu Pakistanul și să se refugieze în munții din sudul și estul Afganistanului. La Kabul a fost trimisă Forța Internațională de Menținere a Păcii, ISAF. Țara are acum un președinte interimar, Hamid Karzai.

Laila se hotărăște că acum este momentul să îi spună.

În urmă cu un an, și-ar fi dat bucuroasă o mână sau un picior ca să scape din Kabul. Dar, în ultimele câteva luni, i-a fost din ce în ce mai dor de orașul copilăriei ei. Îi este dor de forfota din bazarul Shor, de Grădinile lui Babur și de strigătele sacagiilor, care trag după ei burdufurile din piele de capră. Îi este dor de negustorii care se tocmesc la haine pe Strada Găinilor și de vânzătorii ambulanți de pepeni galbeni din Karteh-Parwan.

Dar nu numai dorul de casă sau nostalgia au făcut-o să se gândească atât de mult la Kabul în ultima vreme. Se aude că în Kabul se construiesc școli, se toarnă șosele, femeile se reîntorc la muncă, în vreme ce viața ei de aici, oricât de plăcută ar fi, oricât de recunoscătoare s-ar simți pentru ea, i se pare... insuficientă. Fără miez. Mai rău, o pierdere de vreme. De ceva vreme încoace, tot aude vocea lui babi răsunând în mintea ei. *Poți să fii orice vrei tu, Laila, spune el. Sunt convins că așa va fi. Și mai știi că după ce se va termina acest război, Afganistanul va avea nevoie de tine.*

Aude și vocea lui mami. Își aduce aminte de răspunsul pe care i-l dădea lui babi, când acesta îi propunea să părăsească Afganistanul. *Vreau să văd cum se împlinește visul fiilor mei. Vreau să fiu acolo când s-o întâmpla, când Afganistanul o să fie liber, ca să vadă și băieții mei. Or să vadă prin ochii mei.* Acum, o parte din Laila vrea să se întoarcă la Kabul, pentru mami și babi, ca ei să îl vadă prin ochii ei.

Dar gândul la Mariam este cel care nu îi dă pace nici în ruptul capului. Oare Mariam pentru asta a murit? se întreabă Laila. Oare s-a sacrificat pentru ca ea, Laila, să fie servitoare într-o țară străină? Poate că pentru Mariam nu ar conta ce face, atâta vreme cât ea și copiii ar fi la adăpost și fericiți. Dar pentru Laila contează. Dintr-odată, contează foarte mult.

— Vreau să mă-ntorc, îi spune ea.

Tariq se ridică în fund pe pat și se uită la ea.

Laila se minunează încă o dată cât de frumos este, de curbura perfectă a frunții lui, de mușchii zvelți ai mâinilor, de privirea lui inteligentă, pătrunzătoare. A trecut un an și încă mai sunt momente, ca acesta, când Lailei nu îi vine să creadă că sunt din nou împreună, că el este cu adevărat aici, cu ea, că este soțul ei.

— Unde? La Kabul? o întreabă.

— Doar dacă vrei și tu.

— Nu ești fericită aici? Pari fericită. La fel și copiii.

Laila se ridică în capul oaselor. Tariq se foiește, ca să îi facă loc.

— Ba *sunt* fericită. Sigur că sunt. Dar... Ce-o să facem de-acum încolo, Tariq? Cât o să mai stăm aici? Nu suntem la noi acasă. Kabulul este casa noastră, iar acolo se întâmplă atâtea lucruri, multe

dintre ele de bine. Vreau să iau parte la toate. Vreau să *fac* ceva, să contribuie și eu la reconstrucție, mă-nțelegi?

Tariq încuviințează încet din cap.

— Asta-ți dorești tu? Ești sigură?

— Da, asta-mi doresc, sunt sigură. Dar e mai mult de-atât. Simt că *trebuie* să mă-ntorc. Nu-mi mai vine să stau aici.

Tariq lasă capul în pământ, apoi se uită la ea.

— Dar numai dacă-ți dorești și tu să pleci.

Tariq zâmbește. Fruntea i se luminează și pentru o clipă este din nou vechiul Tariq, acel Tariq care nu avea dureri de cap și care i-a spus odată că mucii se transformă imediat în țurțuri, dacă îți suflă nasul în Siberia. Poate că este doar impresia ei, dar i se pare că în ultima vreme acest vechi Tariq își face din ce în ce mai des apariția.

— Eu? Eu o să te urmez până la capătul pământului, Laila.

Îl trage spre ea și îl sărută. Crede că nu l-a iubit niciodată mai mult decât în acest moment.

— Îți mulțumesc, spune ea, cu fruntea lipită de a lui.

— Hai să mergem acasă.

— Mai întâi vreau să ajung la Herat.

— La Herat?

Laila îi explică de ce.

Copiii trebuie liniștiți, fiecare în felul lui. Laila trebuie să stea de vorbă cu Aziza, care este agitată, aproape isterică, care are în continuare coșmaruri și care, în urmă cu o săptămână, s-a speriat de moarte când cineva a tras niște salve, la o nuntă din apropiere. Trebuie să îi explice că atunci când se vor întoarce la Kabul, luptele vor fi luat sfârșit și că nu va fi trimisă înapoi la orfelinat.

— O să locuim împreună. Toți. Tatăl tău, eu, Zalmai. Și tu, Aziza. N-o să te mai desparți niciodată, m-ai auzit, niciodată de mine. Îți promit. Îi zâmbește. Până în ziua în care o să dorești, adică. Când o să te îndrăgostești și o să vrei să te măriți.

În ziua plecării din Murree, Zalmai este de neconsolat. S-a prins cu mâinile de grumazul Alyonei și nu mai vrea să îi dea drumul.

— Nu pot să-l dezlipesc de lângă ea, îi spune Aziza.

— Zalmai. Nu putem să urcăm cu capra în autobuz, îi explică Laila din nou.

Abia după ce Tariq îngenunchează lângă el și îi promite că îi va cumpăra o capră exact ca Alyona când vor ajunge la Kabul, Zalmai se îndură să îi dea drumul.

Și despărțirea de Sayeed se lasă cu lacrimi. Ca să le aducă noroc, le ține un *Coran* mult deasupra capului, în dreptul ușii, iar Tariq, Laila și copiii îl sărută de trei ori și trec pe sub el. Îl ajută pe Tariq să bage cele două valize în portbagajul mașinii și îi duce la autogară. Rămâne la curbă și le face cu mâna în semn de rămas-bun, în timp ce autobuzul hârâie și o ia din loc.

În vreme ce se lasă pe spătar și se uită la Sayeed, care se micșorează în geamul din spate al autobuzului, Lailei încep să îi dea târcoale îndoielile. Oare s-au pripit, se întrebă ea, când au luat decizia de a părăsi adăpostul pe care li-l oferea Murree? De a se întoarce în țara în care au pierit părinții și frații ei, unde fumul de la bombe de-abia acum se risipește?

Și atunci, din spiralele întunecate ale memoriei, se ridică cele două versuri, oda de rămas-bun a lui babi către Kabul și, după cum s-a dovedit, către viață:

*Nici c-ai putea să socotești acele luni ce-i strălucesc pe-acoperișuri
Sau miile de sori splendizi ce i se ascund pe după ziduri.*

Laila se așază mai bine pe scaun și clipește des, ca să alunge lacrimile din ochi. Kabulul așteaptă. Kabulul este nevoiaș. Face bine că se întoarce acasă.

Dar, mai întâi, trebuie să îşi ia rămas-bun de la cineva.

Războaiele din Afganistan au distrus șoselele care legau Kabulul, Heratul și Kandaharul. Acum, cel mai ușor se ajunge la Herat prin Mashad, din Iran. Laila și familia ei rămân peste noapte acolo, cazându-se la un hotel, iar a doua zi de dimineață se urcă în alt autobuz.

Mashadul este un oraș aglomerat, agitat. Laila vede în trecere parcuri, moschei și localuri de *chelo kabob*. Când autobuzul trece pe lângă mausoleul ridicat în memoria Imamului Reza, al optulea imam șiiit, Laila își întinde gâtul ca să vadă mai bine plăcile lui de teracotă sclipitoare, minaretele, magnificul dom aurit, toate imaculate și minunat conservate. Se gândește la statuile lui Buddha din țara ei, care acum sunt praf și pulbere, luate de vântul din valea Bamian.

Drumul cu autobuzul până la frontiera ira-niano-afgană durează aproape zece ore. Pe măsură ce se apropie de Afganistan, peisajul devine din ce în ce mai pustiu, mai sărăcăcios. Cu puțin timp înainte să traverseze granița în Herat, trec pe lângă o tabără cu refugiați afgani. Lailei îi apare ca o pată de praf galben, corturi negre și colibe prăpădite făcute din foi de tablă ruginită. Se întinde de-a curmezișul scaunului și îl ia de mână pe Tariq.

În Herat, majoritatea străzilor sunt pavate și mărginite de pini înmiresmați. Există parcuri publice și biblioteci în construcție, curți îngrijite și clădiri proaspăt renovate. Semafoarele funcționează și, ceea ce o surprinde cel mai tare pe Laila, sistemul de alimentare cu energie electrică nu are întreruperi. Laila a auzit că liderul facțiunii militare care controla zona, Ismail Khan, a contribuit la reconstrucția orașului cu bani proveniți din taxele vamale considerabile pe care le percepe la frontiera afgano-iraniană, bani despre care Kabulul afirmă că îi revin guvernului, nu lui. Șoferul de taxi care îi duce la hotelul Muwaffaq menționează numele lui Ismail Khan cu o voce în care se citesc atât respectul, cât și teama.

Șederea de două nopți la Muwaffaq îi va costa aproape o cincime din economiile lor, dar călătoria de la Mashad a fost lungă și obositoare, iar copiii sunt extenuați. În timp ce îi aduce cheia de la cameră, recepționarul mai în vârstă îi spune lui Tariq că Muwaffaq este hotelul preferat al ziariștilor și al lucrătorilor din ONG-uri.

— Bin Laden a dormit odată aici, se fălește el.

Camera are două paturi și o baie la care curge apă rece. Pe perete, între paturi, se găsește un portret al poetului Khaja Abdullah Ansary ¹⁶. De la fereastră se văd strada aglomerată și un parc aflat pe cealaltă parte a străzii, ale cărui straturi bogate de flori sunt întretăiate de alei făcute din cărămizi în culori pas-telate. Copiii, care s-au obișnuit cu televizorul, sunt dezamăgiți că nu există unul în cameră. Totuși, nu trece mult și îi fură somnul. La fel și pe Tariq și pe Laila.

Laila doarme adânc în brațele lui Tariq, dar se trezește o dată în mijlocul nopții, din cauza unui vis pe care nu și-l mai amintește.

A doua zi de dimineață, după un mic-dejun cu ceai, pâine proaspătă, dulceață de gutui și ouă fierte, Tariq îi cheamă un taxi.

— Sigur nu vrei să vin și eu cu tine? o întreabă Tariq. Aziza îl ține de mână. Zalmai nu, dar se sprijină cu umărul de șoldul lui.

— Sigur.

— Îmi fac griji.

— N-o să pățesc nimic. Promit. Du copiii la târg. Cumpără-le ceva.

Zalmai începe să plângă când pornește taxiul, dar, când întoarce capul, îl vede că întinde mâinile spre Tariq. Răsuflă ușurată când își dă seama că începe să îl accepte pe Tariq, dar, în același timp, simte că i se rupe sufletul.

— Nu sunteți din Herat, îi spune șoferul.

Are părul negru, până la umeri – Laila a aflat deja că este o modalitate populară de a le da peste nas

talibanilor – și o cicatrice care îi brăzdează mustața pe partea stângă a feței. Pe parasolarul de pe partea lui este lipită fotografia unei fetițe cu bujori în obraji, cărare pe mijloc și două codițe.

Îi spune că a stat un an în Pakistan și că acum se întoarce la Kabul.

— În Deh-Mazang.

Prin paravan, Laila vede arămari care confecționează ibrice, șelari care pun fâșii de piele netăbăcită la soare, să se usuze.

— Locuiți de mult timp aici, frate?

— De când mă știu. Aici m-am născut. Le-am văzut pe toate. Ați auzit de răscoală?

Laila îi răspunde că da, dar el continuă.

— S-a întâmplat în martie 1979, cam cu nouă luni înainte de invazia sovieticilor. Niște localnici furioși din Herat au ucis câțiva experți sovietici, așa că sovieticii au trimis tancurile și elicopterele și s-au pus pe noi cu toate armele. Trei zile la rând au tras asupra orașului, *hamshira*. Au dărâmat clădirile, au omorât mii de oameni. Mii. Am pierdut două surori în alea două zile. Una dintre ele avea doisprezece ani. Bate cu degetul în fotografia de pe parasolar. Asta-i ea.

— Îmi pare rău, spune Laila, minunându-se cum fiecare poveste afgană este marcată de moarte și nenorocire și o suferință de neimaginat. Și totuși, își dă seama acum, oamenii găsesc o cale de a supraviețui, de a merge mai departe. Laila se gândește la propria ei viață și la tot ce i s-a întâmplat și parcă nu îi vine să creadă că a supraviețuit, că trăiește și că stă în acest taxi, ascultând povestea acestui bărbat.

Gul Daman este un sat compus din câteva case înconjurate de ziduri, care se ridică în mijlocul unor *kolba* plate din chirpici. Pe lângă *kolba*, se văd femei arse de soare, care gătesc, cu chipurile scăldate de sudoare de la aburii care se ridică din ceaunurile mari, afumate. Niște catâri și-au băgat boturile în troace. Copiii lasă găinile în pace și se iau după taxi. Laila vede bărbați care împing roabe pline cu pietre. Se opresc și se uită la mașină. Șoferul virează și trec pe lângă un cimitir, în mijlocul căruia se ridică un mausoleu ros de vreme. Șoferul îi spune că în el este îngropat un sufist din sat.

Se vede o moară de vânt. Trei băiețași chicotesc și se joacă în noroi, la umbra aripilor ei încremenite și mâncate de rugină. Șoferul oprește mașina și scoate capul pe fereastră. Cel mai mare dintre băieți le dă lămuriri, îndrumându-i spre o casă aflată mai la deal. Șoferul îi mulțumește și pornesc din nou la drum.

Se opresc în fața unei clădiri cu un singur nivel, împrejmuite de ziduri, peste coama cărora se ițesc vârfulurile unor smochini.

— Nu stau mult, îi spune șoferului.

Acesta își aprinde încă o țigară.

— V-aștept.

Îi deschide ușa un bărbat între două vârste, mic de înălțime, slab și roșcat. Are barba încărunită. Peste *pirhan-tumban* poartă un *chapan*.

Se salută cu *salaam alaykum*.

— Este casa lui hoge Faizullah? întrebă Laila.

— Da. Eu sunt fiul lui, Hamza. Cu ce pot să vă ajut, *hamshireh*?

— Am venit aici în legătură cu o veche prietenă a tatălui dumneavoastră, Mariam.

Hamza clipește. Pe chipul lui se citește nedumerirea.

— Mariam...

— Fiica lui Jalil Khan.

Clipește din nou. Apoi își duce mâna la față și chipul i se luminează. Zâmbește larg și i se văd dinții stricați.

— Aaa! exclamă el. Mariam! Sunteți fiica ei? A... Își întinde gâtul, uitându-se nerăbdător în spatele ei, căutând-o din priviri pe Mariam. A venit și ea cu dumneavoastră? A trecut atâta timp! A venit și

Mariam?

— Din păcate, nu mai e printre noi.

Lui Hamza îi piere zâmbetul de pe chip.

Timp de câteva momente, înlemnesc amândoi în pragul ușii. Hamza lasă capul în pământ. Se aude un răget de măgar.

— Pofțiți înăuntru, spune Hamza. Deschide ușa larg. Vă rog să intrați.

Se așază pe dușumea, într-o încăpere cu mobilă puțină. Pe podea este așternut un covor cu motive specifice regiunii Heratului și pernuțe împodobite cu mărgelile, iar pe perete este o fotografie înrămată a Meccăi. Stau lângă fereastra deschisă, între ei întinzându-se o pată de soare dreptunghiulară. Laila aude șoaptele unor femei aflate în altă încăpere. Un băiețel desculț le aduce o tavă cu ceai verde și nuga *gaaz* cu fistic. Hamza îi mulțumește cu o mișcare a capului.

— Fiul meu.

Băiatul se retrage fără să scoată o vorbă.

— Puteți să-mi spuneți ce s-a-ntâmplat? o roagă Hamza, istovit.

Laila începe să povestească. Durează mai mult decât și-ar fi închipuit. Spre sfârșit, face eforturi să nu se piardă cu firea. Nici acum, după un an, nu îi este ușor să vorbească despre Mariam.

După ce termină de povestit, Hamza nu scoate o vorbă, vreme îndelungată. Se joacă absent cu ceașca de ceai.

— Tatăl meu, odihnească-se în pace, ținea foarte mult la ea, vorbește el în sfârșit. Știți, el a fost cel care i-a cântat *azan*-ul la ureche când s-a născut. O vizita în fiecare săptămână, negreșit. Uneori, mă mai lua și pe mine. Era dascălul ei, este-adevărat, dar îi era și prieten. Tatăl meu era un om cu suflet mare. Pentru el, a fost o lovitură grea să afle că Jalil Khan a măritat-o, ne-am temut că n-o să-și mai revină.

— Îmi pare rău de tatăl dumneavoastră. Dumnezeu să-l ierte.

Hamza îi mulțumește printr-o înclinare a capului.

— A trăit până la adânci bătrâneți. Mai mult decât Jalil Khan, de fapt. L-am îngropat în cimitirul din sat, în apropiere de locul în care a fost înmormântată mama lui Mariam. Tatăl meu era un om tare bun și tare drag, un om plin de har.

Laila pune ceașca jos.

— Pot să vă rog ceva?

— Firește.

— Puteți să-mi arătați unde a locuit Mariam? Puteți să mă duceți acolo?

Șoferul de taxi este de acord să mai aștepte o vreme.

Hamza și Laila ies din sat și o iau la picior la vale, pe drumul care leagă satul Gul Daman de Herat. După aproximativ cincisprezece minute, îi arată o spărtură în peretele de iarbă înaltă care flanchează drumul.

— Pe-aici trebuie s-o luăm. E o potecă.

Potecă este accidentată, sinuoasă și întunecoasă din cauza buruienilor și a lăstărișului. Iarba înaltă bătută de vânt i se lipește de picioare. Peste tot în jurul lor, se vede un caleidoscop de flori sălbatice care se leagănă în bătaia vântului, unele înalte, cu petale curbate, altele mici de înălțime, cu frunzele ca niște evantaie. Din loc în loc, câteva flori zdrențuite de piciorul-cocoșului se ițesc din tufișurile joase. Deasupra capului se aude ciripitul rândunecilor, iar la picioare, țârâitul insistent al lăcustelor.

După aproape două sute de yarzi de urcuș, panta începe să se domolească și ajung pe un platou mai întins. Se opresc, își trag sufletul. Laila se șterge pe frunte cu mâneca și alungă un roi de țânțari care îi bâzâie în dreptul feței. De aici se văd culmile muntoase joase de la orizont, câțiva plop și mai multe tufe sălbatice, ale căror nume nu le cunoaște.

— Înainte era și un pârâu aici, îi spune Hamza, cu răsufierea tăiată. Dar a secat de mult.

O îndrumă să treacă prin albia uscată a pârâului și să se îndrepte spre munți.

— Eu o să vă aștept aici, spune, așezându-se pe un bolovan, la umbra unui plop. Duceți-vă liniștită.

— Dar...

— Nu vă faceți probleme. Stați cât vreți. Duceți-vă, *hamshireh*.

Laila îi mulțumește. Traversează albia pârâului, pășind din piatră în piatră. Dintre pietre se ițesc sticle de apă minerală, cutii ruginite de conserve și un container metalic acoperit de mușchi, cu capacul de zinc, pe jumătate îngropat în pământ.

Se îndreaptă spre munți, spre sălciile plângătoare, pe care le zărește bine acum, ramurile lor lungi și plecate tremurând la cea mai mică rafală de vânt. Inima îi bate atât de tare, încât se teme să nu îi sară din piept. Sălciile sunt dispuse așa cum îi spusese Mariam, în cerc, formând o dumbravă. Laila iuțește pasul, aproape aleargă acum. Aruncă o privire peste umăr și îl zărește pe Hamza, o siluetă micuță, *chapan*-ul lui fiind o pată de culoare pe fundalul maroniu al scoarței de copac. Se împiedică de o piatră, aproape cade, dar se redresează. Parcurge în fugă porțiunea de drum care îi mai rămâne, suflecându-și pantalonii. Ajunge într-un suflet la sălcii, gâfâind.

Kolba lui Mariam este la locul ei.

După ce se apropie, vede că geamul de la singura fereastră a dispărut, la fel și ușa. Mariam pomenise de un coteț de găini, de un *tandoor* și de o privată de lemn, dar nici urmă de ele. Se oprește la intrarea în *kolba*. Dinăuntru se aude bâzâit de muște.

Intrarea este blocată de o pânză mare de păianjen, tremurătoare. Înăuntru este întuneric. Laila trebuie să aștepte câteva clipe, să i se obișnuiască ochii. Spațiul este chiar mai strâmt decât își închipuise. Din dușumea nu a mai rămas decât o singură jumătate de scândură putrezită și crăpată. Mai mult ca sigur că restul au fost smulse și folosite ca lemne de foc. Podeaua este acoperită acum de un strat de frunze uscate, cioburi, ambalaje de gumă de mestecat, ciuperci sălbatice, mucuri de țigară îngălbenite și mai ales buruieni, unele pipernicite, altele cățarate fără rușine pe pereți.

Cincisprezece ani, se gândește Laila. Cincisprezece ani în locul acesta.

Se așază, cu spatele la perete. Ascultă vântul care se strecoară printre sălcii. Mai sunt și alte pânze de păienjeni agățate de tavan. Cineva a scris ceva pe perete, dar mare parte din vopsea s-a luat și Laila nu mai poate descifra ce spune. Apoi își dă seama că literele sunt chirilice. Într-un colț se află un cuib de păsări părăsit, iar în altul, atârână un liliac.

Laila închide ochii și rămâne o vreme așa.

În Pakistan, îi era greu uneori să își amintească chipul lui Mariam în detaliu. Erau momente în care trăsăturile ei îi scăpau ca printre degete, ca niște cuvinte care îi stăteau pe limbă. Dar acum, aici, în acest loc, îi vine ușor să le recompună în spatele pleoapelor: privirea luminoasă și caldă, bărbia ascuțită, pielea zbârcită a gâtului, zâmbetul cu buzele strânse. Aici, Laila poate să își culce din nou capul în poala moale a lui Mariam, să o simtă legănându-se înainte și înapoi, în timp ce recită versete din *Coran*, să simtă cuvintele vibrând de-a lungul trupului lui Mariam, până la genunchi, și apoi în propriile ei urechi.

Deodată, buruienile încep să se retragă, de parcă cineva de sub pământ le-ar trage de rădăcini. Se scufundă din ce în ce mai adânc, până ce pământul din *kolba* le înghite cu totul, până la ultima frunză țepoasă, de nu mai rămâne nici urmă de ele. Pânzele de păianjen se deșiră ca prin farmec. Cuibul de păsări se destramă de unul singur, crenguțele plesnind una câte una și zburând pe rând pe ușa *kolbei*. O gumă invizibilă șterge graffiti-ul rusesc de pe perete.

Scândurile dușumelei s-au întors la locurile lor. Laila vede acum două paturi de o persoană, o masă de lemn, două scaune, o sobă de fontă în colț și mai multe rafturi de-a lungul pereților, în care se găsesc vase de pământ și cratițe, un ibric de ceai înnegrit, niște cești și niște linguri. Aude găinile care cotcodăcesc afară, clipocitul îndepărtat al pârâului.

O Mariam copilă stă la masă, confecționând o păpușă la lumina unei lămpi cu gaz. Fredonează ceva.

Chipul ei este senin și proaspăt, părul, spălat, pieptănat pe spate. Nu îi lipsește niciun dinte.

Laila se uită la Mariam, care înfășoară fâșiile de stofă pe capul păpușii. În câțiva ani, această fetiță va fi o femeie care nu va cere niciodată prea mult de la viață, care nu va împovăra niciodată pe nimeni, care nu se va plânge niciodată de faptul că are și ea regrete, dezamăgiri, vise care i-au fost călcate în picioare. O femeie care va fi ca o piatră de râu, îndurându-le pe toate fără să se plângă; tăria ei nu va fi măcinată, ci *șlefuită* de tumultul care va trece peste ea. Laila vede deja ceva în ochii acestei fetițe, ceva înrădăcinat adânc în sufletul ei, ceva pe care nici Rasheed, nici talibanii nu vor reuși să îl distrugă. Ceva la fel de tare și de neclintit ca un bloc de calcar. Ceva care, până la urmă, va duce la condamnarea ei și la salvarea Lailei.

Fetița ridică privirea. Pune păpușa pe masă. Zâmbește.

Laila jo?

Laila deschide brusc ochii. Icnește, iar trupul i se îndoiaie. Sperie liliacul, care orbecăie din colț în colț, aripile lui în zbor semănând cu paginile răsfoite ale unei cărți. Iese pe fereastră.

Laila se ridică în picioare, își scutură frunzele uscate de pe turul pantalonilor. Iese din *kolba*. Afară, lumina s-a schimbat puțin. Bate vântul – iarba freamătă, crengile sălciilor pocnesc.

Înainte să părăsească dumbrava, Laila se uită pentru ultima oară la *kolba* unde Mariam dormise, mâncase, visase și își ținuse răsuflarea pentru Jalil. Sălciile aruncă umbre pe pereții ei coșcoviți, figurine deformate, care se schimbă cu fiecare rafală de vânt. O cioară s-a așezat pe acoperișul flat. Ciugulește ceva, cârâie și își ia zborul.

— Rămas-bun, Mariam.

Acestea fiind zise, Laila o ia la fugă prin iarbă, fără să bage de seamă că plânge.

Îl găsește pe Hamza așezat pe același bolovan. Când o zărește, se ridică.

— Haideți să ne-ntoarcem. Am ceva pentru dumneavoastră.

Laila îl așteaptă pe Hamza în grădină, în fața ușii. Băiatul care le-a servit ceaiul mai devreme s-a așezat sub unul dintre smochini. A prins o găină și se uită la ea, indiferent. Laila zărește două chipuri, al unei femei bătrâne și al unei fete, amândouă cu *hijab*-uri, care o cercetează cu sfială de la fereastră.

Ușa casei se deschide și Hamza își face apariția în prag. Cară o cutie.

I-o dă Lailei.

— Jalil Khan i-a dat această cutie tatălui meu, cam cu o lună înainte să moară. L-a rugat să o păstreze și să i-o dea lui Mariam când va veni să o ceară. Tata a păstrat-o timp de doi ani. Apoi, chiar înainte să moară, mi-a dat-o mie și m-a rugat să o păstrez pentru Mariam. Dar... acum nu mai este cazul.

Laila se uită la cutia ovală de cositor. Pare o veche cutie de ciocolată. Este măslinie, iar capacul cu balamale este decorat de jur-împrejur cu ghirlande aurii, care au început să pălească. A prins ceva rugină în părți, iar marginea din față a capacului s-a îndoit puțin în două locuri. Laila încearcă să o deschidă, dar este încuiată.

— Ce este înăuntru? întrebă.

Hamza îi pune o cheie în palmă.

— Tata n-a descuiat-o niciodată. Nici eu. Cred c-a fost voia Domnului să o faceți dumneavoastră.

Este din nou la hotel, dar Tariq și copiii nu s-au întors.

Laila se așază pe pat, ținând cutia în poală. O parte din ea ar vrea să nu o deschidă, iar astfel intenția lui Jalil să rămână secretă. Dar, până la urmă, curiozitatea se dovedește mai puternică. Bagă cheia în yală. Nu cedează de prima dată, dar până la urmă se deschide.

În ea sunt trei obiecte: un plic, un săculeț de pânză și o casetă video.

Laila coboară cu caseta la recepție. De la recepționarul mai în vârstă care îi întâmpinase în urmă cu o zi, află că hotelul are un singur videocasetofon, aflat în apartamentul prezidențial. Apartamentul nu este ocupat, momentan, și este de acord să o însoțească până acolo. Lasă în locul lui un tânăr

mustăcios, îmbrăcat la costum, care vorbește la telefon.

Recepționerul în vârstă o conduce pe Laila la etajul al doilea și se oprește în fața unei uși aflate la capătul unui coridor lung. Descuie și o pofteste înăuntru. Privirea Lailei găsește televizorul din colț. Nu mai înregistrează nimic altceva din apartament.

Pornește televizorul și videocasetofonul. Bagă caseta înăuntru și apasă pe buton. Ecranul este plin de purici vreme de câteva clipe, iar Laila începe să se întrebe de ce s-a deranjat Jalil să îi lase o casetă goală lui Mariam. Dar apoi se aude muzică și imaginile încep să se deruleze pe ecran.

Laila se încruntă. Se uită un minut sau două. Apoi apasă pe butonul „stop” și derulează caseta înainte. Îi dă drumul din nou. Este același film.

Bătrânul se uită întrebător la ea.

Filmul care rulează pe ecran este *Pinocchio*, în varianta produsă de Walt Disney. Laila nu mai înțelege nimic.

Tariq și copiii ajung la hotel puțin după ora șase. Aziza aleargă spre Laila ca să îi arate cerceii pe care i i-a cumpărat Tariq; sunt din argint, împodobiți cu fluturi de email. Zalmai strânge la piept un delfin de jucărie gonflabil, care scoate un sunet ascuțit când îl strângi de cioc.

— Ce faci? o întreabă Tariq, cuprinzându-i umerii cu mâna.

— Sunt bine. O să-ți povestesc mai târziu ce-am făcut.

Merg să ia masa la un local din apropiere, care servește kebab. Este un loc micuț, plin de fum și aglomerat, cu fețe de masă din mușama, lipicioase. Dar carnea de miel este fragedă și pâinea, caldă. După masă se mai plimbă o vreme pe străzi. Tariq le cumpără copiilor înghețată cu apă de trandafiri. Se așază pe o bancă să mănânce înghețata, cu spatele la munții care se conturează pe fundalul de un roșu aprins al asfințitului. Aerul este cald, saturat de parfumul cedrilor.

După vizionarea casetei, Laila se întorsese în camera ei și deschisese plicul. Înăuntru era o foaie de hârtie dictando, de culoare galbenă, pe care erau așternute următoarele rânduri, cu cerneală albastră:

13 mai 1987

Draga mea Mariam,

Mă rog ca această scrisoare să te găsească bine sănătoasă.

După cum știi, acum o lună am venit la Kabul ca să vorbesc cu tine. Nu ai vrut să mă primești. Am fost dezamăgit, dar te-am înțeles. În locul tău, poate că aș fi făcut la fel. Am pierdut de mult dreptul de a mă bucura de afecțiunea ta, lucru de care numai eu mă fac vinovat. Dar dacă citești această scrisoare, atunci înseamnă că ai citit-o și pe cea pe care ți-am lăsat-o la ușa casei. Ai citit-o și ai venit să îl vezi pe hoga Faizullah, așa cum te-am rugat. Îți sunt recunoscător, Mariam jo. Îți mulțumesc pentru oportunitatea de a-ți spune câteva cuvinte.

Cu ce să încep?

Tatăl tău, Mariam jo, a trecut prin multe nenorociri de când am vorbit ultima oară. Mama ta vitregă, Afsoon, a fost ucisă în prima zi a represiunii din 1979. Un glonț rătăcit a ucis-o pe sora ta Niloufar în aceeași zi. Parcă o văd și acum în fața ochilor pe mica mea Niloufar, stând în cap ca să impresioneze musafirii. Fratele tău Farhad a intrat, în 1980, în jihad. L-au ucis sovieticii în 1982, chiar lângă Helmand. Nu am apucat nici măcar să îi mai văd trupul. Nu știi dacă ai și tu copii, Mariam jo, dar dacă ai, mă rog la Dumnezeu să îi aibă în grija Lui și să nu ai parte de durerea pe care am cunoscut-o eu. Încă îi visez. Încă îmi visez copiii morți.

Și pe tine te visez, Mariam jo. Mi-e dor de tine. Mi-e dor de sunetul vocii tale, de râsul tău. Mi-e dor de vremurile în care îți citeam și de toate partidele noastre de pescuit. Îți mai amintești cum pescuiam noi amândoi? Ai fost o fiică bună, Mariam jo, și nu pot să mă gândesc la tine fără să mă încerce rușinea și părerile de rău. Părerile de rău... Când vine vorba de tine, Mariam jo, sunt la fel de adânci ca oceanele. Îmi pare rău că nu te-am primit în ziua aceea în care ai venit la Herat. Îmi pare

rău că nu ți-am deschis ușa și nu te-am poftit înăuntru. Îmi pare rău că nu te-am tratat așa cum ți se cuvenea, ca fiică a mea, că te-am lăsat să locuiești atâta amar de vreme în locul acela. Ce tată crud ți-am fost, cum te-am lipsit de toate lucrurile care ți se cuveneau. Și de ce? De frică să nu-mi pierd reputația? Să nu-mi pătez așa-zisul renume? Cât de puțin mai contează toate aceste lucruri acum, după toate pierderile pe care le-am suferit, după toate ororile pe care le-am văzut în războiul acesta blestemat. Dar acum este prea târziu, firește. Poate că aceasta este pedeapsa pe care o merită cei care au fost haini, să înțeleagă ce au făcut doar atunci când nimic nu mai poate fi îndreptat. Tot ce mai pot face acum este să îți spun că ai fost o fiică bună, Mariam jo, și că eu nu te-am meritat niciodată. Tot ce mai pot face acum este să îți cer iertare. Așadar, iartă-mă, Mariam jo. Iartă-mă. Iartă-mă. Iartă-ți tatăl, rogu-te.

Nu mai sunt bărbatul înstărit pe care îl știai. Comuniștii mi-au confiscat mare parte din terenuri și toate prăvăliile. Dar ar fi meschin din partea mea să mă plâng, fiindcă Dumnezeu – din motive pe care nu le înțeleg – tot mi-a dat mai multe binecuvântări decât celor mai mulți oameni. După întoarcerea mea de la Kabul, am reușit să vând puținele terenuri care mi-au mai rămas. Ți-am lăsat în cutie partea ta de moștenire. Vei vedea că nu este nici pe departe o avere, dar sunt niște bănuți, acolo. (Vei vedea, de asemenea, că mi-am luat libertatea de a-i schimba în dolari. Cred că este mai înțelept așa. Numai Dumnezeu știe ce soartă va avea greu-încercata noastră monedă.)

Sper să nu crezi că încerc să îți cumpăr iertarea. Sper că părerea ta despre mine nu este într-atât de proastă încât să crezi cumva că eu nu știu că iertarea ta nu este de vânzare. Nu a fost niciodată. Nu fac decât să îți dau, chiar dacă tardiv, ce a fost și este al tău de drept. Cât am trăit, nu mi-am făcut datoria de tată față de tine. Poate voi reuși după ce nu voi mai fi.

Ah, moartea. Nu o să te împovărez cu detalii, dar moartea mă pândește de-acum la vedere. Inimă slabă, așa spun doctorii. Este un mod potrivit de a muri, cred, pentru un om slab.

Mariam jo,

Îndrăznesc, îndrăznesc să sper că, după ce vei fi citit această scrisoare, te vei arăta mai milostivă față de mine decât m-am arătat eu vreodată față de tine. Că te vei îndura să vii să îți vezi tatăl. Că vei mai bate o dată la ușa mea și îmi vei da șansa de a deschide de data aceasta, de a te primi cu brațele deschise, de a te îmbrățișa, fata mea, așa cum ar fi trebuit să fac în urmă cu atâția ani. Este o speranță la fel de slabă ca inima mea, o știi prea bine. Dar eu voi aștepta. Voi sta cu urechile ciulite, ca să te aud când vei bate la ușă. Voi spera.

Să dea Domnul să ai o viață lungă și îmbelșugată, fata mea. Să dea Domnul să ai mulți copii sănătoși și frumoși. Să ai parte de fericirea, liniștea sufletească și recunoașterea pe care nu le-ai primit de la mine. Rămâi cu bine. Te las în mâinile iubitoare ale Domnului.

Tatăl tău care nu te-a meritat, Jalil

În seara aceea, după ce se întorc la hotel, după ce copiii termină cu joaca și se duc la culcare, Laila îi spune lui Tariq de scrisoare. Îi arată banii din săculețul de pânză. Când începe să plângă, îi acoperă fața de sărutări și o strânge în brațe.

Seceta a luat sfârșit. În iarnă a nins, troienele de zăpadă ajungând până la genunchi, iar acum plouă de zile întregi. Râul Kabul curge din nou prin matca lui. Inundațiile de primăvară au luat pe sus Orașul Titanic.

Acum, străzile sunt pline de noroiul care pleoscăie sub încălțări. Mașinile se împotmolesc. Măgarii încărcați cu mere înaintează cu greu, copitele împrôșcând noroiul din băltoace. Dar nimeni nu se plânge de noroi, nimeni nu jalește Orașul Titanic. *Kabulul trebuie să fie din nou verde*, spun oamenii.

Ieri, Laila și-a privit copiii care se jucau în ploaia torențială, țopăind din băltoacă în băltoacă în curtea din spate, sub un cer plumburiu. Stătea la fereastra din bucătărie a căsuței cu trei camere pe care o închiriaseră în Deh-Mazang. În curte se găsesc un rodiu și câțiva măceși. Tariq a tencuit zidurile și le-a făcut copiilor o sanie, două leagăne și un țarc micuț pentru noua capră a lui Zalmai. Picăturile de ploaie alunecau pe pielea capului lui Zalmai – el ceruse să fie ras în cap, ca Tariq, împreună cu care spune rugăciunile de *Babaloo*. Ploaia a pleoștit părul lung al Azizei, transformându-l în cârcei plini de apă, care îl împrôșcă pe Zalmai ori de câte ori își scutură capul pe lângă el.

Zalmai are aproape șase ani. Aziza are zece. Săptămâna trecută i-au aniversat ziua de naștere; au dus-o la Cinema Park, unde, în sfârșit, *Titanicul* rula la liber pentru locuitorii Kabulului.

— Haideți, copii, să nu-ntârziem, strigă Laila, punându-le mâncarea într-o pungă de hârtie.

Este ora opt dimineața. Laila s-a trezit de la ora cinci. Ca de fiecare dată, Aziza a fost cea care a sculat-o din somn pentru *namaz*-ul de dimineață. Laila știe că rugăciunile sunt modalitatea pe care a găsit-o Aziza ca să se mai agațe de Mariam, felul ei de-a o mai ține o vreme pe Mariam lângă ea, înainte ca timpul să apuce să își facă lucrarea și să o smulgă din grădina memoriei ei, ca pe o buruiună trasă de rădăcini.

După *namaz*, Laila s-a culcat la loc. Dormea când a plecat Tariq la muncă. Își amintește ca prin ceață că a sărutat-o pe obraz. Tariq și-a găsit de lucru pe lângă un ONG francez care le procură proteze celor care au supraviețuit exploziilor de mine antipersonal.

Zalmai intră în bucătărie, fugărind-o pe Aziza.

— V-ați luat caietele? Creioanele? Manualele?

— Uite-le, îi răspunde Aziza, ridicându-și ghioz-danul. Se bâlbâie mai puțin pe zi ce trece.

— Atunci să mergem.

După ce ies copiii din casă, încuie ușa. Dimineața este răcoroasă. Nu mai plouă. Cerul este senin, nu se vede niciun nor la orizont. Îi ia de mână și se îndreaptă spre stația de autobuz. Străzile sunt deja aglomerate, înțesate de ricșe, taxiuri, camioane ONU și jeepuri ISAF, care se scurg fără oprire. Negustorii cu ochii cârpiți de somn ridică obloanele prăvăliilor, încuiate peste noapte. Vânzătorii ambulanți de-abia se văd de munții de gume de mestecat și pachete de țigări. Văduvele și-au ocupat deja locurile la colț de stradă, cerându-le bănuți trecătorilor.

Lailei i se pare ciudat că s-a întors la Kabul. Orașul s-a schimbat. Acum vede în fiecare zi oameni care plantează puieti, renovează case vechi sau cară cărămizi pentru cele noi. Se sapă șanțuri și fântâni. La pervazurile ferestrelor, se zăresc flori sădite în carcusele goale ale vechilor rachete ale mujahedinilor – Florile-Rachetă, așa le numesc locuitorii Kabulului. De curând, Tariq i-a dus pe Laila și pe copii la Grădina lui Babur, care este în curs de reamenajare. Pentru prima dată după ani de zile, Laila aude muzică la colțurile de stradă ale Kabulului, ritmuri de *rubab* și *tabla*, *dootar*, armoniu și tambur, vechi cântece de-ale lui Ahmad Zahir.

ar vrea ca mami și babi să mai fie în viață, ca să vadă aceste schimbări. Dar, la fel ca scrisoarea lui Jalil, pocăința Kabulului a venit prea târziu.

Laila și copiii se pregătesc să traverseze strada ca să ajungă în stația de autobuz, când, apărut ca din

șenin, un Landcruiser negru cu geamuri fumurii trece vijelios pe lângă ei. Virează în ultimul moment și trece pe lângă Laila la mai puțin de un braț depărtare. Cămășile copiilor sunt împrôscate cu noroi.

Laila își trage copiii cu o smucitură înapoi pe trotuar, mai să îi sară inima din piept.

Landcruiser-ul gonește mai departe pe șosea, claxonează de două ori și virează brusc la stânga.

Laila rămâne înlemnită, încercând să își tragă răsuflarea, cu degetele încleștate pe încheieturile copiilor.

O seacă gândul că liderilor de facțiuni militare li s-a permis să se întoarcă la Kabul. Că ucigașii părinților ei locuiesc în case luxoase, cu grădini înconjurate de ziduri, că au fost numiți miniștri sau secretari de stat, că gonesc fără rușine, fără teama că vor fi pedepsiți, în SUV-urile lor lucioase, cu caroserii antiglonț, prin cartierele pe care le-au făcut praf și pulbere. O seacă.

Dar s-a hotărât să nu se lase copleșită de ranchiună. Mariam nu ar fi de acord. *La ce bun?* ar întreba-o, cu un zâmbet curat, plin de înțelepciune. *La ce-ți folosește, Laila jo?* Și astfel Laila s-a resemnat și s-a hotărât să meargă mai departe. De dragul ei, al lui Tariq, al copiilor. Și al lui Mariam, care o vizitează în continuare în vis, fiind mereu prezentă în gândurile ei. Laila merge mai departe. Fiindcă, până la urmă, după cum bine știe, este tot ce poate face. Să spere.

Zaman stă la linia de aruncări libere, cu genunchii îndoiți și cu mingea de baschet în mâini. În jurul lui, într-un semicerc, un grup de băieți cu pulovere asortate îi ascultă instrucțiunile. Zaman o zărește pe Laila, își proptește mingea la subsuoară și îi face cu mâna. Le spune ceva băieților, care îi fac cu mâna și o salută:

— *Salaam, moalim sahib!*

Laila le face cu mâna.

Terenul de joacă al orfelinatului este mărginit de un șir de puieti de măr, plantați pe lângă zidul din partea de est. Laila are de gând să planteze puieti și pe lângă zidul din sud, de îndată ce va fi reconstruit. Au montat leagăne noi, plase de cățărăt și un tobogan.

Laila se întoarce în clădire.

Au renovat atât exteriorul, cât și interiorul orfelinatului. Tariq și Zaman au astupat toate găurile din acoperiș, au tencuit pereții, au înlocuit ferestrele și au mochetat camerele în care dorm și se joacă copiii. În iarna care a trecut, Laila a cumpărat câteva paturi pentru dormitoarele copiilor, perne și păaturi de lână. S-au montat sobe de fontă pentru vremea rea.

Anis, unul dintre ziarele din Kabul, a publicat în urmă cu o lună un articol despre renovarea orfelinatului. Au făcut și o fotografie, în care apăreau Zaman, Tariq, Laila și unul dintre îngrijitori, înșirați în picioare în spatele copiilor. Când a văzut articolul, Laila i-a fugit gândul la Giti și la Hasina, prietenele ei din copilărie, și și-a adus aminte de vorbele Hasinei: *Până la douăzeci de ani, eu și cu Giti vom fi făcut fiecare câte patru, cinci copii. Dar tu, Laila, o să le faci tare mândre pe prostuțele de noi. O să fii cineva. Știu că într-o zi o să iau un ziar și-o să-ți văd poza pe prima pagină.* Fotografia nu ajunsese pe prima pagină, dar era în ziar, așa cum prezisese Hasina.

Laila străbate acum același hol pe care, în urmă cu doi ani, ea și Mariam i-o dăduseră pe Aziza în grijă lui Zaman. Nu a uitat cum îi descleștaseră degetele Azizei de pe încheietura ei. Nu a uitat cum alergase pe acest hol, încercând din răspuț să nu urle, în vreme ce Mariam o striga din urmă, iar Aziza țipa și plângea, panicată. Pereții holului sunt acoperiți acum cu fotografii cu dinozauri, personaje din desene animate, reprezentări ale statuilor lui Buddha din Bamian și desene ale orfanilor. Multe dintre ele reprezintă tancuri care trec peste adăposturi, bărbați care flutură arme AK-47, corturi din tabere de refugiați, scene din jihad.

Laila cotește și îi vede pe copiii care o așteaptă la ușa clasei. Le trece în revistă fularele, capetele rase acoperite de fesuri, siluetele mici, fragile și frumusețea ținutelor sărăcăcioase.

Când o zăresc, copiii o rup la fugă spre ea, luându-se la întrecere. Laila este copleșită, luată pe sus de copiii gălăgioși care se înghesuie să o salute cu voci pițigăiate, ascuțite și care își dau ghionturi,

coate, se trag și se împing ca să apuce să i se urce în brațe. Din toate părțile se întind mânuțe spre ea și o grămadă de glasuri îi solicită atenția. Unii dintre ei o strigă „mamă“. Laila nu îi admonestează.

Se chinuie puțin în dimineața aceasta să îi liniștească, să îi convingă să se încoloneze în șir indian și să intre în clasă.

Tariq și Zaman au construit sala de curs după ce au dărâmat peretele dintre două încăperi. Podeaua este încă plină de crăpături și îi lipsesc câteva plăci. Deocamdată este acoperită cu o foaie de cort, dar Tariq i-a promis că în curând o va repara și se va ocupa de mochetare.

Deasupra tocului ușii de la clasă, Zaman a pironit o tăblie dreptunghiulară de lemn, pe care a șlefuit-o cu șmirghel și a vopsit-o într-un alb care îi ia ochii. Apoi a scris pe ea patru versuri, cu pensula, versuri care constituie, după cum crede Laila, replica lui dată celor care bodogăne că ajutoarele financiare care i-au fost promise Afganistanului nu mai vin, că reconstrucția merge prea încet, că există corupție, că talibanii se regroupează deja și că vor riposta în forță, cu sete de răzbunare, că lumea va uita din nou de Afganistan. Versurile sunt luate din *ghazal*-ul lui favorit de Hafez:

*Nu te-ntrista, căci Iosif la Canaan se va întoarce,
Bordeiele se vor preface în grădini de trandafiri, nu te-ntrista.*

*De va veni potopul, să-nece tot ce-i viu,
Nu te-ntrista, căci prin ochiul de furtună, Noe te va călăuzi.*

Laila trece pe sub tăblie și intră în clasă. Copiii se așază la locurile lor în bănci, deschizându-și caietele și sporovăind. Aziza vorbește cu o fată din rând cu ea. Un avion de hârtie plutește prin încăpere, formând un arc de cerc amplu. Cineva îl aruncă înapoi.

— Copii, deschideți manualele de persană, le spune Laila, lăsându-și cărțile pe catedră.

Se îndreaptă spre fereastra fără perdele, într-o simfonie de pagini răsfoite. Prin geam, îi vede pe băieții de pe terenul de joacă, care se aliniază ca să exerseze aruncările libere. Soarele răsare din munți. Razele lui se reflectă în inelul metalic al coșului de baschet, în lanțurile de la leagăne, în fluierul care atârnă la gâtul lui Zaman, în lentilele neciobite ale noii lui perechi de ochelari. Laila își lipește palmele de geamul cald. Închide ochii. Lumina soarelui îi scaldă obrazii, pleoapele, fruntea.

După ce s-au întors la Kabul, Laila a suferit fiindcă nu știa unde au îngropat talibanii trupul lui Mariam. Își dorea să poată merge la mormântul lui Mariam, să se reculeagă o vreme, să lase o floare, două. Dar acum a înțeles că nu are nicio importanță. Mariam nu este niciodată foarte departe. Este aici, în pereții pe care i-au renovat, în pomii pe care i-au plantat, în păturile cu care se învelesc copiii ca să nu tremure de frig, în aceste perne și cărți și creioane. Este în răsul copiilor. Este în versetele pe care le recită Aziza și în rugăciunile pe care le murmură atunci când se pleacă, cu fața la apus. Dar cel mai mult Mariam este în inima Lailei, unde strălucește cu puterea explozivă a o mie de sori.

Își dă seama că o strigă cineva. Se întoarce, înclinându-și instinctiv capul, ca să își ridice puțin urechea sănătoasă. Este Aziza.

— Mami? Ai pățit ceva?

Peste încăpere s-a așternut tăcerea. Copiii se uită la ea.

Laila dă să îi răspundă, când i se taie dintr-odată răsuflarea. Mâinile îi alunecă repede în jos. Mângâie locul prin care, cu o clipă în urmă, o străbătuse un fior. Așteaptă. Dar nu mai simte nicio mișcare.

— Mami?

— Da, draga mea. Zâmbește. N-am nimic. Mă simt foarte bine.

Se îndreaptă spre catedră, gândindu-se la jocul cu numele, pe care îl jucaseră din nou aseară, la cină. De când le dăduse vestea lui Tariq și copiilor, devenise un ritual nocturn. Nu au ajuns la nicio concluzie, fiecare susținându-și varianta. Lui Tariq îi place Mohammad. Zalmai, care a văzut de curând *Superman* pe casetă, nu înțelege de ce Clark nu poate fi nume de băiat afgan. Aziza face o campanie puternică pentru Aman. Lailei îi place Omar.

Dar jocul implică numai nume de băieți, fiindcă, dacă va fi fată, Laila știe deja cum o va chema.

Table of Contents

[PRIMA PARTE](#)

[PARTEA A DOUA](#)

[PARTEA A TREIA](#)

[PARTEA A PATRA](#)